CARPICA

XIII

1981

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARTĂ BACĂU

CARPICA

XIII

MUZEUL JUD. DE ISTORIE ȘI ARTĂ
BACĂU
BIBLIOTECA
Inventar nr. 4054 Anul 1981

1981

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Colectivul de redacție:

VASILE FLOREA — responsabil
ALEXANDRU ARTIMON, IOAN MITREA, VIOREL CĂPITANU, MIRCEA FILIP, DORINEL ICHIM, VIORICA FILIMON.

CARPICA

Publicația Muzeului de istorie și artă Bacău

Orice corespondență va fi trimisă pe adresa: MUZEUL DE ISTORIE ȘI ARTĂ BACĂU, Str. Karl Marx, nr. 23 (Tel. 12444). cod. 5500 Bacău R. S. România

CARPICA

Revue du Musée d'histoire et d'art de Bacău

Tout correspondence sera envoyée à l'adresse: MUZEUL DE ISTORIE ȘI ARTĂ BACĂU, str. Karl Marx, nr. 23 (Tel. 12444) cod. 5500 Bacău R. S. ROUMANIE

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

CARPICA

SUMAR

ARHEOLOGIE — ISTORIE

SILVIA IOVITA, Noi descoperiri de obiecte de aramă și bronz în jud. Bacău . 5
ALEXANDRU ARTIMON, Contribuții arheologice la istoria orașului Bacău . 11
GHEORGHE BURLACU, Ocolul domnesc al Bacăului (sec. XV—XVIII) 29
IOAN MURARIU, Date privind onomastica feminină în Moldova la începutul secolului al XVIII-lea . 65
ELENA ARTIMON și GHEORGHE BURLACU, Mărturii documentare privind contribuția locuitorilor județului Bacău la dobîndirea independenței de stat a României 73
LEON EȘANU, În memoriam Dr. H. Aroneanu (1881—1920) 87
GHEORGHE RADU, Unele aspecte ale luptei maselor populare din județul Bacău sub conducerea P.C.R. pentru cîștigarea alegerilor parlamentare din noiembrie 1946 . . 99
VIRGIL CĂTĂRGIU, O nouă perspectivă asupra „misticismului" lui Vasile Pîrvan 109

ETNOGRAFIE

VASILE ADĂSCĂLIȚEI, Jocuri de priveghi din județul Bacău . 117
DORINEL ICHIM, Tradiție și inovație în ornamentica țesăturilor de interior din zona Trotuș 133

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

ELENA ARTIMON, Cronica activității secției de istorie pe anul 1980 177

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

CARPICA

SOMMAIRE — CONTENTS — INHALT

ARCHÉOLOGIE — HISTOIRE

SILVIA IOVIȚA, Les nouvelles decouvertes des haches en cuivre et en bronze dans les district de Bacău . . . 5

ALEXANDRU ARTIMON, Contributions archéologique à l'histoire de la ville de Bacău 11

GHEORGHE BURLACU, L'enclos princier de la ville de Bacău . 29

IOAN MURARIU, Donnés concertant l'onomastique féminine en Moldavie au commencement du XVIIIe siècle 65

ELENA ARTIMON ȘI GHEORGHE BURLACU, Témoignages documentaires concertant des habitans du dép. Bacău , la conquéte de l'independence d'etat de la Roumanie . . 73

LEON EȘANU, In memoriam Dr. H. Aroneanu (1881—1920) 87

GHEORGHE RADU, Queleques aspectes de la lutte de masses populaires du département de Bacău sous la direction du Parti Comunist Roumain — la conquete des élections parlamentaire du novembre 1946 99

VIRGIL CATARGIU, Une nouvelle perspective sur le „mysticisme" de Vasile Pârvan 109

ETNOGRAPHIE

VASILE ADĂSCĂLIȚEI, Jeux de veille du département de Bacău . . 117

DORINEL ICHIM, Tradition et inovation dans l'ornementation des tissus d'interior de la zone de Trotus 133

LA VIE SCIENTIFIQUE

ELENA ARTIMON, La chronique de l'activité de la séction d'histoire pendant l'anée 1980 177

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

NOI DESCOPERIRI DE OBIECTE DE ARAMĂ ŞI BRONZ ÎN JUD. BACĂU

de SILVIA ANTONESCU-IOVIŢA

Cele două topoare care fac obiectul acestei note — un topor de aramă cu gaura de înmănuşare transversală şi un celt de bronz — au fost descoperite întîmplător pe dealul Cimbala, comuna Izvorul Berheciului, de către prof. Ion Maftei de la Şcoala generală din localitate, ele intrînd de curînd în colecţia Muzeului Judeţean de istorie şi artă Bacău.

Cercetările efectuate cu acest prilej în punctul menţionat, au dus la depistarea unor staţiuni cu intense urme de locuire din epoca bronzului, Hallstatt şi sec. III—IV e.n. Cele două descoperiri au fost puse în legătură cu aşezarea de epoca bronzului. Întrucît numărul acestor topoare este relativ scăzut, am considerat utilă semnalarea lor.

1) *Topor de aramă* cu gaura de înmănuşare transversală şi manşonul alungit. Lama curbată, hexagonală în secţiune, se lăţeşte spre tăişul convex. Piesa, turnată în tipar bivalv, este îngrijit finisată, păstrînd resturi de la turţurii de turnare doar pe marginea manşonului. Patina de culoare verde închisă se păstrează pe întreaga suprafaţă. Toporul are următoarele dimensiuni : L = 14 cm ; din care lama = 10 cm ; tăiş = 5,5 cm ; L manşon = 4,8 cm ; l manşon = 3,7 cm ; diametrul manşonului = 3,3 cm ; greutate = 870 gr. (fig. 1 şi 2)

Prin caracteristicile sale, toporul de aramă descoperit pe dealul Cimbala prezintă analogii cu toporul de la Găiceana, însă prin masivitatea sa pare o formă mai puţin evoluată decît acesta. Potrivit clasificării făcute de Alexandru Vulpe, [2] toporul se încadrează în tipul Darabani, datat în perioada mijlocie a epocii bronzului, fiind a patra piesă de acest tip cunoscută pînă în prezent în judeţul Bacău, alături de exemplarele de la Mărăşti, [3] Găiceana [4] şi Poduri. [5]

1 M. Florescu şi V. Căpitanu, *Topoare de aramă şi bronz descoperite la Găiceana (r. Adjud)*, în Arh. Mold., II—II, 1964, p. 445—452.

2 Al. Vulpe, *Die Axte und Beile in Rumänien*. P.B.F., München, 1970, p. 41.

3 M. Florescu şi V. Căpitanu, *Descoperiri recente de obiecte de aramă şi bronz în Moldova*, în „Carpica", I, 1968, p. 49—62.

4 Idem, *Topoare de aramă şi bronz descoperite la Găiceana*, în Arh. Mold., II—III, 1964, p. 445—452.

5 S. Antonescu, *Toporul de aramă cu gaură de înmănuşare transversală descoperit la Poduri*, jud. Bacău, sub tipar.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Al doilea topor este un celt de tip transilvănean, varianta răsăriteană. Are gura dreaptă, ovală în secțiune, cu bordura îngroșată și răsfrîntă spre exterior. Talia este zveltă și tăișul arcuit. Toarta, ușor deformată, pornește din bordura găurii de înmănușare. Cele două fețe ale celtului sînt ornamentate cu triunghiuri ale căror laturi se unesc printr-o arcadă, alcătuind un motiv ornamental de sine stătător. Imediat sub arcadă a fost rezervat un orificiu în formă de simbure de migdală, care servea la fixarea cozii. Fețele înguste sînt ornamentate cu două nervuri dispuse în unghi ascuțit. Celtul este acoperit pe întreaga suprafață de o patină de culoare verde închisă și prezintă pe alocuri defecte de turnare. Are următoarele dimensiuni : L = 11 cm ; l tăiș = 4,2 cm ; diametrul găurii de înmănușare = 4,5 × 4 cm ; greutatea = 315 gr. (fig. 3).

Fig. 1 — Izvorul Berheciului. Topor de aramă cu gaura de înmănușare transversală.

Prin caracteristicele sale, celtul descoperit la Izvorul Berheciului se încadrează, potrivit tipologiei stabilite de M. Rusu,[6] în varianta C_1, denumită de I. Nestor și Petrescu-Dîmbovița „varianta răsăriteană a celtului de tip transilvănean". El prezintă analogii cu celturile descoperite în depozitele de la Rișești, Ulmi-Liteni, Ilișeni, și Băleni, localizate pe teritoriul Moldovei în aria de răspîndire a culturii Noua.[7]

Această serie, contemporană cu seria Uriu—Domănești din Transilvania, se încadrează, conform sistemului cronologic stabilit de Müller-Karpe la sfîrșitul epocii bronzului (br. D), sec. XIII—XII î.e.n.[8] Noile descoperiri de topoare de aramă și bronz din județul Bacău, îmbogățesc repertoriul pieselor de acest fel din Moldova, constituind și o contribuție la Repertoriul arheologic al județului.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

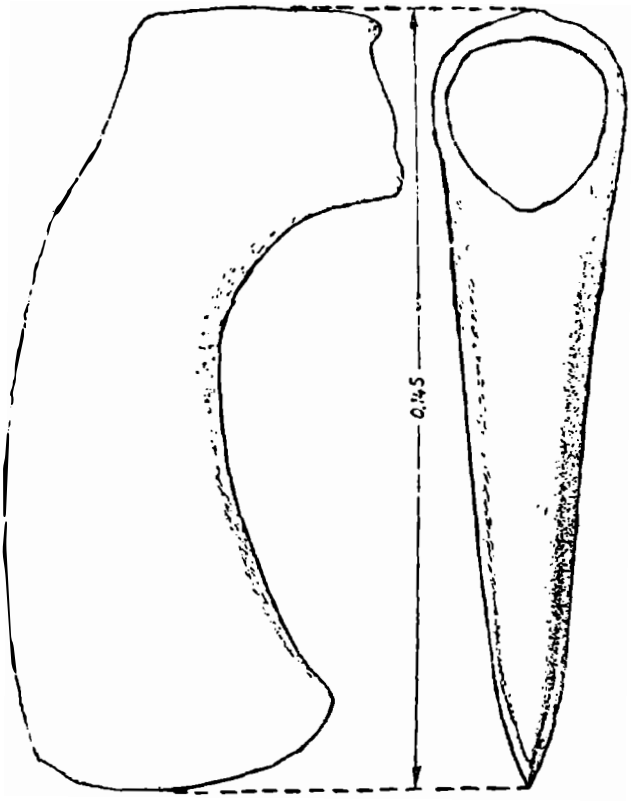

Fig. 2 — Topor de aramă. Izvorul Berheciului.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

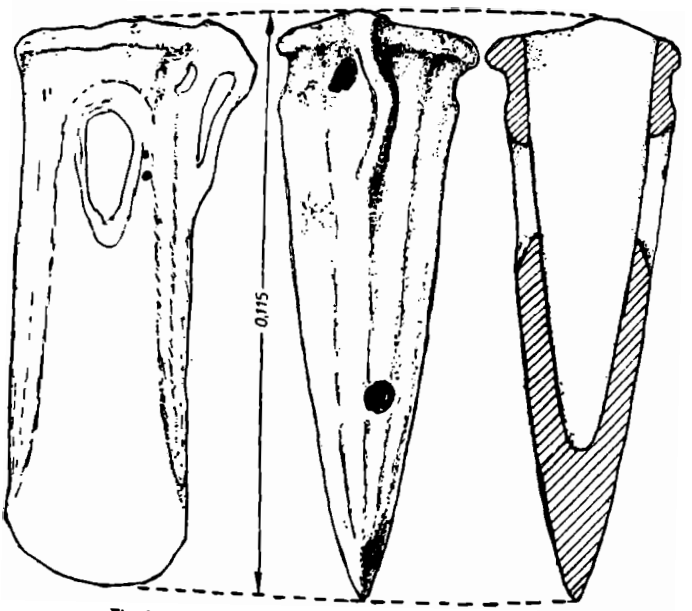

Fig. 3 — Celt din bronz. Ivorul Berheciului. (Desen).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 3 — Celt din bronz. Izvorul Berheciului. (foto).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

NOUVELLES DÉCOUVERTES DES HACHES EN CUIVRE ET EN BRONZE DANS LE DISTRICT DE BACĂU

Résumé

L'auteur présente deux haches découvertes par hasard à Cimbala, com. Izvorul Berheciului.

Le premier c'est un hache en cuivre à oriffice d'emmanchement transversal. Il appartient au type Darabani, qui est caracteristique pour le bronze moyen.

Le deuxième c'est un hache en bronze de type transilvain, variante orientale, série Risești-Ulmi Litani-Bâleni, que l'on peut assigner au bronze D (XIII-XIIe siècle a. n. è.).

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1 — *Hache en cuivre à oriffice d'emmanchement transversale. Izvorul Berheciului.*
Fig. 2 — Izvorul Berheciului. Hache en cuivre.
Fig. 3 — Celte en bronze. Izvorul Berheciului.

6 M. Rusu, *Depozitul de bronzuri de la Baișa*, în „Sargetia", IV, 1966, p. 26.
7 M. Petrescu-Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, Ed. Acad. București, 1977, p. 21.
8 *Ibidem*, p. 28.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

CONTRIBUȚII ARHEOLOGICE LA ISTORIA ORAȘULUI BACAU

de ALEXANDRU ARTIMON

Cercetările arheologice întreprinse la Bacău au avut în atenție și problema formării și dezvoltării orașului medieval în această parte a țării.

Bacăul este situat în partea de est a subcarpaților Moldovei, în zona de confluență a riului Bistrița cu Siretul, la o altitudine de circa 170 m.[1] Această poziție naturală, deosebit de favorabilă, a făcut ca teritoriul să fie locuit din cele mai vechi timpuri, după cum o dovedesc descoperirile arheologice efectuate în zona central-estică a orașului, pe terasa inferioară a Bistriței, unde au fost surprinse urme de locuire din epoca bronzului, ca și din secolele IV—V și VI—VII e.n.[2]

O importanță deosebită cunoaște așezarea de la Bacău în perioada feudală, cînd devine unul din orașele însemnate ale Moldovei fiind menționat documentar pentru prima dată în privilegiul comercial acordat de Alexandru cel Bun, la 6 octombrie 1408, negustorilor din Liov. În acest privilegiu se arată că „cine va duce postav în Țara Românească, va da la vama principală, în Suceava, de grivnă cîte trei groși, iar la margine, în Bacău, de grivnă doi groși. Iar dacă vor aduce din Țara Românească, fie piper, fie lină sau orice, vor plăti pentru 12 cintare, în Bacău, o jumătate de rublă de argint".[3]

Deși problemele legate de istoria orașului medieval Bacău nu au reținut pînă acum în mod special atenția cercetătorilor, totuși merită să menționăm faptul că în diverse lucrări referitoare la istoria Moldovei, se găsesc unele referiri la acest oraș.[4] Acest lucru se explică prin aceea

1 V. Cucu, *Orașele României*, București, 1970, p. 183.
2 Ioan Mitrea și Al. Artimon, în *Carpica*, IV, 1971, p. 225—252.
3 M. Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, Iași, 1932, p. 631—632.
4 N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, vol. I, București, 1928, p. 319—320; *Istoria României*, Ed. Acad. R.P.R., vol. II, 1962, p. 291, 635, 638; Constantin C. Ciurescu, *Tîrguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea pînă la mijlocul secolului al XVI-lea*, București, 1967, p. 178—182; D. Ciurea, în *Anuarul*, Iași, VII, 1970, p. 21.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

că așezarea de aici, situată pe drumul principal de pe valea Siretului, cu ramificațiile lui spre Transilvania, a avut o oarecare importanță în istoria politică și social-economică a Moldovei.

În lipsa unor informații documentare mai ample referitoare la începuturile și dezvoltarea așezării urbane de la Bacău, un rol important revine cercetărilor arheologice. Primele investigații arheologice au fost efectuate în zona central-estică a orașului, în curtea bisericii Precista (fig. 1/1).[5] Cu acest prilej au fost scoase la iveală fundațiile Curții domnești ridicate de Alexandru, fiul lui Ștefan cel Mare.[6] Continuarea cercetărilor arheologice în zona imediat apropiată Curții domnești ne-a prilejuit constatarea existenței unei așezări medievale de la sfîrșitul secolului al XIV-lea și prima jumătate a secolului al XV-lea[7]. Acest nivel de locuire, anterior Curții domnești, a fost surprins în toată suprafața cercetată. Cu această ocazie s-au dezvelit cinci locuințe și două cuptoare. Nu încape nici o îndoială că au fost mai multe locuințe, așa cum rezultă din găsirea în perimetrul săpat de noi a unor numeroase fragmente ceramice, urme de vatră și chirpic, dar ele au fost distruse de intervențiile ulterioare legate de amenajarea Curții domnești, iar mai tîrziu de cimitirul medieval care a luat ființă în jurul bisericii Precista.

Locuințele descoperite sînt de suprafață și adîncite în pămînt. Cele de suprafață se aflau la adîncimea maximă de 0,50 m față de nivelul actual de călcare. Deși n-au putut să fie reconstituite complet, din cauză că terenul a fost răzuit pentru amenajarea Curții domnești, s-a constatat că sînt destul de spațioase. Vetrele locuințelor au fost amenajate pe un strat de prundiș, peste care s-au aranjat resturi de fragmente ceramice, după care suprafața respectivă a fost lutuită. Ele erau destul de arse, așa cum rezultă din grosimea arsurii care era de cca 7 cm, ceea ce ne dovedește că locuințele au fost folosite o perioadă mai îndelungată de timp.

Locuințele adîncite în pămînt sînt de tipul bordeielor și semibordeielor. Unele din ele au laturile de cca. 2,70 x 1,80 m, iar altele sînt ceva mai mari, avînd laturile de cca. 3,50 x 3,25 m.

O semnificație aparte o reprezintă descoperirea celor două cuptoare. Primul, de formă tronconică, avea înălțimea bolții de circa 0,80 m și diametrul de 1,10 m, iar la nivelul vetrei cuptorului se afla o groapă de deservire în lungime de 2,20 m. Al doilea cuptor, cu înălțimea bolții de circa 0,70 m și diametrul de 1,45 m, avea două guri de foc și două gropi. Din constatările efectuate a reieșit că primul cuptor a fost folosit pentru uzul casnic, iar al doilea fiind întrebuințat pentru ars oale[8].

În locuințe și cuptoare s-a descoperit un bogat material arheologic compus din ceramică, monede și obiecte din metal (piroane, cuie, cuțite, vîrfuri de săgeți, catarame, unelte de pescuit). Aceste materiale sînt deo-

5 Cercetările arheologice au fost efectuate în anii 1967—1968 de Iulian Antonescu.
6 Iulian Antonescu, în *Carpica*, II, 1969, p. 331—342.
7 Al. Artimon și I. Mitrea, în *Carpica*, VIII, 1976, p. 191—224.
8 Ibidem., p. 196—200, fig. 6, 7 și 8.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

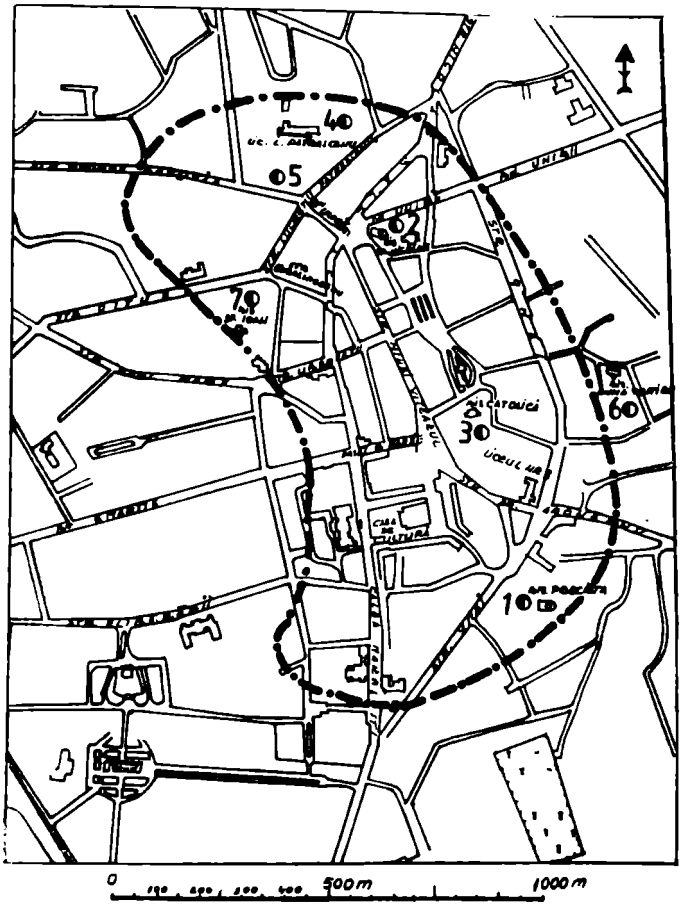

Fig. 1 — Harta oraşului Bacău cu localizarea zonei vechi (sec. XIV—XVII).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

sebit de prețioase pentru stabilirea unui tablou al vieții oamenilor ce au locuit în această perioadă la Bacău.

Ceramica descoperită în zona cercetată se împarte în două categorii.

Prima categorie, mai numeroasă, o formează ceramica lucrată dintr-o pastă bine frămîntată, de culoare cărămizie sau cenușie, în amestecul căreia s-a folosit ca degresant nisip și uneori microprundișuri. Vasele pe ambele fețe sînt zgrunțuroase. Fragmentele cele mai numeroase provin de la oale-borcan, cănі, castroane, capace și văscioare (opaițe). Decorul predominant este cel canelat. Subliniem că ceramica descoperită aici are apropiate analogii cu cea de la Suceava [9], Iași [10], Baia [11], Roman [12] (fig. 2).

A doua categorie o constituie ceramica lucrată dintr-un lut de foarte bună calitate, în amestecul căreia s-a folosit un nisip fin. Lucrată la roată rapidă, această ceramică are pasta foarte bine frămîntată, vasele prezentînd în spărtură un aspect compact, fără spații goale. În majoritatea cazurilor ceramica din această categorie este de culoare cenușie și mai rar roșie.

Ceramica cenușie fină se compune din fragmente provenind de la cănі cu toartă și gură trilobată, cănі cu gura în formă de cioc, ulcioare și cupe. Tipurile de vase descoperite aici și aparținînd celei de-a doua categorii se aseamănă cu cele de la Roman, Suceava, Iași, Baia datate la sfîrșitul secolului al XIV-lea — începutul secolului al XV-lea [13].

Decorațiunile folosite la vasele din categoria ceramicii fine (cenușie sau roșie), se compun din linii oblice paralele, dispuse în triunghiuri, benzi de linii oblice intretăiate de alte linii izolate, decor în rețea. De asemenea s-au identificat și unele fragmente ceramice ce au un decor realizat cu rotița dințată și ruloul.

În special ne referim la găsirea unei părți dintr-o cană cu gura trilobată, lucrată dintr-o pastă fină cenușie și la care s-a realizat un decor, caracterizat prin motivul ștampilat cu figuri în relief. Acest decor a fost realizat cu un rulou, pe care au fost săpate în negativ diferite figuri. Prin rotirea acestui rulou pe umărul vasului rezulta un motiv ștampilat ale cărui figuri în pozitiv se repetă constant la o anumită distanță ce corespunde perimetrului ruloului — ștampilă. În-

9 M. D. Matei, *Contribuții arheologice la istoria orașului Suceava*, București, 1963, p. 13—77 ; Elena Busuioc, în *SCIV*, XV, 2, 1964, p. 205—221 ; Idem., *SCIV*, 17, 1966, 2, p. 229—309.

10 Al. Andronic, în *Arheologia Moldovei*, I, 1961, p. 271—279 ; Al. Andronic, Eugenia Neamțu și M. Dinu, în *Arheologia Moldovei*, V, 1967, p. 198—199, 210—215.

11 Dan Gh. Teodor și Emilia Zaharia, *Materiale*, IX, 1970, p. 353—366 ; Eugenia Neamțu, Vasile Neamțu, Stela Cheptea, *Orașul medieval Baia în secolele XIV—XVII*, Iași, 1980, p. 111—117.

12 M. D. Matei, L. Chițescu, *Dacia*, NS, X, 1966, p. 298—301 ; Idem., *S.M.M.I.M.*, 1, 1968, p. 40—41.

13 M. D. Matei, L. Chițescu, *S.M.M.I.M.*, 1, 1968, p. 41—49 ; M. D. Matei, *op. cit.*, p. 131—160 ; Al. Andronic, Eugenia Neamțu și M. Dinu, *op. cit.*, p. 213 ; Dan Gh. Teodor și Emilia Zaharia, *op cit.*, p. 359—360.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

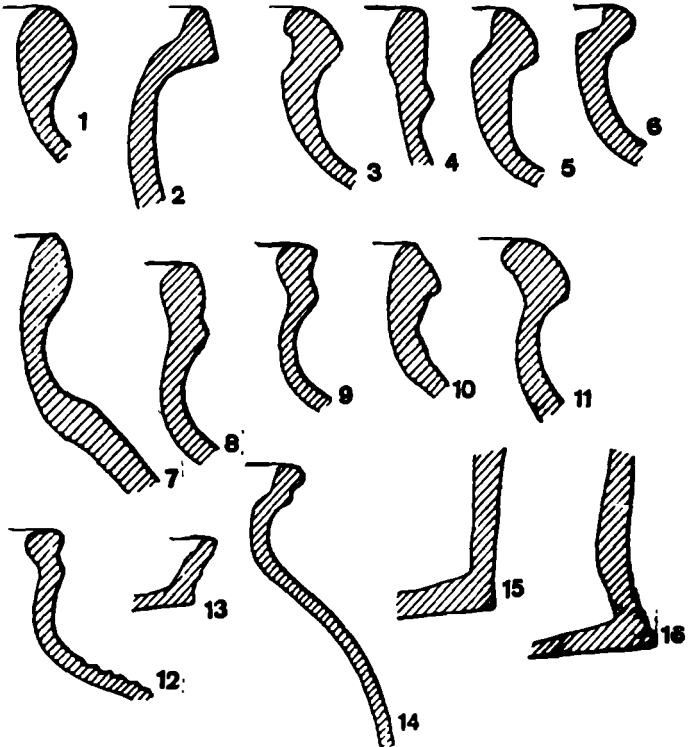

Fig. 2 — Bacău — Curtea Domnească. Profile caracteristice pentru ceramica locală de la sfîrșitul secolului al XIV-lea — prima jumătate a secolului al XV-lea.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cadrat între două rînduri de puncte pătrate, adîncite, se află stilizat un iepure, după care urmează o vulpe în mers, întrerupt de un fond de plasă și în continuare sînt redate două păsări. Motivul ștampilat cu figuri în relief se repetă constant (fig. 3).

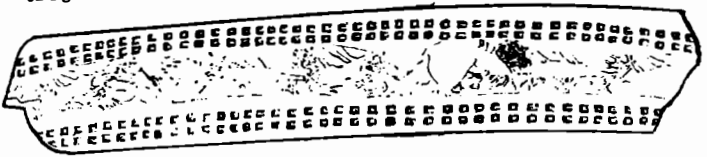

Fig. 3 — Bacău — Curtea Domnească. Detaliu de pe vasul decorat prin motivul ștampilat cu figuri în relief.

Menționăm că tipul de vase cu decor caracterizat prin motivul ștampilat au fost descoperite în cetatea mușatină de la Roman [14] și în orașul Siret [15]. Descoperirea și la Bacău a ceramicii fine pe care unii cercetători o atribuie unor coloniști străini, [16] prezintă o semnificație aparte în dezvoltarea acestui centru orășenesc la sfîrșitul veacului al XIV-lea și începutul veacului al XV-lea. Ne referim la faptul că această ceramică a fost găsită numai în centrele urbane din această vreme precum au fost Suceava, Siretul, Baia, Roman și Tg. Trotuș [17].

Pentru datarea așezării medievale de un real folos ne-au fost monedele ce s-au găsit și care sînt emise de domnitorii Moldovei : Petru Mușat (1375—1391), Ștefan I Mușat (1394—1399) și Alexandru cel Bun (1400—1432) [18].

Pe lîngă obiectele menționate mai sus, au fost descoperite și numeroase cuie, piroane, cuțite, catarame, vîrfuri de săgeți etc. De asemenea, s-au găsit și bucăți de zgură și lupe care provin cu certitudine de la atelierele unor meșteșugari ce au existat la Bacău în acea vreme.

Cercetările arheologice întreprinse aici au contribuit la clarificarea unor date privitoare la începuturile orașului Bacău.

În același timp, s-a observat că zona respectivă a fost afectată de ridicarea în această parte a orașului, în a doua jumătate a secolului al XV-lea, a Curții domnești. Din constatările întreprinse a reieșit că terenul a fost răzuit cu prilejul construirii palatului domnesc. Subliniem că o situație similară a fost observată și la Suceava [19], unde nivelul

14 M. D. Matei, L. Chițescu, *op. cit.*, p. 142—146 ; L. Chițescu, *SCIV*, 15, 3, 1964, p. 411 și urm.
15 Stela Cheptea, *Arheologia Moldovei*, VII, 1972, p. 351 și 354, fig. 6.
16 M. D. Matei, *op. cit.*, p. 151—159.
17 O prezentare mai detaliată asupra ceramicii din sec. XIV și prima jumătate a secolului al XV-lea descoperită la Curtea domnească din Bacău, vezi la Al. Artimon și I. Mitrea, *op cit.*, p. 200—217.
18 Al. Artimon și I. Mitrea, *op cit.*, p. 217—219.
19 *Șantierul arheologic Suceava*, în *Materiale*, IX, 1970, p. 388.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

1

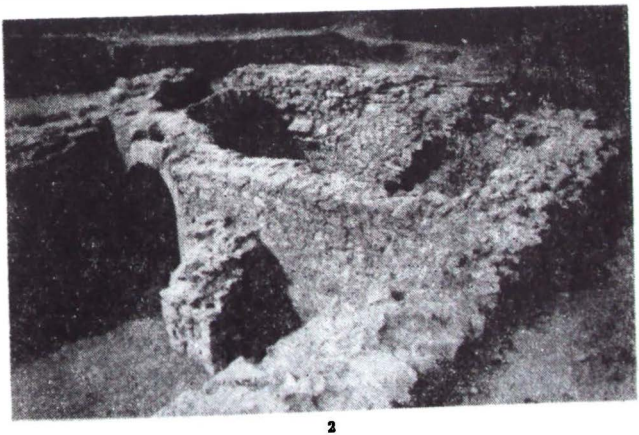

2

Fig. 4 — Bacău — Curtea Domnească. 1. Vedere de ansamblu. 2. Detaliu de la intrare.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

de locuire anterior înălțării Curții domnești a fost răzuit odată cu amenajările reclamate de construcția respectivă.

În urma investigațiilor arheologice s-au scos la iveală fundațiile Curții domnești [20]. După degajarea ruinelor, a fost scoasă la suprafață întreaga construcție, de formă dreptunghiulară, formată din zidărie de piatră brută cu mortar de var hidraulic, cu dimensiunile în exterior de 17,90 × 8,50 m (fig. 4).

Din cele constatate a reieșit că pivnița palatului domnesc se compune din două încăperi :

a) încăperea mare (12,50 × 6,20 m) cu patru stîlpi în axul longitudinal. Stîlpii de capăt sînt adosați pereților, atît în elevație cît și în fundație. În peretele de est sînt două nișe gemene, la distanță de 1,30 m de peretele despărțitor al celei de a doua încăperi (fig. 4/1).

b) încăperea mică (camera scărilor) cu dimensiunile de 6,25 × 2,15 m. În peretele de nord și cel ce desparte camera mică de cea mare, au fost descoperite urmele treptelor de lemn. S-a putut identifica un număr de 11 trepte (fig. 4/2).

Peretele despărțitor dintre cele două încăperi nu are în elevație zidăria de piatră țesută cu pereții adiacenți, fundațiile lor sînt însă continue.

Golul de comunicare între încăperi are un frumos ancadrament de piatră în plin centru, ce pare a nu fi fost destinat dintr-un început beciului. Finisarea ancadramentului distonează cu zidăria peretelui în care e montat, aceasta fiind executată mai neîngrijit, chiar decît zidăria celorlalți pereți. În peretele de nord al camerei scărilor, în dreptul platformei de pornire a treptelor, sînt două nișe gemene cu arce și zidărie de cărămidă.

În capătul de vest al camerei scărilor se află un început de boltă ce acoperea suprafața platformei de pornire a scării, iar deasupra urmelor treptelor, pe peretele de nord și cel despărțitor, la înălțimea de 1,76 m de la urma primei trepte se observă urma primului rînd de cărămizi, a bolții cilindrice în pantă ce acoperea scara.

În încăperea cea mare nu s-a observat nici o urmă de naștere a bolților și nici nu s-au găsit goluri de reazim ale vreunui planșeu de lemn.

Din analiza materialului arheologic găsit pe nivelul de construcție (ne referim la fragmentele ceramice), s-a stabilit că edificiul domnesc a fost construit în a doua jumătate a veacului al XV-lea. În orice caz, la vremea cînd Alexandru, fiul lui Ștefan cel Mare, emite din Bacău la anii 1482 și 1488 două acte [21], palatul domnesc funcționa.

În imediata apropiere a Curții domnești, la scurt timp, Alexandru Voievod ridică la 1 ianuarie 1491, așa cum rezultă din pisania așezată la intrare, biserica Adormirea Maicii Domnului, de plan treflat, cu turlă pe naos (fig. 5/1).

---

20 Iulian Antonescu, *op cit.*, p. 331—342 ; Iulian Antonescu și Al. Artimon, *Date noi privind Curtea Domnească din Bacău* (manuscris).

21 I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, I, București, 1913, p. 37—38.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

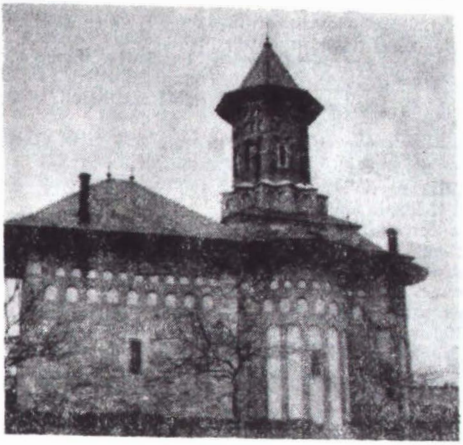

1

2

Fig. 5 — 1. Biserica ridicată la 1491, de Alexandru Voievod, fiul lui Ștefan cel Mare. 2. Zidurile bisericii de la începutul secolului al XVI-lea, descoperită în incinta catedralei Sf. Nicolae.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Cercetările arheologice întreprinse la Curtea domnească s-au soldat cu descoperirea unui bogat material format din ceramică de uz casnic smălțuită și nesmălțuită, (căni, pahare, castroane, cupe) ceramică ornamentală (cahle cu reprezentări florale și geometrice, reprezentarea stemei Moldovei, cu reprezentări de cavaleri medievali etc.), obiecte de fier și monede [22].

De asemenea, a fost surprins și pavajul din jurul Curții și bisericii domnești. Pe pavaj s-au găsit fragmente ceramice din a doua jumătate a secolului al XV-lea, cît și o monedă turcească (aspru), emisă de Baiazid al II-lea, la anul 1481.

În urma cercetărilor efectuate, s-a precizat că edificiul domnesc a funcționat pînă în primele decenii ale secolului al XVI-lea. Astfel, în ultimul strat de umplutură, din pivnița palatului, format din pietre, cărămizi, mortar, fragmente ceramice, cărbune, cenușă și obiecte de fier, s-a descoperit o monedă unguerească de argint, emisă în anul 1517 de Ludovic al II-lea (1516—1526). Descoperirea acestei monede, în ultimul strat ce provenea de la incendierea și dărîmarea construcției, ne arată clar, că distrugerea Curții domnești a avut loc după anul 1517, probabil în perioada domniei lui Ștefăniță Voievod (1517—1527) sau a primei domnii a lui Petru Rareș (1527—1538).

După distrugerea Curții, în această zonă, în jurul bisericii Precista, a început să funcționeze un cimitir de caracter orășenesc. Cele mai vechi morminte sînt din secolul al XVI-lea. În ele s-au găsit monede de la Ferdinand I, emise în anii 1538, 1543, 1556.

Din totalul celor 93 morminte dezvelite, s-a constatat că 15 sînt din secolul XVI, 8 din secolul XVII, 27 din secolul XVIII și 43 din secolul XIX [23].

Din informațiile documentare rezultă că palatul domnesc de la Bacău era în ruine în secolul al XVII-lea cînd îl vede călătorul străin Bandini [24].

În afara cercetărilor de la Curtea domnească, menționăm că și în alte puncte ale orașului Bacău s-au întreprins investigații arheologice.

Astfel, în curtea catedralei Sf. Nicolae au fost efectuate ample săpături arheologice în perioada 1971—1972 (fig. 1/2) [25]. Cercetările întreprinse aici au fost determinate de descoperirea în apropiere, pe Bulevardul Unirii, cu prilejul unor lucrări edilitar-gospodărești, a unor morminte și monede din secolele XV—XVI. Între monedele găsite menționăm un dublu gros emis de domnitorul Moldovei Ștefan al II-lea (1433—1435) și un groș emis de Ștefăniță Voievod (1517—1527).

Investigațiile arheologice au cuprins aproape întreaga zonă a curții catedralei Sf. Nicolae și au constat din 8 secțiuni și mai multe casete (fig. 6). În suprafața cercetată s-a observat că cel mai vechi nivel de

22 Iulian Antonescu, *op. cit.*, p. 334—338.
23 O prezentare mai amplă a cimitirului în articolul lui Iulian Antonescu și Al. Artimon, *Date noi privind Curtea Domnească din Bacău* (manuscris).
24 *Codex Bandinus*, ed. V.A. Urechia, p. 63.
25 Rezultatele integrale ale cercetărilor de aici vor face obiectul unui articol special.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

locuire aparține sfîrșitului secolului al XIV-lea — prima jumătate a secolului al XV-lea. Cu acest prilej, s-au descoperit fragmente ceramice caracteristice acestei perioade istorice, identice cu cele găsite la Curtea domnească. De asemenea s-a găsit o monedă din categoria jumătăților de groși, emisă de domnitorul Alexandru cel Bun la 1408[26].

Aceste urme de locuire au fost identificate numai în anumite porțiuni din zona cercetată, întrucît majoritatea terenului a fost răscolit de construcțiile ridicate aici începînd cu sec. XVI și de cimitirul medieval.

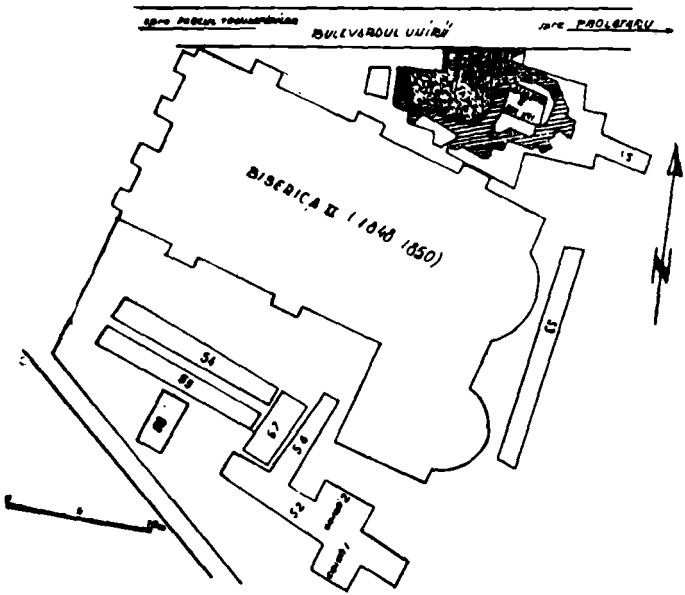

Fig. 6 — Bacău — Biserica Sf. Nicolae. Planul general al săpăturilor arheologice cu localizarea bisericii de la începutul secolului al XVI-lea.

26 Octavian Iliescu, *Moneda în România*, București, 1970, p. 27.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Cercetările arheologice au avut ca rezultat principal dezvelirea fundațiilor unei construcții anterioare actualei catedrale, ridicată între anii 1848—1850. După trasarea mai multor secțiuni și casete s-au descoperit zidurile unei biserici și au fost dezvelite mai multe morminte care făceau parte dintr-un întins cimitir.

Lucrările întreprinse la zidurile acestui vechi monument istoric au fost îngreunate de faptul că anumite porțiuni din această construcție au fost distruse de actuala biserică, și de cavourile unor morminte tîrzii din sec. XIX, iar alte părți n-au putut să fie cercetate din cauza unor condiții obiective (existența unui gard de piatră ce n-a putut să fie demantelat, cît și a Bulevardului Unirii).

Cu toate acestea, s-a reușit să se dezvelească zidurile altarului bisericii, o parte din naosul construcției, și anumite suprafețe din pavajul bisericii (fig. 5/2 ; fig. 6).

Din observațiile efectuate a reieșit că biserica a fost construită la începutul secolului al XVI-lea. Într-adevăr, pe nivelul de construcție, acolo unde a fost surprins, s-au găsit fragmente ceramice din secolul XVI, și o monedă cu valoarea de un dinar emisă de Wladislav la anii 1498—1503.

Întreaga fundație a bisericii a fost făcută din pietre de carieră de dimensiuni mici, mijlocii și mari, prinse cu un mortar alcătuit din var, nisip și cărbune.

Urmărind traseul fundațiilor, cercetările au demonstrat că biserica era constituită din altar, naos și pronaos. Din cele observate, atît cît s-a putut cerceta, a reieșit că biserica, probabil, face parte din tipul de monumente de plan dreptunghiular, cu absida altarului poligonală, avînd și doi contraforți în partea de sud. Nu s-a reușit să se dezvelească pronaosul bisericii.

Imediat după construirea bisericii, în jurul ei a început să se formeze un cimitir, iar mormintele cele mai vechi dezvelite sînt din prima jumătate a secolului al XVI-lea.

Cercetările întreprinse în interiorul bisericii au arătat că monumentul, după refaceri repetate în decursul vremurilor, a fost distrus la mijlocul secolului al XIX-lea și s-a ridicat actuala catedrală, între anii 1848—1850.

Cu ocazia unor lucrări de canalizare efectuate în 1966 pe drumul principal Bacău—Roman, la cca. 30 m nord de catedrala Sf. Nicolae au fost găsite morminte, din care, la unul, s-a identificat o monedă emisă de Ștefan al II-lea (1433—1435). Pe această bază, considerăm că au existat, probabil, morminte din secolul al XV-lea și un monument din această vreme.

Pentru verificarea zonei vechi a orașului Bacău s-a întreprins un sondaj de informare în curtea bisericii catolice (fig. 1/3), cu care prilej s-au recuperat fragmente ceramice caracteristice sfîrșitului secolului XIV — primei jumătăți a secolului al XV-lea. De asemenea, s-au găsit și materiale arheologice (ceramică, fragmente de la cahle) din veacurile următoare (sec. XVI—XIX).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

O contribuție deosebită la cunoașterea unor aspecte din istoria orașului au adus-o cercetările arheologice întreprinse în 1975, pe str. Lucrețiu Pătrășcanu la nr. 14, în grădina locuitorului Dobre Anastas (fig. 1/4). În cadrul unor secțiuni și casete trasate aici s-a observat că urmele cele mai vechi de locuire aparțin veacurilor VI—VII, identice cu materialele din această vreme găsite la Curtea domnească. De asemenea, s-au descoperit și fragmente ceramice datînd de la sfîrșitul secolului XIV — prima jumătate a secolului al XV-lea. Obiectivul principal care l-am avut în atenție a fost cercetarea unui vechi cimitir. Într-adevăr, în secțiunile practicate s-au descoperit un număr de 20 de morminte care făceau parte dintr-un întins cimitir. Pe baza observațiilor stratigrafice, a obiectelor ceramice găsite în gropile mormintelor reiese că cimitirul datează din secolele XV—XVII.

Studierea mormintelor dezvelite aici a dus la o serie de observații asupra felului de înmormîntare, a ritului și obiectelor de inventar.

Înhumația s-a făcut la unele morminte în groapă simplă, iar la altele în sicrie. Adîncimea la care se aflau scheletele față de nivelul actual de călcare variază între 1,00—1,50 m.

Ritul de înmormîntare era cel creștin, înhumații fiind orientați cu capul la vest și picioarele la est. Un detaliu ce deosebește între ele mormintele, este poziția brațelor. Sub acest aspect, au apărut schelete cu ambele brațe încrucișate pe piept sau abdomen, altele avînd un braț paralel cu corpul, iar al doilea îndoit pe piept sau în regiunea abdomenului. În morminte nu s-a găsit nici un fel de inventar.

Din constatările întreprinse a reieșit că cimitirul se întindea pe o mare suprafață, dar din motive obiective (construcțiile actuale și terenul cultivat din jurul lor) nu a putut să fie cercetat integral.

Într-o zonă apropiată se află construcția de cult (biserica), care cu siguranță era mai veche decît cimitirul.

Din analiza unor izvoare scrise ar reieși că aici a existat vechea biserică catolică, transformată în sediul episcopiei catolice la sfîrșitul secolului al XVI-lea. Această construcție a durat pînă la 1676 cînd datorită revărsărilor Bistriței se prăbușește.

Un martor contemporan ne relatează că la intrarea lui în serviciu a găsit „...biserica din Bacău, departe numai vreo cincizeci de pași de Bistrița, rîu foarte repede și primejdios de trecut; m-am străduit a repara biserica amenințată cu prăbușirea, dar în zadar... Mai tîrziu, am făcut să iasă la lucru orașul și satele din împrejurimi, dar după ce făcusem și aproape sfîrșisem zăgazul pentru abaterea apei, veni o ploaie care ținu neîntrerupt o săptămînă, și într-aceea surpîndu-se pămîntul de furia rîului, ...biserica se nărui cu mare zgomot, împotriva tuturor așteptărilor noastre, ca una care, oricum, nu era tocmai lîngă apă, ... în ziua de 21 septembrie 1676“ [27].

---

27 *Revista catolică*, Anul I, 1912, nr. 4, p. 579—580.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Cercetările au confirmat existența acestei construcții și a cimitirului din jurul ei în zona în care am efectuat săpături arheologice în 1975 (fig. 1/4).

În apropierea locului unde am descoperit cimitirul, tot pe str. Lucrețiu Pătrășcanu s-au găsit materiale arheologice (vase pentru uz casnic și vase decorative), datate la sfîrșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea [28].

Un sondaj arheologic s-a întreprins în perimetrul Băncii Naționale și care a fost determinat de ridicarea unor construcții (fig. 1/5). Cu acest prilej, s-a dezvelit o groapă menajeră, în umplutura căreia s-au găsit numeroase fragmente ceramice datate la sfîrșitul secolului al XIV-lea — începutul secolului al XV-lea și identice cu cele de la Curtea domnească.

O atenție deosebită am acordat studierii zonei de est a orașului pentru stabilirea perimetrului vechi. În această direcție am executat un sondaj de informare în curtea bisericii Buna Vestire și am constatat că cel mai vechi nivel de locuire aparține veacului al XVIII-lea (fig. 1/6)

În partea de nord-vest a orașului s-a urmărit stabilirea zonei vechi printr-un sondaj ce s-a întreprins în curtea bisericii Sf. Ioan, monument ridicat la anul 1801 (fig. 1/7). Cu acest prilej s-a observat că cele mai vechi urme de locuire aparțin sfîrșitului secolului al XIV-lea — începutul secolului al XV-lea.

În alte zone ale orașului (pe strada Luminii, str. Traian, Piața Florescu), prin cercetări de suprafață și de salvare (acestea din urmă datorîndu-se lucrărilor edilitar-gospodărești), au fost găsite fragmente ceramice caracteristice sfîrșitului secolului al XIV-lea — începutul secolului al XV-lea.

Cercetările arheologice efectuate la Bacău în perioada anilor 1968—1980 au contribuit în mare parte la clarificarea unor probleme privind geneza și dezvoltarea orașului Bacău. Ele au scos la iveală materiale bogate care sînt în măsură să ne ofere unele indicii asupra dezvoltării tîrgului Bacău, despre care mențiunile documentare de la începutul secolului al XV-lea ne vorbesc ca de un punct vamal important pentru economia statului moldovean [29].

Săpăturile arheologice sistematice, lucrările de salvare sau ocazionale au dat rezultate pozitive, care ne permit în primul rînd să alcătuim o hartă a dezvoltării teritoriale a orașului Bacău în epoca medievală și în al doilea rînd să încercăm unele precizări în legătură cu vechimea orașului medieval.

Pornind de la nucleul din zona Curții domnești, unde prezența omului se documentează încă din epoca bronzului, așezarea umană de aici s-a extins treptat în perioada feudală spre nord.

În lumina cercetărilor arheologice, a descoperirilor întîmplătoare s-a stabilit ona veche a orașului din secolele XIV—XVII (fig. 1). Se ob-

28 Al. Artimon, în *Carpica*, VII, 1975, p. 317, fig. 2/1, 2, 3.
29 M. Costăchescu, *op. cit.*, vol. II, Iași, 1931, p. 631—632.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

servă că cele mai vechi urme de locuire se află în partea central-estică a orașului și care se extind treptat spre nord, vest și sud.

Pentru precizarea vechimii orașului descoperirile efectuate la Curtea domnească prezintă un deosebit interes, fiind vorba aici de un complex de natură orășenească cu un foarte bogat material arheologic (ceramică, cahle, monede, obiecte de fier), dovedind o locuire intensă în acest punct încă de la finele veacului al XIV-lea.

Așezarea medievală care s-a dezvoltat pe locul actualului oraș Bacău s-a putut transforma într-o așezare orășenească datorită dezvoltării forțelor de producție și diviziunii sociale a muncii din epoca feudală în primul rînd, și în al doilea rînd datorită poziției sale geografice, favorizată de o climă prielnică, de bogății naturale și cu o populație aflată în creștere, fiind așezată și într-o zonă unde circulau mărfurile pe drumul comercial de pe Valea Siretului, cu ramificațiile lui spre Transilvania.

Acest proces istoric a avut loc, așa cum o dovedesc cercetările arheologice, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea.

La aceasta se mai adaugă și faptul că în jurul orașului există o centură de sate, care din punct de vedere economic gravitau către acest centru urban, mai ales în secolul al XV-lea. Menționăm în această direcție faptul că pe baza izvoarelor scrise s-au identificat un număr de mai bine de 30 sate atestate documentar în secolul XV și situate într-o zonă ce nu depășea 30 km.

Descoperirea la Bacău a unor numeroase obiecte lucrate de meșteri localnici sau provenite pe calea schimbului din țările vecine demonstrează existența la finele veacului al XIV-lea a unor elemente din domeniul producției și al desfacerii.

Nu lipsite de importanță sînt și alte izvoare care arată că în acest centru pulsa o activitate deosebită. La fel ca și din celelalte orașe ca : Baia, Suceava, Roman și din Bacău plecau la studii în străinătate fii locuitorilor de aici. Un anume Mathias de Bachkowya (Bacău) este trecut la anul 1409 pe lista studenților moldoveni care studiau la Universitatea din Cracovia [30].

De asemenea o delegație a orășenilor din Bacău a participat la discutarea unor probleme religioase pe plan internațional, la conciliul de la Constanța din anul 1415 [31].

Interesante și pline de sugestii pentru înțelegerea istoriei de început a orașului Bacău sînt datele cuprinse în documentul dat de Ștefan Vodevod la 26 mai 1435 prin care scria sfaturilor din Bacău și Trotuș să vegheze ca să nu mai fie împiedicați și păgubiți negustorii brașoveni [32].

30 R. Manolescu, în *Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*, București, 1964, p. 80.
31 C. I. Karadja, în *Analele Academiei Române*, Mem. Sect. Ist. seria III-a., t. VII (1927), p. 82.
32 M. Costăchescu, *op cit.*, vol. II, p. 677.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Din acest document reiese că orășenii din Bacău erau nemulțumiți de avantajele acordate de domnie negustorilor străini și de concurența lor.

Acest proces istoric a avut loc atunci cînd în orașele din Moldova (printre care și Bacăul), se dezvoltase într-o măsură însemnată meșteșugurile și comerțul și cînd asistăm la o maturizare a orășenilor, ceea ce va determina o luptă pentru piață dintre negustorii localnici și cei străini.

Orașul va cunoaște o dezvoltare mai deosebită în a doua jumătate a secolului al XV-lea, odată cu stabilirea reședinței lui Alexandru Voievod, fiul lui Ștefan cel Mare. El era asociat la domnie și avea sub supravegherea sa sudul țării [33], așa cum rezultă din două documente date de acesta de la curtea sa din Bacău. Este vorba de actele emanate din cancelaria lui Alexandru din 18 ianuarie 1482 și 26 iunie 1488 [34].

Despre existența unei Curți domnești la Bacău avem o mențiune într-un document din 20 aprilie 1491, în care Ștefan cel Mare dăruiește mănăstirii Tazlău un sat „ascultător de Curțile de la Bacău" [35].

Săpăturile arheologice efectuate la Bacău confirmă afirmațiile unor cercetători privind existența orașului Bacău începînd cu sfîrșitul secolului al XIV-lea — începutul secolului al XV-lea [36] Sîntem convinși că cercetările viitoare vor aduce date în plus privind procesul de apariție și dezvoltare a acestui oraș.

CONTRIBUTION ARCHÉOLOGIQUES À L'HISTOIRE DE LA VILLE DE BACĂU

Résumé

Dans cet article l'auteur présente les recherches archéologiques éffectuées dans la ville de Bacău et leurs implications sur la formation et le développement de la ville médievale situé au centre de la Moldavie.

On a présenté les premières investigations archéologiques effectuées à Bacău, qui ont comme résultat la découverte des Cours princières d'Etienne le Grand et de son fils Aléxandre. Dans la zone limitrophe, on a découvert un habitat médiéval daté à la fin du XIVe siècle et la première moitié de XVe siècle.

Les plus anciennes traces d'habitation trouvés dans la zone est-centrale de la ville (daté de l'époque du bronze, de IV—V—VI—VIIe siécle), se sont répandues graduellement au nord, ouest et au sud. Le riche matériel archéologique y découvert (la céramique, des carreaux des poêles, des monnaies et des objets et fer), prouvent une intense habitation dès la fin du XIVe siècle.

En conclusion, l'auteur montre que les recherches archéologiques ont documenté l'existence de la ville de Bacău dès la deuxième moitié de XIVe siècle.

33 D. Ciurea, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie*, II, Iași, 1965, p. 147.
34 I. Bogdan, *op. cit.*, p. 367—368 ; 379—380.
35 I. Bogdan, *op. cit.*, vol. I, p. 463—465.
36 D. Ciurea, în *Anuarul* — Iași, VII, 1970, p. 21.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

LEGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — Carte de la ville de Bacău avec la localisation de son ancienne zone des XIVe — XVIIe siècles.

Fig. 2. — Bacău — La Cour princière. Profils caractéristique de la céramique locale de la fin du XIVe siècle — première moitié du XVe siècle.

Fig. 3. — Bacău. La Cour princière. Détails du vase décoré d'un motif estampillé à figures en relief.

Fig. 4. — Bacău — La Cour princière. 1. Vue d'ensemble. 2. Détail de l'entrée.

Fig. 5. — 1. L'église construite en 1491 par le prince Alexandru, fils d'Étienne le Grand. 2. Les murs de l'église du commencements de XVIe siècle, découvertes dans l'encenta du catédrale St. Nicolas.

Fig. 6. — Bacău — L'église St. Nicolas. Le plan général des fouilles archéologiques avec la localisation l'eglise du commencement de XVIe siécle.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

OCOLUL DOMNESC AL BACĂULUI (sec. XV—XVIII).

de GHEORGHE BURLACU

I

În toate timpurile, sistemul de organizare administrativă a influențat ramurile vieții sociale, economice și chiar culturale. De aceea, considerăm deosebit de util un studiu despre Ocolul domnesc al Bacăului, studiu care va contribui la cunoașterea mai aprofundată a istoriei acestui oraș și a împrejurimilor sale.

O serie de studii istorice generale din ultimii ani, au fost consacrate problemei vechilor unități administrative ale Moldovei, ocoalele domnești [1]. Un studiu special se ocupă de ocolul orașului Suceava [2].

Ocolul domnesc al Bacăului este amintit, doar, în cîteva lucrări generale. Constantin C. Giurescu citează patru sate: Bureşti, Trebeş, Radomireşti şi Malurile [3]; D. Ciurea menționează un loc domnesc și trei sate: Bunești, Radomireşti şi Trebeş [4]; H. H. Stahl, în treacăt, vorbește de Ocolul Bacăului [5]; N. Grigoraş, de asemenea, amintește și de Ocolul Bacăului [6].

E cunoscut faptul că cetățile, curțile și tîrgurile au jucat un mare rol în cristalizarea și consolidarea administrativ-politică a viitoarei țări a Moldovei. În jurul lor și în anumite condiții istorico-sociale, după unii

---

1 Aurel V. Sava, în *„Buletinul științific al secțiunii de științe istorice, filozofice și economico-juridice"*, tom. IV, nr. 1—2 (1952), p. 71—97; C. Cihodaru, în *Omagiu lui P. Constantinescu-Iași*, București, 1965, p. 268—272; D. Ciurea, în *„Anuarul Institutului de istorie și arheologie A. D. Xenopol"*, II, 1965, Iași, p. 143—235; Constantin C. Giurgescu, *Tîrguri sau orașe și cetăți moldovene*, București, 1967, p. 141—150, passim; I. D. Marin, în „Studii și articole de istorie", IX, București, 1967, p. 25—41; N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova, I Organizarea de stat pînă la mijlocul sec. al XVIII-lea*, București, 1971, p. 18—40, passim; Henri H. Stahl, *Studii de sociologie istorică*, București, 1972, p. 190—234; Gheorghe Sibechi, în *„Studii și comunicări"*, Focșani, 1979, p. 45—59; studii mai vechi: Gh. Popovici, în *„Convorbiri literare"*, an XXV (1890—1891), nr. 12, p. 1009—1023.

2 Emil I. Emandi, în *„Suceava"*, Anuarul Muzeului județean, IV, 1977, p. 119—130.

3 Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 181.

4 D. Ciurea, *op. cit.*, p. 231.

5 Henri H. Stahl, *Controverse de istorie socială românească*, București, 1969, p. 141; Idem, *Studii de sociologie istorică*, București, 1972, p. 229.

6 N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova, I Organizarea de stat pînă la mijlocul sec. al XVIII-lea*, București, 1971, p. 23.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

autori, s-ar fi organizat ocoalele, considerate formaţiuni moştenite, prestatale[7]. Alţi autori consideră că ocolul ar fi apărut mai tîrziu, din iniţiativă domnească[8].

Ocoalele domneşti au fost unităţi administrativ-teritoriale formate din sate cu hotarele lor, ataşate de domni la tîrguri, cetăţi sau curţi domneşti. Satele prezentau importanţă atunci cînd, prin resursele lor economice, umane sau militare, puteau susţine puterea centrală.

Ocolul domnesc al Bacăului îşi ţese istoria cu o parte din istoria acestei localităţi şi a Curţii domneşti de aici. De aceea, vom face cîteva consideraţii generale asupra acestor obiective.

TÎRGUL BACĂU

Situat pe valea Bistriţei, aproape de confluenţa ei cu Siretul, tîrgul şi apoi oraşul Bacău şi o serie de aşezări din împrejurimi s-au bucurat de o poziţie favorabilă dezvoltării şi consolidării lor social-economice. Aşa cum o dovedesc şi descoperirile arheologice[9], la sfîrşitul secolului al XV-lea, Bacăul reprezenta deja un centru orăşenesc puternic, cu elemente din domeniul producţiei şi a desfacerii mărfurilor. Aici se produceau şi se găseau diferite obiecte meşteşugăreşti, o gamă largă şi variată de produse casnice.

Zona pastoral-agrară din jur complementa şi îi conferea caracterul şi de tîrg pentru sătenii de pe o întinsă zonă din văile celor două riuri. Aici, la vadurile Bistriţei, poposeau negustorii şi cărăuşii care transportau mărfuri, fie pe drumul ce venea de pe valea Bistriţei şi a Siretului, fie pe drumul ce venea din părţile răsăritului, traversînd cele două riuri şi se îndreptau spre Transilvania. Probabil că, încă de la început, Bacăul, şi-a asumat şi funcţia de vamă pe mărfuri şi apoi vamă la hotar pe marile drumuri ce se încrucişau aici.

În această ipostază este surprins Bacăul la începutul secolului al XV-lea, la prima atestare sigură din 6 octombrie 1408[10].

Bacăul este prezentat ca un tîrg prosper, cu „vamă" şi „vamă la hotar", în sensul că Bacăul era ultima vamă pentru mărfurile care se îndreptau spre Ţara Românească şi Transilvania, sau prima pentru cele care veneau din acele provincii. Totodată, tîrgul era şi un centru economic. Negustorii lioveni, dacă cumpărau în Bacău vite, berbeci, porci, piei de orice fel, erau obligaţi să plătească vama pe loc. În deceniile

7 Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 141; H. H. Stahl. *op. cit.*, 189—234; idem. *Contribuţii la studiul satelor devălmaşe româneşti*, vol. I, Bucureşti, 1958, p. 71—75.
8 D. Ciurea, *op. cit.*, p. 196—198; N. Grigoraş, *op. cit.*, p. 14—20.
9 Al. Artimon şi I. Mitrea, în *„Carpica"*, VIII, Bacău, 1976, p. 191—224.
10 M. Costăchescu, *Documente moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, vol. I. Iaşi, 1932, p. 633—636. Este aproape sigur că la Bacău va fi existat nucleu de viaţă sau poate chiar aşezări incipiente urbane, la sfîrşitul secolului al XIII-lea şi începutul secolului al XIV-lea, pentru ca în a doua jumătate a acestui secol să aibă loc un proces accelerat de urbanizare, impulsionat de constituirea statului feudal Moldova.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

următoare, dezvoltarea social-economică a Bacăului a devenit înfloritoare, vama fiind menționată și în secolele al XVI-lea și al XVII-lea [11].

Pe cursul Bistriței și al Siretului sint atestate morile de apă [12]. În aceste rîuri, în bălți și iazuri creșteau diferite soiuri de pești [13], cu care se aproviziona piața internă. Pe dealurile însorite ale Bacăului se cultiva vița de vie [14]. În lunca Bistriței și a Siretului erau zăvoaie și plopărișuri, pe dealurile din această zonă se aflau păduri întinse, livezi și finețe bogate în surse floricole, favorizînd creșterea și dezvoltarea albinăritului [15]. În 1457 se percepea de la stuparii din părțile Bacăului darea sub formă de „pietre de ceară" (camena) Toate acestea constituiau, pentru localitatea în discuție, o zonă convergentă care înconjura ca un ocol de jur împrejur tîrgul Bacău.

---

11 C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. I, Edit. Academiei R.S.R., București, 1975, nr. 101 (1431), în continuare se va cita : D. R. H., A, vol. I, nr... ; M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 471—474 (1434) ; *D.R.H.*, A, I, nr. 200 (1439) ; M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 793—796 (1458) ; Leon Șimanschi, Georgeta Ignat și Dumitru Agache, *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova. vol. II, Edit. Academia R.S.R., București, 1976, nr. 65 (1457), în continuare se va cita : D. R. H., A, II, nr... ; *ibidem*, nr. 93 (1460) ; *Documente privind istoria României*, A. Moldova (în continuare se va cita : D.I.R., A....), veac XVI vol. III, nr. 244, (1562) ; *ibidem*, veac XVII, vol. I, nr. 58 (1602) ; *Catalogul documentelor moldovenești* (în continuare se va cita : C.D.M., vol...), vol. I, nr. 1349, p. 313 (1608—1611) ; *D.I.R. A.*, veac XVII, vol. IV. nr. 256 (1617 ; *ibidem*, nr. 39 (1617—1620) ; C. Cihodaru, I. Caproșu, și L. Șimanschi, *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. XXI, București, 1971, nr. 377 (1633), în continuare se va cita : *D.R.H.*, A, XXI, nr... ; C.D.M., vol. II, nr. 1413, p. 292.

12 *D.R.H.*, A, II, nr. 65 (6 septembrie 1457) ; *ibidem*, nr. 107 (15 septembrie 1462) ; C.D.M., vol. V, nr. 54, p. 15 (15 iulie 1701) ; *ibidem*, nr. 414, p. 106 (înainte de 12 februarie 1705) ; *ibidem*, nr. 1508, p. 307—308 (6 martie 1641) ; *Colecția de documente de la Arhivele Statului Bacău* (1424—1848), 7, București, 1976, nr. 201. p. 62 (31 ianuarie 1761) ; *ibidem*, nr. 216, p. 65 (13 martie 1766).

13 C. Cihodaru, I. Caproșu și N. Ciocan, *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. III, Edit. Academia R.S.R., București, 1980, nr. 93 (20 aprilie 1491), în continuare se va cita : D.R.H., A, III, nr...

14 *Ibidem*, I, nr. 24 (28 ianuarie 1409) ; *ibidem*, II, nr. 107 (15 septembrie 1462) ; *D.I.R.*, A, veac XVII, vol. III, nr. 61—62 (23 noiembrie 1611) ; *ibidem*, vol. IV, nr. 256 (10 octombrie 1617) ; *ibidem*, nr. 478 (25 iunie 1619) ; *ibidem*, vol. V. nr. 116(26 decembrie 1621) ; *D.R.H.*, A, XXI, nr. 63 (7 mai 1632) ; *ibidem*, nr. 64 nr. 116(26 decembrie 1621) ; *D.R.H.*, A, XXI, nr. 63 (7 mai 1632) ; *ibidem*, nr. 196 (4 septembrie (25 mai 1632) ; *ibidem*, nr. 165 (5 august 1632) ; *ibidem*, nr. 196 (4 septembrie 1632) ; *ibidem*, nr. 215 (20 septembrie 1632) ; *ibidem*, nr. 267 (9 ianuarie 1633) ; *ibidem*, nr. 400 (21 septembrie 1633) ; *ibidem*, XXII, nr. 47 (3 februarie 1634) ; *ibidem*, nr. 400 (21 septembrie 1633) ; *ibidem*, XXII, nr. 47 (3 februarie 1634) ; C.D.M., vol. II, nr. 608, p. 136 (9 noiembrie 1630) ; *ibidem*. vol. V, nr. 531, p. 139 (28 aprilie 1706) ; *ibidem*, nr. 1413, p. 292 (28 martie 1640) ; *ibidem*, vol. III. nr. 31, p. 30 (20 octombrie 1653) ; *ibidem*, nr. 644—645, p. 151 (28 februarie 1661).

15 *D.R.H.*, A, II, nr. 107 (15 septembrie 1462) ; *ibidem*, III, nr. 93 (20 aprilie 1491) ; *C.D.M.*, vol. I, nr. 540, p. 145 (29 iulie 1565) ; *D.I.R.*, A, veac XVI, vol. III. nr. 335 (6 aprilie 1565) ; *ibidem*, veac XVII, vol. V, nr. 116 (28 decembrie 1621) ; *ibidem*, nr. 343 (9 ianuarie 1624) ; *D.R.H.*, A, XXI, nr. 63 (7 mai 1632) ; *ibidem*, nr. 215 (20 septembrie 1632) ; *C.D.M.*, vol. II, nr. 608, p. 136 (9 noiembrie 1630) ; *ibidem*, nr. 1264, p. 264 (22 martie 1638) ; *ibidem*, vol. V, nr. 1413, p. 292 (28 martie 1640).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

CURTEA DOMNEASCĂ

În primul secol de existență a țării Moldovei, domnia nu se instăpinise suficient, iar puterea marilor boieri aproape concura cu aceea a domnului. Acesta era obligat să-și organizeze anumite centre teritoriale, din care slujbașii domnești să-și exercite funcțiile administrative, militare și judecătorești. Dacă aceasta era situația de fapt, domnul cu slujbașii săi sosea din cînd în cînd în aceste centre și era firesc să nu fi stat în case particulare, ci în case sau curți domnești, unde se aflau toate cele necesare popasului și unde se puteau ține sfaturi cu dregătorii și slujbașii locali, ori sfaturi de divan. S-a format, astfel, o rețea de curți domnești printre care și cea de la Bacău.

Între anii 1483—1488, mînați de rosturi politice, trei călători burgunzi trec și pe la Curtea domnească din Bacău [17]. După cum arată și cercetările arheologice, solida construcție muşatină a avut în afară de subsol, probabil, un parter și cel puțin un etaj. Nu departe vor fi fost și alte construcții : ale unei puternice garnizoane militare, ale vămii domnești, construcții cu caracter utilitar, de administrație a curții, a ocolului ș.a. Documentele interne menționează Curțile domnești de la Bacău, la 20 aprilie 1491 [18]. Acum se făcea precizarea că un sat „Bureștii a fost ascultător de curțile de la Bacău", de ocolul lor și la această dată se dădea satul unei așezări monarhice, tot vechi, Mănăstirea Tazlău.

La cîțiva zeci de metri, la vest de curtea domnească, la 1 ianuarie 1491, era terminată și sfințită biserica domnească, ctitoria lui Alexandru Voievod, cu hramul Adormirea Maicii Domnului (Precista) [19]. Ea a servit drept capelă domnească pentru anturajul curții, personalului ei și garnizoanei militare de aici.

Cînd, în prima sau a doua jumătate a secolului al XV-lea, s-a reglementat statutul juridic al comunităților urbane [20], desigur că și Bacăului i s-a conferit acest privilegiu de a fi considerat „domnesc". Aici s-au putut amplasa și instituții domnești : vamă, depozite, numărătoare, scaune de judecată, curtea, biserica domnească ș.a.

În acest context, Bacăul a evoluat într-o nouă fază de maturizare citadină.

---

17 I. Antonescu, *Curtea Domnească de la Bacău*, în *„Steagul Roșu"*, anul XXV, nr. 5486 (6945), din 6 septembrie 1970, p. 2 ; idem, *Curtea Domnească din Bacău*, în *„Carpica"*, II. Bacău, 1969, p. 331—342.

18 *D.R.H.*, A, III, nr. 93.

19 Melchisedec, Episcopul Romanului, *Notițe istorice și arheologice adunate de pe la 48 monastiri și biserici antice din Moldova*, București, 1885, p. 126 ; *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*, București, 1958, p. 90.

20 D. Ciurea, *op. cit.*, p. 152—153 ; N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 27.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

OCOLUL DOMNESC AL BACĂULUI

Ca și celelalte orașe medievale din Moldova, Bacăul, în dezvoltarea sa firească, a cuprins un loc anume, *vatra tîrgului*. Aceasta cuprindea casele cu ogrăzile și locurile din jur, dughenile sau prăvăliile, atelierele meșteșugărești ș.a. În jurul vetrei tîrgului Bacău se aflau : țarina, viile, fînețele, imașurile, livezile, locurile pentru prisăci, vadurile pentru mori, vadurile la Bistrița, vadurile pentru poduri etc., toate constituind hotarul sau moșia tîrgului Bacău.

Mai tîrziu, prezența instituțiilor domnești, a curții domnești cu numeroasele și variatele ei nevoi, a unei garnizoane care trebuie să fi fost destul de numeroasă, a dregătorilor și a diferiților curteni și slujbași, toate acestea solicitau mijloace de întreținere sigure și permanente.

O altă zonă de circa 350 km², cuprinzînd zece sate cu hotarele lor [21], în care se găseau bogate resurse economice și oameni de slujba curții, au fost considerate domnești, iar hotarele lor „loc gospod". Așezate în jurul curții domnești, a hotarului tîrgului Bacău, acestea au constituit Ocolul domnesc al Bacăului.

Hotarul tîrgului Bacău spre răsărit îl forma rîul Bistrița, care era în același timp și hotar al ținutului în această parte.

Limita Ocolului Bacău, însă, depășea în unele locuri hotarul ținutului. Astfel, ocolul domnesc cuprindea spre sud-est de Bacău, satele : Bunești și Radomirești care făceau parte din ținutul Neamț. Buneștiul, deși aparținea de ținutul Neamț, jumătate din hotarul său era la răsărit de rîul Siret, în ținutul Roman. Spre nord, ocolul cuprindea mai multe sate, printre care și Malu, tot din ținutul Neamț. De aici, hotarul ocolului trecea Bistrița spre vest, înglobînd și satele Fîntînele și Trebeș, iar în continuare, pe culmea dealurilor se îndrepta spre sud, pînă dincolo de moșia și satul Valea Seacă. De aici hotarul cobora spre est la confluența Bistriței cu Siretul ajungînd iarăși la satul Bunești.

Hotarele vetrei orașului Bacău, ale moșiei acestuia, ale ocolului domnesc și ale satelor ce făceau parte din acesta nu trebuie înțelese ca zone strict delimitate cu hotare precise. Așa se explică ivirea unor neînțelegeri care au generat procese ce au continuat veacuri în șir.

Prima atestare documentară a Ocolului domnesc al Bacăului este din 20 aprilie 1491 [22], cînd se dădea satul Burești, ce aparținuseră Curților de la Bacău, Mănăstirii Tazlău. De aici înainte ocolul este amintit neîntrerupt pînă în secolul al XVII-lea.

În cele ce urmează, în lumina documentelor de care dispunem, vom face considerații de geografie istorică, urmărind așezarea localităților din ocol, evoluția istorică a proprietăților din aceste sate pînă în secolul

21 S-au luat în calcul dimensiunile extreme ale Ocolului : lungimea de aproximativ 25 de km, de la moșia fostului sat Malu, la nord, și pînă la moșia fostului sat Alberi, la sud, iar ca lățime, circa 14 km, de la fostul loc de prisacă de la Fundu, de pe stînga Siretului și pînă la dumbrava din Ocolul Bacăului, hotărnicită de Banu uricadnic de Bacău.

22 *D.R.H.*, A, III, nr. 93.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

al XX-lea, precum și considerații economice și istorice. Harta Ocolului domnesc al Bacăului (sec. XV—XVIII), pe care sînt localizate satele componente cît și cele răzășești și clăcășești, care au fost tot pe hotarul ocolului dar n-au făcut parte din acesta, întregesc informațiile în legătură cu cele expuse.

În partea a doua a acestui studiu, ce o vom expune în numărul viitor al publicației noastre, vom prezenta rezumativ informațiile documentare ale acestor așezări care completează cunoștințele istorice despre Ocolul domnesc al Bacăului.

BUREȘTI *, BUNEȘTI **

Satul cu acest nume a fost la răsărit de satul Letea Veche, între satele Holt și Radomirești de astăzi.

Prima atestare documentară este din 20 aprilie 1491, cînd satul Bureşti deja avea hotare „vechi", pe care le-a „folosit din veac" [23].

La o dată care nu se poate stabili, a fost dat Curții domnești de la Bacău, probabil, de Ștefan cel Mare. Tot acest domn, la data de mai sus, 20 aprilie 1491, îl dă ctitoriei sale de pe Tazlăul Mare, Biserica Naşterea Maicii Domnului. Aşezat într-un loc care se numea *„Fundul, carc acel sat Bureștii a fost ascultător de curțile de la Bacău* (s.n.), și cu loc de prisacă peste Siret, în pustie, unde se chiamă Mănăstirea, și cu bălți la Siret, să fie sfintei noastre mănăstiri mai sus scrise" [24]. Satul cu moșia, prisaca, bălțile cu pește, toate erau resurse economice care au permis Ocolului domnesc de la Bacău o dezvoltare echilibrată și sigură.

Mănăstirea Tazlău, la rîndu-i, vinde satul descendenților lui Mise sau Misea, fiindcă în anii 1504—1517 a fost împărțit în două de aceștia, partea de jos revenindu-i Anușcăi, nepoată lui Mihail Misici [25]. La 9 noiembrie 1518, Ștefăniță voievod întărește lui Gavril vistiernic [26], nepotul Anușcăi, jumătatea din satul Bureşti, partea de jos, dîndu-i și privilegiul de proprietate pe care îl avea mătușa sa, Anușca, de la Bogdan voievod [27]. Petru Șchiopul voievod, la 16 iulie 1589, confirmă stăpînirea unei părți din satul numit acum „Buneşti, ...dinspre Tofan mai sus de Cobîleni", Mănăstirii Tazlău [28]. Tot în timpul domniei lui Petru Șchiopul (1574—1579; 1582—1591), preotul Ion de la Biserica domnească din Bacău stăpînea „o prisacă de la Fundu ce este între Siretiu și între Bistriță, unde au fost Vlaicu prisecariul și cu o poiană ce au făcut-o acolo". Poiana era făcută danie lui popa Ioan de la Maria călugărița,

* indică localități dispărute, sau contopite.
** Bureşti, Buneşti reprezintă, forma rotocizantă de la Bunu.
23 *Ibidem.*
24 *Ibidem.*
25 *D.I.R.*, A. veac XVI, vol. I, nr. 121.
26 Nu trebuie confundat cu Gavril Trotușan, mare dregător sub Ștefăniță și Petru Rareș, vezi M. Costăchescu, *Documente moldovenești de la Ștefăniță Voevod* (1517—1527), p. 74—75; 220—224.
27 *D.I.R.*, A, veac XVI, vol. I, nr. 121.
28 *Ibidem*, vol. III, nr. 527.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

fata popii Toma de la Bacău[29]. Aron vodă, la 20 aprilie 1593, dă Mănăstirii Tazlău satul Buneşti, exact cu aceleaşi părţi ca în documentul din 20 aprilie 1491, menţionîndu-se şi de această dată că *„a fost ascultător de curtea de la Bacău“* [30] (s.n.). Parte de ocină, la Fundu, avea şi Cozea, pe care o vinde, probabil, unui nepot, lui Tăbuci, care nu şi-a ales imediat cumpărătura. După moartea lui Cozea, soţia revinde aceeaşi parte şi lui Ursu care şi-a făcut zapis la şoltuzul din Iaşi. Ieremia Movilă, la 11 iulie 1604, judecă pricina dintre aceşti doi cumpărători şi soţia lui Cozea, dînd cîştig de cauză lui Tăbuci, fiincă ocina „iaste a lui de baştină, iar Ursul să aibă aş cere banii di la Cozăoae“ [31]. În anul următor, la 4 ianuarie 1605, acelaşi domn face cunoscut ureadnicilor din Piatra şi Bacău să nu se mai amestece în obligaţiile satului Buneşti fiindcă l-a lăsat să fie cu ţinutul şi ascultător „de sfînta mănăstire“ [32], de la Tazlău.

Prin această hotărîre satul era scos de sub tutela Mănăstirii Tazlău şi încorporat administrativ la ţinutul Bacău şi Neamţ, iar pricinile de judecată le rezolva tot mănăstirea.

Partea moşiei satului Buneşti care se afla pe stînga Siretului a fost vîndută de mănăstire, în jurul anului 1701, lui Ion Buhuş logofăt [33].

Satul mai este menţionat şi la 1781, într-un document cartografic [34]. La 1872 făcea parte din comuna Letea [35]. Spre sfîrşitul secolului, satul dispăruse, iar moşia era parte a Mănăstirii Precista şi Răducanu din Tg. Ocna şi o altă parte a Mănăstirii Tazlău [36]. Din bătrîni se mai păstrează informaţia că în ultimul timp ar mai fi fost numai trei case în sat, iar Buneştii era loc de popas în drum spre Bacău.

GHERĂIEŞTI [37]

Satul cu această denumire nu mai există, fiind înglobat în municipiul Bacău. A fost aşezat cu 4 km la nord de tîrgul şi apoi oraşul Bacău, pe malul drept al rîului Bistriţa, hotarele satului fiind delimitate şi de pîrîul Limpedea. Satul a aparţinut lui Alexandru cel Bun (1400—1432), iar de la acesta, printr-un schimb, ajunge la Mănăstirea Bistriţa [38], ctitoria marelui domn. De la aceasta, prin danie sau vînzare,

29 *Ibidem*, A, veac XVII, vol. V, nr. 65.
30 *Ibidem*, veac XVI, vol. IV, nr. 98.
31 Gh. Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, vol. XX, Iaşi, 1928, p. 130.
32 *D.I.R.*, A, veac XVII, vol. I, nr. 272.
33 Arhivele St. Bacău, pachet 56, nr. 3.
34 F. G. de Bawr, *Carte de la Moldavie pour servir à l'histoire militaire de la guerre contre les Russes et les Turcs*. Levée par l'Etat Major sous la Direction de F. G. de Bawr. Amsterdam, 1781.
35 D. Frunzescu, *Dicţionar topografic şi statistic al României*, Bucureşti, 1872, p. 80.
36 T. Codrescu, în *„Buciumul român“*, anul I, Iaşi, 1875, p. 561 ; Ortensia Racoviţă, *Dicţionar geografic al judeţului Bacău*, Bucureşti, 1895, p. 195.
37 Pentru această denumire : Ion Bogdan *Documentele lui Ştefan cel Mare*, vol. II, Bucureşti, 1913, p. 161, 548 ; Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti, 1963, p. 207, 500 ; C. Cihodaru, *Observaţii cu privire la procesul de formare şi de consolidare a statului feudal Moldova în sec. XI—XIV*, I, în „Anuarul Institutului de istorie şi arheologie A. D. Xenopol“, XVI, 1979, Iaşi, p. 172.
38 *D.R.H.*, A, III, nr. 247.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ajunge la Mihăilă Moimescu [39], care, în scurt timp (la 21 februarie 1446, aceasta fiind prima menţiune documentară a satului), îl vinde cu 60 de galbeni celor doi fii ai lui Biro, Pipou şi Coste [40]. Mănăstirea Bistriţa intră din nou în posesia acestui sat, nu ştim cu ce plilej, fiindcă la 26 noiembrie 1499 era al el, iar la 22 martie 1500, era schimbat de aceasta cu Ştefan cel Mare [41]. Urmărind să consolideze ocoalele curţilor domneşti şi în ultimă instanţă să refacă domeniul domnesc, risipit prin numeroase danii de înaintaşii săi, *Ştefan dă satul Gherăieşti curţii din Bacău* [42], prin care se întărea baza economică a ocolului domnesc de aici.

În împrejurări necunoscute, probabil, pe la jumătatea veacului al XVI-lea, *satul este scos din ocol, ajungînd din nou în stăpînirea strănepoţilor lui Biro.* Astfel, Ioan-Vodă cel Viteaz (1572—1574) întăreşte „satul Bîrăeştii strănepoţilor lui Coste şi Pîpou Birovici" [43].

În al treilea şi al patrulea deceniu al secolului următor, cîteva documente referitoare la acest sat ne fac cunoscut procesul de vecinire şi răşluire a vechilor ocine răzăşeşti. La 13 noiembrie 1627 Ştefan diacul din Mărgineni, capătă carte de împuternicire de la Miron Barnovschi, voievod, să ţină „toată partea de ocină den sat den în Bîrăeşti a vecinului său, a Mogîldei". Documentul descrie în continuare cum acesta a fost mai întîi vecin al lui „Ionaşcu Bîrăescu" şi apoi vîndut de acesta „pentru dabile domneşti" lui Ştefan diac [44]. Probabil, în acelaşi timp, Văsii din Bîrăeşti, împovărat de „angarale", împrumută bani pe termen, punînd zălog ocina lui din acest sat, lui Gherman din Hălăseni. La 22 iunie 1632, Alexandru Iliaş, domnul Moldovei, porunceşte pîrcălabilor de la Bacău să-i ia lui Văsii „toată partea de ocină... cît i să va alege" din satul Bîrăeşti, şi să o dea feciorilor lui Gherman : Ştefan diac din Mărgineni, Ion şi Vasile. Văsii nu s-a prezentat la judecata Divanului domnesc din Iaşi, deşi reclamanţii au aşteptat „pînă la a patra... peste dzi" [45]. Dintr-o altă poruncă domnească, datată, 6 ianuarie 1634, mai aflăm că Ştefan avea vecin pe un anume „Pănteleiu den Lăiteni". Acesta a comis o greşeală, vînzînd partea lui de moşie pe care o „avea în sat, în Bîrăeşti", fără ştirea lui Ştefan, şi pentru aceasta domnul hotărî

---

39 *Ibidem*, I, nr. 263.

40 *Ibidem* ; Radu Rosetti, *Pămîntul, sătenii şi stăpînii în Moldova*. tomul I. Bucureşti, 1907, p. 177 (în regest este Costea Birovici, Pîpou fratele său şi Mihail Misici).

41 *D.R.H.*, A, III, nr. 247 şi nr. 256.

42 C. Cihodaru, *op. cit.*, p. 270.

43 Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 177. Autorul face menţiunea în regest că sînt enumeraţi „peste douăzeci" de strănepoţi. Dintr-o altă sursă documentară, din acelaşi timp, reiese că în moşia satului erau „46 de părţi, pe 46 de neamuri" (T. Codrescu, *Uricariul*, vol. XV, p. 311—312.

44 Haralamble Chirca, *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. XIX, Bucureşti, 1969, nr. 225 ; în continuare se va cita : D.R.H., A, XIX, nr... .

45 *Ibidem*, nr. 128.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

să i se oprească „toată partea de ocină" [46]. Desele schimbări de domni din ultimul sfert al secolului, la care se însumează greutățile pricinuite de războaiele ce s-au purtat pe pămîntul Moldovei, secetele, bolile, dijmele și birurile din ce în ce mai mari au constituit tot atîtea motive pentru răzeșii de a-și înstrăina ocinile străbune. Ștefan Ruset, fiul marelui boier Manolachi Ruset [47], om cu multe slujbe și boierii [48], pe lîngă faptul că moștenea o mare avere, mai cumpără și el sate sau părți din ele. Din satul în discuție, reușește „de la unii din răzeși de Biräești cu 11 zapise" să acapareze o mare parte din sat și moșie. Constantin din Tamași [49], logofițel sau logofăt al doilea [50], răzeș din Biräești prin neamul Hrișcanului, și cu jupîneasa lui, Safta, „au dat acele părți de moșie lui Ștefan Ruset vornicul" [51]. Antioh Cantemir — voievod, la 5 iulie 1697, îi confirmă aceste cumpărături [52]. Constantin Duca, următorul domn al Moldovei, la 15 martie 1702, dă carte de stăpînire jupînesei lui Ioniță Aslan să stăpînească partea lui Vasilie Postelnicul din moșia Biräești [53]. Probabil, pînă în anul 1709, vornicul Ștefan Ruset își hotărăște proprietățile [54], revenidu-i doi bătrîni din trei și jumătate, în cît mergea tot satul. Răzeșii se plîng „de strîmbătate" în timpul domniei lui Nicolae Mavrocordat (1709—1710 ; 1711—1715). Se trimit chiar și boieri hotarnici [55] să curme diferendul, dar tot așa rămîne. Mihai Racoviță, în 1719, confiscă în urma complicității lui Ioniță Aslan la revolta rudei sale Vasile Ceaurul [56], printre altele și părți din satul Biräești, pe care le dă lui Ilie Catargiu, drept despăgubire pentru jaful ce suferise din partea răsculaților la satul său Răcăciuni [57]. Apoi, aceste părți de sat sînt date ca zestre, de Ilie Catargiu, fiicei sale Ilinca [58], căsătorită cu Vasile

---

46 C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Simanschi, *Documenta Romaniae Historica*. A. Moldova, vol. XXII, București, 1974, nr. 4 ; în continuare se va cita : D.R.H., A, XXII, nr.... .

47 General R. Rosetti, *Familia Rosetti*, I, București, 1938, p. 63—64.

48 *Ibidem*, și note.

49 T. Codrescu, *op. cit.*, p. 310.

50 Că logofițel echivala cu logofăt al doilea, vezi și *C.D.M.*, Supliment I, nr. 1049, p. 332.

51 T. Codrescu, *op. cit.*, p. 310.

52 *C.D.M.*, Supliment, I, nr. 1049, p. 332.

53 Radu Rosetti, *op. cit.*, nota 1.

54 Ne aprijinim în această afirmație pe faptul că hotarnic a fost Timuș Cruțenschi, logofițel, care la 6 noiembrie 1709 era pomenit ca fost al treilea logofăt (*C.D.M.* vol. V, nr. 901, p. 241).

55 T. Codrescu, *op. cit.*, p. 310—311.

56 Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 174 ; că a participat și Ioniță Aslan și era „căpitan de cătane" (N. Iorga, *Studii și documente*, vol. VI, p. 422 ; Iulian Marinescu, *Copii de documente din diferite arhive (1557—1853)*, în „Buletinul Comisiei Istorice a României", vol. VIII, București, 1929, p. 55—58). Ioniță Aslan era cumnat cu Vasile Ștefan Ceaurul vezi N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova*, sec. XIV—XVII, București, 1971, p. 450—451, în continuare se va cita : Dicționar al marilor dregători... p... .

57 Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 74 ; N. Iorga, *op. cit.*, p. 422—423.

58 Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 174 ; că se numea Ilinca vezi Generalul R. Rosetti, *op. cit.*, p. 69.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Ruset[59], care mai cumpără de la răzeşi şi alte părţi din trupurile megieşite. Fiul lui Vasile Ruset, Lascarache, precum şi ginerele acestuia, Constantin Cantacuzino[60], mai fac şi ei cumpărături sporind proprietăţile[61].

Domnii s-au schimbat, timpul a trecut, marii proprietari au înglobat la trupurile lor de moşie şi părţile răzăşeşti. Sătenii însă, nu au renunţat la pământurile lor. Constantin Mavrocordat, ascultînd „jeluirea" acestora, dă poruncă lui Sandu Racoviţă, fost mare paharnic, să cerceteze şi să hotărască moşia răzeşilor de aceea a lui Constantin Ruset, biv treti postelnicel, fiul lui Ştefan Ruset.

Cartea de hotărnicie făcută de Sandu Racoviţă la 1 februarie 1741, după o analiză amănunţită a unor documente de proprietate şi hotărnicii, recunoaşte că se „luoasă mai toată moşia răzeşilor, şi încă cea mai de frunte, şi lor li dedeşă şi cea mai ră şi mai nimică". În continuare, hotarnicul, cu părţile implicate în diferend, stabileşte limitele moşiei satului Birăieşti ce se cuprindea între pîriul Limpedea, în dreapta, şi riul Bistriţa, în stînga. La nord era hotarul Bălţăneştilor (Vălsăneştilor) şi ai Neculceştilor, iar la sud al Lăitenilor[62]. Acolo unde hotarul nu era natural s-au pus pietre, iar în copaci s-au încrustat bouri. Tot hotarul cuprindea în lung 1870 de stînjeni, stînjenul fiind de opt palme. Moşia s-a împărţit, pe curmeziş, în 46 de părţi pe cele 46 de neamuri, cîte se alau în ispisocul de la Ion-Vodă. Unei părţi îi revenea cîte 40 de stînjeni şi 5 palmace. Lui Constantin Ruset, străin între răzeşi, îi revin, prin cele 11 zapise, şapte părţi din cele 46 „care au cuprins 284 stînjeni, 3 palme care i le-am şi stălpit în curmeziş spre Bistriţa, şi spre Limpedea"[63], adaugă în continuare documentul.

La 1774 satul era tot răzăşesc şi împreună cu satul apropiat, Hălăseni, avea 50 de case, dintre care 27 erau scutite, iar 23 rămîneau birnice. Printre cei scutiţi erau şi 20 de podari la Bistriţa[64].

La începutul secolului al XIX-lea, o parte din sat mai era răzăşească stăpînită tot de urmaşii lui Costea şi Pipou Birovici[65].

---

59 *Ibidem.*

60 *Ibidem*, p. 83—84; 110. Lascarache Roset se naşte, cu aproximaţie, în prima treime a secolului al XVIII-lea şi decedează în 1789. A fost căsătorit cu Ecaterina Ianculeo cu care a avut patru fete: Marghioala căsătorită cu postelnicul C. Costache; Smaranda căsătorită cu D. Bogdan; Pulheria, născută pe la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi decedată la 1842, căsătorită cu vornicul şi apoi logofătul C. Cantacuzino; şi Ileana căsătorită cu Iordachi Catargiu.

61 Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 177 (cărţi domneşti: de la Constantin Mavrocordat din 27 ianuarie 1743; de la Matei Ghica din 27 martie 1754, precum şi un şir de zapise de vînzare ale răzeşilor din Birăieşti către Lascarache Roset).

62 Litenii, sau Leitenii, a fost sat şi moşie, contopite, în extremitatea nordică cu municipiul Bacău. Problematica acestei localităţi se va dezbate cu altă ocazie.

63 T. Codrescu, *op. cit.*, p. 310—316.

64 *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea a II-a, Edit. Ştiinţa, Chişinău, 1975, p. 292.

65 Radu Rosetti, *op cit.*, p. 177.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

VLĂSINEȘTI •

Acest sat nu mai există astăzi. El a dispărut, iar moșia a fost integrată în marele latifundiu Fintinele. Satul a fost cu 5—6 km mai spre nord de tîrgul Bacău, pe partea dreaptă a Bistriței și a pîriului Limpedea. S-a numit satul lui Vlăcsan, Vlăcsănești și în cele din urmă Vlăsinești.

A existat și în veacul al XIV-lea ca sat al lui Vlăcsan. A fost apoi al lui Alexandru cel Bun, iar de la acesta, printr-un schimb, ajunge la Mănăstirea Bistrița, ctitoria sa[66]. Prima atestare documentară este la 26 noiembrie 1499, cînd satul Vlăcsănești era al Mănăstirii Bistrița[67]. Peste cîteva luni, la 22 martie 1500, printr-un schimb, satul ajunge la Ștefan cel Mare[68]. Urmărind consolidarea ocoalelor domnești, Ștefan dă satul *„Vîlcsănești ...pe Bistrița,... curții din Bacău"*[69] (s.n.). Petru Șchiopul voievod (1574—1579; 1582—1591), este cel care scoate satul din Ocolul Bacăului dîndu-l pentru doi cai buni lui Mihăilă Bolat și fiilor săi: Gherman, Simion, Condrea, Petru și Crăciun[70]. Ieremia Movilă, la 4 iunie 1598, confirma acestora o bucată de pădure din hotarul satului Vlăsinești[71]. În hotarnica satului Birănești, din 1 februarie 1741, se menționează că hotarul de sus „se împreună cu hotarul Bălțăneștilor"[72], fiind desigur vorba de satul Vlăcsănești sau Vlăsinești. Spre sfîrșitul secolului, Lascarache Ruset, fiul lui Vasile Ruset și nepot lui Iordache Ruset zis Cilibiu[73], căpătuit cu multe boierii și dregătorii[74], cumpără succesiv, prin mai multe zapise, toate părțile răzeșilor din acest sat[75].

Răzășii, împovărați de „angarale" și constrînși de proprietarii trupurilor de moșii apropiate, își vînd părțile și ajung să fie vecini pe pămîntul strămoșesc.

MANOILEȘTI •

Satul cu numele Manoileși, sau Mănăileși, azi nu mai există. A fost la nord de satul Vlăsinești, tot pe partea dreaptă a Bistriței. Moșia ambelor sate a fost inclusă în marele latifundiu al Fîntînelelor.

Satul Manoileșți a existat și în veacul al XIV-lea, foarte probabil ca sat al unui Manoil. A fost apoi al lui Alexandru cel Bun, iar de la acesta, printr-un schimb, ajunge la Mănăstirea Bistrița[76].

---

66 Pentru această denumire vezi Iorgu Iordan, *Toponimia românească*. București. 1963, p. 304—305. Că satul a fost a lui Vlăcsan, vezi *D. R. H.*, A, III, nr. 256; că exista pe timpul lui Alexandru cel Bun, *ibidem*, nr. 247.

67 *Ibidem*, (document din 26 noiembrie 1499).

68 *Ibidem*, nr. 256 (document din 22 martie 1500).

69 C. Cihodaru, *op. cit.*, p. 270.

70 Radu Rosetti, *Pămîntul sătenii și stăpînii în Moldova*, tomul 1, București. 1907, p. 175.

71 *Ibidem*.

72 T. Codrescu, *Uricarul*, vol. XV, Iași, 1889, p. 313—314. În transcris s-a confundat v cu b și a dat „Bălțăneștilor".

73 Generalul R. Rosetti, *Familia Rosetti*, 1, București, 1938, p. 83—84, 68—72, 51—52.

74 *Ibidem*, p. 83—84.

75 Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 175.

76 *D.R.H.*, A, III, nr. 256; că exista pe timpul lui Alexandru cel Bun, *ibidem*, nr. 247.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Prima atestare documentară este din 26 noiembrie 1499, cînd satul Manoileşti era al Mănăstirii Bistriţa [77]. Peste cîteva luni, la 22 martie 1500, satul, printr-un schimb, ajunge de la mănăstire la Ştefan cel Mare [78]. La o dată necunoscută, Ştefan dă satul „*Manoileşti pe Bistriţa... curţii din Bacău*" [79] *(s.n.)*. Petru Şchiopul voievod, la 8 august 1579, scoate satul din ocolul domnesc şi îl vinde cu patru cai buni la cinci fraţi, răşezi în acest sat: Hilea, Mihail, Toader, Crăciun şi Ilea [80]. Domnul următor, Iancu Sasul, printr-o carte domnească din 11 aprilie 1580, confirmă această vînzare, căci „şi măria sa au luat un cal" [81].

În secolul al XVII-lea, prin deceniile trei, patru şi cinci, la fel ca mulţi boiernaşi, ridică treptele dregătorilor mici şi Neniul [82]. Prin moştenire, cumpărare şi schimb el posedă sate, selişti, părţi de sate, sălaşe de ţigani, în multe ţinuturi ale Moldovei, printre care şi în părţile Trotuşului şi ale Bacăului [83]. Sub Vasile Lupu voievod, nepoţii lui Crăciun şi Ilea, reprezentaţi de Simion şi neamurile lui, vînd cu 50 de taleri nouă părţi din satul Mănăileşti lui Neniul, ajuns acum vornic [84]. Fiica acestuia, Simina, prin căsătorie cu Constantin Arapu [85] duce mai departe zestrea de moşie de la părinţi [86]. Spre sfîrşitul secolului, la 23 iulie 1695, printr-un zapis, Toader şi Iancu, răzeşi din Mănăileşti, mai vînd un „bătrîn" lui Grigoraş Arapu, feciorul lui Constantin şi al Siminei [87]. În anii următori şi alte părţi răzăşeşti sînt integrate în cumpărăturile sale.

La începutul secolului al XVIII-lea, Ioniţă Aslan cumpără de la Arăpeşti părţi din satul Mănăileşti [88]. Mihail Racoviţă, în 1719, confiscă,

---

77 *Ibidem.*
78 *Ibidem*, nr. 256.
79 C. Cihodaru, *op. cit.*, p. 270.
80 Radu Rosetti, *op cit.*, p. 176 şi nota 1.
81 *Ibidem*; *D.I.R.*, A, veac XVI, vol. III, nr. 173.
82 *Vătaf la Cîrligătura* la 1 martie 1625 (Gh. Ghibănescu, *Ispisoace şi zapise*, vol. I/2, Iaşi, 1907, p. 168); *vistiernicel* la 1618—1626 (*ibidem*, p. 119); *pîrcălab de Cîrligătura*, la 1626, 1627, 1629, 1632 (*D.R.H.*, A, XIX, nr. 90, 216; Gh. Ghibănescu *op. cit.*, p. 140; *D.R.H.*, A, XXI, nr. 101); *jitnicer* la 22 martie 1630 (Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 226); *vornic de gloată*, 12 februarie 1622 — 15 aprilie 1638 şi 2 iulie 1642 — 14 august 1646 (*D.R.H.*, A, XXI, nr. 8; *C.D.M.*, Supliment I, nr. 372, p. 19; Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, vol. II/2, Iaşi, 1910, p. 25; *ibidem*, p. 171); apoi *logofăt al doilea*, 1656—1661 (*C.D.M.*, vol. III, indice).
83 Satul Rădiu ce ţinea de Ocolul Tg. Trotuş, Beneşti, Pleşeşti, vii s.a., vezi *D.R.H.* A, XXI, nr. 393; *C.D.M.*, vol. III, nr. 177, p. 59; 1076 p. 239; 1369, p. 298; *ibidem*. piriul Limpedea (*D.R.H.*, A, XXI, nr. 391).
84 Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 176 şi nota 1. După dregătoria lui de vornic, vornic de gloată (vezi la nota 82) putem stabili că în acegti ani, din domnia lui Vasile Lupu, a avut loc vînzarea-cumpărarea.
85 *C.D.M.* vol. III, nr. 1776, p. 239; nr. 1369, p 298.
86 *Ibidem*. În afară de aceasta subliniem că în partea locului Constantin Arapu şi cu cellalţi fraţi aveau satele: Aldeşti (lîn. Neamţ), Costani (lîn. Neamţ) s.a. vezi *C.D.M.*, vol. III, nr. 1076, p. 239.
87 Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 176; că Grigoraş Arapu era fecior lui Constantin Arapu vezi *C.D.M.*, vol. III, nr. 1076, p. 239.
88 Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 176.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

în urma complicității lui Ioniță Aslan la revolta rudei sale, Vasile Ceaurul [89], părțile din satul Mănăileşti, pe care le dă lui Ilie Catargiu, drept despăgubire pentru jaful ce-l suferise din partea răsculaților la satul său, Răcăciuni [90]. Fiica lui Ilie Catargiu, Ilinca, căsătorită cu Vasile Ruset [91], lasă fiului lor, Lascarache, moştenirea şi cumpărăturile făcute. Constantin Cantacuzino, ginerele lui Lascarache Ruset [92], mai face şi el cumpărături, sporind „agoniseala".

Cu toate greutăţile îndurate, sătenii nu renunţă la pămîntul lor. In timpul lui Constantin Mavrocordat ajung la divanul domnesc, care, la 24 martie 1743, ascultă „jăluirile" şi dă o carte de judecată [93]. În cursul secolului al XIX-lea, satul Mănăileşti dispare, iar hotarele se contopesc în moşia Fîntînele. Astăzi nu se mai pomeneşte nimic despre existenţa lui.

LOC DE PRISACĂ

Cînd la 20 aprilie 1491 Ştefan cel Mare întăreşte Mănăstirii Tazlău satul „Bureştii, pe Siret unde se numeşte Fundul", care „a fost ascultător de curţile de la Bacău", se precizează în continuare „şi cu loc de prisacă peste Siret, în pustie unde se chiamă Mănăstirea" [94] (s.n.). Locul de prisacă şi cu satul Bureşti fusese pînă la acea dată a Curţilor de la Bacău.

BĂLŢILE CU PEŞTE DE LA SIRET

Ştefan cel Mare, la 20 aprilie 1491, dă şi măreşte mănăstirii sale de pe Tazlău, printre altele, şi satul Bureştii care a fost ascultător de Curţile de la Bacău, şi se precizează mai departe „şi cu bălţi la Siret" [95].

Menţionate cu satul Bunesti, desigur că, aceste bălţi au fost şi ele ascultătoare de Curţile de la Bacău.

Satului Radomireşti, de asemenea, în februarie 1623, i se făcea menţiunea expresă că, „a fost ascultător de ocolul tîrgului Bacău, cu bălţile de peşte" [96].

Desigur, vor mai fi fost şi alte bălţi cu peşte, pe Bistriţa sau pe Siret, pe care documentele nu le-au surprins, sau, dacă au fost consemnate, nu au ajuns pînă la noi.

---

89 *Ibidem*; Nicolae Iorga, *Studii şi documente*, vol. VI, p. 422; Iulian Marinescu, op. cit., p. 58—59, Ioniţă Aslan era cumnat cu Vasile Ştefan Ceaurul, vezi N. Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători*... p. 450—451.
90 Radu Rosetti, op. cit., p. 176; N. Iorga, op. cit., p. 442.
91 Generalul R. Rosetti, op. cit., p. 69.
92 *Ibidem*, p. 83—84; 110.
93 Radu Rosetti, op. cit., p. 176.
94 *D.R.H.*, A, III, nr. 93.
95 *Ibidem*.
96 *D.I.R.*, A, veac XVII, vol. V, nr. 254.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

RADOMIREȘTI

Sat care face parte, administrativ, din comuna suburbană Letea Veche, municipiul Bacău, jud. Bacău. Se află la 8 km sud-est de orașul Bacău, pe partea dreaptă a rîului Siret. În partea locului își menține și denumirea de „la Doftora". La aceasta se adaugă și toponimicele „la Doftora" sau „la Doftor", care au la bază un substrat istoric.

Prima atestare documentară a satului este din 1580 cînd, într-o hotarnică se menționează un loc în pustie, la Cetățuie „la mănăstirea împotriva Răduleștilor (sic !), dincolo de Siret" [97], (este vorba de satul Radomirești). În februarie 1623, domnul Moldovei, Ștefan Tomșa, pe care cronica îl arată „dreptu moldovan din satul den Otești, de pe pîriul ce se cheamă Răcătăul, în ținutul Putnei" înzestră ctitoria sa, Mănăstirea Solca din Bucovina cu hramul Sf. Apostoli Petru și Pavel, printre alte „felurite miluiri" și cu satul „*Radomireștii, ce este în ținutul Neamț ce a fost ascultător de ocolul tîrgului Bacău, cu bălțile de pește*" (s.n.). Dania s-a făcut prin intermediul călugărilor de la această mănăstire, care cumpărau de la „Lazor fiul lui Anghel... Anca și Florița", fiicele lui, acest sat cu „trei sute galbeni ungurești roșii". Totodată, călugării de la Mănăstirea Solca primeau și „acele privilegii... de la Petru voievod" [98] Șchiopul, prin care, probabil, s-a vîndut satul cu moșia, scoțîndu-l din ocol.

Dintr-o serie de documente putem contura, probabil, numai o parte din „agoniseala" lui Anghel, fost cămăraș [99], menționat într-un document și ca diac [100]. Fostul susținător al lui Petru Șchiopul avea, prin moștenire, cumpărare sau „miluire", următoarele sate din partea locului : Fundul [101], multe vii în hotarul Tîrgului Bacău [102], satul Fîntînele [103], jumătate din satul Hălăseni [104] și multe alte părți de sate și seliști. A avut cinci copii [105] care la rîndul lor duc mai departe sau vînd moștenirea de la părinți.

De la Mănăstirea Solca, satul Radomirești ajunge la Movilești. În 1737 se purta proces pentru moșia acestui sat, dăruită de Ion Movilă (fiul lui Simion) socrului său Ene [106]. Dintr-o scrisoare adusă ca mărturie, la un proces de împărțire a unor proprietăți constatăm că, la 17 mai 1795, „jumătate din moșia Radomireșt de la ținutul Neamțului, cu casă

---

97 Sever Zotta, O *mănăstire dispărută*, extras, Chișinău, 1924, p. 6.
98 *D.I.R.*, A, veac XVII, vol. V, nr. 254.
99 *Ibidem*, nr. 65 ; *D.R.H.*, A, XXI, nr. 184 ; 267.
100 La 20 iunie 1584, satul Hălăseni era al lui Mihăilă și Anghel diac (*D.I.R.*, A, veac XVI, vol. III, nr. 312).
101 *Ibidem*, veac XVII, vol. V, nr. 65.
102 *D.R.H.*, A, XXI, nr. 165 ; nr. 267 (vii de la Bacău, pe dealul Strîmtura).
103 *Ibidem*, nr. 184.
104 *D.I.R.*, A, veac XVI, vol. III, nr. 312.
105 Lupu căsătorit cu Magda (*D. .H.*, A, XXI, nr. 267 ; nr. 184 ; *D.I.R.*, A, veac XVII, vol. V, nr. 65) ; pe Lazăr, Anca și Florița (*ibidem*, și nr. 254) ; și pe Stida (*D.R.H.*, A, XXI, nr. 267).
106 Gh. Ghibănescu, în „*Arhiva*", Organul Societății științifice și literare din Iași. XXVI, nr. 1-2-3, (ian.-febr.-mart.), 1915, p. 65.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cu biserică și cu toată așezarea de pe moșie ...țiganii, și vitele și altele" erau ale Casandrei „fiica lui Iordachi Criste și soția doctorului Petrachi Țoni". Apoi toate acestea rămîn nepoatei Casandrei, Zoița Andriei, căsătorită cu sulgerul Iftimie Stamati [107]. În anul 1816, satul Radomirești era în ținutul Neamț, cu 26 de familii [108]. La 1835 satul se mai numea și Doftor și avea 50 de case [109]. Pe la jumătatea secolului al XIX-lea satul era al lui Iordachi Stamati [110].

Satul a fost domnesc, aparținînd de Ocolul Bacăului, apoi a devenit boieresc, mănăstiresc și în cele din urmă, iarăși boieresc.

RADOMIREȘTII DE JOS* (FUNDU NEAMȚULUI, ALCAZI)

Satul cu acest nume a fost integrat în satul apropiat Radomirești, comuna suburbană Letea Veche, jud. Bacău.

La 1701 Nastasia Birzoaia a dăruit o bucată de moșie între Siret și Bistrița, ce se cheamă Fundul și este de hotarul satului Ruși „pretinzînd că-i locui ei de Fund, ț. Neamț" [111]

Pe documentul cartografic din 1789 satul apare cu numele de Alkasy cu 9 case, unele pustii [112]. De asemenea, pe un alt document tot cartografic din 1835, satul este consemnat cu numele de Fundu (Alcazi) cu 33 de curți aparținînd de ținutul Bacău [113].

MĂLURILE*

Satul cu acest nume, azi nu mai există. În secolul al XIX-lea a fost încorporat în satul apropiat, Ițești. A fost mai la sud de acesta, pe malul stîng al Bistriței, cu aproximație la 12—14 km nord de orașul Bacău.

După numele satului deducem topografia locului. Au fost maluri care există și azi, săpate de rîul Bistrița în terasa superioară a văii.

Atestarea documentară a satului este tîrzie (1572). În secolele al XV-lea și al XVI-lea, acesta exista și făcea parte din Ocolul domnesc

---

107 T. Codrescu, *Uricariul*, vol. XII, 1889, p. 238—260. Toponimicele „la Doftora". „la Doftor" din împrejurimile actualului sat, amintesc de stăpînirea „doftorului Petrachi Țoni", de soția acestuia, Casandra, care va fi fost în partea locului „doftora". Toponimicul „la Doftor" se referă la doctorul Sturza din Săucești care a avut moșie între satul Holt și orașul Bacău, pe dreapta șoselei Bacău—Vaslui.

108 Corneliu Istrati, *Condica visteriei Moldovei din anul 1816*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie A.D. Xenopol", Supliment (I), Iași, 1979, p. 14.

109 Constantin C. Giurăscu, *Principatele române la începutul secolului XIX*, București, 1957, p. 214.

110 Constandin Sion, *Arhondologia Moldovei*, București, 1973, p. 247.

111 N. Iorga, în „*Revista istorică*", anul II (1916), nr. 10—12, p. 198.

112 Hora von Otzellowitz, *Brouillon oder Original-Aufnahme der fünf Moldauischen Districten, nämlich des Sutschawer, Roman, Niamtz, Bakeu und Putner Bezirkes...*, Viena, 1790, sc. 1 28.000, pl. 73.

113 Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 213.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

al Tîrgului Bacău [114]. Este amintit prima dată într-un document de la Ioan-Vodă cel Viteaz, datat greșit la 20 iulie 1571 [115]. Petru Șchiopul, printr-un uric din 24 ianuarie 1589, vinde lui Condrea Bucium, mare vornic al Țării de Jos, printre alte sate, părți de sate și satul Malurile, cu „*patru cai buni, drept opt mii de aspri*". Se face precizarea că satul „este în ținutul Neamțului", că „*au fost drept domnescu, care au fostu de ocolul tîrgului Bacăului*" (s.n.). Iar despre cumpărător se spunea că „ne-au slujit noi și țării noastre cu dreptate" [116]. Într-un rezumat al aceluiași document din același an, iulie 20, se mai menționează că satul avea „două coturi" și „loc di moară în gura Bistriții" [117]. Într-un ispisoc de la Ieremia Movilă, din 11 aprilie 1601, este menționat din nou acest sat [118].

Situația țărănimii la începutul acestui secol devenise destul de grea. Birurile erau mari și dările grele, la care se adăugau foametele, epidemii, jafuri, invazii de armate străine, care nu numai că pîrjoleau satele, dar plecau și cu mulțime de robi. Toate acestea au dus la risipirea, sau spargerea satelor care rămîneau pustii. Cronicarii noștri sau cei străini consemnează tinguitor această jalnică situație. La toate acestea se adaugă și „achiziția brațelor de muncă", care făceau ca puținii locuitori rămași să fie atrași acolo unde erau condiții mai bune de trai și siguranță, în slobozii.

Pe fundalul acestei situații are loc o răscoală țărănească în Moldova, înăbușită de Ieremia Movilă cu sprijinul lui Andrei Batori.

În acest context, satul Malurile, probabil, s-a risipit și oamenii au fugit, fiindcă Ieremia Movilă dă o carte domnească pentru a se putea aduce oameni străini în satul Malurile [119].

Acesta, devenit slobozie, s-a populat destul de repede cu oameni veniți din satele apropiate sau din țară. Popa Vasile din Mal, la 20 decembrie 1610, avea moșie în satul apropiat Gîrleni [120]. Peste cîteva decenii, la 8 februarie 1650, Vasile Lupu, domn al Moldovei, întărește satul Malurile stolnicului Lupu Bucioc [121]. În 20 aprilie 1664, la o pri-

---

114 Întrucît sub Ștefan cel Mare a avut loc o refacere a ocnalelor și curților domnești, probabil, el sau înaintașii săi să fi trecut satul la Ocolul tîrgului Bacău. Că satul a fost înglobat în această unitate administrativă nu încape îndoială. Hotărîrea la 24 ianuarie 1589 se spune textual că „*acest sat Malurile au fost drept domnescu, care au fostu de ocolul tîrgului Bacăului*" (s.n., *D.I.R.*, A, veac XVI, vol. III, nr. 503; Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 177).

115 *Ibidem* și nota 2. La 20 iulie 1571 era domn Bogdan Lăpușneanu (1568—1572. Documentul citat în rezumat este datat greșit, probabil să fie 20 februarie). Documentul citat în rezumat este datat greșit, probabil să fie 20 iulie 1572 sau 1573, domnia lui Ioan-Vodă cuprinzînd intervalul de timp 1572. februarie — 1574, iunie (13 sau 14).

116 *D.I.R.*, A, XVI, vol. III, nr. 503.

117 *Ibidem*, nr. 529. Satul era destul de mare. Nu putea să fie moară la gura Bistriței ci la gura unui braț de pe partea stîngă a acestui riu.

118 Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 177 și nota 2.

119 *Ibidem*, documentul este fără dată de zi, lună sau an.

120 C. A. Stoide și Const. Turcu, *Documente și regeste din T. Neamțului (secolul XVII)*, în „Arhiva Liceului Petru Rareș", Piatra Neamț, 1934—1935, p. 138—134.

121 *Ibidem*, p. 148—149.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cină de hotărnicie din satul Negreni, participă, ca megieș și om bătrîn, „Sîrcul vătămanul din Mal" [122].

Pe la începutul secolului al XVII-lea, tot la o asemenea ocazie de hotărîtură, de astă dată pentru moșia Hălăseni a lui Ștefan Ruset, sînt menționați „Constantin Grapă din Malu și..., Sîrghie vornic din Malu... și Lupul Năforniță din Malu" [123].

În catagrafia satelor și locuitorilor Moldovei din anul 1774, satul nu mai este menționat [124], probabil populația să fi fost încorporată la satele apropiate, Gheraiești și Hălăseni [125]. În documentul cartografic din 1789 satul este consemnat „Passargydian" și aparține de satul Ciumași [126]. În secolul al XIX-lea identificarea satului Bazarditeni — Malu [127] devine evidentă.

FÎNTÎNELE

Satul cu această denumire face parte din comuna suburbană Hemeiuși, jud. Bacău, așezat pe stînga șoselei Bacău—Piatra Neamț, pe coasta dealului din dreapta Bistriței, cam la 8 km nord de orașul Bacău.

Denumirea satului provine de la existența izvoarelor nesecate și a fîntînilor, printre care și ape gazoase și sulfuroase semnalate în aceste locuri [128].

Ca atîtea alte sate și acesta a avut nenorocul ca multe din documentele sale să se fi pierdut, încît atestarea documentară apare tîrziu. Dintr-un uric domnesc din 28 august 1632 [129], aflăm că satul *„din zîlili vechi, din vremuri de demult, au fost de ocolul tîrgului Bacăului"* [130] (s.n.), exista deci cu mult înainte de această dată.

Petru Șchiopul (1574—1579; 1582—1591) este acela care scoate satul din ocol și printr-un uric de „danie și de miluire" îl trece în stăpînirea lui Anghel fost cămăraș [131].

---

122 *C.D.M.*, Supliment I, nr. 811, p. 261—262.
123 Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. VIII, Iași, 1914, p. 76—77.
124 *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea a II-a, Edit. Știința, Chișinău, 1975, indice.
125 *Ibidem*, p. 292.
126 Hora von Otzellovitz, *op. cit.*, pl. 64.
127 Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 213. Numele de familie Bazarditeanu din satul Ițești dovedesc același lucru.
128 Ortensia Racoviță, *op. cit.*, p. 280—281; V. A. Urechia, *op. cit.*, p. LXII.
129 *D.R.H.*, A, XXI, nr. 184.
130 *Ibidem*, de asemenea, mai este menționat că *„era odată de ocol de tîrgul Bacăului"* (Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 173). Informații arheologice atestă în secolul al XVI-lea o biserică, nu departe de actuala.
131 *D.R.H.*, A, XXI, nr. 184; C.D.M., vol. I, nr. 1699, p. 384. Anghel fost cămăraș și menționat într-un document și ca diac (D.I.R., A, veac XVI, vol. III, nr. 312), a fost un susținător al domniei lui Petru Șchiopul. Prin moștenire, cumpărare sau „miluire", reușise să posede în această parte a locului: satul Fundul (*Ibidem*), multe vii în hotarul tîrgului Bacău (*D.R.H.*, A, XXI, nr. 165); jumătate din satul Hălăseni (*D.I.R.*, A, veac XVI, vol. III, nr. 312) și, probabil, multe alte părți din sate și selișți. A avut cinci copii: Lupu căsătorit cu Magda

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În timpul primei domnii a lui Radu Mihnea (1616—1619), Anghel și cu fiul său, Lupu, îl vînd lui Dumitru Goia, postelnic, și soției sale Candachia [132].

După moartea lui Dumitru Goia [133], soția, pentru a-și achita o parte din împrumuturile și datoriile făcute de fostul soț, vinde o serie de sate, printre care și satul Fîntînele. Îl cumpără Dumitrașcu Ștefan, mare logofăt, și soția sa, Zinica, cu 150 de galbeni roșii [134]. Din alte însemnări documentare [135] reiese că soția lui Goia a vîndut satul Brătuleni (ținutul Cirligatura) și Fîntînelele, nu numai pentru bani, ci și pentru obiecte de lux și podoabă. Pe lîngă 280 de taleri bani proști, patru boi, patru vaci, i s-a mai dat un val de postav sile ian sau polonez și cinci coți de postav venețian cu țesătura din bumbac și fir de aur.

Cînd Dumitrașcu Ștefan decedează [136], sau, probabil, încă mai trăia, fiii acestuia, Gheorghiță [137], Grigoraș și Vasile îl vînd lui Dumitrașcu Solomon, făcîndu-i ispisoc de cumpărătură în domnia lui Moise Movilă (1630—1631). Sub domnia următoare, noul proprietar își face la 28 august 1632 o nouă carte domnească de reconfirmare a cumpărătorii pe „satul Fîntînelili și cu vad de moară în Bistrița", cumpărîndu-l cu „300 de galbeni ungurești, bani buni" [138].

Dintr-o relație a unui călător străin prin părțile Bacăului, aflăm că la 1640—1644, în satul Fîntînele erau și „cinci case de catolici" [139]. La scurt timp, în 1646, un alt călător și apoi episcop de Bacău, Marco Bandini, vizitează chiar satul și îl numește „Hidegkut" (Fîntîna rece), precizînd că numele și-l trage de la „izvorul nesecat al fîntînelor sale; este situat pe o înaltă și spațioasă colină". În sat sînt mai bine de o sută de case și peste 450 de locuitori [140]. La 5 februarie 1659, episcopul catolic de Bacău, Marian Kurski, în relația sa asupra vizitației episcopale, făcută la dioceza Bacău în toamna anului 1658, amintește și de catolicii din satul Fîntînele, care țineau de parohia Bacău. În continuare, prelatul își motivează astfel plecarea precipitată: „din cauza ciumei care bîntuia atunci cu cea mai mare furie", oamenii nu erau de găsit

---

(*D.R.H.*, A, XXI, nr. 267, nr. 184, *D.I.R.*, A, veac XVII, vol. V, nr. 65); pe Lazăr, Anca și Floriță (*ibidem*; și nr. 254) și pe Stida (*D.R.H.*, A, XXI, nr. 267). Copiii lui Anghel au stăpînit și satul Radomirești (*D.I.R.*, A, veac XVII, vol V, nr. 254).

132 *D.R.H.*, A, XXI, nr. 186; *C.D.M.*, vol. I, nr. 1699, p. 184; că a fost și al soției sale Candachia (*D.R.H.*, A, nr. 186).

133 La 7 aprilie 1622 era mort (*D.I.R.*, A, veac XVII, vol. V, nr. 163).

134 *D.R.H.*, A, XIX, nr. 286.

135 O însemnare din secolul al XVII-lea pe verso documentului din 18 ianuarie 1621 (*D. I. R.*, A, veac XVII, vol. V, nr. 8) și alta cu același conținut pe documentul din 23 martie 1621 (*ibidem*, nr. 29).

136 Decedează înainte de 21 ianuarie 1631 (N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 449).

137 Viitorul domn Gheorghe Ștefan (*ibidem*).

138 *D.R.H.*, A, XXI, nr. 184. Cumpărătorii precizează: „cu doi sute galbini" îi era dator tatăl lor, Dumitrașcu Ștefan, fost logofăt, răposat „și cu una sută galbeni ci l-au dat el în mîinile lor, bani gata".

139 Bartolomeo Basseti, în *Călători străini despre țările române*, vol. V, București, 1973, p. 186 și nota 37 (Poxo, recte Pozzo; Poxo era satul Păscani).

140 V. A. Urechia, *op. cit.*, p. LXII.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

fiindcă „se refugiaseră prin păduri fugînd de oştile tătarilor şi ale altor oşti care fuseseră îndreptate prin Moldova împotriva lui Rakoczy, principele Transilvaniei, de către sultanul turcilor" ; mai adaugă la toate acestea şi „răscoalele ţăranilor" [141]. La cele peste 100 de case şi peste 400 de locuitori ortodocşi, în sat era o biserică, la 30 aprilie 1664, unde slujea popa Ion, ginerele Blagăi, din satul apropiat, Negreni. Tot la această dată mai este amintit ca martor, la o hotărnicie, şi Bălan din Fîntînele [142]. Spre sfîrşitul secolului, la 28 noiembrie 1697, un om cu autoritate, probabil, şi mai înaintat în vîrstă, era Gheorghe Ciure, care participa la o hotărnicie a unei vînzări din hotarul tîrgului Bacău [143]. Tot spre sfîrşitul secolului, probabil, de la urmaşii lui Dumitraşcu Solomon, satul era răscumpărat de Ioniţă Aslan [144], rudă cu Ceuareştii. Mihai Racoviţă, în 1719, confiscă în urma complicităţii lui Ioniţă Aslan la revolta rudei sale, Vasile Ceaurul [145], printre altele, şi satul Fîntînele pe care îl dă lui Ilie Catargiu, drept despăgubire pentru jaful ce suferise din partea răsculaţilor de la satul său, Răcăciuni [146]. Pe urmă, acest sat este dat ca zestre de Ilie Catargiu fiicei sale, Ilinca [147], căsătorită cu Vasile Ruset [148], trecînd stăpînirea satului şi moşiei de la familia Catargiu la Ruseteşti. Vasile Ruset, născut la Mărginenii Bacăului [149], pe la 1711, ca fiul cel mai mare al lui Iordachi Ruset, zis Cilibiu, şi al Saftei Jora, era om foarte bogat pentru acele vremi. El deţinuse rînd pe rînd mai multe dregătorii, făcînd danii pe la biserici şi alte instituţii de binefacere [150]. În satul Fîntînele, hatmanul Vasile Ruset avea case mari, cu o mare gospodărie cu rezerve de cereale „vechi şi nouă". Pe moşia de aici sau pe lîngă curte ţinea şi un număr de ţigani. Pe rîul Bistriţa şi pe pîrîul Limpedea avea vaduri pentru mori. El este ctitorul bisericii [151] din Fîntînele, pe care o termină înainte de anul 1756 [152].

---

141 Marian Kurski, în *Călători străini despre ţările române*, vol. V, Bucureşti, 1973, p. 462—464.

142 *C.D.M.*, Supliment 1, nr. 611, p. 261—262.

143 *Ibidem*, nr. 1052, p. 333.

144 Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 173—174, 310.

145 *Ibidem*, p. 174 ; că a participat şi Ioniţă Aslan şi era „căpitan de cătane" (N. Iorga, *Studii şi documente*, vol. VI, p. 422 ; Iuliu Marinescc, *op. cit.*, p. 58—59). Ioniţă Aslan era cumnat cu Vasile Ştefan Ciaurul (N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 450—451).

146 Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 173—174, 310 ; N. Iorga, *op. cit.*, p. 422—423.

147 Radu Rosetti, *op. cit.*, 173—174. Că se numea Ilinca, vezi Generalul Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 69.

148 *Ibidem*.

149 În testamentul său din 27 februarie 1767 precizează că la Mărgineni „sînt îngropaţi părinţii", vezi Iulian Marinescu, *op. cit.*, p. 95.

150 Generalul R. Rosetti, *op. cit.*, 69—71.

151 Iulian Marinescu, *op. cit.*, p. 95.

152 În acest an 7264 (1756) înzestrează ctitoria sa cu un clopot cu următoarea inscripţie „Cu cheltuiala domniei-sale Vasile Ruset, leat 7264". Biserica era terminată cînd s-a turnat clopotul, vezi Grigore Tăbăcaru, în *„Ateneul cultural"*, nr. 6 şi 7, 1932, Bacău, p. 9, dă anul de pe clopot 1766, în loc de 1756.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Biserica avea hramul Sfinții Voievozi și o însemnă, printre altele, cu un clopot [153]. La moartea lui Vasile Ruset, întîmplată la 17 decembrie 1767 [154], satul în discuție, moșia și toată averea de aici, revine fiului său, Lascarache Ruset, conform testamentului făcut de tatăl său la 27 februarie 1767 [155]. Lascarache Ruset, căsătorit cu Ecaterina Ianculeo, a avut patru fete, printre care și pe Pulheria, căsătorită cu vornicul devenit apoi logofăt Constantin Cantacuzino (Canta) [156]. La 1774 satul avea 85 de case, din care 46 erau scutite, 39 rămîneau birnice [157]. O însemnare lapidară din 1786, arată satul, în continuare, în stăpînirea lui Lascarache Ruset [158]. La 1789 satul avea 87 de case [159]. În timpul războiului ruso-austro-turc din 1787—1792, în satul Fîntînele a fost amplasat un spital austriac, care în toamna anului 1790 s-a mutat în orașul Bacău [160]. După moartea lui Lascarache Ruset, survenită în primăvara anului 1793 [161], satul rămîne fiicei acestuia, Pulheria și ginerelui său, spătarul Costache Canta. La începutul secolului al XIX-lea, avea 191 de liuzi, din care 15 era scutiți de către spătarul Costache Cantacuzino. Suma birului pe an era de 2472 lei, oamenii ocupîndu-se cu lucrul pămîntului și cărăușia [162].

Dacă urmărim întinderea moșiei Fîntînele, dincolo de trupul propriu-zis, constatăm că la începutul secolului al XIX-lea ea constituia un adevărat domeniu format din 20 de moșii deosebite și nu toate întregi [163].

În cursul secolelor XV—XVII ele formau trupuri distincte cu titluri de stăpînire proprii, sate și moșii independente unele de altele.

---

158 Vezi nota 152.

154 Generalul R. Rosetti, *op. cit.*, p. 71, nota 14.

155 Iulian Marinescu, *op. cit.*, p. 88—95.

156 Generalul R. Rosetti, *op. cit.*, p. 83—84. Lascarache se naște în prima treime a secolului al XVIII-lea și decedează la 1789.

157 *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea a II-a, Edit. Știința, Chișinău. 1975, p. 289. Greșit e arătat că satul la această dată era a lui Iordache Ruset, probabil, tatăl lui Vasile. El era decedat la 1753, vezi Generalul R. Rosetti, *op. cit.*, p. 51 și nota 22, p. 52; un alt Iordache a fost fratele lui Lascarache, dar acesta deredase după 1765 (*Ibidem*, p. 85). Satul era acum al lui Lăscărache Ruset, provenit prin moștenire de la tatăl său, Vasile, iar acesta îl avea ca zestre de la socrul său, Ilie Catargiu.

158 Grigore Tăbăcaru, *op. cit.*, p. 10.

159 Hora von Otaellovitz, *op. cit.*, pl. 64.

160 Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, Junimea, 1975, p. 123—124. Este o însemnare de pe o veche carte românească, din 24 decembrie 1790, de către preotul Constantin, ginerele lui Constantin croitorul. În 1789 la Bacău și în împrejurimi se afla un lagăr militar și mai multe depozite.

161 Generalul R. Rosetti, *op. cit.*, p. 83—84 și nota 18.

162 T. Codrescu, *Uricariul*, vol. VIII, Iași, 1886, p. 288.

163 Fîntînele, Hemeiuș, Bîrăiești, Girleni, Ițești, Păstrăvești, Lespezi, Hălășeni, Mirlășești, Saca, Arămești, Pîrjănești, Vlăsinești, Băsani, Săcătura, Luncani, Mănăstirea, Malurile, Obrezești, Trebeșul de Sus, vezi Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 108, 172—178, 310.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

TREBEŞ [164]

Satul cu această denumire intră în componenţa comunei suburbane Mărgineni, municipiul Bacău, jud. Bacău. Este aşezat de o parte şi de alta a pîrîului Trebeş, la 7 km nord de oraşul Bacău şi se continuă în extremitatea de nord a satului Mărgineni.

Denumirea arată că în trecutul mai îndepărtat, aici au existat păduri, care apoi au fost curăţate, defrişate în vederea aşezării satului sau a deschiderii terenurilor necesare practicării agriculturii [165].

Prima atestare documentară a satului este din 15 martie 1489, dar el exista încă din secolul al XIV-lea [166].

La 1489, Anuşca şi Muşa, fiicele lui Mihul Tudor şi nepoatele lui Petru Tudor [167], aveau pămînt „pe de amîndouă părţile de Triabăş", la o fîntînă, pe care la această dată îl schimbă cu fratele şi nepoţii lor (Costea Tudor, fiul lui Mihul Tudor ; Ivancu, Oliuşca şi Drăgălina, copiii lui Giurgi Tudor ; Isac, Silion, Niagşa şi Drăgălina, copiii lui Ivan Tudor) toţi nepoţi şi strănepoţi ai lui Petru Tudor [168]. Ei au devenit, prin schimb, proprietarii acestor părţi din Trebeş.

Din documentele care aduc în discuţie existenţa acestui sat reiese că au fost practic două sate : Trebeşul de Sus şi Trebeşul de Jos, devenit mai tîrziu al Episcopiei de Bacău, administrat de către călugării catolici numiţi şi baraţi, motiv pentru care satul se numeşte pînă azi Baraţi.

De aceea, noi vom urmări separat evoluţia istorică a acestor două sate.

A. TREBEŞUL DE JOS

Satul cu această denumire, iar mai tîrziu Baraţi, intră în componenţa comunei suburbane Mărgineni, jud. Bacău, suburbie a oraşului Bacău.

Este aşezat pe dreapta pîrîului Trebeş (afluent pe partea dreaptă a Bistriţei), la circa 3—4 km nord-vest de municipiul Bacău.

Probabil, sub Ştefan cel Mare ori sub înaintaşii sau urmaşii săi, satul prin schimb sau cumpărare, de la Broncia postelnicul [169] se încorporează al Ocolul domnesc al Tîrgului Bacău. O menţiune lapidară,

164 În partea locului satul mai poartă şi următoarele denumiri : Triabăş, Trebiş.

165 Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 25, 436, 435.

166 *D.R.H.*, A, III, nr. 52. Faptul că în acest document sînt înserate cele trei generaţii din Petru Tudor, fii, nepoţi şi strănepoţi, stăpîni şi în satul Trebeş, ne duce la concluzia că satul exista din veacul al XIV-lea, dacă nu cumva chiar mai de mult.

167 *Ibidem*, pentru filiaţia Tudorilor vezi şi doc. nr. 151.

168 *Ibidem*.

169 La 5 iulie 1501, *satul era scos din Ocolul Bacăului şi vîndut* cu 30.000 de aspri lui Andrei vornicul, vezi *D.I.R.*, A, veac. XVI, vol. IV, nr. 32. În mod logic acesta a fost alipit Ocolului domnesc al tîrgului Bacău, fiindcă la data de mai sus nu se putea scoate un sat de sub această administraţie dacă nu ar fi fost înlocuit cu altul. Că amîndouă satele au fost ale lui „Tudor Porterul de Cetatea Sucevei", vezi T. Codrescu, *Uricariul*, vol. XIV, Iaşi, 1889, p. 266.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

din 20 aprilie 1570, menționează doar satul [170]. Petru Șchiopul, la 20 martie 1584, scoate din Ocolul domnesc al Târgului Bacău o mare parte din moșia satului Trebeșul de Jos și o dă unor veri (zece la număr), fiii a patru frați, care au dat domnului în Iași „un cal bun târcat" [171]. Tot Petru Șchiopul, la 5 iulie 1591, confirmă această miluire lui Andrei vornicul „de vreme ce au dat în trebele țării, 30.000 de aspri", pentru satul *„Trebeșul, care este la ținutul Bacăului, în ocolul Bacăului"* [172] (s.n.).

Cu cițiva ani mai înainte, (1587—1588), același Petru Șchiopul dă restul de moșie și satul Trebeșul de Jos Episcopiei catolice de Bacău. Satul era la „o jumătate de milă" de orașul Bacău, avea „circa 50 de focuri, cu două vii și două mori" [173]. În al doilea deceniu al secolului al XVII-lea „un oarecare Peter Andreaș, călugăr dalmat" de la Episcopia din Bacău, vinde o bună parte din pământul acestui sat „unui român numit Ștefan" [174]. Acesta era Ștefan, fost diac, apoi vornic în satul Trebeșul de Sus [175]. Pentru această danie și vinzare care va constitui un laitmotiv pentru acapararea moșiei și a întregului sat, Trebeșul de Sus, se vor judeca preoții și Episcopia catolică de Bacău cu unii proprietari din sat susținuți de răzeși sute de ani [176]. Se vor aduce mărturii mincinoase,

---

170 *D.I.R.*, A, veac. XVI, vol. II, nr. 237.

171 *Ibidem*, vol. III, nr. 294. Acești veri erau: Lazor și cu fratele său, Ion; Stan și sora lui, Neacșa; Birzul și sora lui, Nedelea; Berindeai, Andreica și surorile lor, Anghelina și Stana.

172 *Ibidem*, vol. IV, nr. 32. E posibil ca Andrei vornicul să fie Andreica menționat și în textul notelor de mai sus, 169 ș.a.

173 Relația se află într-o scrisoare din 14 ianuarie 1588, a postelnicului Bartolomeo Brutti, către nunțiul Hanibal de Capua din Polonia (Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. III, 1576—1599, București, 1880, p. 100).

174 V. A. Urechia, op. cit., p. LXIII; Petru Bogdan Bakšić, *în Călători străini despre țările române*, vol. V, București, 1973, p. 246 (un boier schismatic care îl stăpînește și acum).

175 Vezi nota următoare.

176 Sub domnia lui Radu Mihnea, probabil a doua (1623—1626), Ștefan vornic în satul Trebeșul de Sus se judecă, probabil, pentru ceea ce cumpărase el, cu Cristof, preotul de la biserica catolică din Bacău. I se dă dreptate lui Ștefan vornic (*C.D.M.*, Supliment 1, nr. 1029, p. 322; T. Codrescu, *op. cit.*, p. 267); sub domnia lui Miron Barnovschi (1626—1629), iar se judecă dîndu-i-se dreptate lui Ștefan și fraților săi, cu uric de întărîtură (*C.D.M.*, Supliment 1, nr. 1029, p. 322; T. Codrescu, *op. cit.*, p. 267); sub domnia lui Alexandru Iliaș (1631—1633) iar se judecă dîndu-se o carte de hotărîtură (*C.D.M.*, Supliment 1, nr. 1029, p. 322); o nouă pîră și judecată are loc între episcopul de Bacău Ioan Zamoyski și Ștefan vornicul. Episcopul a fost rămas *(ibidem)*; o delimitare de *ibidem*; N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători*.... p. 353. La 1636 iunie 26, Divanul domnesc din Iași judecă această pricină dînd dreptate lui Ștefan vornic care pune și fierbe (*C.D.M.*, Supliment 1, nr. 552, p. 190); ispisoace de judecată de la Gheorghe Duca (1665—1666; 1668—1672; 1675—1678); o mărturie de rămas de la Pătrașco Boul spătar; un alt ispisoc de pîră, de față și de rămas de la Constantin Duca (22 august 1694); din domnia a doua (24 mai 1702), vezi T. Codrescu, op. cit., p. 265—268; C.D.M., Supliment I, nr. 1029, p. 322; o altă judecată și hotărîtură la 27 februarie 1673 sub Ștefan Vodă Pe-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

care nu se cred [177]. Se arată, de asemenea, că netrebnicii „au aprins biserica şi au ars toate dresăle Episcopiei şi n-au rămas nimica" [178]. Se susţinea proprietatea acestui sat şi acapararea Trebeşului de Sus fiindcă avantajele şi profiturile erau mari. Astfel, zeciuiala o lua biserica de la Bacău, în fiecare săptămînă cîte trei oameni munceau pentru aceasta, apoi olăcăritul, podvoadele şi lemnele erau tot ale bisericii. Mai erau obligaţi catolicii să dea episcopului cîte 12 bani, parale de fiecare casă, odată pe an [179].

Dintr-o relaţie a lui Petru Bogdan Bakšić, vicar apostolic în Moldova, din toamna anului 1641, aflăm că satul Trebeşul de Jos a fost luat de domnii anteriori din cauză că subordonaţii episcopilor absenteişti de Bacău furau şi duceau totul peste hotare, că acum satul era al Mănăstirei Precista din Bacău, dat acesteia de Vasile Lupu [180]. În această situaţie, satul dădea toate dările Mănăstirei Precista [181]. În continuare, relaţia mai face cunoscut că în sat erau „vreo 20 de case de catolici... cu peste 100 de suflete... şi 25 de copii" [182]. În anii următori se fac intervenţii susţinute, fie la domnii pămînteni, fie la cei străini, pentru retrocedarea satului Trebeşul de Jos, Episcopiei catolice de Bacău [183]. Rugămintea şi cererea prelaţilor este îndeplinită, fiindcă

---

triceicu, vezi Iosif Gabor, *Dicţionar statistic al localităţilor catolice din Moldova* (1865—1948), fasc. IV-a, P.-Z, manuscris, p. 173—175; la 24 mai 1702 Ştefan Ruset, sulger, se judeca pentru aceeaşi cauză (*Uricarul*, vol. XIV, Iaşi, 1889, p. 265—268); la 27 mai 1739 Grigore Ghica vodă, în Divanul domnesc, porunceşte delimitarea hotarului dintre cele două Trebeşuri (Iosif Gabor, *op. cit.*, p. 174—175); la 3 noiembrie 1740 o altă hotarnică (*ibidem*); la 1 aprilie 1741, o nouă judecată cu delimitarea celor două sate (T. Codrescu, *Uricariul*. vol. XVII, Iaşi, 1891, p. 187—190).

177 La judecata din 1702 s-a adus o scrisoare falsă de la Gheorghe Ştefan prin care se arată că amîndouă satele sînt ale Episcopiei catolice de Bacău, de asemenea, o mărturie „mincinoasă" de la şoltuzul şi tîrgoveţii de Bacău (T. Codrescu, *Uricariul*, vol. XIV, p. 265—268).

178 *Ibidem*. În prima jumătate a lunei iulie 1653, în nesiguranţa luptei de la Valea Seacă cu Gheorghe Ştefan, cazacii, orheienii şi Ştefăniţă Lupu au ars Bacăul.

179 Petru Bogdan Bakšić, *op. cit.*, p. 246; T. Codrescu, *Uricariul*, vol. V, Iaşi, 1862. p. 230.

180 Petru Bogdan Bakšić, *op. cit.* p. 245—246; Vasile Lupu, cu fratele său Gavril hatmanul şi fiii acestuia se considerau ctitori ai Bisericii Precista din Bacău şi de aceea au înzestrat-o şi cu moşii, vezi şi N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităţilor şi monumentelor medievale din Moldova*, Bucureşti. 1974, p. 41 şi nota 10, p. 141; în continuare se va cita: Repertoriul bibliografic Moldova. p...; D. Constantinescu, *Documente moldoveneşti din secolul al XVIII-lea (1642—1698)* în „Anuarul Institutului de istorie şi arheologie A. D. Xenopol" VIII, 1971, Iaşi, p. 385—386.

181 Petru Bakšić, *op. cit.*, p. 246.

182 *Ibidem*, p. 246, 248.

183 Primul care intervine este Bakšić (Petru Bogdan Bakšić, *op. cit.*, p. 245; apoi urmează Marco Bandini (în *Călători străini despre ţările române*, vol. V, Bucureşti, 1973, p. 316 şi nota 34); apoi Petru Parčević călătoreşte de 5 ori în Polonia cu rugămintea către rege de a interveni la domnul român să restituie moşia Trebeş (vezi *Călători străini despre ţările române*, vol. V, p. 297).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

în anul 1646, Marco Bandini în vizitația Moldovei, menționează că satul Trebeșul de Jos redevenise al Episcopiei catolice de Bacău. Călătorul și misionarul Bandini relatează despre acest sat că era la „un stadiu"de Bacău, prezicind că se află „pe un loc înalt" deasupra Bacăului, că „are fîntîni cu apă foarte sănătoasă", că aici se „produce vin remarcabil prin savoarea gustului și a culoarei", că sînt „pășune bune pentru orice fel de specie de animale". De asemenea, sînt „păduri producătoare de ghindă, pometi, pruni, etc". Satul avea 25 de case, 29 de familii și 155 de suflete [184]. În a doua jumătate a secolului al XVII-lea, satul era tras la „angării" și cu ținutul Bacău. De aceea Eustratie Dabija voievod, în 1662, poruncea slujbașilor de la acest ținut să nu supere cu dările pe locuitorii satului Trebeș. Și, porunca precizează în continuare : „să aveți a-i lăsa în bună pace, să nu-i învăluiți", fiindcă satul este „al B ăstului din tîrgu Bacăului, ei pînă acum n-au avut voe nici de o lăcare, nici de podvozi, nici de lemne" și „numai stăpînii lor să aibă treabă cu dînșii" [185].

În secolul al XVIII-lea satul Trebeșul de Jos era tot al Episcopiei catolice de Bacău, prefectura apostolică a misiunii.

În ceea ce privește raporturile dintre supușii moșiei Trebeș, posluș-nici și stăpînii de moșie, cei dintăi datorau proprietarilor „lucrul pe obicei". În 1737, Grigore Ghica îi așează „cu rupta la vistierie... și ei să fie în seama popilor ungurești" [186]. Iar „lucru pe obicei" obliga oamenii așezați pe moșiile mănăstirești să lucreze 12 zile pe an, și să dea dijmă din toate. Uneori, egumenul putea numi vornici care ascultau de el [187]. Peste cîțiva ani, la 9 noiembrie 1748, sătenii din Trebeșul de Jos se învoiesc cu preotul bisericii catolice din Bacău să dea, în schimbul celor 12 zile de clacă, cîte șase „polturaci" a 20 de bani — adică un leu — să facă o clacă la coasă și să repare biserica atunci cînd va fi nevoie [188].

Încă de la sfîrșitul secolului al XVII-lea, dar mai ales în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, rivalitatea dintre proprietatea mănăstirească și boierească devine mai evidentă. Aceasta din urmă caută să acapareze, la cea dintăi ocazie, pămîntul și brațele de muncă ale celeilalte proprietăți ecleziastice. Ștefan Ruset, urmat de fiul său, Constantin — proprietari în Trebeșul de Sus și Mărgineni — prin procese, mărturii false, întăriturî viclene, reușesc să cotropească o parte din hotarul Trebeșului de Jos [189]. Relația călugărului franciscan Manzi, de

184 V. A. Urechia, *op. cit.*, p. LXIII.
185 T. Codrescu, *Uricarul*, vol. VI, Iași 1862, p. 230.
1988, p. 21—22 și nota 97.
187 Așezămîntul lui Constantin Mavrocordat pentru slujba oamenilor ce șad pe moșii mănăstirești, 1742, ianuarie 12, în Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 453—454.
188 V. Mihordea, *op. cit.*, p. 21—22 și nota 97 ; p. 231—232.
189 Generalul Radu Rosetti, *Familia Rosetti*, I, București, 1938, p. 63 ; Grigore Tăbăcaru, *Bacăul de altă dată*, în „Ateneul cultural", nr. 1, 2, 3—4, Bacău, 1930, p. 40—41.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

pe la 1740, erată că, neputînd a se dovedi „după obiceiul țării", stăpînirea necontestată de către catolici timp de treizeci de ani în șir, deoarece cotropirea începuse cu patruzeci și șapte de ani mai înainte, divanul a dat cîștig de cauză lui Constantin Ruset [190], hotărînd ca tot moșanul „să fie volnic a stăpîni moșia sa".

Procesele continuă, și în secolul al XIX-lea, iar la 1831, cînd încă se judecau cele două părți [191], se împlineau peste 215 ani de cînd diferendul era declarat și tot nerezolvat.

Prin faptul că moșia satului a fost a Episcopiei catolice de Bacău, care a fost multă vreme administrată de călugării franciscani de la Șumuleul Ciucului, cunoscuți în mod special cu numele de barați (călugări) [192], satul începe să se numească și Barați.

Într-un raport anonim despre starea bisericilor catolice din Moldova făcut în anul 1776, satul era consemnat cu numele „Baraz", cu 150 de suflete [193].

În catagrafia din 1774 Trebeșul de Jos (Barați) este cumulat cu satele : Mărgineni și Secătura [194].

La începutul secolului al XIX-lea, într-o altă situație catagrafică satul era considerat răzășesc și avea 44 de locuitori birnici, suma birului pe an era de 732 lei și oamenii se ocupau cu butnăria, cu agricultura, fiindcă loc era „îndestul" [195].

Judecățile pentru încălcare de hotare continuă și în secolul al XIX-lea.

B. TREBEȘUL DE SUS

Satul cu această denumire azi se numește Trebeș, așezat de o parte și de alta a pîrîului cu același nume, la 7 km nord de orașul Bacău, continuînd în extremitatea de nord a satului Mărgineni. În secolul al XIV-lea, a fost stăpînit de înaintașii neamului Tudora [196].

Înainte de Ștefan cel Mare în sat avea părți și Costea Tudor, care sub domnia glorioasă a acestui domn, va fi devenit, probabil, portar al II-lea în Cetatea Sucevei [197]. După moartea lui Costea Tudor, sau poate

190 V. Mihordea, *op. cit.*, p. 69—70.
191 T. Codrescu, *Uricariul*, vol. XVII, p. 186—190.
192 Iorgu Iordan, *Toponimie românească*, București, 1963, p. 242, 498—499.
193 Iosif Gabor, *Dicționar istoric al localităților catolice din Moldova*, fasc. I, A—B, în manuscris, p. 53—54.
194 *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea a II-a, Edit. Știința, Chișinău, 1975, p. 290—291.
195 T. Codrescu, *Uricariul*, vol. VII, Iași, p. 268.
196 Cf. textul și nota nr. 166 de la satul Trebeș.
197 Nu știm cine este acest „Tudor Portariul de Cetatea Sucevei", de aceea noi l-am considerat ca fiind, probabil, un portar de rangul al doilea. În șirul portarilor și apoi al hatmanilor și pîrcălabilor de Suceava el nu apare (Constantin V. Dimitriu, *Doi dregători moldoveni, I portarul de Suceava, II —hatmanul și pîrcălabul de Suceava*, București, 1935, p. 85—114 ; N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători...*, p. 261—335. La dregătorii din Moldova nu apare citat). Primul autor, citat la p. 25, menționează cîțiva portari de rangul doi. Rolul lor „trebuie să fi fost acela de a ține locul marelui portar cînd acesta lipsea din cetate".

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cînd încă era în viață, sub domnia lui Petru Rareș (1527—1538 ; 1541—1546), printr-un uric, satul se împarte din nou și lui Toader, logofăt al treilea, îi revine „partea de sus cu biserică și cu Curte" [198].

Aproape peste o sută de ani, în prima sau a doua domnie a lui Radu Mihnea (1616—1619 ; 1623—1626), satul era al lui Ștefan, vornic în acest sat, fiul lui Gherman din Hălăseni [199], nepot lui Toader [200] și strănepot lui Tudor portarul Sucevei [201]. Ștefan vornicul, consemnat și ca diac [202], urmînd și el exemplul altora, începe să cumpere părți de moșie din satele vecine. Așa se face că în al doilea deceniu al secolului al XVII-lea, el cumpără de la Peter Andreas, călugăr dalmat la Episcopia din Bacău, o bună parte din moșia Trebeșului de Jos [203]. Această vînzare-cumpărare va constitui motive de încălcare a hotarelor cînd de o parte, cînd de alta și procesele se vor ține lanț peste 200 de ani [204]. La Radu Mihnea se judecă acest Ștefan vornicul cu Cristof baratul, care este rămas. Hotarul dintre cele două sate era pîriul Trebeșului [205]. De asemenea, în timpul domniei lui Miron Barnovschi (1626—1629 ; 1633), același Ștefan capătă uric de întărîtură pe „Trebeșul de Sus tot pînă în pîriu" [206].

O judecată are loc sub domnia lui Alexandru Iliaș (1631—1633), cînd se dă o carte de hotărîtură [207]. O nouă pîră și judecată are loc între episcopul de Bacău, Ioan Botezătorul Zamoyski, care pretindea și satul Trebeșul de Sus. Ștefan își susține cauza cu uricile vechi ce le posedă. La cererea lui Zamoyski se face și „hotăritura" între cele două sate și moșii, pîriul Trebeșului rămîne în continuare hotar. Ștefan, pentru o mai mare siguranță și definitivă soluționare a diferendului, pune la visterie și „feriie" [208].

Cu toate acestea, în anii următori judecățile continuă, Gheorghe Duca (1665—1666 ; 1668—1672 ; 1675—1678) judecă procesul pe baza mărturiilor hotarnice făcute de Patrașcu Boul, fost spătar și pîrcălab de Bacău, ajutat de Ciocîrlie [209].

La 22 august 1694, Constantin Duca, printr-o carte domnească, confirma stăpînirea satului Trebeșul de Sus și a viilor lui Grigore, Florea, Sofronia și Ionașco, fii lui Constantin și nepoți lui Ștefan fost diac, fost vornic în acest sat. Cercetarea hotarelor pe teren a fost făcută de Gavril

---

198 T. Codrescu, *Uricariul*, vol. XIV, Iași, 1889, p. 266—267 ; că era vorba de Petru Rareș și nu de Petru Șchiopul, vezi C.D.M., Supliment I, nr. 552, p. 190 ; 1092, p. 322.
199 D.R.H., A. XXI, nr. 128.
200 C.D.M., Supliment I, nr. 552, p. 190.
201 Cf. notele 199, 200 și T. Codrescu, op. cit., p. 286.
202 D.R.H., A XXI, nr. 400.
203 V. A. Urechia, op. cit., p. LXIII.
204 Cf. textul și nota 176.
205 T. Codrescu, op. cit., p. 266—267.
206 *Ibidem*.
207 C.D.M., Supliment I, nr. 1029, p. 322.
208 *Ibidem*, nr. 552, p. 190.
209 T. Codrescu, op. cit., p. 266—267.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Brăescu, fost mare stolnic, care dă mărturie că „barataii" nu au stăpînit niciodată în Trebeşul de Sus [210].

Spre sfîrşitul secolului, Ştefan Ruset din Mărgineni, biv vel sulger, cumpără părţi din satul Trebeşul de Sus [211]. La 24 mai 1702, Constantin Duca voievod, în divanul domnesc, judecă pretenţia Episcopiei de Bacău şi asupra satului Trebeşul de Sus. Se aduc mărturii false, se prezintă ispisoace şi zapise din care rezultă că Trebeşul de Sus „a curs din neam în neam timp de nouă generaţii" [212], că s-a întins pînă la pîriul Trebeş, iar acum au „încăput dumnealui... Ştefan Ruset sulgerul şi giupineasa dumisale Safta" [213].

Dintr-un document ulterior rezultă că Ştefan Ruset cumpărase aceste părţi în Trebeşul de Sus în 1693 [214]. Locuind în Mărgineni, cu case boiereşti şi moşie în acest sat, capătă, pe lîngă alte multe proprietăţi, şi părţi din ocinile răzăşeşti din Trebeşul de Sus.

210 C.D.M., Supliment 1, nr. 1029, p. 322.
211 Grigore Tăbăcaru, op. cit., p. 40—41 ; generalul Radu Rosetti, op. cit., p. 63.
212 Din documentele înserate mai sus şi cercetarea altora rezultă următoarea filiaţie a stăpînilor din acest sat :

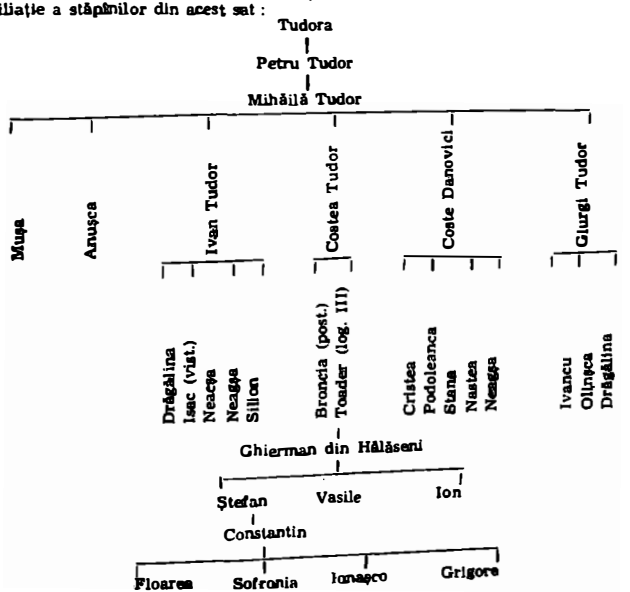

213 T. Codrescu, op. cit., p. 265—268.
214 V. Mihordea, op. cit., p. 70.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În conjunctura politică nestabilă, profitînd de împrejurările economice precare prin care trecea populația acestor locuri, noii stăpîni, Ștefan Ruset urmat din fiul său Constantin, depășesc pîriul Trebeș și se instăpinesc și în Trebeșul de Jos. Încălcînd moșia Episcopiei catolice de Bacău, aducînd mărturii false și hotărîturi viclene, dau curs proceselor care ilustrează lupta înverșunată dintre cele două forme de proprietate, boierească și mănăstirească.

O carte de blestem se dă, la 3 noiembrie 1730, în Iași, de către mitropolitul Nichifor în legătură cu diferendul dintre Costache Ruset postelnic și Episcopia catolică de Bacău [215]. Un proces, tot între aceste părți, are loc în 1737 [216]. Peste doi ani, la 27 mai 1739, Grigore Ghica vodă poruncește delimitarea hotarelor între părțile divergente [217]. În anul următor aflăm, dintr-o relație a călugărului franciscan Manzi, că, neputînd a se dovedi „după obiceiul țării" stăpînirea necontestată de către Episcopie timp de treizeci de ani în șir, deoarece cotropirea începuse cu patruzeci și șapte de ani mai înainte, divanul domnesc a dat cîștig de cauză lui Constantin Ruset să-și stăpînească moșia [218].

La 1 aprilie 1741, Grigore Ghica, printr-un ispisoc, hotăra despărțirea dintre cele două sate și părți în litigiu [219].

După 1753, cînd decedează Constantin Ruset, satul rămîne fiicei sale Ilinca și ginerelui său Manolachi Hrisoverghi [220]. În catagrafia din 1774, Trebeșul de Sus s-a cumulat cu Mărginenii și Secătura și aparținea boierului Manolachi Hrisoverghi [221].

La începutul secolului al XIX-lea, într-o altă situație catagrafică, satul este la fel cumulat cu Mărginenii și avea 33 de locuitori birnici, 10 erau fără bir, scutiți de vornicul Vasile Costachi.

Locuitorii satului se ocupau cu cărăușia, îndeletnicire prosperă la acea vreme, locul de hrană fiind puțin [222].

Vasile Costache continuă judecățile și în primele decenii ale acestui secol, iar la sfîrșitul anului 1831 se îndreptau niște hotare stîlpite greșit.

VALEA SEACĂ

Este sat component al comunei Nicolae Bălcescu, jud. Bacău, așezat de o parte și de alta a pîriului Valea Seacă, afluent al Siretului pe partea dreaptă, la circa 10 km, sud-vest de orașul Bacău.

Numele satului arată topografia locului, o așezare între două înălțimi și un pîriu care uneori seacă.

---

215 Grigore Tabacaru, *op. cit.*, p. 40—41.
216 *Ibidem.*
217 Iosif Gabor, *op. cit.*, fasc. IV, P—Z, manuscris, p. 174.
218 V. Mihordea, *op. cit.*, p. 69—70.
219 T. Codrescu, *Uricarul*, vol. XVII, Iași, 1891, p. 187.
220 Generalul Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 80, 107.
221 *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea a II-a, Edit. Știința, Chișinău, 1975, p. 290—291.
222 T. Codrescu, *Uricarul*, vol. VII, Iași, 1886, p. 288.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Prima informare documentară despre sat o găsim în Efemeridele Cibinului care menționează că husiții din Ungaria și Boemia, alungați de regele Sigismund și închizitorul general, franciscanul Jacob de Marchia, au fugit, în anul 1420, peste munți în Moldova și s-au așezat : sașii la Cotnari, iar ungurii la Faraoani, Valea Seacă, Bacău și prin apropiere [223]. Informația pare să fie adevărată pentru că data coincide cu decalnșarea prozelitismului husit în Moldova și aici a existat populație de religie catolică.

Catolicii din Valea Seacă numeau satul lor Bogdanfalava.

Satul, probabil, înainte de Ștefan cel Mare, ori în timpul lui, prin cumpărare sau schimb ajunge să fie *„direptu domnescu ascultîndu de ocoiul Bacăului"* [224] (s.n.).

Ca și celelalte sate din Ocolul Bacăului, și *satul Valea Seacă este scos și vîndut, în ultimul sfert al secolului al XVI-lea, de Petru Șchiopul (1574—1579 ; 1582—1591), pe „caii buni" sau „aspri", lui Paos vornicul* [225]. De la acesta, satul trece prin moștenire de feciorii săi, Ionașco, Pătrașaco și Gavrilaș. Aceștia, împovărați de greutăți și nevoi, sărăcesc și vînd satul lui Dumitrașacu Ștefan, mare logofăt (1623—1630), și soției sale Zinica, fata lui Mogildea vornicul, cu 400 de taleri, făcîndu-se și acte domnești [226].

În deceniile cinci și șase din secolul al XVII-lea, satul Valea Seacă este vizitat și de elțiva călători străini cu misiuni apostolice în Moldova. Aceștia ne furnizează date interesante despre locuitorii de aici și din împrejurimile Bacăului [227].

---

223 Iosif Gabor, *op. cit.*, p. 193 („Forrofalvae. Veltscheci, Bacone vel Bacoviae et in vicine"). În acest izvor documentar satul este numit Völtsök, pe care Bandini îl identifică greșit, cu Bahna.

224 În catastiful satelor lui Dumitrașcu Ștefan, mare logofăt, din aprilie 1627, se precizează că *„satul Valea Seacă în ținutul Bacăului fost-au întîiu direptu domnescu ascultîndu de ocolul Bacăului..."* (s.n., *D.R.H.*, A, XIX, nr. 186). Bănuim că în timpul lui Ștefan cel Mare satul ajunge în ocol, deoarece în a doua jumătate a secolului al XV-lea are loc refacerea ocoalelor și a curților domnești.

225 *D.R.H.*, A, XIX, nr. 186. Domnul „i-au făcut și uric" pe această danie și miluire.

226 *Ibidem.*

227 La 24 octombrie 1641, satul era consemnat cu numele de Valesagh, avea și 42 credincioși catolici care nu aveau biserică. Ei erau subordonați parohului din Bacău, vezi Petru Bogdan Bakšić, în *Călători străini despre țările române*, vol. V, București, 1973, p. 245—248 și nota 222 ; în 1643, un alt vizitator apostolic consemnează că satul se „chema Bogdana", erau și 20 case de catolici, nu aveau biserică și țineau de cea din satul apropiat Fărăoani, iar preotul care îi deservea era acela din Bacău, vezi relația lui Bartolomeo Bassetti, în *Călători străini despre țările române*, vol. V, București, 1973, p. 185—186 și nota 38 ; în 1646 un alt vizitator apostolic consemnează satul cu numele de „Bogdanfalva". era situat „într-o vale în care este un mare belșug de vin și bucate... în partea apuseană are vii, în celelalte părți sunt cîmpii". Catolicii erau în număr de 55 de suflete. „Români de asemenea se găsesc aici". Catolicii nu aveau biserică, ei frecventau pe cea din Fărăoani, vezi relația episcopului Marco Bandini, cf., V. A. Urechia, *Codex Bandinus*, București, 1895, p. LXII.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

La Valea Seacă, Gheorghe Ştefan, fostul logofăt al lui Vasile Lupu, care s-a proclamat domn al Moldovei la 3 aprilie 1653, îşi atrage adversarii, în a doua decadă a lunii iulie, „la o ripă ce este aproape de sat de Faraoani, anume Valea Seacă, şi s-au tocmit acolea stol pe un piscu" [228]. Ajutat de corpuri de oaste din Transilvania şi Ţara Românească, armatele lui Gheorghe Ştefan atacă pe duşmani cînd nu erau „trecuţi bine toţi" ripa de la Valea Seacă şi „i-au ifrîntu pre orheieni", iar Ştefăniţă Lupu şi restul de oaste s-au împrăştiat, o parte a trecut Bistriţa, iar alţii s-au îndreptat spre Roman, urmăriţi de adversari [229].

După ocuparea scaunului Moldovei de către Gheorghe Ghica (3 martie 1658), Gheorghe Ştefan şi Vasile hatmanul pleacă în pribegie în „ţara ungurească" apoi în „ţara nemţească" de unde au încercat să reocupe tronul. Pentru acest motiv Gheorghe Ghica îi confiscă lui Vasile Ştefan, printre alte sate şi Valea Seacă [230].

În timpul domniei lui Ştefăniţă Lupu (1659—1661), satul este dat de acesta capitanului de lefegii Voicechowski, pentru faptele sale de arme deosebite în vremuri de primejdie [231]. Acesta nu poate stăpîni satul şi, la 28 februarie 1661, îl şi vinde împreună cu vecini, heleşteu, fînaţ, pămînturi în ţarină, Bălţata, viile de la Albeni, pomi, cimp şi pădure, lui Iordache Cantacuzino, mare vistier, cu 400 de taleri bătuţi [232].

De asemenea, tot Ştefăniţă Lupu, la 28 februarie 1661, judecă plîngerea lui Iordache Cantacuzino împotriva lui Nicolae Mogîldea şi a lui Vasile hatmanul, fratele lui Gheorghe Ştefan, care, la venirea acestuia în scaunul Moldovei, i-au luat 105 boi de negoţ, i-au vîndut şi au împărţit banii. Mogîldea a dat partea sa lui Iordache, iar pentru banii luaţi de Vasile hatmanul, Ştefăniţă Lupu îi întăreşte cu uric stăpînirea asupra satului Valea Seacă, cu vecini, locuri de heleşteu, fînaţ, ţărînă, cimp, cu Bălţata, viile de la Albeni, pomeţi şi locuri de prisăci [233].

---

228 Miron Costin, *Opere*, I, ed. P. P. Panaitescu, Bucureşti, 1965, p. 153.
229 *Ibidem*, p. 154.
230 *C.D.M.*, vol. III, nr. 845, p. 151 ; N. Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători...* p. 450.
231 Miron Costin arată, că, pe timpul domniei lui Gheorghe Ştefan, printre alte oşti care turburau capitala Moldovei, erau şi „leşi 200 cu Voicecovţchii, căpitanul de lefeci" (Miron Costin, *Opere* I, ed. P. P. Panaitescu, Bucureşti 1965, p. 172) ; în 1655 polonii cer de la Gheorghe Ştefan ajutor împotriva cazacilor „şi le-au dat 700 de oameni într-ales slujitori cu Voicehovschii căpitanul" (*Ibidem*, p. 179) ; după mazilirea lui Gheorghe Ştefan, Voicechowski a trecut de partea lui Gheorghe Ghica luînd parte la luptele acestuia împotriva uzurpatorului Constantin Şerban (*Ibidem*, p. 195—196) ; de asemenea, căpitanul luptă împotriva lui Constantin Şerban şi sub domnia lui Ştefăniţă Lupu ; apoi alături de armata lui Seid-Ahmed din Buda participă împotriva lui Gh. Rakóczi al II-lea principele Ardealului, şi „Voicehovschii, căpitanul de lefegii, cu 1000 de oameni şi pre Mihaicea Hîncul — serdariul" din partea Moldovei (*Ibidem*, p. 210).

Pentru toate aceste fapte de arme Ştefăniţă Lupu îi dă satul Valea Seacă, cu Bălţata cu ville de la Albeni şi cu toate împrejurimile, vezi *C.D.M.* vol. III, nr. 845, p. 151.
232 *Ibidem*, nr. 844, p. 151.
233 *Ibidem*, nr. 845, p. 151.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Era deci un dublu drept de stăpînire a acelueiași sat : unul prin cumpărare cu 400 de taleri de la căpitanul Voicechowski și altul prin recompensare pentru că hatmanul Vasile Ștefan nu-i restituise partea din banii ce au rezultat din vînzarea a 105 boi.

La 6 noiembrie 1662, Eustratie Dabija voievod anulează dania și confirmarea întăririi satului Valea Seacă făcută de predecesorul său, Ștefăniță Lupu. Astfel, moșia satului Valea Seacă revine iarăși lui Vasile hatmanul care „și-a plecat capul la măria sa", iar domnul i-a restituit satele confiscate de Gheorghe Ghica și Ștefăniță Lupu [234]. În anul următor, marile fețe bisericeș i și marii boieri dau o mărturie de restituire a satului către fostul stăpîn Vasile hatmanul, care a părăsit pe fratele său și s-a întors în țară [235]. Din nou, Eustratie Dabija, la 24 ianuarie 1663, dă o carte de restituire a tuturor moșiilor lua e de la Vasile hatmanul, printre care și Valea Seacă de la ținutul Bacău [236].

De la Vasile hatmanul (Ceaurul) satul, prin moștenire, ajunge la fiul său Dumitrașcu Ștefan (II), mare dregător și el (m. 1694). De la acesta satul Valea Seacă, tot prin moștenire, spre sfîrșitul secolului al XVII-lea, ajunge la fiica lui, Ecaterina (Catrina) căsă orită cu Antioh Cantemir [237], domn al Moldovei în două rînduri (1695—1700 ; 1705—1707).

În primele decenii ale secolului al XVIII-lea, Antioh Cantemir stăpînea, printre alte numeroase sate și moșii și Valea Seacă [238].

După mazilirea lui Antioh Cantemir și peregrinările lui prin Constantinopol, fiul lui, „bezede Ioniță... holtei bătrîn, au venit din Țarigrad și au petrecut la moșia Valea Seacă, din ținutul Bacăului, ce au fost Cantemirească" [239].

Ioniță Cantemir, beizadea, cel mai mare dintre cei patru copii ai lui Antioh Cantemir, neavînd urmași, lasă satul Valea Seacă surorii sale Anița și cumnatului său Toader Palade mare vistier [240].

Acesta se judeca la 25 martie 1742, la Divanul domnesc din Iași, în fața domnului și a înaltei fețe bisericești, cu cinci „oameni de moșie, din sat din Kleja de la Bacău". Toader Palade susține că „acești oameni încă sîntu drepți vecini din părinții și moșii lor și i-au stăpînit tot Ceaureștii,

---

234 *Ibidem*, nr. 899, p. 202—203.
235 *Ibidem*, nr. 920, p. 206—207.
236 *Ibidem*, nr. 922, p. 207.
237 Nicolae Costin, *Letopisețul Terei Moldovenești de la Ștefanu sin Vasilie-Vodă*, în M. Kogălniceanu, *Cronicele României*, ed. a II-a, tom. II, București, 1872, p. 42. La 1697 „în cîșlegile Crăciunului, s-au căsătoritu Antioh Vodă, de au luatu șie Domnă, de țeră pe Catrina, fata lui Dumitrașco Ceaur de Valea Seacă, ce au fostu Logofetu mare ; și cu mare veselie au numițitu uă septămînă, și i-au cununatu sînția sa părintele chir Iacov, Patriarchul de Țarigrad"
238 „Ioan Neculce", *Izvoade*, IX (1931), p. 12, notă.
239 Constantin Sion, *Arhondologia Moldovei*, București, 1973, p. 109.
240 *Ibidem*, că Toader Palade, mare vistier, era stăpîn al satului după soția sa Anuța, vezi T. Codrescu, *Uricariul*, partea a doua, Iași, 1852, p. 244—246. De asemenea, Toader Palade și cu soția sa mai avusu parte „și în casele din Țarigrad" și parte din pîgarii moșenești de pe soacra lor, Catrina, vezi T. Codrescu, *op. cit.*, vol. XXIII, Iași, 1895, p. 276—277.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

neamul giupînesei D-sale" şi acum îi trăgea la vecinătate în satul Valea Seacă [241].

Divanul, pe baza judecăţilor anterioare, hotărăşte „să fie tot vecini" de Valea Seacă [242].

Aici, la Valea Seară, la 1754, se aflau şi 56 de familii de ţigani, în majoritate şezători pe această moşie, Ceaureşti, apoi Canteminreşti, iar acuma Pălădeşti ai domniţei Anita Paladi [243], născută Cantemir vodă Antioh.

La moartea lui Toader Palade 1755, satul şi moşia Valea Seacă trec la Constantin Palade, paharnic [244]. În 1772—1774, satul avea 103 case, din care 97 birnice şi 6 scutite [245].

Spre sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea, satul era tot al lui Constantin Palade, ajuns acum hatman.

ALBENI *

Pădurea de stejari denumită dumbravă [246] a fost pe hotarul satului Albeni. Avînd în vedere că dumbrava îşi ţese trecutul istoric cu acest sat, vom urmări evoluţia lor conjugată.

Satul Albeni nu mai există, fiind încorporat, după ultima modificare administrativ-teritorială din 1968, în satul Valea Seacă, comuna Nicolae Bălcescu, judeţul Bacău.

Albenii, ca sat, a fost aşezat de o parte şi de alta a pîrîiaşului şi văii cu acelaşi nume, la vest de satul Valea Seacă şi la circa 14 km sud-vest de oraşul Bacău.

---

241 *Ibidem*, partea a doua, Iaşi, 1852. p. 244.

242 *Ibidem*, p. 244—246. A fost judecată nedreaptă, întemeiată cu mărturii false. Toader Palade profită de existenţa celuilalt sat Valea Seacă tot din ţinutul Bacău, dar pe Trotuş şi tot a Ceaureştilor şi arată antecedente penale, pe care sătenii dezorientaţi şi buimăciţi le recunosc. Astfel jăluitorii la înaltul divan judecător al ţării au fost transformaţi în acuzaţi. Ei dau în plus un zapis lui Toader Palade prin care îşi fac „mea culpa". Ortenele Racoviţă, în Dicţionarul geografic al judeţului Bacău, Bucureşti, 1895, p. 586, citîndu-l pe T. Codrescu, redă pasajul cu Valea Seacă, dar nu în mod critic. Iordachi Ruset zis Bastan a stăpînit moşiile Rădeana şi Valea Seacă de pe Trotuş, ţin. Bacău şi acestea au fost Ceaureşti şi date de Mihail Racoviţă în a treia domnie 1715—1726, surorii sale Maria, căsătorită cu Iordachi Ruset, pentru a o despăgubi de jefuirea ce-i făcuse Ceaurul (vezi Generalul Radu Rosetti, *Familia Rosetti*, I. Bucureşti, 1938, p. 78—79, nota 8).

243 Gh. Ghibănescu, *Arhiva Muzeului municipal Iaşi*, fasc. III, Iaşi, 1930, p. 60—62; acelaşi document şi număr în *Surete şi izvoare*, vol. XIV, Iaşi, 1930, p. 60—62; din suma făcută în acest izvod reiese că erau la Valea Seacă: 61 de ţigani, 56 de ţigance şi 92 copii, fete şi băieţi, totalizînd 209 suflete. Printre ei se aflau bucătari, pitari, croitori, stolieri ş.a.

244 Constandin Sion, op. cit., p. 109; *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea a II-a, Edit. Ştiinţa, Chişinău, 1975, p. 294—295.

245 *Ibidem*, dintre cei 97 de birnici fac parte şi 80 de poştaşi la Bacău.

246 Iorgu Iordan, op. cit., p. 70, 88, 452.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Toponimicul şi hidronimicul Albeni, cît şi onomasticul Alban comportă oarecare discuţii şi din punct de vedere istoric. Aşa cum se va vedea ,din cele ce urmează, în partea locului se întindea Ocolul domnesc al Bacăului. Pe întinderile dealurilor împădurite, întrerupte, ici colo de poieni şi finețe naturale, de izvoare şi pîrlişe, domnia a amplasat şi apoi a dezvoltat prisăci domneşti. Cei care deserveau aceste unităţi economice, stupari sau albinari, s-au stabilit aici dînd numele aşezării, mai tîrziu, de Albeni [247]. Ar fi însă tot atît de posibil ca numele satului să provină de la Alba, unul dintre cumpărătorii satului.

Prima atestare documentară este din 19 iulie 1569 [248], dar nu încape îndoială că satul era mult mai vechi. Alexandru Lăpuşneanu, probabil, în a doua domnie (1564—1568) dă o dumbravă „*care acest loc a fost domnesc, ascultător de ocolul Bacăului*" (s.n.), documentul precizînd în continuare că dumbrava a fost vîndută celor 17 săteni din Albeni, care „au dat domniei sale 2 cai în Bacău" [249].

În scurt timp, la 19 iulie 1569, Bogdan Lăpuşneanu confirmă şi el acea vînzare-cumpărare deja a acelei proprietăţi „o dumbravă" din care urma „să-şi facă loc de ţarină" Băloş şi Alba, probabil soţ şi soţie, poate şi copiii lor „...şi Andreica, ...şi Măteiu"ş.a., în total 17 persoane [250].

După hotarnica dumbrăvii, locul confirmat era destul de întins „din drumul mare" al Bacăului, care mergea atunci pe terasa superioară a Siretului „dinspre ocinele" satului Albeni „în sus pînă sub costişă şi în sus de la costişă, peste drumul Cornului, pînă la ocina Nemiscului" [251].

Dintr-un zapis de vînzare-cumpărare, făcut în Bacău la 7 iulie 1602, sîntem informaţi că „Măteiiasa, cu fiii săi... din satul Albeni" a vîndut „a sa ocină, o vie cu cramă" cu părţi ce i se cuvin din „cîmpu şi din pădure şi din curături". Acestea s-au vîndut lui Movilă pîrcălab şi soţiei sale, Salomeia, cu 600 zloţi tătărăşti [252]. Măteiasa, soţia lui Măteiu, cel care la 1569 i se confirma stăpînirea unei părţi dintr-o dumbravă, acum,

247 *Ibidem*, p. 223, 230.

248 *D.I.R.*, A, veac XVI, vol. II, nr. 215. În acest document nu este menţionat satul de unde erau cei 17 beneficiari ai actului de la Bogdan Lăpuşneanu. Dar menţionarea la această dată a lui Băloş şi Alba, probabil soţ şi soţie şi în continuare, probabil copiii lor, Andreica, Mătei ş.a.; menţionarea cu localizarea, la 7 iulie 1602, a femeiei „Mătiiasa, cu fiii săi anume Andriiasa şi cu alţi fii, din satul Albeni" (*D.I.R.*, A, veac XVII, vol. I, nr. 81); menţionarea din nou, cu localizarea la 29 ianuarie 1605, a soţiei lui Măteiu „*Măteiasa* şi... fiii ei... din satul Albeni" (*ibidem*, nr. 275), toate sînt indicii care duc la concluzia certă că satul de unde erau ei se chema Albeni.

Este cazul să menţionăm că în indicele de locuri şi localităţi, cuprinse în *D.I.R.*, A., a prof. Al. Gonţa, aflat în manuscris la Institutul de istorie şi arheologie „A. D. Xenopol", Iaşi, „dumbrava", documentului din 19 iulie 1569, este identificată ca sat, lîngă Bălueşeni, com. Secuieni, jud. Bacău. Localizarea este greşită, aşa cum se va vedea din cele ce urmează.

249 *D.I.R.*, A, veac XVI, vol. II, nr. 215.

250 *Ibidem*.

251 *Ibidem*. Era deci o alipire de teritoriu dintre cele două sate: Albeni la sud şi Nemeşeni (în document, credem că este o trascriere greşită „Nemiscului") la nord, la hotarul primului sat Albeni.

252 *Ibidem*, veac XVII, vol. I, nr. 81.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

după 33 de ani, vindea o parte din aceasta, ajunsă „curățitură" precum și o parte din pădure.

În 29 ianuarie 1605, Ieremia Movilă voievod, printr-o carte domnească din 1602, confirma această vînzare — cumpărare [253].

Sînt menționați la 29 iunie (probabil 1628) copiii lui Băloș: Constantin, Albaș și Sora [254], din satul Albeni, care aveau părți de moșie în satul apropiat, Nemțeni [255].

În timpul domniei lui Ștefăniță Lupu (1659—1661) „viile de la Albeni" sînt date de acesta căpitanului de lefegii, Voicechowscki, pentru faptele sale de arme deosebite în vremuri de primejdie [256]. Acesta nu poate stăpîni viile și la 28 februarie 1661, le vinde lui Iordache Cantacuzino, mare vistier [257]. În același timp, însă, i se întărește cu uric lui Iordache Cantacuzino, printre altele și din viile de la Albeni, drept recompensă pentru că hatmanul Vasile Ștefan nu-i restituise partea din bani ce au rezultat din vînzarea a 105 boi [258].

Mai departe, nu cunoaștem documentar cum a curs proprietatea în acest sat, dar faptul că este menționat cu satul apropiat Valea Seacă, susținem că a împărtășit și el aceeași soartă. A ajuns din nou la Vasile hatmanul, fratele lui Gheorghe Ștefan domnul și de la acesta, prin moștenire, ajunge la fiul său Dumitrașcu Ștefan (II), mare dregător ca și înaintașii săi. De la acesta, tot prin moștenire, spre sfîrșitul secolului al XVII-lea, ajunge la fiica lui, Ecaterina (Catrina), căsătorită cu Antioh Cantemir, domn al Moldovei (1695—1700; 1705—1707). Antioh Cantemir îl lasă fiului său, Ioniță beizadea, care, neavînd urmași îl dăruiește surorii sale, Anița, și cumnatului său, Toader Palade, mare vistier.

La sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea, satul era tot al familiei Palade.

De asemnea, la 23 noiembrie 1701, sînt menționați: Vasile și Lupu feciorii lui Gheorghe Luncan și ai Maricăi, fata lui Ionașco Alban, Gligorie fiul lui Ștefan Alban, Neculai fiul lui Vasile Alban și alte rude ale lor [259], în mod sigur, din acest sat Albeni [260].

În concluzie, putem reține că o dumbravă care făcea parte din Ocolul domnesc al Bacăului, a fost vîndută pentru 2 cai celor 17 săteni din Albeni. Peste cîteva zeci de ani, o parte din dumbravă era tăiată „curătitură". În partea locului s-au plantat și vii, care ajung renumite „viile de la Albeni". Aici, Mățeiasa avea o vie cu cramă, cu căzi ș.a. Satul Albeni, răzășesc la început, ajunge în stăpînirea Ceaureștilor, apoi a Cantemireștilor și în sfîrșit a Pălădeștilor.

---

253 *Ibidem*, nr. 275.
254 *C.D.M. Supliment* I, nr. 443, p. 161.
255 Că erau din acest sat vezi textul și nota 231.
256 Vezi textul și nota 231.
257 *C.D.M.*, vol. III, nr. 644, 645, p. 151.
258 *Ibidem*.
259 *Ibidem*, vol. V, nr. 95, p. 26.
260 Vezi nota 247.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

L'ENCLOS PRINCIER DE LA VILLE DE BACĂU.

I

Résumé

Dans ce document-étude l'auteur présente L'enclos princier de Bacău, ancienne unité territorial-administrtive de la Moldavie. Quelques appreciations documentaires, même tardives, demonstre cette chose.

Soit qu'on a continue une ancienne formation héritée, avant l'état, soit qu'on vient de paraître par initiative princière, l'enclos a grouppé d'abord une série de villages autor du palais princier (Bureşti, le village de Biro, le village de Vlăcsan, le village de Manoil, un place de rucher et des marais à Siret). Plus tard, peut-être, dans la première moitié du XVI-e siècle, après la décadence du Palais princier de Bacău, on organise l'enclos princier connu aussi comme l'enclos du bourg, on L'enclos de Bacău, formé d'une autre série de villages (Radomireşti, Fintinele, Trebeş, Valea Seacă, Malurile et une bocage, Albeni). Donc, L'enclos princier de Bacău a groupé dans la période comme au point de vue documentaire, une zone de 356 km^2 qui comprenait: des ruchers, des marais pour le poisson et dix villages avec leur domaines. De ceux-ci quatre villages gardent leur nom jusqu'aujourd'hui (Radomireşti, Fintinele, Trebeş et Valea Seacă).

Les frontières de l'enclos ont été considérées domaine princier et les habitants des villages, voisions princiers, qu'on ne pouvait pas imposer les tributs du bourg ou de la contrée.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

DATE PRIVIND ONOMASTICA FEMININĂ ÎN MOLDOVA LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XVIII-LEA

de IOAN MURARIU

Pentru cunoașterea numelor de botez ale femeilor din Moldova nu dispunem, de izvoare suficiente pînă în sec. al XVIII-lea. Dacă numele soțiilor și fetelor de domnitori sînt bine cunoscute — viața acestora fiind așa de frumos descrisă de C. Gane [1], — nu același lucru se poate spune despre femeile din popor, care formau marea majoritate și pe care documentele nu le menționează pînă în feudalismul tîrziu. Abia în catagrafiile fiscale de la sfîrșitul sec. XVIII-lea și din prima jumătate a sec. al XIX-lea găsim înregistrate și un număr de femei bătrîne, scutite de plata birului.

După cum se cunoaște, cea mai veche catagrafie efectuată în Moldova și care se păstrează pentru majoritatea satelor și orașelor, *cu numele tuturor capilor de familie*, este cea din anul 1774. Publicată nu de mult [2], această catagrafie oferă cercetătorului prețioase informații cu privire la situația socială, economică și demografică a Moldovei de la sfîrșitul celui de-al XVIII-lea veac.

Dar catagrafia amintită conține și importante știri cu privire la vechile prenume românești. În continuare, pornind de la acest izvor istoric, vom face cîteva referiri la numele de botez ale unor femei născute în Moldova la începutul sec. al XVIII-lea.

Precizăm că documentele recensămîntului se păstrează numai pentru 20 din cele 23 de ținuturi cîte avea Moldova în anul 1774. Fiind o catagrafie fiscală apar înregistrați, cum era și firesc, numai capii de familie, adică bărbații. Marea majoritate a femeilor, precum și toți copiii, lipsesc din catagrafie. Au fost înregistrate după numele de botez — dar nu peste tot — numai femeile bătrîne, care erau scutite de sarcinile fiscale. În ținuturile Botoșani, Hotin și Hîrlău văduvele — numite, de cele mai multe ori, *babe* — nu au fost înregistrate deloc, iar în ținuturile Su-

1. C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, Editura Junimea, 1971, vol. I, II și III.
2. *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII — partea I și II, *Editura Știința*, Chișinău, 1975.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ceava, Soroca, Fălciu, Greceni și Tutova au fost înregistrate numai numeric. În restul de 12 ținuturi babele au fost înregistrate nominal, la *rufeturi*, împreună cu mazilii, preoții, diaconii etc.

Totalul femeilor bătrîne înregistrate nominal în satele și orașele celor 12 ținuturi moldovenești se ridică la 2704. Noi credem că această cifră reprezenta cam 1% din totalul populației feminine din Moldova anului 1774.

Din totalul de mai sus un număr de 121 văduve nu au fost înregistrate cu numele lor de botez, ci cu nume care amintesc, în majoritatea cazurilor, de foștii lor bărbați. De exemplu : Iacoboaia, Lăzăroaia, Tudoroaia, Ursoaia, Lupoaia, Oproaia, Istrătoaia, Tofăneasa, Loghineas etc. înseamnă văduva lui Iacob, Lazăr, Tudor, Ursu, Lupu, Oprea, Istrati, Tofan, Loghin etc. (vezi anexa nr. 2).

Un număr de 7 femei din total sînt înregistrate cu poreclele lor : Lunga, Perja, Neagra, Strîmba, Urîta, Cîrna, Creața. Alte 11 femei din totalul de 2704 erau evreuce. Ele au fost înregistrate în orașele Iași și Cernăuți cu următoarele nume : Rifca, Hene, Feiga, Bella, Haia (de două ori), Ghemle, Bluma, Malca, Posîna și Șeina.

Scăzînd din total cele trei cifre constatăm că un număr de 2565 femei au fost înregistrate cu numele lor de botez. 51 dintre acestea, adică 2% din total, erau țigănci. Ele însă purtau aceleași nume cu românce și de aceea le-am trecut împreună cu aceste în anexa nr. 1.

Aceste 2565 femei, *despre care credem că erau născute aproximativ în perioada 1700—1725*, purtau în total 242 nume de botez. Dintre acestea, cele mai frecvente, în ordine, erau următoarele : Maria, Ioana, Anița, Nastasia, Mărița, Ileana, Catrina, Paraschiva, Irina, Sanda, Dochița, Ilinca și Gafița. Femeile care purtau aceste 13 nume de botez formau 62% din total. Restul de 38% purtau în total 229 nume de botez.

În anexa nr. 1 am grupat cele 2565 femei după criteriul alfabetic. Cifrele dintre paranteze arată cîte femei din total purtau numele respectiv. Din anexă constatăm că *multe nume erau atît de frumoase, încît s-ar putea acorda și azi fetițelor, la naștere, în locul unor nume de împrumut, uneori bizare, și care nu au nimic comun cu onomastica strămoșilor noștri.*

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Anexa nr. 1

NUMELE DE BOTEZ A 2.565 FEMEI NĂSCUTE ÎN MOLDOVA PRIN ANII 1700—1725

1. Adamia (1)
2. Aftinia (11)
3. Aghenia (1)
4. Alexandra (9)
5. Ana (24)
6. Anasia (1)
7. Anca (9)
8. Andriana (4)
9. Anghelina (5)
10. Anghelița (2)
11. Anghelușa (9)
12. Angheluța (3)
13. Anghira (1)
14. Anicuța (1)
15. Anisia (3)
16. Aniția (162)
17. Antimia (14)
18. Antima (14)
19. Antonia (2)
20. Anușca (1)
21. Anuța (3)
22. Ardina (1)
23. Aritona (1)
24. Armenia (1)
25. Arșeniția (1)
26. Avramia (5)
27. Axana (4)
28. Axinia (32)
29. Bălașa (2)
30. Bejana (1)
31. Bodina (1)
32. Boghița (1)
33. Brudușa (1)
34. Buchișa (1)
35. Bucura (3)
36. Caliția (2)
37. Candachia (1)
38. Casandra (2)
39. Cata (1)
40. Catrina (113)
41. Călina (4)
42. Cătălina (5)
43. Chelaia (1)
44. Chetra (1)
45. Chira (4)
46. Chiraca (1)
47. Chirica (1)
48. Chița (3)
49. Chirvasia (1)
50. Comana (1)
51. Corcovina (1)
52. Corochitca (1)
53. Costanda (1)
54. Costandina (1)
55. Cozmina (1)
56. Cristina (16)
57. Cununa (1)
58. Dafina (3)
59. Despa (6)
60. Dina (1)
61. Dobra (16)
62. Dobrița (5)
63. Dochia (3)
64. Dochița (65)
65. Dona (1)
66. Dosa (1)
67. Dosoftia (1)
68. Draga (1)
69. Draghia (1)
70. Dragomia (1)
71. Dramira (1)
72. Drăgana (1)
73. Drăghina (1)
74. Dumitra (9)
75. Eftimia (1)
76. Elizaveta (1)
77. Enuța (1)
78. Fedora (3)
79. Floarea (11)
80. Foceca (1)
81. Fodora (1)
82. Frăsina (9)
83. Gafia (6)
84. Gafița (52)
85. Gaftana (1)
86. Gahița (1)
87. Gherghina (5)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

88. Ghervasia (1)
89. Ghinia (4)
90. Ghinița (2)
91. Giosanca (1)
92. Giungia (1)
93. Grăpina (4)
94. Guna (1)
95. Hafia (5)
96. Henica (1)
97. Hirja (1)
98. Hohnica (1)
99. Hrihorca (1)
100. Iana (2)
101. Iftimia (13)
102. Iftinca (11)
103. Ileana (117)
104. Ilinca (53)
105. Ioana (182)
106. Ionava (1)
107. Iordana (1)
108. Iova (1)
109. Irina (80)
110. Irodia (1)
111. Istina (3)
112. Ivana (2)
113. Leanca (1)
114. Leica (1)
115. Linca (2)
116. Loghina (1)
117. Luchița (1)
118. Lucuța (1)
119. Lupa (29)
120. Magda (8)
121. Magdalina (3)
122. Maica (1)
123. Malanca (4)
124. Manasia (1)
125. Manda (1)
126. Maranda (4)
127. Marca (2)
128. Marga (1)
129. Marghita (2)
130. Maria (349)
131. Mariana (1)
132. Marica (16)
133. Mariță (1)
134. Marina (1)
135. Maruse (1)
136. Marta (1)
137. Măricuța (3)
138. Măruța (117)
139. Meliana (1)
140. Merlușca (1)
141. Mihna (1)
142. Moghina (1)
143. Muntica (1)
144. Muța (1)
145. Natalia (1)
146. Nasta (3)
147. Nastasa (4)
148. Nastasia (134)
149. Nazaria (6)
150. Neacșa (3)
151. Neaga (3)
152. Nedea (1)
153. Nedelea (6)
154. Nica (1)
155. Nicuța (1)
156. Nucșa (1)
157. Odochia (17)
158. Odochița (2)
159. Oghinia (1)
160. Onosia (1)
161. Oprina (1)
162. Oxana (2)
163. Palaghia (14)
164. Panaghia (7)
165. Pancesca (1)
166. Parasca (9)
167. Paraschița (2)
168. Paraschiva (110)
169. Păscălina (3)
170. Păuna (1)
171. Pelagia (4)
172. Pelina (1)
173. Peșina (1)
174. Pirocica (1)
175. Pihna (1)
176. Porfira (1)
177. Postinița (1)
178. Prohira (3)
179. Rada (10)
180. Roiba (1)
181. Rubina (1)
182. Rughina (1)
183. Ruxandra (11)
184. Safta (56)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

185. Salinca (1)
186. Sanda (71)
187. Sara (1)
188. Serafima (2)
189. Sava (1)
190. Savina (5)
191. Sănica (3)
192. Sibola (1)
193. Simina (3)
194. Sinca (1)
195. Siunea (1)
196. Slatina (1)
197. Smaragda (2)
198. Smaranda (4)
199. Sofia (10)
200. Sofica (1)
201. Sofrona (1)
202. Sofronea (16)
203. Solomia (5)
204. Soltana (1)
205. Sora (2)
206. Stana (12)
207. Stanca (22)
208. Stoiana (1)
209. Stratina (2)
210. Sultana (1)
211. Ştefana (20)
212. Ştefania (6)
213. Tasia (2)
214. Ticana (1)
215. Tiţhiana (1)
216. Tinca (3)
217. Tinţa (1)
218. Titiana (5)
219. Todosca (5)
220. Todosia (9)
221. Tofana (17)
222. Toftana (1)
223. Tudora (47)
224. Tudoriniţa (1)
225. Tudosca (14)
226. Tudosia (16)
227. Ţariţa (1)
228. Ursa (8)
229. Ursana (1)
230. Varvara (22)
231. Varachiva (1)
232. Vasilca (44)
233. Vasilica (1)
234. Vasilina (8)
235. Vecla (1)
236. Viţa (3)
237. Vlada (1)
238. Voica (9)
239. Zamfira (4)
240. Zănica (1)
241. Zloiha (1)
242. Zoiţa (2)

VĂDUVE NĂSCUTE ÎN MOLDOVA PRIN ANII 1700 — 1725 ŞI CARE ÎN ANUL 1774 AU FOST ÎNREGISTRATE CU NUME CE, ÎN MAJORITATE, PROVIN DE LA NUMELE FOŞTILOR SOŢI

1. Neculăiasa
2. Mănăileasa
3. Androneasa
4. Mindreasca
5. Iacoboaia
6. Haivăzoaia
7. Todereasa
8. Lăzăroaia, babă
9. Andronicească
10. Clăroaia
11. Dumşuleasa
12. Iorguleasa
13. Neculcioaia
14. Pricopoaia
15. Arhipoaia
16. Opreoaia
17. Oghiloaia
18. Ghiorgheiasa
19. Ropotoaia
20. Păsculeasa
21. Doboricioaia
22. Gabaroaia
23. Lăzăroaia
24. Preuteasa
25. Vîrlănoaia
26. Meştercească
27. Baba Tărbăzăroaia
28. Răuţoaia
29. Baba Iurăleasa

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

30. Nedeleasa
31. Baba Prescurnița
32. Artenească
33. Gălițeasa
34. Andrieșăneasa
35. Ciolănoaia
36. Birnaia
37. Dimaftoaia
38. Tudoroaia
39. Mântișoaia
40. Antineasa
41. Oprușaia
42. Săndulească
43. Ursnaia
44. Lupoaia
45. Pintilioaia
46. Vlăiculeasa
47. Tocioaia, baba
48. Lupușoaia
49 Fedoroaia
50. Pelimăriș
51. Petrunia
52. Simionească
53. Pricopoaia
54. Olărița
55. Ivăneasa
56. Năstăsoaia
57. Tudurineasa
58. Baba Cărtnaia
59. Baba Năzăroaia
60. Baba Pârțoaia
61. Baba Tirțăneasa
62. Hodorogeasa
63. Iftineasa
64. Ionoaia
65. Neniuleasa
66. Păscălnaia
67. Mîrzăleasa
68. Neguroaia
69. Vasilichioaia
70. Mîrzicească
71. Păvăloaia
72. Ciuntoaia
73. Marineasa
74. Domnoaia
75. Istrătoaia
76. Preoteasa lui Pupăzică
77. Bădioaia
78. Vlăsiiasa
79. Lunguleasa
80. Dimoftie, văduvă
81. O babă săracă
82. Isrătoaia
83. Avneroaia
84. Damaschineasa
85. Vlăsiiasa
86. Fisticăniță
87. Săvoaia
88. Timofteasa
89. Donoaia
90. Hhiboaia
91. Costăchioaia
92. Gavriloaia
93. Todereasa
94. Boscăneasa
95. Jurjuoaia
96. Chirculeasa
97. Preutească, săracă
98. Otuțuiasa
99. Diacuniță
100. Vârculeasa
101. Alexăndroaia
102. Toftăneasa
103. Gheorghițoaia
104. Preuteasa
105. Gheorghiasa
106. Gavrilițoaia
107. Samoileasa
108. Năfrămițoaia
109. Băcioaia
110. Săndulească
111. Săvineasa
112. Loghineasa
113. Murcioaia
114. Romăneasa
115. Rusoaia
116. Cioroaia
117. Grăjdeasa
118. Prodana
119. Trohina
120. Cumnata lui Beizadè
121. Soacra lui Pricopi

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

DONNÉS CONCERTANT L'ONOMASTIQUE FÉMININE EN MOLDAVIE AU COMMENCEMENT DU XVIIIe SIÈCLE

Résumé

En partant du premier recensement moldave de 1774, l'auteur observe les prénoms féminins sous l'aspect de leur fréquences.

On y montre, au moyen d'un index, que les 2.565 femmes, — nées, approximativement, dans les 25 premières années du siècle —, avaient 242 prénoms dont on mentionne la fréquence.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

MĂRTURII DOCUMENTARE PRIVIND CONTRIBUȚIA LOCUITORILOR JUDEȚULUI BACĂU LA DOBÎNDIREA INDEPENDENȚEI DE STAT A ROMÂNIEI

de ELENA ARTIMON și GHEORGHE BURLACU

Istoria poporului nostru, este rodul unui îndelungat proces de dezvoltare socială, economică și culturală a societății românești, este istoria unor necontenite lupte de clasă, a bătăliilor purtate de masele populare pentru libertate și dreptate socială, pentru neatîrnare, independență și suveranitate națională. Întreaga istorie a poporului român este brăzdată de evenimente epocale, în cadrul cărora fii acestui popor și-au dat viața în nenumărate rînduri, consfințind cu sîngele lor idealurile înălțătoare de dreptate, libertate și neatîrnare. În paginile ei au rămas adînc încrustate eroismul și dîrzenia poporului român, nume (Mircea, Alexandru, Țepeș, Ștefan, Doja, Mihai, Cantemir, Horea, Tudor, Bălcescu, Avram Iancu, Bărnuțiu, Murgu, Kogălniceanu, Cuza și mulți alții) și fapte de români care au demonstrat că nimic nu-i mai presus decît iubirea de țară, de popor. Semnificativ pentru români este faptul că iubirea de țară și popor a fost transmisă din tată-n fiu, făcînd astfel să rodească glia strămoșească.

Asemenea fapte de vitejie și eroism, de dragoste pentru țară și pămîntul strămoșesc s-au manifestat și în timpul războiului de independență.

Independența României a fost visarea marilor voievozi, a conducătorilor de oști, visarea și dorința întregii suflări românești, iar cucerirea ei a fost „rezultatul luptei eroice a armatei române împotriva imperiului otoman, al voinței ferme de libertate și neatîrnare a poporului nostru, care și-a dovedit încă odată marea capacitate de luptă..." [1].

Poporul român ia act de intrarea României în război în urma moțiunii adoptată de Adunarea Deputaților la 29 aprilie/11 mai 1877, cînd s-a declarat starea de război cu Imperiul Otoman. Peste cîteva zile, la 9/21 mai 1877, Mihail Kogălniceanu, ministru de externe a României,

---

1 *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Edit. politică, București, 1975, p. 35.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

proclama independenţa de stat a României prin memorabilile cuvinte „Sîntem independenţi, sîntem naţiune de sine stătătoare. Sîntem o naţiune liberă şi independentă...".

Această veste a produs un entuziasm nemărginit în întreaga ţară, bucuria depăşind graniţele României.

Independenţa fiind o cauză naţională, scumpă întregului popor la obţinerea ei au participat şi românii de peste Carpaţi. În acest sens în Gazeta de Transilvania se preciza: „cauza ostaşului român e o cauză generală română, victoria lui e a întregü naţiuni, fie aceea risipită în oricare parte a lumii" [2].

În momentul izbucnirii războiului armata română nu dispunea nici de armament modern suficient, nici de muniţii, nici de serviciu de intendenţă. Însă, datorită aportului unanim al poporului nostru, s-a reuşit ca în scurt timp armata săfie pusă pe picior de război.

În întreaga ţară străbăteau vibrante apeluri pentru sprijinirea materială a frontului. La aceste apeluri, poporul pătruns de un adînc patriotism a răspuns cu entuziasm, sprijinind uman, moral şi material lupta pentru cucerirea independenţei.

În entuziasmul general care a cuprins întreaga suflare românească, băcăuanii au răspuns cu promptitudine, sprijinind cauza generală — independenţa — prin aport uman şi material.

Constituirea comitetelor şi societăţilor de acţiune care aveau drept scop strîngerea de fonduri şi ofrande pentru trebuinţele armatei, au avut un mare rol în înzestrarea armatei cu cele necesare desfăşurării operaţiunilor militare, în întreţinerea militarilor. Comitete şi societăţi de acţiune au funcţionat şi pe teritoriul judeţului Bacău. Amintim în acest sens următoarele societăţi: „Societatea tinerimii", „Societatea femeilor române" şi Comitetul de binefacere pentru oştenii români răniţi" [3]. Ultimul comitet era compus din doamnele: L. Sturza, C. Cracti, N. Vilner, C. Sturza, N. Dimitriu, E. Sachelarie, O. Septilici, O. Morţun, care pe lîngă alte numeroase ofrande a dat şi o trăsură de ambulanţă Comitetului Central al Crucii Roşii" [4].

Cercetînd arhivele locale şi centrale, presa vremii, ne putem da seama că, judeţul Bacău a adus o contribuţie materială şi umană deosebită pentru sprijinirea războiului de independenţă.

Băcăuanii au participat la acest război în număr de aproximativ 1589 militari [5], iar din aceştia şi-au pierdut viaţa în luptele de la Griviţa,

---

2 *Gazeta de Transilvania*. 2 iunie 1877.

3 Al. Pencovici, *Rechizitiunile şi ofrandele pentru trebuinţele armatei române în războiul din 1877—1878*, Bucureşti, Tipografia Statului, 1879, p. VIII.

4 „*Curierul*", 12 mai 1877.

5 Cifra de 1589 este aproximativă, aşa cum a rezultat din documentele cercetate. Ea s-a calculat în special în baza tabelelor cu muncile agricole efectuate de locuitorii comunelor din judeţ, militarilor aflaţi sub arme (conform *Arh. St. Bucureşti, M. Af. Interne, Ad-tive, dosar 112/1877 şi 142/1878*)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Plevna, Rahova, Inova, Smîrdan sau în avanposturi 312 persoane [6], care alături de alte sute și mii de români, au făcut ca prin jertfele lor de sînge să rodească, libertatea și neatîrnarea țării.

Pentru faptele de eroism, curaj și dîrzenie, mulți dintre fiii acestor meleaguri au fost răsplătiți cu ordine și medalii primite din partea comandamentului român și rus.

Amintim în acest sens cîteva nume de băcăuani : *Andrei Lupu* din Luizi Călugăra, *primul ostaș român* căzut la sudul Dunării, decorat postmortem ; *voluntarul Gheorghe Donici* din regimentul 8 călărași, escadronul de Bacău primește din partea comandamentului român medalia „Virtutea militară" și de două ori „Crucea Sf. Gheorghe" acordată de comandamentul rus [8] ; căpitanul *Dimitrie Buzilă*, comandantul companiei a 6-a Tg. Ocna din regimentul 14 dorobanți a fost decorat cu medalia de aur „ Virtutea militară" [9] ; *sergentul major George Ariton* din regimentul 14 dorobanți, primește medalia de argint „Virtutea militară" [10] ; *veteranul de război Costache Grigore Munteanu* din satul Fundul Văii comuna Petrești (azi comuna Pănceșți), regimentul 14 dorobanți i s-a conferit „Crucea Trecerea Dunării" și „Medalia comemorativă a Proclamării Independenței" [11] ; *soldatul Ioan Horle* din comuna Palanca, veteran al războiului de independență, decorat cu „Crucea Trecerea Dunării" și ordinul „Steaua Republicii Populare Române cl. a III-a" [12], *Gheorghe I. Atunoaie* din Palanca decorat cu „Medalia comemorativă a Proclamării Independenței" [13] ; *Andrei Baciu* din Dofteana decorat cu „Crucea Trecerii Dunării", „Virtutea militară" și „Medalia comemorativă a Proclamării Independenței" [14] ; *Gheorghe Niță* din Găiceana decorat cu „Crucea Trecerii Dunării" [15] ; *Ștefan Pușcașu* din Tamași decorat cu „Crucea Trecerii Dunării" și „Virtutea Militară" [16], un nu-

6 *Eroi ai războiului de independență 1877—1878, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Arh. St. București* ; *fond Bibliotecă* — cota III/3898 ; 141, p. 5—120 ; *Istoricul războiului din 1877—1878. Participarea României la acest război.* (Lucrare făcută de mai mulți ofițeri), București, 1890, anexe p. CCXX—CCCXLIII

7 Arhiva Parohiei Catolice Iași — *fond* Episcopia Catolică Iași, inventar 293, dosar nr. XXV, fila 7.

8 *Asalt la redute*, Edit. Militară, București, 1974, p. 166—169.

9 *Monitorul Oficial, iunie-iulie 1877*, p. 536, conform decretului nr. 1377 din 13 iunie 1877.

10 Ibidem.

11 Brevetele militare originale se află în colecția Muzeului județean de Istorie și Artă Bacău inventariate la numerele 370/1272 și 371/1272, registru de documente.

12 Arhiva Parohiei Catolice Iași, fond Episcopia Catolică Iași, inventar 293, dosar nr. XXV, fila 2, „Ordinul Steaua R.P.R. cl. a III-a" i-a fost înmînat de generalul Emil Bodnăraș, în anul 1949. Ioan Horle era unul din cei 8 veterani ai războiului de independență care mai trăiau în 1949. El moare în vîrstă de 104, în 1951.

13 Ibidem.

14 Idem, fila 6.

15 Idem, fila 10.

16 Idem, fila 17.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

măr de şapte eroi din Horgeşti decoraţi cu „Crucea Trecerii Dunării" [17] şi mulţi alţii.

Dar alături de contribuţia umană, populaţia civilă (femei, bătrîni, tineri neînrolaţi în armată), cei rămaşi în spatele frontului, au contribuit cu tot ce a fost posibil pentru întreţinerea armatei, oferind bani necesari pentru cumpărarea armelor, alimente, îmbrăcăminte, materiale necesare îngrijirii răniţilor etc. Ofrandele au provenit în special din lumea satelor [18], a maselor populare de la oraşe [19] şi a intelectualilor [20].

Din judeţul Bacău s-au adunat următoarele ofrande : 12.098,38 lei, 129 animale, (oi, vite, cai), 95 hectolitri fasole şi alte legume, 106 hectolitri ovăz, 149 hectolitri porumb, 1485 kg. brînză şi caşcaval, 2 kg. pastramă, 115 cojoace, 38 flanele, 132,275 kilograme scamă, 606 rufe, 5 bucăţi flanelă, 834 metri pînză şi postav, 35 obiecte de aşternut, 293 obiecte de îmbrăcăminte, 92 tacîmuri masă, 94 vase (din ceramică, lemn, metal), 4063,40 lei pentru cumpărarea de arme [21], iar ca rechiziţii : 1853 capete animale, 307 hectolitri fasole şi alte legume, 430 hectolitri grîu, 655 hectolitri orz, 361 hectolitri ovăz, 23.167 kg. brînză şi caşcaval, 651 bucăţi lemne pentru cherestea, 54 kg. fier şi alte metale, 80.551 kg. fîn, 16.794 kg paie, 10 putini, 100 trăsuri, 101 perechi hamuri şi hăţuri, 31 căpestre, 400 care de transport cu doi boi, 16.116 km parcurşi [22].

Evident, atît numărul cît şi cantitatea produselor rechiziţionate şi a celor oferite drept ofrandă de populaţia băcăuană este mult mai mare decît cele enumerate mai sus [23].

Merită de amintit atenţia deosebită pe care locuitorii urbei Bacău au acordat-o răniţilor români şi ruşi, îngrijiţi în spitale special amenajate în oraşul Bacău [24], precum şi entuziasmul cu care populaţia civilă şi edilii urbei l-au manifestat în momentul întoarcerii de pe front a ostaşilor băcăuani [25] sau ai celorlalţi ostaşi care treceau prin gara Bacău întorcîndu-se acoperiţi de glorie, spre casele lor [26].

---

17 Idem, fila 8.

18 *Documente privind istoria României. Războiul pentru independenţă*. Edit. Acad. R.P.R. 1952, vol. II, p. 144, vol. III, p. 101—102, 138. (În continuare se va cita *D.I.R. Războ. pt. ind.*).

19 *D.I.R. Războ. pt. ind.* vol. II, p. 145, 504 ; 639—640 ; vol. III, p. 178, Arh. St. Bacău, *fond Primăria Bacău*, dosar nr. 47/1877, f. 39.

20 *D.I.R. Războ. pt. ind.* vol. II, p. 436 ; vol. III, p. 132, vol. VI, p. 301, 352, 393. Arh. St. Bacău, *fond cit.*, dosar nr. 48/1877, f. 21—22.

21 Al. Pencovici, *op. cit.*, p. 66—67, tabela nr. 12.

22 Al. Pencovici, *op. cit.*, p. 38—39, tabela nr. 19.

23 Vezi *Carpica IX, 1977*, editată de Muzeul judeţean de Istorie şi Artă Bacău. p. 121—147.

24 Arhivele St. Bacău, *fond cit.*, dosar 132/1877, f. 36, 36 v, 37, 37 v, 74, 76, 76 v, 77, 82—85 ; dosar 1/1878, f. 7, 7 v (Filele 36 şi 7-7 verso dosar 1/1878 sînt prezentate în întregime în partea a II-a a materialului de faţă).

25 Arh. St. Bacău, *fond cit.*, dosar 16/1878, f. 33, 37, 39, 40, 40 v. (Conţinutul filei 40 v este prezentat în întregime în partea a II-a a materialului).

26 Arh. St. Bacău, *fond cit*, dosar 16/1878, f. 43, 43 v şi următoarele.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În următoarele pagini ne-am propus să redăm întocmai cîteva documente edite și inedite, din care se va desprinde clar contribuția umană și materială a băcăuanilor la sprijinirea războiului pentru neatîrnare.

Sperăm că, pe această cale ne facem o datorie patriotică, față de cei care și-au jertfit viața în nenumărate rînduri ca și atunci în 1877, contribuind la obținerea neatîrnării, a independenței care, ..." a pus capăt oricărei dependențe politice față de puterile străine, a afirmat în mod răspicat caracterul de sine stătător al națiunii noastre, deschizînd o eră nouă în existența poporului român în dezvoltarea României pe calea progresului și civilizației" [27].

1

18 august 1877. Tabel privind numele ostașilor concentrați din comuna Măgirești, județul Bacău cărora li s-au făcut munci agricole de către locuitorii comunei :

27 *Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu prezentată la Sesiunea solemnă a Comitetului Central al P.C.R., Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată sărbătoririi Centenarului proclamării independenței de stat a României*, în Anale de istorie, nr. 9, 1977, p. 9.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Tablou

de numele și prenumele militarilo concentrați din comuna Măgirești Plasa Tazlăul de Sus — județul Bacău, precum și de felul și cantitatea muncii ce trebuie să li se facă asemenia și cît s-a lucrat pentru fiecare.

Nr. crt.	Numele și prenumele	Felul și cantitatea muncii ce trebuie făcută										Felul și cantitatea muncii făcută									
		Arătură		Prașilă		Coasă		Seceră		Total		Arătură		Prașilă		Coasă		Seceră		Total	
		fălci		prăjini		F.	P.	F.	P.	F.	P.	F.	P.	F.	P.	F.	P.	F.	P.	F.	P.
1.	Cazac Alexandru	—	45	—	45	1	—	—	—	2	10	—	45	—	45	1	—	—	—	2	10
2.	Zanfil Alexandru	1	—	1	—	1	—	—	30	3	30	1	—	1	—	1	—	—	30	3	30
3.	Fălnoți Dragomir	—	60	—	60	1	40	—	30	3	30	—	60	—	60	1	40	—	30	3	30
4.	Ghinuță Ion	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5.	Popoi Gavril	—	—	—	—	—	40	—	—	—	40	—	—	—	—	—	40	—	—	—	40
6.	Iftimie Ion	—	40	—	40	1	—	—	—	2	—	—	40	—	40	1	—	—	—	2	—
7.	Gigău Grigore	—	40	—	40	—	—	—	—	1	—	—	40	—	40	—	—	—	—	1	—
8.	Buză Ion	—	60	—	60	—	—	—	—	1	40	—	60	—	60	—	—	—	—	1	40
9.	Belciu Costache	—	60	—	60	1	—	—	30	2	70	—	60	—	60	1	—	—	30	2	70
10.	Catana Ion	—	60	—	60	1	—	—	20	2	60	—	60	—	60	1	—	—	20	2	60
11.	Marișu Neculai	1	—	1	—	—	60	—	20	3	—	1	—	1	—	—	60	—	40	3	—
12.	Bogdan Alexandru	—	—	—	—	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2	—
13.	Pintilie Ion	—	—	—	—	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2	—
		6	45	6	45	11	60	1	50	25	40	6	45	6	45	11	60	1	50	25	40

Tabloul prezent fiind făcut cu exactitate, și

Primar,
ss)indescifrabil
L.S.

1877 August 18
Nr. 902
Scriitor I. Ienescu

Arh. St. București, M. Af. Interne, Ad-tive, 112/1877, fila 76.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

2

1877 august 24. Tabel cu militarii aflați sub arme, din comuna **Letea** jud. Bacău, cărora li s-au efectuat muncile agricole de către cetățenii comunei.

Tablou

De pământurile arate, semănate și muncite de locuitori în vara curentă '877 pentru militarii concentrați sub arme din comuna Letea, Plasa Bistrița de Jos, jud. Bacău după ordinul primit de la dl. subprefect de plasă.

Nr. crt.	Numele și prenumele militarilor	Numărea corpului din care aparține	Orz	Ovăz	Secară	Păpușoi	Iarbă	Vie	Grîu
			prăj.	prăj.	prăj.	prăj.	prăj.	prăj.	prăj.
1.	Adochi Gheorghe	nu s-a	—	—	—	68	—	—	—
2.	Pantilimon Gheorghe	putut constata	—	—	—	20	—	—	—
3.	Moise Nerulai	în ce corp	—	—	—	91	—	—	—
4.	Greni Daniel	sînt	—	—	—	120	—	—	—
5.	Florești anu Vasile		—	—	—	55	—	—	—
6.	Pușlenghia Dumitru		—	—	—	70	—	—	—
7.	Cernat Vasile		—	—	—	90	—	—	—
8.	Pintilie Alexandru		—	—	—	30	—	—	—
9.	Azadei Gheorghe		—	—	—	50	—	—	—
10.	Tănase Vasile		—	—	—	50	—	—	—
11.	Costăchescu Vasile		—	—	—	60	—	—	—
12.	Stan Gheorghe		—	—	—	40	—	—	—
13.	Zochil Ion		—	—	—	70	—	—	—
14.	Șenchia Ion		—	—	—	50	—	—	—
15.	Nașu Ion		—	—	—	60	—	—	—
16.	Chirilă Toader		—	—	—	50	—	—	—
17.	Ursu Ion								
						1024			Total

România

Primăria Comunei Letea

Tabloul prezent fiind exact se legalizează

Arh. St. București, M.Af.I. Ad-tive, nr. 315 dos. 112/1877, p. 10.

3

Bacău, 13 septembrie 1877. Adresa prefectului de Bacău către Ministrul de Interne, prin care-i face cunoscut situația muncilor agricole efectuate de obștea comunei, concentraților din 19 comune din plasa Bistriței de Jos.

România
Prefectura Județului nr. 5544
Bacău
Nr. 14552

În 13 septembrie 1877
Ministerul de Interne
Reg. gen. nr. 20.800
Primit la 15 sept. 1877

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Domnule ministru

Cu raportul d-lui subprefect plasa Bistriţa de Jos nr. 7347 primind în dublu exemplar 19 tablouri relative la pămînturile cultivate de comunele din acea plasă pentru militarii concentraţi.

Am onoarea a înainta d-voastră cîte un exemplar din ele, spre satisfacerea ordinului nr. 18081.

Primiţi vă rog asigurarea osebitei mele stime.

Director
Moldovan

Prefect
ss) indescifrabil

Domniei sale
D-lui Ministru de Interne
Rezoluţii :

Se va urma conform rezoluţiei pusă pe raportul primit de la dl. prefect de Plasă sub nr. 9843.

Ordinele date în asemenea chestiune în dosar nr. 81/76.

Arh. St. Bucureşti, M. Af. Interne. Div. Ad-tive, inv. 315, dos. 112/1877, fila 1.

4

Bacău, 25 septembrie 1877. Scrisoare de mulţumire din partea unor băcăuani, adresată directorului Teatrului mecanic ce se afla în Bacău, ca urmare a hotărîrii celui din urmă de a oferi suma încasată la spectacol drept ofrandă pentru răniţii şi bolnavii din jud. Bacău.

Nr. 3744, 1877 septembrie 25

La dl. Gheorghi Aparu, Costică Genadi, Nicu Bucă, Ivancu Ştefănescu, Costandin Tincu şi Alexandru Gherghelescu.

Dl. Director al Teatrului mecanică ce se află în Bacău, a avut bună voinţă a declara că voieşte să dea o reprezentaţie în sala Teatrului din Bacău la 29 septembrie curent a cărei produse două treimi le oferă pentru ajutorarea soldaţilor răniţi şi bolnavi din acest judeţ, ce vor veni spre căutare (tratare) aici în Bacău sau pe la casele lor.

Noi am acceptat această ofrandă, dar tot deodată ne-am gîndit că numai prin concursul dv. şi-a oamenilor d-voastre, arzători de dorinţa dea veni în ajutorul vitejilor ce se luptă pentru mărirea Patriei, vom putea face ca produsul acelei reprezentaţii să fie cît se va putea mai frumos.

De aceea vă facem acest apel şi vă rog bunilor domni să luaţi osteneala de a da tot concursul dv. pentru ca să se plasese biletele de teatru, spre a fi cît se poate mai splendidă această reprezentaţie în folosul ajutoarelor soldaţilor noştri.

Mulţumindu-vă mai înainte pentru nobilul dv. concurs sînt asigurat că vom scoate la un frumos rezultat încercarea ce ne revine în aceste împrejurări.

Arh. St. Bacău, fond Primărie. Dosar 47/1877, fila 109—109 bis.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

5

Bacău, 1877. Tabel cu numele persoanelor din Bacău care au oferit benevol scamă pentru răniți.

Urbea Bacău
Lista nr. 4

Persoanele care au binevoit a oferi scama pentru răniții armatei române.

Numele și prenumele	Cantitatea de scamă oferită	
	Oci	Dramuri
1. D-na Maria Bibire	—	375
2. D-na Aglae Sev stian	—	300
3. D-na Vochița Lupașcu	—	180
4. D-na Cantinca Stupu dă prostire de hossa și	1	300
5. D-na Efrosina Iliescu	—	200
6. D-l Ghiță Petrovici	—	100
7. D-l Gheorghe Crivețel Preotu	—	150
8. D-l Neculai Vasiliu	—	25
9. D-na Maria Iascovsca fășii	—	375
	8	005

Adică șase ocă și cinci dramuri scamă.
Arh. St. Bacău, fond Primărie, dosar 132/1877, fila 22.

6

Bacău, 8 octombrie 1877. Adresa prefectului de Bacău, către primarul urbei Bacău prin care i se cere trimiterea de urgență a cojoacelor necesare armatei române, conform ordinului Min. de Interne.

Romînia
Prefectura Județului
Bacău

Anul 1877 luna octombrie 8
Nr. 3303

Domnule Primar

Dl. Ministru de Resbel prin telegrama nr. 16.123 cere trimiterea cojoacelor necesare armatei și despre care v-am scris prin adresa nr. 14610.

Cojoacele primite pînă acum nu sînt suficiente.

Vă rog dar, grăbiți a trimite și pe acelea ce se vor fi mai confecționat pînă acum ca astfel să putem satisface la timp cererea ce ne-a făcut-o dl. Ministru.

Primiți vă rog asigurarea considerației mele.

Prefect
Vilner

Secretar
ss) Indescifrabil

Domniei s le
Domnului Primar al urbei Bacău
Rezoluție 9 octombrie 1877

Se va convoca comisia comunală de rechiziții militare.
Primar G. Hociung

Arh. St. Bacău, fond Primărie, Dosar 132/1877, fila 12.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

7

1877, octombrie 15. Adresa prefectului urbei Bacău către primarul acestei urbe prin care se arată necesitatea rechiziționării unor localuri adecvate pentru instalarea spitalelor de răniți.

Nr. 3349, anul 1877, luna octombrie 15

România
Prefectura Județului
Bacău
Nr. 16.464

Rezoluție
15 oct. 1877
Se va convoca Comisia comunală de rechiziții militare, spre a se îndeplini mișlocirea de față.
Primar,
G. Hociung

Domnule Primar,

Comisiunea mixtă de rechiziții militare pe județe prin jurnalul din 11 octombrie curent, având în vedere jurnalul Comisiei Spitalelor Militare din 7 și 10 octombrie prin care s-a recunoscut necesitatea de a se înființa în urbea Bacău spitale pentru 100 paturi în căutarea ostașilor răniți și bolnavi.

Având în vedere că după punerea la cale a acelei Comisiuni s-au decis ca instalarea acestor spitale militare să se facă prin rechiziții.

Văzând ordinul telegrafic a d-lui Ministru de resbel nr. 17.116, care autoriza rechiziționarea pentru instalarea acelor spitale.

În puterea art. 5 alin. 1 și 12 și art. 8 din legea de rechiziții militare și art. 9 alin. 1 și 12 din regulamentul pentru aplicarea acestei legi.

Au decis :

Ca dv. să rechiziționați imediat localuri bune * și încăpătoare pentru 66 paturi de spitale, conformîndu-vă art. 5 și 8 din lege.

Asemenea se rechiziționează materialul următor pentru instalarea acelor spitale :

— Lemnăria necesară pentru paturi, mese, scaune etc.
— 900 (nouă sute) coți pînză groasă pentru mîndire
— 120 (una sută douăzeci) bucăți pînză americă pentru prostiri, perne, cămăși, ismene și alte albituri.
— 75 (șapte zeci și cinci) cergi de învelit
— 1 (una) mașină și ustensile pentru bucătărie
— 160 (una sută șase zeci) vase de lut pentru masă
— 100 (una sută) linguri lemn
— 14 (paisprezeci) duzini furculițe și cuțite
— 50 (cincizeci) lighene din lut de spălat

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

— 80 (optzeci) pahare de apă
— 80 (optzeci) perechi colțuni de lină
— 50 (cincizeci) perechi papuci
— 80 (optzeci) vase de lut

Rechiziția de case și lucruri cuprinse mai sus se vor depune în ziua de 18 octombrie curent în primirea d-lui doctor Collin însărcinat cu organizarea acestor spitale.

În consecință am onoare a vă comunica despre aceasta, rugîndu-vă a vă conforma adliteram.

Primiți d-le Primar asigurarea osebitei mele considerații.

Prefect
N. Nikitachi

Secretar
ss) indescifrabil

Domniei sale Domnului Primar al Urbei Bacău.

Arh. St. Bacău, fond Primărie, dosar 132/1877, f. 36, 36 v.
* Au fost folosite pentru amenajarea spitalelor casele „Israelită" și „Gherasim Caravia" de pe strada Națională Bacău-Ocna — oferite în mod gratuit de proprietari. Conform Arh. St. Bacău, fond cit, dosar 132/1877, f. 74, 75, 76, 77.

8

Bacău, 1878, februarie 17. Adresă către primarul urbei Bacău prin care i se face cunoscut să i-a toate măsurile necesare pentru îngrijirea și asigurarea hranei a 110 bolnavi care vor rămîne o noapte în Bacău.

România
Prefectura Bacău
Nr. 2471

Rezoluție

17 februarie 1878
Se va îndeplini cererea de față și despre cheltuielile ce se vor face se va încheia un anume proces verbal.

Primar G. Horiung

17 februarie 1878
Domnule Primar

Dl. director g-ral al Serviciului Sanitar prin telegrama nr. 554 îmi face cunoscut că cu trenul de la noapte va sosi aici 110 bolnavi din care 15 vor rămîne la Bacău.

Am onoarea a vă face cunoscut și dv., rugîndu-vă a pregăti alimentarea acelor 110 bolnavi.

Primiți asigurările osebitei mele consideraționi.
Prefect

N. V. Nikitaki

Secretar,
ss. indescifrabil

D-sale
D-lui Primar al Urbei Bacău

Arh. St. Bacău, fond Primărie, dos. 1/1878, f. 7.

9

Bacău, 1878, februarie 17. Proces-verbal privind alimentele necesare pentru hrana celor 110 bolnavi staționați la Bacău în noaptea de 17 februarie.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Proces-verbal
în 17 februarie 1878

Pentru hrana acestor 110 bolnavi, anunțați prin adresa de față a d-lui Prefect, nr. 2471. Se va pregăti hrana următoare :

110 oca făină a	35 bani oca	38 lei, 50 bani
41 oca carne a	75 bani oca	28 lei, 70 bani
28 oca vin a	50 bani oca	14 lei
5 oca rachiu a 1 leu 25 bani oca		6 lei 25 bani
		87 lei 45 bani

Adică optzeci și șapte lei și patruzeci și cinci bani.

Pentru această sumă se va emite mandatu în numele d-lui perceptoriu anexîndu-se la mandat adeverințele primitorilor banilor pentru obiectelor date.

Primar G. Hociung

Arhivele St. Bacău, fond Primărie, dos 1/1878, f. 7 v.

10

1878 iunie 16/28. Tabel cu numele concentraților aflați sub arme din com. Moinești jud. Bacău, cărora cetățenii din comu â le-au efectuat lucrările agricole.

Tablou

de munca soldaților făcută familiilor lor de către comuna Moinești fiind dinșii concentrați

Nr. crt.	Numele și prenumele	Corpul de care apartine	Cătimea, pămîntului ce are		Pămîntul lucrat de comună		Pămîntul rămăs nelucrat	
			Făl.	Prăj.	Făl.	Prăj.	Făl.	Praj.
1.	Grigoraș Neculai	Reg. 14 comp. 7	—	30	—	30	—	—
2.	Dascălu Gheorghe	Idem	—	30	—	30	—	—
3.	Cristea Gheorghe	Idem	—	50	—	50	—	—
4.	Cristea Vasile	Idem	—	46	—	46	—	—
5.	Chirea Vasile	Idem	—	35	—	35	—	—
6.	Savin Ion	Idem	—	30	—	30	—	—
7.	Sofron Ioan	Idem	—	24	—	24	—	—
			3	05	3	05		

România
Primăria comunei Moinești
Tabloul prezent fiind exact se legalizează de noi

Primar
s.s. indescifrabil

1878 iunie 16/28 L.S.
nr. 1160

Arh. St. București M. Af. Interne, Ad-tive, dos. 142/1878, f.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

11

Bacău, 1878 august 13. Proces-verbal în legătură cu solemnitatea primirii regimentului 14 dorobanți la întoarcerea de pe front.

Proces-verbal

Duminică 13 august 1878
Noi primarul Urbei Bacău

Constatînd că astăzi 11 ore dimineața au sosit și intrat în oraș Regimentul 14 de dorobanți sub comanda d-lui colonel Alexandru Fotea, că conform programei stabilite prin procesu-verbal din 10 august curent, recepția s-a făcut într-un mod foarte solemn.

Lîngă arcul de triumf ridicat pe Șoseaua Națională la marginea sudică a orașului am fost noi însoțiți de Consiliul Comunal, de un nr. imens de cetățeni și cetățene, garda orășănească subt arme și am salutat cu bucurie sosirea regimentului, care în tot parcursul pînă la Primărie, a fost primit de cetățeni cu buchete de flori și cu drapele tricolore naționale.

La Primărie după defilare și după noi felicitări de bună întoarcere din cîmpul de luptă la 12 ore s-a servit banchetul organizat de Primărie în asociație cu Comitetul Junimiei din Bacău, care s-a grăbit a oferi din fondurile sale o sumă de bani pentru a se orna cît mai splendid întoarcerea Regimentului al 14 de dorobanți.

La banchet a luat parte tot regimentul de ofițeri și soldați, reprezentanții clerului și autoritățile publice, notabilitățile orașului, corpul ofițerilor gardei civice, corpul ofițerilor de călărași, reprezentanții corpului profesoral, reprezentanții presei locale și Comitetul Junimii.

Otelul Primăriei era ornat cu mai multe drapele naționale și muzica comunei a executat în tot timpul serbării diferite arii naționale.

Mai multe toaste au fost ridicate pentru prosperarea României, pentru armată, pentru urbea Bacău, pentru Regimnetul al 14 de dorobanți și pentru eroii căzuți în lupte apărînd țara.

Arh. St. Bacău, fond Primărie, dos. 16/1878, f. 40 v.

12

Bacău, 1878 august 14. Proces-verbal din care reiese atenția deosebită pe care au acordat-o băcăuanii și ostașilor din alte regimente, staționate temporar în Bacău.

nr. 2402.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Proces-verbal
În 14 august 1878

Noi Primarul Urbei Bacău constatăm că astăzi la 6 1/2 ore dimineaţa au sosit în oraş Regimentul al 8 de linie, sud comanda *d-lui* colonel Ipotescu..... după ce am ajuns în oraş considerîndu-se timpul ploios ce este, am regulat imediat găzduirea ofiţerilor şi a soldaţilor pe la cetăţeni publicul a fost în picioare, presărînd buchete de flori în tot parcursul pînă la Primărie unde au defilat şi după care s-au împărţit la gazde.

Primar,
G. Hociung

Arh. St. Bacău, fond Primărie, dos. 16/1878, f. 43.

TÉMOIGNAGES DOCUMENTAIRES CONCERNANT LA CONTRIBUTION DES TROLEITANTS DU DÉP. BACĂU A LA CONQUÊTE DE L'INDÉPENDENCE D'ÉTAT DE LA ROUMANIE

Résumé

Les auteurs présentent quelquels documents édites et inédites concernant la contribution humaine et matérielle des habitants du dép. Bacău à la conquète de l'indépendence d'état de la Roumanie en 1877.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

IN MEMORIAM Dr. H. ARONEANU (1881—1920)

de LEON EŞANU

Printre intelectualii a căror viaţă şi activitate s-au contopit pe deplin cu lupta şi idealurile clasei muncitoare din România, un loc deosebit îl ocupă şi dr. H. Aroneanu, luminoasă figură de militant revoluţionar, asasinat în condiţii tragice în timpul grevei generale din octombrie 1920.

H. Aroneanu s-a născut la 17 octombrie 1881, în comuna Cleja din judeţul Bacău [1]. După absolvirea şcolii primare din satul natal, a urmat cursurile liceului la Bacău [2], iar în anul 1901 s-a înscris la Facultatea de medicină din Bucureşti. Din aceşti ani, tînărul student a luat primele contacte cu ideile socialiste şi acest fapt l-a îndreptat în mod nemijlocit către mişcarea muncitorească de care va rămîne legat pînă la sfîrşitul vieţii sale.

El a organizat în anul 1906 cercul „România muncitoare din Bacău", ceea ce a permis ca să se aprecieze pe drept cuvînt că aparţinea mişcării socialiste din România încă de pe vremea studiilor universitare [3]. Reîntors în oraşul Bacău după terminarea acestor studii, el a

---

1 În istoriografia noastră s-a încetăţenit o eroare pe care putem s-o îndreptăm pe baza cercetărilor făcute în actele de stare civilă aflate în oraşul şi judeţul Bacău. Pînă acum se arăta că H. Aroneanu s-a născut „în anul 1880 în comuna Cleja din judeţul Bacău". (Vez în acest sens, evocarea semnată de M. C. Stănescu în revista „Anale de istorie", nr. 5/1971, p. 172 şi I. Popescu-Puţuri, T. Georgescu, *Purtători de flamuri revoluţionare*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1971, p. 250).
În realitate, dr. H. Aroneanu s-a născut la 17 octombrie 1881 în comuna Cleja jud. Bacău. (Vezi Arhivele Statului Bacău, colecţia Stare civilă, comuna Cleja, jud. Bacău, Registrul stării civile pentru născuţi / 1881, f. 25 verso, act. nr. 47 ; *Ibidem*, fond Liceul de băieţi, ds. 6/1899—1900, f. 71, ds. 5/1900—1901, f. 188 verso).

2 Din foile matricole ale şcolarităţii sale, rezultă că elevul H. Aroneanu excela la disciplinele umaniste, la limbile clasice, la istorie şi limba română. Printre profesorii pe care l-a avut putem menţiona pe D. Pătrăşcanu, tatăl lui Lucreţiu Pătrăşcanu, Panaite Topiceanu la limba latină, Gh. Petrovici la limba română şi alţii. (Vezi Arhivele Statului Bacău, fond citat (Liceul de băieţi) dosar 6/1899—1900, f. 71, ds. 5/1900—1901, f. 188 etc.).

3 „Socialismul", ..., din 3 noiembrie 1920.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

devenit unul din promotorii creării sindicatelor din întreaga regiune și totodată un activ colaborator al presei muncitorești.

După intrarea României în primul război mondial, mobilizat și trimis pe front, va face întreaga campanie ca ofițer medic, evidențiindu-se în mod deosebit pentru curajul și abnegația cu care și-a pus cunoștințele și devotamentul în serviciul camarazilor săi. Războiul și participarea de zi cu zi la întîmplările ce se petreceau pe front au determinat o întărire a convingerilor sale umanitare. Relevînd transformările petrecute în felul său de a gîndi, în această perioadă, ziarul „Socialismul" sublinia: „Aplecat spre plăcerile intelectuale și visînd o lume mai bună pentru mulțimea oropsită... Aroneanu devine acum un soldat ce intră cu trup și suflet în viltoarea luptei de emancipare" [4]. Aprecierea, pe care am citat-o, a caracterizat în mod judicios transformarea petrecută în personalitatea dr. Aroneanu, care ajunge, în perioada care a urmat primului război mondial, conducătorul mișcării socialiste din Bacău și unul din cei mai iubiți intelectuali legați de mișcarea muncitorească din România.

În acești ani de profunde transformări revoluționare, dr. H. Aroneanu devine un luptător în accepția cea mai concretă a cuvîntului. Lupta va căpăta la el un conținut real, fiind subordonată idealurilor de mai bine alături de cei mulți, de cei care ca și el credeau în cauza progresului și voiau o lume mai dreaptă. Atras cu o forță irezistibilă de umanismul ideilor și idealurilor clasei muncitoare și-a dat pentru totdeauna adeziunea la mișcarea democratică și revoluționară a proletariatului care se situa în fruntea acțiunilor pentru transformarea societății românești pe calea democrației și progresului.

Intensa activitate organizatorică, propagandistică desfășurată în anii 1918—1920 de secțiunea socialistă din Bacău, legătura permanentă a secțiunii cu muncitorimea fabricilor de pe valea Bistriței și a Trotușului ca și a orașelor din întreaga zonă, apropierea de lumea satelor, multitudinea adunărilor și demonstrațiilor muncitorești, toate reprezentau de fapt materializarea concretă a muncii neobosite a dr. Aroneanu și a celorlalte elemente revoluționare care se aflau în fruntea proletariatului din această parte a țării: Iancu Iliescu, I. Cașin, I. Pallade, Vl. Dumitriu și alții. Caracterizarea făcută de autorități dr. Aroneanu împreună cu ceilalți fruntași ai mișcării socialiste din Bacău este de natură să ne sublinieze conținutul activității sale politice și a crezului său revoluționar, pe care nu-l va părăsi pînă al tragicul sfîrșit al vieții sale. El și colaboratorii săi din rîndurile secțiunii socialiste și a sindicatelor muncitorești erau calificați ca elemente revoluționare „ce adoptau în totul convingerile comuniste și le propagau necontenit în rîndul maselor muncitoare din întreg județul" [5].

Luptător neobosit pentru cauza celor mulți, care vedeau în el un conducător, dar totodată un foarte apreciat om, prieten și sfătuitor, dr. Aroneanu a fost un talentat organizator și sprijinitor al maselor

4 *Ibidem*, ..., din 5 noiembrie 1922.
5 Arhiva CC al P.C.R. fond 96, ds. 3541, f. 12—13.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

muncitoare. La acțiunile greviste ale anilor avîntului revoluționar de după primul război mondial, dr. Aroneanu s-a aflat de multe ori în fruntea muncitorimii din Bacău, Buhuși, Roman, Piatra Neamț ca și a altor localități din această zonă, fiind permanent prezent cu vorba și cu fapta acolo unde se desfășura o susținută luptă pentru o viață mai bună, pentru drepturi și libertăți democratice.

Prezența sa alături de lupta muncitorimii de la fabrica Letea din Bacău, în toamna anului 1919, se înscrie în coordonatele mai sus menționate și reprezintă un moment deosebit al activității sale revoluționare din acel timp. Întrucît am analizat cauzele și consecințele acestei acțiuni greviste într-un articol consacrat problemei amintite[6], menționez doar faptul că dr. Aroneanu a depus o activitate prodigioasă în favoarea greviștilor. El a pornit de la premiza, care ulterior a fost confirmată de evoluția evenimentelor, că greva va avea o mare însemnătate pentru muncitorimea băcăuană în ansamblul ei și va însemna un moment de referință pentru proletariatul întregii regiuni. Aceste considerente pe care le-a făcut cunoscute Comitetului Executiv al Partidului Socialist[7] s-au dovedit pe deplin întemeiate.

Pentru activitatea desfășurată în favoarea greviștilor, pentru sprijinul intens ce le-a acordat, el a fost arestat împreună cu alte elemente revoluționare din Bacău și a delegaților veniți din București[8], a fost insultat și lovit de maiorul Poltzer, comandantul garnizoanei orașului. Aceste samavolnicii au declanșat o uriașă mișcare de protest în întreaga țară și au determinat începutul conflictului dintre dr. Aroneanu, care a adoptat o poziție hotărîtă în apărarea drepturilor legitime ale muncitorimii și maiorul Poltzer, care va ordona în octombrie 1920 asasinarea în închisoare a cunoscutului fruntaș socialist.

În februarie 1920 s-a produs puternica grevă generală a muncitorilor fabricii de postav din Buhuși, care s-a încheiat după 8 zile cu victoria completă a acestora. În acele momente de luptă, dr. Aroneanu s-a aflat nemijlocit în mijlocul greviștilor. Venind printre muncitori, el i-a îndemnat la acțiune organizată pînă la obținerea victoriei finale. De la tribuna întrunirilor, la care a participat împreună cu sutele de greviști, el a acuzat regimul burghez pentru greaua situație creată maselor muncitoare, tocmai acelora care pe front nu au precupețit nici un sacrificiu în speranța că după război vor avea parte de alte condiții de muncă și viață. Pe tot parcursul grevei generale de la Buhuși, dr. Aroneanu s-a aflat în fruntea delegației muncitorilor, desemnată pentru purtarea tratativelor cu patronii. Relevîndu-se factorii care au contribuit la reușita grevei, a fost subliniat și aportul deosebit adus de dr. Aroneanu, nelipsit din Buhuși în tot timpul desfășurării conflictului

6 L. Esanu, „Mișcarea grevistă de la fabrica Letea Bacău în anii 1918—1920", în revista „Carpica"/1972, Bacău, p. 235—250.
7 Arhiva CC al PCR, fond 29, mapele 168, 169.
8 „Tineretul socialist" din 7 octombrie 1919; „Social-democrația" din 28 septembrie 1919.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

de muncă și care, „s-a impus cu multă energie și pricepere" alături de I. Baciu și Gh. Pallade, din partea secțiunii socialiste din Bacău [9].

Dr. Aroneanu a fost permanent preocupat de problemele organizării profesionale și politice a maselor muncitoare. El s-a adresat în repetate rînduri muncitorimii din orașul și județul Bacău însuflindu-i neconținit ideea necesității acțiunilor temeinic organizate, întrucît — arăta el — „organizarea este arma de bază a muncitorimii în luptă cu societatea capitalistă" [10]. Exemplificînd situația organizării sindicale cu aspecte din întreaga regiune, el arăta că se manifestau anumite carențe care trebuiau înlăturate în condițiile unui oraș cu peste 2 000 de muncitori, care poseda numeroase fabrici și ateliere. Cele subliniate au fost ilustrate cu exemplul pe care-l oferea Buhușul, unde muncitorii reușiseră să obțină recunoașterea sindicatului, 8 ore de muncă și alte importante revendicări, datorită organizării superioare de care dispuneau [11].

În activitatea majorității secțiunilor din Moldova ale Partidului socialist, se făcea simțită spre sfîrșitul anului 1919 o orientare tot mai revoluționară. Secțiunea din Bacău, condusă de dr. Aroneanu, alături de cea ieșeană, care îl avea în frunte pe Gh. Tănase sau cea de la Piatra Neamț, condusă de Iancu Iliescu, se situa pe o poziție de luptă tot mai hotărîtă, militînd pentru adoptarea unui program teoretic și de acțiune practică, adecvate condițiilor existente în acel timp.

Pe această linie, în zilele de 19 și 20 ianuarie, a avut loc la Bacău o conferință regională, la care au participat 30 de delegați, reprezentînd un număr de 10 organizații din orașele Bacău, Piatra Neamț, Moinești, Roman, Buhuși ș.a. Conferința a dezbătut problema propagandei la sate, organizarea Caselor poporului, editarea unui ziar regional și celelalte chestiuni aflate la ordinea zilei. Totodată conferința a hotărît constituirea regionalei ale cărei principale secțiuni erau cele din Bacău, Piatra Neamț și Roman cu organul de presă „Piatra socialistă". Dr. Aroneanu a susținut realizarea regionalei și a sprijinit din toate puterile hotărîrile adoptate la conferința din ianuarie 1920.

În luările sale de cuvînt, la întruniri, la adunările convocate de secțiunile Partidului socialist și sindicatele din Bacău, Piatra Neamț, Roman, Buhuși și alte localități din această parte a țării, referindu-se la problemele politice curente, dr. Aroneanu a cerut ca viitorul Parlament să cuprindă și reprezentanți ai muncitorimii și, de asemenea, să se acorde drept de vot și minorităților „care și-au vărsat sîngele la Oituz, Mărăști, Mărășești..." [12] Explicînd auditoriului programul de luptă al Partidului socialist, el a cerut o temeinică organizare a muncitorimii în partid și sindicate. Din acest punct de vedere, el a dat ca exemplu proletariatul

9 Arhiva CC al PCR, fond 95, ds. 30238/65, f. 21—26.
10 *Ibidem*.
11 Arhiva CC al PCR, fond 95, ds. 30238/65, f. 13, 22.
12 Arhiva CC al PCR, fond 95, ds. 30238/65, f. 13, 22.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

bucureștean aflat în fruntea celui din întreaga țară și a arătat că era momentul „să se treacă de la vorbe la fapte". [13]

La 10 octombrie 1919, dr. Aroneanu s-a adresat maselor muncitoare și secțiunii socialiste din Bacău, pentru a dezbate problema Congresului Partidului socialist ce urma să se țină peste cîteva zile în Capitală pentru a se decide dacă partidul trebuia să participe la alegeri în condițiile menținerii de către guvern a cenzurii și a stării de asediu [14]. În mod concret, el a propus ca delegații, care vor participa la Congresul partidului, să pretindă guvernului garantarea libertății de acțiune a socialiștilor, respectarea votului universal și celelalte drepturi ale alegătorilor [15]. Întors de la Congresul extraordinar al Partidului socialist, care s-a desfășurat la București în zilele de 13 și 14 octombrie 1919, dr. Aroneanu a făcut o amplă expunere destinată secțiunii socialiste, sindicatelor și muncitorimii din această zonă. Precizînd că Partidul socialist a hotărît să se abțină de la alegeri, condiționînd participarea de ridicarea cenzurii și a stării de asediu, el a chemat masele muncitoare să răspundă cu hotărîre în cazul cînd Partidul socialist va declanșa greva generală politică împotriva felului cum dorea guvernul să organizeze campania electorală și alegerile [16].

În anul 1920, valul acțiunilor muncitorești era în continuă creștere, zeci și sute de greve desfășurîndu-se în întreaga țară.

Concomitent cu intensa activitate desfășurată pentru organizarea muncitorimii și pregătirea ei de acțiune, dr. Aroneanu, convins pe deplin de adevărul ideilor socialismului științific, și-a adus o contribuție însemnată la procesul de clarificare ideologică și politică care avea loc în mișcarea muncitorească de la noi, în acest timp, militînd pentru transformarea Partidului socialist în Partid comunist. Referindu-se la această problemă majoră, care frămînta mișcarea noastră muncitorească, într-o scrisoare din iulie 1920, dr. Aroneanu a subliniat că studierea amănunțită a socialismului științific l-a condus la concluzia că „comunismul este esența adevăratei mișcări socialiste și numai acest caracter trebuie imprimat tuturor mișcărilor socialiste din întreaga lume". Membru influent al Partidului socialist, el a acționat deschis pentru organizarea acestuia pe principii consecvent revoluționare, anul 1920 fiind hotărîtor în precizarea definitivă a poziției sale ideologice. Încă la conferința regională a Partidului socialist, ținută la sfîrșitul lunii ianuarie la Bacău, el declara că de mai mult timp „eram comunist și ca atare sînt perfect de acord în ceea ce privește... necesitatea de a începe propaganda comunistă" [17].

Aceeași poziție a exprimat-o la conferințele Consiliului general al Partidului socialist din ianuarie și aprilie 1920, ținute la București, pre-

13 *Ibidem*, f. 24.
14 *Ibidem*, f. 11.
15 *Ibidem*, f. 12.
16 Arhiva CC al PCR, ds. 302/98/05, f. 12.
17 *Apud*, M. C. Stănescu, „Dr. H. Aroneanu", evocare publicată în revista „Anale de istorie", nr. 5/1971, p. 174.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cum și la întîlnirile cu alegătorii din Bacău, în calitate de candidat al partidului la alegerile din acel an.

Paralel cu problemele privind îmbunătățirea structurii organizatorice a mișcării socialiste, se dezbătea atunci intens chestiunea transformării Partidului socialist în Partid comunist. În cadrul acestui proces general, secțiunile din Moldova și-au adus un deosebit aport în cursul anului 1920. Pentru crearea Partidului comunist au votat, pînă în toamna anului 1920, secțiunile din Bacău, Piatra Neamț, Bîrlad, Pașcani, Focșani și alte centre. La toate adunările unde a luat cuvîntul, în tot cursul anului 1920, dr. Aroneanu, a vorbit muncitorimii despre necesitatea creării Partidului comunist, despre scopul revoluției socialiste și a luptei finale a proletariatului român.

Pe această poziție profund revoluționară se găsea dr. Aroneanu, în octombrie 1920, cînd muncitorimea din întreaga țară, în frunte cu Partidul socialist, se pregătea pentru declanșarea grevei generale.

Cunoscut pentru activitatea sa, pentru calitățile sale de organizator și conducător al luptei proletariatului din această parte a Moldovei, autoritățile îl urmăreau pas cu pas. Pe măsură ce greva generală se întindea în toată țara, urmînd să cuprindă și Valea Trotușului, în zorii zilei de 21 octombrie 1920, dr. Aroneanu, împreună cu alți fruntași ai mișcării muncitorești socialiste din Bacău, a fost arestat și depus la închisoarea regimentului 22 Infanterie din localitate. La 24 octombrie, dr. Aroneanu a fost trimis la închisoarea garnizoanei orașului.

În aceeași zi, atît el cît și ceilalți deținuți politici din Bacău au fost bătuți atît de crunt, încît erau aduși înapoi la închisoare într-o stare gravă. Ulterior, la dr. Aroneanu a venit un soldat care l-a anunțat că este chemat la maiorul Poltzer. Cum a intrat la acesta, o ceată de indivizi pregătită în mod special pentru cele ce trebuiau să urmeze, s-au năpustit asupra lui și după ce a fost lovit cu brutalitate, a fost strangulat cu propria sa cravată. Primii medici care au văzut cadavrul, au găsit pe git urmele strangulării [18].

Înțelegînd gravitatea actului comis, vinovații au dispus autopsia cadavrului la locul crimei, încercînd în felul acesta să pună familia celui ucis și pe toți aceia care se vor interesa de cele întîmplate în fața unui fapt împlinit.

Ulterior, au fost înaintate o serie de rapoarte autorităților superioare, dar aceste informări, evident, nu prezentau împrejurările în care a fost asasinat dr. Aroneanu. Astfel, Parchetului general din Iași i s-a comunicat foarte lapidar că în noaptea de 25 octombrie „la orele 24 a fost găsit mort în camera ofițerilor dr. Aroneanu, unul din conducătorii socialiști. Nu s-au găsit urme de violență ; cauza morții se crede a fi cordul" [19]. Raportul adresat de primul procuror, I. Gavrilescu, Ministrului Justiției, era ceva mai dataliat, fără a căuta însă să clarifice cele în-

[18] „Adevărul", nr. 11870 din 15 decembrie 1920.
[19] Arhivele Statului București, fond Ministerul Justiției, Direcția Judiciară, ds. 196/1920, f. 48. Arh. St. Iași, Fond Parchet general Iași, ds. 458/1920, f. 464, 467; „Chemarea", nr. 583 din 15 decembrie 1920.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

timplate. Din parcurgerea acestuia, aflăm că dr. Aroneanu și ceilalți fruntași socialiști au fost arestați și depuși la garnizoana Bacău fără știrea și avizul Procuraturii [20].

După acel simulacru pe care l-a reprezentat de fapt prima autopsie, cadavrul a fost predat finalmente familiei [21].

Înmormîntarea a fost hotărîtă pentru a doua zi. La aflarea veștii despre asasinarea în arest a dr. Aroneanu, muncitor mea din Bacău a manifestat pe străzile orașului, protestînd vehement împotriva crimei săvîrșite [22]. În fața acestei situații, imediat au fost luate măsurile de rigoare. Astfel, majoritatea celor ce au vrut să-l conducă pe dr. Aroneanu pe ultimul drum, muncitorimea băcăuană, delegații maselor muncitoare din județ și întreaga regiune au fost împrăștiați, folosindu-se un argument extrem de convingător : baionetele puse la arme.

Tot acum vor începe șicanele aproape incredibile, la care a fost supusă Bertha Aroneanu, văduva celui asasinat. Urmărită pas cu pas, ea a putut ajunge la București numai folosind procedeul travestirii. Trecînd peste toate obstacolele și greutățile întîmpinate, Bertha Aroneanu, devotată aceluiași crez pentru care își sacrificase viața soțul ei, va începe lupta pentru a obține pedepsirea celor vinovați. Înfățișînd cele întîmplate. Președinției Consiliului de Miniștri, i s-a răspuns să se adreseze Parchetului civil din Bacău. Hotărîtă să lupte din răsputeri pentru a se face dreptate, ea a reclamat faptele petrecute Ministerului Justiției [23] și Direcției Serviciului Sanitar Superior.

Adresîndu-se la 18 noiembrie ministrului justiției, „pentru a se face completă lumină asupra cauzelor morții soțului meu în arestul garnizoanei din Bacău, vă rog să ordonați o contraexpertiză medicală care sper că va pronunța cuvîntul științei nepărtinitoare și o anchetă mixtă străină de localitate care s-asculte martorii oculari și suferințele soțului meu pentru ideea socialistă". Spațiul limitat nu ne permite de a înfățișa numeroasele argumente aduse de Bertha Aroneanu în sprijinul cererii sale. Ea arăta printre altele : „Soțul meu se bucura de o sănătate perfectă... și datorită rezistenței sale fizice a putut face cu succes ambele campanii din anii 1913 și 1916, după ce înainte de această epocă fusese trei ani de zile în șir concentrat. El prezenta semne vădite de violență pe corpul său. Cum pot să am încredere într-o expertiză medicală făcută de însuși cumnatul celui vinovat de moartea sa ?" [24].

---

20 Arhivele Statului București, *ds. cit.*, *f.* 46.

21 Oficiul stării civile al Consiliului popular județean Bacău, Registrul stării civile pentru morți, actul de deces nr. 385, *f.* 188.

22 Arhiva CC al PCR, fond 5, ds. 763, *f.* 11—12.

23 Arhivele St București, ds. cit., *f.* 39.

24 Arhivele statului București, *ds. cit.*, *f.* 39, 47. În încheierea intervenției sale. Bertha Aroneanu arăta : „În numele memoriei sfinte a iubitului meu soț, în numele unui fost căpitan în armata română, în numele a patru copii rămași orfani, în numele dreptății care trebuie să fie deasupra noastră a tuturor, cer să fie dat curs de urgență plîngerii mele. Inima mea rănită de mamă și soție nu va găsi răgaz și liniștea pînă ce... nu se va face completă lumină și dreptate" (*ibidem*, *f.* 39, 42).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Dezvăluirile presei și indignarea opiniei publice în fața celor întîmplate, au determinat pe rege s-o primească în audiență pe Bertha Aroneanu. Atunci, ministrul de interne, C. Argetoianu, s-a decis să numească o comisiune de anchetă și să dispună executarea unei a doua autopsii a cadavrului.

Spre sfîrșitul anului 1920, problema cauzelor morții dr. Aroneanu era la ordinea zilei și era pusă într-o manieră mult mai directă decît pînă atunci. Această chestiune era pe buzele tuturor acelora care urmăreau modul cum evolua acest caz care, prin implicațiile sale, a răscolit întreaga țară.

Dezbaterea problemei Aroneanu în Parlament, datorită interpelării adresate guvernului de dr. N. Lupu, a contribuit la menținerea acesteia în plină activitate. Înfierînd arestările comise cu ocazia grevei generale împotriva a sute de muncitori și a altor membri ai Partidului socialist, dr. N. Lupu s-a oprit pe larg asupra modului cum a fost ridicat de acasă dr. Aroneanu și a tratamentului ce i-a fost aplicat lui și celorlalți fruntași socialiști arestați la Bacău[25]. El a relatat în fața Parlamentului și a reprezentanților presei, modul cum a fost maltratat și în cele din urmă ucis, „un om care a făcut cinste țării, a luptat în război ca ofițer medic în armata română, iubit de masele muncitoare care vedeau în el un om, un conducător și un sfătuitor"[26]. Dr. Lupu a demascat în cuvîntul său vinovăția personală a ministrului de interne C. Argetoianu, dovedită la falsificarea primei autopsii și împiedicarea presei de a relata adevărul despre cele întîmplate. În expunerea făcută, a fost dezvăluit modul cum era „acoperit maiorul Poltzer asasinul dr. Aroneanu", persecuțiile la care era supusă văduva celui asasinat. În încheierea intervenției sale, dr. Lupu a arătat: „N-am încredere în guvern. Cer instituirea unei comisii parlamentare de anchetă din care să facă parte fruntașii aleși ai tuturor partidelor"[27].

Demersurile familiei, ecoul pe care întreaga chestiune l-a declanșat în Parlament, comentariile presei democratice și protestele opiniei publice au obligat guvernul să acționeze într-un fel pentru a creea impresia că dorește să clarifice faptele petrecute la Bacău.

Nici cea de-a doua autopsie, obținută după lungi demersuri, nu putea constitui un scop în sine.

Întrucît tendința de a îngropa întreaga chestiune fără a-i da nici o finalitate era evidentă, dr. N. Lupu a revenit cu o nouă intervenție în Parlament. Pe baza celor constatate la cea de-a doua autopsie la care a asistat, dr. Lupu a putut declara că „actul medico-legal (al primei autopsii — n. ns.) a fost fals și cauza indicată a morții nu era cea adevărată. „Inima doctorului Aroneanu era mai sănătoasă decît a oricărui dintre dumneavoastră"[28]. Afirmațiile sale care demascau încercările fățișe de

25 *Ibidem*, f. 36; „Dimineața", nr. 5173 din 27 decembrie 1920.
26 *Ibidem*.
27 „Chemarea", nr. 550 din 27 decembrie 1920.
28 Dezbaterile adunărilor deputaților din 14 decembrie 1920, f. 192.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

denaturare a realității au fost susținute de N. D. Cocea și A. Dobrescu [29], acesta din urmă arătînd că „cea de-a doua autopsie la care au luat parte dr. Mina Minovici și ceilalți experți cotați ca cei mai buni din România a dovedit că nu a fost vorba de insuficiență aortică".

Comentînd furtunoasa ședință parlamentară în care s-a dezbătut cazul Aroneanu, presa democratică a calificat intervenția dr. N. Lupu ca o „interpelare senzațională".

Cu toată agitația produsă, chestiunea pedepsirii asasinilor dr. Aroneanu a rămas nerezolvată, întrucît din vina guvernului, acțiunea nu fusese dusă pînă la capăt, vinovații nefiind predați justiției.

Ce constatări se impun după cercetarea atentă a documentelor păstrate în arhive, după parcurgerea presei vremii și a dezbaterilor parlamentare cu privire la acest caz, neobișnuit chiar și pentru practicile politice și judiciare ale acelor ani?

După peripețiile cunoscute de cazul Aroneanu la doi ani de la asasinat, la începutul celui următor, adică în 1923, dosarul cu piesele componente a fost trimis Ministerului de Război [30]. În felul acesta chestiunea n-a mai putut fi urmărită prin intermediul instanțelor civile.

Regimul politic, care a admis asasinarea cunoscutului militant socialist în octombrie 1920, a făcut totul pentru acoperirea vinovaților care n-au fost niciodată deferiți instanțelor judiciare pentru a răspunde de faptele lor.

Cu ocazia arestărilor și a măsurilor luate după greva generală din 1920, autoritățile au reconstituit, pe baza propriilor lor constatări și a declarațiilor făcute de cei arestați [31] o parte din prodigioasa activitate desfășurată de dr. Aroneanu în acești ani. El s-a aflat permanent printre muncitori, viața sa fiind necontenit legată de acțiunile, aspirațiile și idealurile lor. A militat neobosit pentru ca masele muncitoare să învingă în lupta lor revendicările economice cu cele de ordin politic [32].

Dr. H. Aroneanu a avut numeroși discipoli care au recunoscut că au fost atrași în mișcarea revoluționară și datorită puternicei sale personalități, a devotiunii cu care milita și transmitea și altora idealul vieții sale [33]. Alături de ceilalți fruntași ai mișcării muncitorești băcăuane, el a propagat necontenit idele socialiste și comuniste în lumea satelor, în armată, peste tot unde se găseau acei ce puteau fi atrași la lupta pentru idealurile clasei muncitoare. Problema revoluției proletare, a necesității înlăturării orînduirii capitaliste, a socializării mijloacelor de producție, a reformei agrare, a desființării instituțiilor burgheze, a necesității par-

29 *Ibidem*, f. 390.
30 Arhivele Statului București, fond Ministerul justiției, Direcția judiciară, ds. 198/1920, f. 15.
31 La Bacău, în afară de dr. Aroneanu, au mai fost arestați I. Cașin, Gh. Palade, I. Baciu și mulți alți socialiști.
32 Arhiva CC al PCR, fond 96, ds. 3541, f. 24, 25.
33 *Ibidem*, f. 216, 218.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

tidului revoluționar al clasei muncitoare constituiau temele frecvente ale expunerilor sale [34].

El a chemat fruntași ai mișcării muncitorești din Capitală pentru a ajuta la creșterea organizării politice a maselor muncitoare din Bacău. Participarea unor elemente ca I. C. Frimu, Gh. Cristescu, M. Bălineanu, Barbu Lăzăreanu, Alexandru Dobrogeanu-Gherea ș.a. la acțiunile greviste ce se desfășurau în acest timp pe Valea Trotușului și a Bistriței s-a datorat în bună măsură și solicitărilor pe care le-a adresat dr. Aroneanu Comitetului Executiv al Partidului socialist și conducerii centrale a sindicatelor din București.

Activitatea desfășurată de dr. Aroneanu, abnegația și devotamentul pe care le-a pus în apărarea cauzei celor mulți au fost răspunsul cu care el și-a onorat confesiunea făcută în timpul vieții că nimeni și nimic nu-l va putea îndepărta reodată de masele muncitoare și lupta pentru idealurile lor [35].

Amintirea dr. Aroneanu, a vieții și a activității sale închinate clasei muncitoare și idealurilor poporului român, a rămas neștearsă în istoria mișcării noastre muncitorești. Congresul sindical de la Brașov din octombrie 1921 a omagiat memoria neobositului luptător socialist și a adoptat o mo iune în amintirea sa [36]. În anul 1932 sindicatele muncitorești din orașul Bacău au redactat și difuzat un afiș intitulat „Tovarăși muncitori" prin care muncitorimea și ceilalți cetățeni ai orașului eraau chemați la intrunirea publică organizată în vederea comemorării morții doctorului Aroneanu [37].

La 25 ani de la moartea sa tragică, ziarul „Scînteia" a publicat un amplu articol evocator în care au fost reamintite atît momentele principale ale vieții și activității sale, cît și împrejurările care au dus la asasinarea sa [38].

Conferința națională a Partidului Comunist Român, din octombrie 1945, a omagiat memoria luptătorilor căzuți pentru cauza clasei muncitoare și a poporului nostru. Printre cei amintiți cu acest prilej a fost și dr. Aroneanu, care „maltratat și martirizat, a rămas credincios cauzei clasei muncitoare și poporului român, cu sacrificiu suprem al vieții sale [39].

Activitatea dr. Aroneanu din anii avîntului revoluționar reprezintă o materializare a rolului militanților mișcării noastre muncitorești în perioada care a premers creării Partidului Comunist Român.

---

34 *Ibidem*, f. 10.
35 Arhiva C.C. al P.C.R., fond 95, ds. 30238/65, f. 6.
36 *Ibidem*, fond 28, ds. 9325, f. 112.
37 *Ibidem*, fond 95, ds. 30238, f. 17.
38 „*Scînteia*", an. XVI, nr. 360 din 28 octombrie 1945. Articolele care evocau prodigioasa activitate a dr. Aroneanu au mai fost publicate de ziarul „*Libertatea*", organul P.S.D., an. II, nr. 360 din 25 octombrie 1945, ziarul „*Înainte*" (Bacău), an. I, nr. 31 din 23 octombrie 1944, „*Luptătorul*", organul Comitetului regional P.M.R., Bacău, an. V, nr. 814, din 24 octombrie 1950, ș.a. La împlinirea a 25 de ani de la asasinarea sa a avut loc la Bacău o mare instruire comemorativă la care au luat parte soția, membru familiei, delegați ai P.C.R. și un numeros public (Libertatea, an. II, nr. 363 din 28 octombrie 1945.)
39 „*Scînteia*", nr. 360 din 28 octombrie 1945.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Pildă de abnegație și devotament pînă la sacrificiu de sine, dr. H. Aroneanu, de la a cărui naștere se împlinesc 100 de ani, rămîne în amintirea poporului nostru ca un credincios luptător socialist care și-a pus întreaga viață în serviciul înaltelor idealuri ale clasei muncitoare și ale poporului român.

IN MEMORIAM Dr. H. ARONEANU (1881—1920)

Résumé

A l'occasion de l'anniversaire d'une centaine d'années de la naissance du docteur H. Aroneanu, militant du Parti Socialiste Roumain, l'auteur relève, dans l'article qu'il lui consacre, les principaux moments de sa vie et de son activité. Partant des matériaux d'archive, de la presse de l'époque, l'auteur présente la manière où s'est imposé dr. H. Aroneanu dans la mouvement ouvrier de la Roumanie, particulièrement d'après la première guerra mondiale. Par son activité, le dr. Aroneanu a contribué au développement du mouvement socialiste sur la ligne révolutionnaire. L'auteur, recherchant les documents d'état civil, mentionne la date exacte de sa naissance et l'écho de sa mort tragique dans la presse et l'opinion publique du pays pendant les premières années de la troixième decennie de notre siècle.

A la fin de l'article, l'auteur exprime la manière où est hommagiée la mémoire du dr. Aroneanu dans l'histoire du mouvement ouvrier de la Roumanie.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

UNELE ASPECTE ALE LUPTEI MASELOR POPULARE DIN JUDEȚUL BACĂU SUB CONDUCEREA P.C.R. PENTRU CÎȘTIGAREA ALEGERILOR PARLAMENTARE DIN NOIEMBRIE 1946

de GHEORGHE RADU

Aniversarea a 60 de ani de la crearea Partidului Comunist Român — sărbătoare scumpă întregii noastre națiuni socialiste — a prilejuit rememorarea vastei lupte desfășurate de comuniști, de-a lungul unei istorii de șase decenii, pentru fericirea generațiilor tinere, pentru afirmarea „României ca națiune liberă și demnă în rindul națiunilor lumii" [1].

Există în istoria României perioade care s-au impus cu deosebire față de altele prin multitudinea și profunzimea prefacerilor social-economice și politice, prin rolul pe care l-au jucat în dezvoltarea ulterioară a societății. O asemenea perioadă este aceea cuprinsă între 23 August 1944 și sfîrșitul anului 1947. Dominante sînt o seamă de momente hotărîtoare, ca participarea efectivă a țării noastre la luptă alături de națiunile unite pentru înfrîngerea definitivă a Germaniei, lupta pentru democratizare și refacerea economică a țării, instaurarea guvernului revoluționar muncitoresc-țărănesc de largă concentrare democratică de sub conducerea dr. Petru Groza, legiferarea și înfăptuirea pe cale revoluționară a reformei agrare, Conferința națională a P.C.R. din octombrie 1945, alegerile parlamentare din noiembrie 1946, consolidarea pozițiilor guvernului democratic și înfrîngerea tentativelor cercurilor reacționare de a înlătura guvernul, etatizarea Băncii Naționale a României, reforma monetară, culminînd cu abolirea monarhiei și proclamarea țării ca republică populară.

Lupta maselor populare, conduse de P.C.R. pentru refacerea economică, aplicarea reformei agrare, democratizarea aparatului de stat, bătălia pentru cîștigarea alegerilor din noiembrie 1946, înlăturarea speculei și sabotajului economic a cunoscut o deosebită intensitate și în cuprinsul meleagurilor băcăuane.

Alături de celelalte evenimente amintite, alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946, prin multiplele implicații de ordin economic, politic și social, ocupă un loc important în prefacerile revoluționare din acești ani în județul Bacău, avînd în mare măsură un rol determinant în conso-

1 Nicolae Ceaușescu, Raport la cel de-al XII-lea Congres al P.C.R., București, Editura politică, 1979, p. 57.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

lidarea regimului democratic și pregătirii condițiilor necesare trecerii la revoluția socialistă.

În satele și orașele băcăuane războiul și jaful hitlerist au lăsat urme greu de vindecat. Din județul Bacău — care în perioada interbelică a cunoscut o importantă ascensiune economică — au fost demontate și transferate în alte regiuni utilajul depoului C.F.R. Bacău, a întreprinderilor textile din Bacău și Buhuși, au fost închise minele de cărbuni de pe Valea Trotușului, și-au încetat activitatea zeci de întreprinderi de cherestea [2]. (Valoarea pagubelor de război se ridică la 1.710.812.038 lei — la valoarea leului din 1945).

În aceste condiții, lupta maselor populare organizate și însuflețite de comuniști a fost orientată pentru redeschiderea fabricilor, refacerea economiei, susținerea frontului antihitlerist, democratizarea aparatului de stat, aplicarea reformei agrare. Anul 1946 reprezintă realizări de seamă în lupta pentru redresarea economică. Ele ne apar cu atît mai grandioase în această epocă de luptă anticapitalistă și lipsuri materiale, cu cît reținem spiritul de sacrificiu al maselor. Nu uităm că atît în 1945 cît și în 1946 seceta s-a îmbinat strîns cu lipsurile materiale, cu sabotajul capitalist (în anul 1946, media producției de cereale a fost de 200 kg./ha) [3].

Ca și în anii anteriori, activitatea economică s-a îmbinat strîns cu cea politică, fiind dominată de campania electorală în vederea obținerii victoriei în alegerile de la 19 noiembrie a forțelor democratice, conduse de P.C.R., reunite în Blocul partidelor democratice.

Conduita tactică a forțelor democratice în bătălia electorală a fost elaborată și concretizată de plenara C.C. al P.C.R. din ianuarie 1946 — ca urmare a sarcinilor trasate la Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945 [4], — care a preconizat „prezentarea în alegeri pe o singură listă a tuturor forțelor componente ale guvernului de concentrare democratică constituit la 6 martie 1945", considerîndu-se că pentru victoria în alegeri a forțelor democratice, hotărîtoare era „întărirea F.U.M. și obținerea unității P.C.R. și P.S.D. în alegeri" [5]. Abordînd pregătirea campaniei electorale, P.C.R. remarca faptul că ea „va întrece, prin intensitate și ascuțime, tot ce a cunoscut istoria politică a țării" și că „în aprovers grupări, ci de o măsurare a forțelor democratice de o parte și a reacțiunii de altă parte, că aceste alegeri decid soarta democrației în țara noastră" [6].

După ce la Congresul extraordinar al P.S.D., din 10 martie 1946, s-a luat hotărîrea de a constitui împreună cu partidul comunist, „temelia blocului electoral al forțelor democratice în viitoarele alegeri parlamen-

2 Arh. St. Bacău, fond Prefectura jud. Bacău, dosar nr. 28/1945, f. 20.
3 Idem.
4 Rezoluția Conferinței Naționale a P.C.R., București, 1946, f. 10.
5 România în anii revoluției democrat-populare, Editura politică, București, 1971, p. 211.
6 Mihai Fătu, Un vot decisiv, București, 1972, f. 41.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

tare [7], în lunile martie și aprilie 1946 s-au pronunțat pentru participarea la alegeri pe aceeași listă cu P.C.R. și P.S.D., Frontul Plugarilor, Partidul național popular, Partidul național-liberal (Tătărăscu) și Partidul național-țărănesc (Anton Alexandrescu)" [8].

Organizațiile locale ale acestor partide din județul Bacău, în cadrul unor consfătuiri județene, au aderat la hotărîrile luate la nivel central.

Organele locale ale partidului comunist și social-democrat au luat această hotărîre încă din luna februarie 1946, în cadrul unei adunări comune ținute la Bacău în ziua de 15 februarie, menționîndu-se că „cu F.U.M. am făcut 23 August și 6 Martie, cu F.U.M. trebuie să cîștigăm alegerile" [9]. La 2 aprilie 1946, Comitetul județean al F.P. hotărăște să meargă în alegeri pe „listele comune ale democrației românești, unită în voința ei de a întări și reface țara" [10]. În ziua de 14 aprilie 1946, organizația P.N.P. din județul Bacău (a luat parte și Petre Constantinescu-Iași, ministrul informațiilor, viitor secretar general al B.P.D.) a hotărît să „meargă în alegeri cu partidele democratice" [11].

În cadrul unor asemenea adunări P.N.L. (Gh. Tătărăscu), și P.N.Ț. (Anton Alexandrescu), hotărăsc să meargă în alegeri, pe aceeași listă comună cu partidele amintite mai înainte.

În urma acestor acțiuni are loc constituirea, la 17 mai 1946 a B.P.D., care grupa cele șase partide amintite, rolul conducător revenindu-i P.C.R. Noul organism politic era corespunzător etapei de dezvoltare a revoluției populare, raportului de forțe existente atunci. Alături de clasa muncitoare și de țărănime, în B.P.D. era reprezentată intelectualitatea, păturile mijlocii ale populației (micii meseriași și negustori, alte categorii similare) și o parte a burgheziei care, deși era în contradicție cu proletariatul, cu țărănimea și cu celelalte categorii sociale, urmărea să-și păstreze și să-și consolideze pozițiile în guvern, apărînd astfel interesele economice ale clasei sociale pe care o reprezenta.

Adeziunea la programul general de reînnoire a țării preconizat de B.P.D. prin Platforma-program, publicată la 20 mai 1946, și-au dat-o toate organizațiile democratice ale clasei muncitoare, ale țărănimii, intelectualității, tineretului, femeilor, naționalităților conlocuitoare, sindicatelor, Federația națională a tineretului democrat, Organizația antifascistă a femeilor, Uniunea populară maghiară și alte organizații similiare. În platforma B.P.D. sînt reflectate sarcinile economice, sociale și politice care se puneau în fața României : refacerea și dezvoltarea economică a țării, reforme fiscale, asigurarea „regimului democratic și a suveranității depline a statului român în cadrul monarhiei constituționale", respectarea proprietății individuale, ridicarea bunăstării materiale a maselor, asigurarea drepturilor și libertăților cetățenești indiferent de sex, religie și naționalitate, îmbunătățirea salariilor muncitorilor, consolidarea

7 „Înainte" din 13 martie 1946.
8 Idem, din 17 aprilie 1946.
9 Idem, din 18 februarie 1946.
10 Idem, din 12 aprilie, 1946.
11 Idem, din 17 aprilie 1946.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

și desăvîrșirea reformei agrare, relații de prietenie și colaborare cu toate statele iubitoare de pace etc. Inspirat din realitățile românești, manifestul electoral al B.P.D. nu conținea promisiuni și lozinci demagogice, ci soluții practice pentru sarcinile rezultate din analiza situației concrete a țării în momentul istoric respectiv.

O condiție primordială pentru exprimarea liberei voințe în alegeri a maselor populare era adoptarea unei legislații electorale corespunzătoare.

La 13 iulie 1946 a fost promulgată noua lege electorală. Se prevedea alegerea prin vot universal, egal, direct și secret ; dreptul de a alege și a fi ales avîndu-l toți cetățenii țării „în vîrstă de cel puțin 21 de ani împliniți", drepturi electorale pentru femei egale cu ale bărbaților ; drept de vot pentru prima oară militarilor și a unor categorii de funcționari publici care în trecut fuseseră lipsiți de acest drept [12].

Oficial, campania electorală a fost deschisă în județul Bacău la 1 mai 1946, printr-un mare miting organizat de F.U.M. și celelalte partide și organizații politice cuprinse în B.P.D. în piața Ateneului din Bacău, la care au luat parte cîteva mii de cetățeni. În cuvîntarea rostită de reprezetantul P.C.R. se menționa că „în apropiatele alegeri nu va fi vorba de alegerea vreunui partid, ci de alegerea drumului pe care va trebui să pășească țara noastră în viitor. Poporul român, care a simțit din plin guvernările „istoricilor" de pe urma cărora suferim și azi, are datoria să lupte viguros pentru victoria forțelor democratice".

De fapt, luna mai 1946 a oferit forțelor democratice băcăuane importante prilejuri pentru a-și face cunoscute, în fața maselor, pozițiile față de problemele majore care frămîntau România, față de alegeri.

Minerii din Comănești, cu ocazia primirii unor daruri din partea muncitorilor din București — cu ocazia zilei de 1 Mai — au asigurat delegația celor din capitală „ că vor mobiliza toate forțele de pe Valea Trotușului pentru victoria forțelor democratice în viitoarele alegeri" [13].

Pe aceste coordonate se înscriu și manifestările din luna mai, în celelalte orașe și majoritatea comunelor județului nostru. Semnificative acțiuni populare s-au petrecut la Tg. Ocna și Buhuși, Onești și Moinești, Răcăciuni și Sănduleni, Tescani și Berești-Bistrița, Dărmănești și Ardeoani, Parincea și Horgești etc. [14].

În perioada următoare, cu o intensitate crescîndă cu cît se apropia ziua alegerilor, în cadrul F.U.M. sau acțiunilor organizate de B.P.D., au avut loc în numeroase întreprinderi industriale băcăuane, în sate și orașe, adunări populare, mitinguri și întruniri electorale în vederea sprijinirii B.P.D. în alegeri, consolidării și lărgirii libertăților democratice din țara noastră.

Sub lozinca lansată de P.C.R. : „Prin sporirea producției spre victoria B.P.D. în alegeri" [15], se cunosc întreceri patriotice de ridicare a produc-

12 România în anii revoluției democrat-populare, Ed. politică, București, 1971, p. 219.
13 „Înainte" din 6 mai 1946.
14 Idem, din 22 mai 1946.
15 Idem din 1 iulie 1946.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ției la fabricile „Letea", „Filderman" și „Izvoranu" din Bacău, Salina Tg. Ocna, minele de pe Valea Trotușului, fabrica de postav din „Buhuși", etc.

Într-o telegramă a muncitorilor de la fabrica „Izvoranu", adresată dr. Petru Groza, în ziua de 13 iulie 1946, se asigură „guvernul poporului de sinceritatea sentimentelor lor pentru regimul democrat-popular instaurat la 6 martie 1945 și lupta pentru cîștigarea bătăliei alegerilor" [16].

Odată cu constituirea Comitetului județean electoral al B.P.D, în ziua de 17 iunie 1946 [17], propaganda electorală crește în intensitate, prin organizarea de către forțele democratice reunite în B.P.D. — de sine stătător sau în comun de toate partidele din bloc — a unor adunări impunătoare, la care iau cuvîntul fruntașii partidelor democratice din județul Bacău. În special reprezentanții P.C.R., P.S.D. și F. P., cutreieră satele, comunele și orașele județului, lămurind masele populare asupra prevederilor platformei B.P.D., noua lege electorală, necesitatea luptei împotriva reacțiunii etc. În mitingurile organizate de F.P. în comunele Asău, Borzești, Căiuți, Săndulenі, Buhoci, Faraoani etc. se menționează că „plugărimea este hotărîtă să facă dovada unității sale" [18]. La mitingul din 6 iulie 1946, organizat cu ocazia solemnității împărțirii a 3.600 titluri de proprietate plugarilor din 17 comune ale județului, dr. Petru Groza — prezent la acest miting — arăta necesitatea luptei hotărîte împotriva „pescuitorilor în apă tulbure" iar alegerile care vin, trebuie să închidă pentru totdeauna drumul poftelor manisto-brătieniste", conchizînd că „chiar dacă oțelul se tocește, voința poporului niciodată" [19].

În congresul județean din 30 iunie 1946 se arăta „Democrația și progresul nu mai pot constitui amăgiri și măsluiri, așa cum s-au obișnuit să le considere pentru scopuri personale, partidele istorice. Pe barricada luptei contra a tot ce a fost și este putred în țara românească, P.N.P., înfrățit cu toate celelalte partide democratice, se va prezenta în alegeri cu hotărîrea fermă de a învinge și nimici pe acei care nu prezintă decît un trecut odios" [20].

Campania electorală a P.N.L. (Gh. Tătărăscu) și P.N.Ț. (A. Alexandrescu) cu toate limitele ei, a contribuit la consolidarea unității B.P.D., a adus un aport la răspîndirea ideilor platformei program a B.P.D. într-o seamă de cercuri sociale și din afara celor pe care aceste partide le reprezenta.

Un aport substanțial la activitatea electorală a forțelor democratice l-au adus și organizațiile democratice de tineret. În adunările organizate cu acest prilej se arăta că „tineretul va fi un sprijin puternic, în acțiune și luptă, pentru forțele democrate, pentru democratizarea țării, pentru refacerea economică și pentru înfrîngerea reacțiunii în alegeri" [21].

---

16 Arh. St. Bacău, fond Prefectura jud. Bacău, dosar 242/1946, f. 174—175.
17 Idem, f. 28.
18 „Înainte" din 8 iulie 1946.
19 Ibidem.
20 „Înainte" din 5 iulie 1946.
21 Idem, din 5 august 1946.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Intelectualii, alături de muncitori și țărani, erau hotăriți de a-și exprima prin vot atașamentul față „de politica de refacere a țării și politica externă de pace și înfrățire cu toate popoarele lumii" [22].

Documentele de arhivă conțin și unele informații cu privire la activitatea electorală desfășurată de cele două partide „istorice".

Dominanta campaniei electorale desfășurată de aceste partide a constituit-o faptul că acestea nu au fost în stare să întreprindă acțiuni ofensive de anvergură împotriva democrației băcăuane, principala conduită tactică a fost apărarea de criticile ce i se aduceau, dar o apărare prin metode nedemne, de denigrare a regimului democrat, folosind în aceste acțiuni de defăimare elemente ultrareacționare, legionari, foștii funcționari ai aparatului de stat antonescian, elemente ale moșierimii expropriate. Crezînd că vor putea îndepărta pe țărani de clasa muncitoare, de partidul comunist, de ideile democrației și ale socialismului, au formulat lozinci cu privire la reorganzarea socialistă a satului românesc, zvonuri tendențioase etc.

Nu s-a uitat nici crearea de panică în rîndurile populației mai ales în rîndul celei rurale. În primăvara și vara anului 1946, erau răspîndite zvonuri ca : concentrarea unui număr de 13 contingente de ostași în vederea unui eventual război" [23], sau „nici nu vor sosi alegerile și domnul prim ministru Groza, împreună cu alți membri din guvern, vor fi împușcați" [24]. Prin toate aceste acțiuni reprezentanții reacțiunii nu au făcut altceva decît să se autodemaște. Aceștia au contat eronat pe naivitatea omului simplu, apreciind denaturat starea de spirit a maselor, mai cu seamă a țăranilor.

Cu toate manevrele manisto-brătieniste, masele populare s-au convins încă odată că singura cale pentru apărarea intereselor lor este calea regimului democratic, pentru care lupta cu consecvență partidul comunist. Barometrul vieții politice băcăuane — ca de altfel al întregii țări — indica cu certitudine că în alegeri, masele erau hotărîte să-și dea votul lor pentru victoria B.P.D. împotriva reacțiunii.

Odată cu apropierea alegerilor activitatea electorală ia o amploare fără precedent. În sărbătorile legale, dar mai ales în zilele de duminică, reprezentanții partidelor politice din județul Bacău reunite în B.P.D., făceau propagandă prin mitinguri sau serbări populare, afișe-program, lozinci, fotomontaje, plachete, sau răspîndit numeroase broșuri. În fiecare comună la școlile primare s-a organizat „Casa alegătorului", au fost popularizați intens candidații blocului și semnul electoral „Soarele".

Pentru circumscripția electorală județul Bacău s-a fixat 8 deputați din totalul de 414 cît erau pe țară [25]. Lista de candidați — în număr de opt — propuse de B.P.D. avea un membru în biroul politic al C.C.

22 Arh. St. Bacău, fond Prefectura jud. Bacău, dosar 28/1945, f. 35.
23 Idem, fond Prefectura jud. Bacău, dosar 242/1946, f. 70.
24 Idem, dosar 243/1946, f. 146.
25 „Înainte" din 8 iulie 1946.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

al P.C.R. și vicepreședinte al C.G.M., un secretar al Regionalei Moldova de mijloc a P.S.D., un plugar din satul Holt (F.P.), și alții [26].

Comitetul județean Bacău al P.C.R., urmare a planului elaborat de C.C. al P.C.R., a trecut la o intensă propagandă verbală și scrisă la începutul lunii noiembrie 1946. Astfel, între 1—19 noiembrie au fost organizate 425 de adunări populare, dintre care 305 la sate, restul în fabrici și ateliere, străzi, instituții. Ziarul „Înainte" a prezentat ample biografii ale celor 8 candidați ai B.P.D.

În mijlocul unui neasemuit entuziasm a avut loc și depunerea listelor de candidați ale B.P.D., la sediul Tribunalului județului Bacău. La mitingul organizat cu această ocazie un muncitor a arătat că „noi sîntem frații candidatului propus" [27].

Într-unul din numerele ziarului „Înainte" se arăta că „pretutindeni, muncitorimea băcăuană a participat cu însuflețire la adunări, manifestîndu-și credința în continuarea luptei pentru democratizarea și refacerea țării și luîndu-și angajamentul că va asigura victoria B.P.D. în alegerile care bat la ușă" [28].

Cercurile reacționare au întreprins și ele unele acțiuni pentru a evita, cu orice chip, înfrîngerea. Se continuă, ca și în perioada de pînă la începutul lui noiembrie 1946, răspîndirea de zvonuri și minciuni la adresa guvernului, se răspîndesc lozinci sovine [29]. În alte acțiuni au rupt afișele B.P.D., tablouri ale membrilor guvernului și candidaților democrați, iar în unele cazuri au trecut la violență. Că partidele reacționare organizau cu premeditare o largă mișcare violentă pentru ziua alegerilor este dovedit și de faptul că în urma percheziților — 522 la număr făcute către organele de stat, înaintea zilei de 19 noiembrie, la 92 de persoane au fost găsite însemnate cantități de armament și muniții [30]. Dar, în ciuda svîrcolirilor sale, reacțiunea nu mai putea schimba cursul implacabil al evenimentelor. Documentele de arhivă și presa băcăuană reliefează pregnant cotitura hotărîtoare către forțele democratice a maselor muncitoare de la orașe și sate. În paginile ziarului „Înainte" din 4 noiembrie 1946 se aprecia că „în preajma alegerilor plugarii băcăuani își manifestă încrederea în B.P.D.", iar în adunările de la principalele întreprinderi din Bacău, muncitorii „au încredere în candidații B.P.D.", fiind hotărîți să lupte „pentru nimicirea reacțiunii în alegeri".

Una dintre dovezile cele mai concludente ale deplasării maselor largi către forțele democratice și îndeosebi către P.C.R. o constituie sporirea lor numerică, faptul că spre aceste forțe s-au îndreptat un număr tot mai mare de muncitori, țărani, intelectuali, P.C.R. devenind un partid de mase. Documentele vremii consemnează că, masele populare, convinse din ce în ce mai mult de întărirea democrației „bat la ușa P.C.R." [31].

26 „Scînteia" din 20 octombrie 1946.
27 Ibidem.
28 „Înainte" din 10 noiembrie 1946.
29 Arh. St. Bacău, fond Prefectura jud. Bacău, dosar 243/1946, f. 79.
30 Idem, f. 180—188.
31 Idem, dosar 242/1946, f. 104.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Organizația F.P. din județul Bacău, număra peste 25.000 de membri [32], iar „comercianții care se țineau de democrație și stăteau în umbră, acum unul cîte unul se văd la organizația P.N.P." [33].

Urmare a politicii lor demagogice și activității P.C.R., celorlalte partide din B.P.D. de lămurire a maselor largi populare, partidele „istorice au din ce în ce mai puțini membri, iar în unele localități organizațiile acestora se desființează. De exemplu, organizația P.N.Ț. Maniu din Tg. Ocna avea doar opt membri, iar cele din Onești și Luncani se desființează [34].

Toate acestea sînt rezultatele uriașei munci politice de masă desfășurată de organizațiile locale ale partidului comunist în bătălia alegerilor, ceea ce a făcut ca masele să urmeze hotărît P.C.R. și celelalte partide democratice. Se poate considera că între mase și democrație se făurise acea legătură de nezdruncinat care se va oglindi în victoria hotărîtoare de la 19 noiembrie.

Efortul întregului partid comunist, al tuturor organizațiilor democratice, vigilența oamenilor muncii au constituit factori hotărîtori în anularea tentativei reacțiunii, asigurînd ca alegerile de pe aceste meleaguri să se desfășoare în deplină libertate și liniște.

Pentru prima dată în istoria acestor locuri — ca de altfel în toată țara — masele cele mai largi din orașele și satele județului Bacău și-au dat libere și nestingherite votul, în cele 69 secții de votare [35]. Dintre acestea 52 erau în mediul rural iar 17 în mediul urban : 10 Bacău, cîte 3 la Tg. Ocna și Moinești, 1 la Slănic Moldova. Ponderea partidelor politice băcăuane în alegeri era următoarea : 26 % P.C.R., 5% P.S.D., 38% F.P., 5% P.N.P., 12% P.N.L. Tătărăscu 2% P.N.Ț. Alexandrescu — reunite în B.P.D., iar partidele „istorice" 10% P.N.Ț. Maniu și 2% P.N.L. Brătianu [36].

Din totalul de 319.457 locuitori ai acestui județ, din care 166.117 erau bărbați (50,2%) și 158.740 femei (49,8%), [37] s-au înscris în listele electorale un număr de 139.734 alegători. Dintre aceștia au votat 123.019 alegători, din care au fost anulate 619 voturi [38].

Votanții au avut de ales între candidații înscriși în cele 9 liste propuse pentru alegeri, fiecare cu cîte 8 candidați. *Lista numărul unu*, reprezentînd „soarele" aparținea candidaților B.P.D. ; *nr. 2—5*, independente fără semn electoral ; *nr.* 6 P.Ț.D. (dr. N. Lupu) cu semnul electoral „două cercuri", *nr.* 7 — P.N.Ț. Maniu cu semnul electoral „ochiul", *nr. 8* (P.N.L. — Dinu Brătianu cu semnul electoral „un unghi drept" și *nr.* 9 P.S.D.I. (Titel Petrescu) cu semnul electoral „Fîntîna cu cumpăna" [39].

32 „Înainte" din 7 septembrie 1946.
33 Arh. St. Bacău, fond Prefectura jud. Bacău, dosar 242/1946, f. 104 verso.
34 Idem, dosar 243/1946, f. 48.
35 Idem, f. 99—106.
36 Arh. St. Bacău, fond Legiunea de jandarmi Bacău, dosar 27/1946, f. 16.
37 Idem, dosarul 206/1946, f. 7.
38 „Scînteia" din 25 noiembrie 1946.
39 Arh. St. Bacău, fond Prefectura jud. Bacău, dosar 243/1946, f. 94—95.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Rezultatele obținute în alegerile din 19 noiembrie 1946 în județul Bacău, se prezintă astfel : B. P. D. — 101.465 voturi (72%) ; Maniu — 5.520 ; dr. N. Lupu 12.095 ; Brătianu — 1417 ; Titel Petrescu abia 574, iar cele 4 liste independente — 1329 de voturi [40]

Apărut în ediție specială, ziaru „Înainte" din 22 noiembrie 1946 consemnează victoria zdrobitoare în alegeri a celor 8 candidați ai B.P.D. Se arată că după „nouă ani de întrerupere totală a vieții parlamentare, au avut loc, marți 19 noiembrie, primele alegeri libere din România.... Cu toate provocările și incitările la dezordine a coaliției „istorice", nota dominantă a zilei alegerilor a fost ordinea desăvîrșită, calmul și liniștea. Prezentarea masivă la urne a femeilor și militarilor, a dovedit că aceste categorii de alegători, înlăturate sub vechile regimuri au înțeles să fie prezente la marele examen. Rezultatele constituie o dovadă elocventă de maturitate politică a alegătorilor din județul nostru".

În articolul „Vechi citadele electorale prăbușite", publicat în „Scînteia" din 25 noiembrie 1946, se menționează victoria în întregime a candidaților B.P.D., în 21 de județe ale țării, din cele 59 existente în acea vreme, printre acestea situîndu-se și Bacăul. În continuare se menționează că, în confruntarea electorală, maniștii în frunte cu Virgil Veniamin — secretarul adjunct al P.N.Ț.—Maniu — „a suferit un răsunător eșec". Astfel, județul Bacău se alătură altor 6 județe din Moldova în care victoria a revenit pe deplin candidaților B.P.D. ; Cîmpulung, Dorohoi, Suceava, Tecuci, Neamț și Tutova.

Victoria zdrobitoare obținută în alegeri de reprezentanții B.P.D., s-a răspîndit cu iuțeala fulgerului în satele și orașele meleagurilor băcăuane, declanșînd un uriaș val de entuziasm manifestat pe străzi, la mitinguri sau adunări. În mod deosebit masele își exprimau atașamentul lor față de P.C.R. Așa cum am mai arătat, cetățenii Bacăului au primit cu entuziasm vestea victoriei candidaților B.P.D. În Piața Palatului administrativ, populația, muncitorii din toate întreprinderile s-au adunat pentru a sărbători victoria. Asemenea manifestări au mai avut loc la Tg. Ocna și Onești, Moinești și Comănești, Parincea și Scorțeni, Tescani și Răcăciuni etc.

Bucuria și profundul atașament al muncitorilor, țăranilor, intelectualilor și al celorlalte pături largi ale întregului popor față de victoria B.P.D. în alegeri sînt demonstrate și de numeroasele telegrame adresate, în ziua aflării rezultatelor, organelor locale ale puterii de stat, guvernului prin care li se urează „multă sănătate pentru a duce mai departe lupta pentru democrație și progres" [41].

Toate acestea demonstrează că victoria de la 19 noiembrie 1946 devenise cauza întregului popor.

Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, victoria în alegeri a oglindit „baza social-politică largă pe care se sprijinea guvernul democrat", întrucît în aceste alegeri „marea majoritate a poporului și-a exprimat în mod democratic încrederea în partidul comunist și în forțele

40 „Scînteia" din 25 noiembrie 1946.
41 Arh. St. Bacău, fond Prefectura jud. Bacău, dosar 243/1946, f. 257.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

politice care au colaborat cu el"[24]. P.C.R. își aduce astfel o nouă contribuție la consolidarea regimului democratic și pregătirea condițiilor necesare trecerii la revoluția socialistă.

Alegerile au constituit, astfel, o verigă importantă a progresului revoluționar început la 23 august 1944. Ele au determinat o înfrângere hotărîtoare a reacțiunii, au dus la consolidarea regimului democratic și la creșterea rolului maselor muncitoare, a forțelor democratice îndeosebi a P.C.R., în viața politică a țării.

Băcăuanii, prin votul lor, au adus o contribuție reală la „desăvîrșirea democratizării țării și instaurarea Republicii", la instaurarea orînduirii socialiste pe aceste meleaguri.

QUELQUES ASPECTES DE LA LUTTE DE MASSES POPULAIRES DU DEPARTEMENT DE BACĂU SOUS LA DIRECTION DU PARTI COMUNIST ROUMAIN — LA CONQUETE DES ELECTIONS PARLAMENTAIRE DU NOVEMBRE.

Résumé

La victoire des forces démocratiques de Bacău dans les elections parlamentaires de 19 novembre 1946 a en une signification particulière.

Cette victoire a montré une fois de plus la justesse de la politique marxiste-léniniste du Parti Communiste Roumain de réalisation de l'unite de lutte de de toutes les forces démocratiques en vue de la réalisation des transformations révolutionnaires.

A la tête de la campagne électorale du B.P.D. a été la classe ouvrière de Bacău. Les organisations locales du Parti Communiste Roumain, avec celles du Parti Social Démocrate ont réalisé l'unité d'action des deux partis ouvriers dans les élections, en déterminant la victoire des forces democratiques dans le département de Bacău, le 19 novembre 1946.

En même temps, dans cette balaille pour gagner les élections on a renforcé encore davantage l'alliance entre la classe ouvrière et les paysans.

Le vaste travail politique déroulé par les communistes des sontrées de Bacău dans la campagne électorale a donné la possibilité aux plus larges masses du peuple de mieux connaître la politique du P.C.R., de l'aprouver et de la faire devenir sa propre politique. Les documents anciens et la presse locale sont révélateurs en ce sens.

La victoire définitive obtenue dans les élections par les représentants du B.P.D. a démontré la maturité politique des habitants du département de Bacău.

Leur vote a signifié une contribution réele à la démocratisation du pays et a l'instauration de la République, à l'instauration de l'ordre socialiste dans cette region.

---

24 Nicolae Ceaușescu, România pe drumul construcției societății socialiste multilateral dezvoltate, vol. 5, Editura politică, București, 1971, p. 871.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

O NOUĂ PERSPECTIVĂ ASUPRA „MISTICISMULUI" LUI VASILE PÂRVAN

de VIRGIL CATARGIU

Din dorința de a întemeia un curent, de a fi inițiatorul unei reforme morale și sociale, de a cîștiga aderenți și de a se impune, istoricul V. Pârvan a cedat uneori gustului unui public indoielnic, supralicitînd o serie de concepte și idei, cum ar fi : tema morții, sensul vieții, nemurirea, cultul vieții și cultivarea vieții spirituale, idei comune și religiilor. Adăugînd nevoia acută de „transcendență", nevoia imperioasă de supraexistență, de care vibra persoana conferențiarului, toate acestea au fost uneori interpretate de un public eterogen, cu un nivel cultural discutabil, ca efuziuni ale unui spirit „mistic". Avînd în vedere aceste considerente trebuie făcute o serie de precizări privind concepția istoricului asupra fenomenului religios.

Religia face parte din lumea valorilor istorice, în istoriosofia lui V. Pârvan. Ea este cea de-a patra componentă a devenirilor „ritmic-vitale" sau „biologic-utilitare", iar acestea constituie prima categorie a valorilor istorice în sistemul propus de V. Pârvan. Religia a apărut și a fost „impusă" de instinctele conservării și propagării speciei... ca rezultat direct al groazei de necunoscut, identică la animale și la om, sistemul întunecat apotropaeic al religiei de apărare sălbatică, prin sacrificii sîngeroase și neumane, împotriva nenorocirilor ce ar veni de la puterile tainice, dușmane omului" [1]. Ea face parte organică din lumea valorilor istorice încă din zorii omenirii, căci „primele forme de gînd religios al umanității sînt la rîndul lor complexe de valori istorice general omenești" [2].

După istoricul V. Pârvan, „nu e un singur gînd religios care să nu fie devenire istorică, să nu fie valoare istorică : pentru că în cea mai neînsemnată manifestare a lui sentimentul religios e în aceeași vreme gînd, e conștiință despre dualitatea : om și lume, e luptă a bietei ființe omenești cu Cosmosul" [3]. În concepția sa, religia este o „atitudine" în

1 V. Pârvan, *Idei și forme istorice*, Ed. Cartea Românească, București, 1920, p.84.
2 *Ibidem*, p. 92.
3 *Ibidem*, p. 94.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

fața lumii și a vieții, „ea regularizează raportul dintre om și misterul vieții și a morții în lume“[4]. Religia oferă „soluții antropomorfe, optimiste și utilitare problemelor metafizice ale existenței ființei omenești în Cosmos“[5].

V. Pârvan efectuează o analiză realistă și critică a originilor religiilor, a cauzelor gnoseologice care au dus la apariția acestei „atitudini“. După V. Pârvan, zeii „nu-s decît fantomele antropomorfe ale fricei noastre de necunoscut, ale nevoiei noastre de siguranță în lumea de aici și dacă e una și dincolo și în lumea de acolo. Cel mai superstițios om din popor, cît nu e sub presiunea imediată a unei primejdii, nu crede în nimic... O dată scăpat redevine sceptic... Căci cultul zeilor, așa de acaparator, mai ales în lum easantică, nu e gind : el e simplă vrăjitorie, pompă și reprezentație publică, praznic copios și în cel mai bun caz, petrecere artistică“[6].

Istoricul analizează cu deosebită subtilitate și acurateță rădăcinile psihologice ale religiei. El subliniază că religia se adresează sentimentului în condițiile în care unii oameni nu găsesc un sens demn al vieții. Istoricul constată că „din ritmul senin-bucuros al vieții noastre împăcate cu natura“, din sfiala mistică înaintea tainelor universului, religia scoate uriașa putere de „convingere“ prin sugestie și mîngîiere a miliardelor de muritori care rătăcesc *fără sens și scop al vieții* pe marea furtunoasă a existenței. Religia nu discută rațional — inteligența omenească s-a dovedit mereu incapabilă de a pătrunde tainele vieții — ci acordează sentimental pe căutătorul de adevăr și îi inspiră artistic, mistic, adevărul etern, *revelat întemeietorului* respectivei *credințe*, odată pentru totdeauna, spre a salva cu el de durere, rătăcire și pieire pe muritori. Construcția ideologică a religiei nu e însă pentru aceasta, ceva pur liric“[7].

V. Pârvan surprinde cu multă finețe coordonatele înstrăinării religioase și are o atitudine de caldă compasiune pentru „bietul om“, care, „mînat de dorințe, de visuri“, de lupta pentru trai... se va ușura de durerile, de îndoielile, de speranțele sale, în închinarea către zei, în dăruirea lor cu făptura de artă a mîinilor lui“[8]. Supralicitarea laturii afective a interiorității individului este neîndoielnică pentru V. Pârvan. Istoricul constată că din cele trei facultăți ale sufletului omenesc : intelectul, sentimentul, voința, „religia alege ca bază a acțiunii ei reformatoare sentimentul ; din iubirea de viață, din groaza de moarte, din nevoia de mîngîiere în suferință, din dorința sentimentală a unei fericiri, mereu fugare, din ura împotriva violenței, brutalității, nedreptății, din dorul după cei pentru totdeauna dispăruți“[9].

4 *Ibidem*, p. 48—49.
5 *Ibidem*, p. 51.
6 V. Pârvan, *Memoriale*, Ed. Cultura națională, București, 1923, p. 12.
7 V. Pârvan, *Idei și forme istorice*, p. 107—108.
8 *Ibidem*, p. 193.
9 *Ibidem*, p. 107.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Verbul istoricului transmite o anumită derută și neliniște, totuși faptul este departe de misticism [10], așa cum au afirmat unele voci. Preocupările conferențiarului despre „istoria religiilor" și „mistica antică" rămîneau în sfera eticului și esteticului, fără a presupune pietatea. V. Pârvan și-a plîns și cîntat angoasa, sentimentul și profunda sa frămîntare în fața caducității și degradării, a lipsei de sens a existenței sau a sensului biologic-material pentru marea mulțime a oamenilor. Religia, și creștinismul în particular, era antinomică structurii sale interioare. Umilințele, pietatea și iubirea creștină nu găsesc ecou în sufletul său de răzvrătit. Îi repugnă îndeosebi ideea nemuririi, căci „absurditatea unei vieți eterne acordate unei simple brute umane nu o poate admite nici un cap rațional" [11]. Acest gînd greu și chinuitor al omenirii despre nemurirea sufletului și viața viitoare „așa cum e înțeleasă de creștinismul oficial — specifică V. Pârvan — nu mai poate da mingiiere și siguranță în viața de aici minților luminate, decît în cazurile cu totul rare, cînd o educație sistematică, bisericesc-creștină, încă din copilărie, a găsit și avîntul mistic trebuitor" [12]. Epoca contemporană este epoca neacceptării superstițiilor religioase, este o epocă raționalistă în care concepțiile și practicile religioase violentează bunul simț. „În zei omenirea de astăzi nu mai crede. Despre viața viitoare, cu cea mai mare bunăvoință, nu mai poate avea ideile tragicomice ale evului mediu, care minte, violentează, arde, pradă, ucide — zidește o biserică — și merge de-a dreptul în rai" [13].

Prin religie — este de părere V. Pârvan — omul proiectează unele din propriile sale caracteristici, sub o formă absolută asupra unei ființe supraumane, care nu este altceva decît propriul său produs. Anumite atribute ale omului și, îndeosebi, spiritul ridicat la absolut devin un atribut al divinității sau chiar Dumnezeu însuși, care nu este în cele din urmă decît o plăsmuire a omului. „Spiritul — se destăinuie V. Pârvan într-o corespondență către Marin S. Rîmniceanu — e unica forță ce stă la dispoziția omului. Și mulțumirea speței umane pentru această forță cu care a fost înzestrată a fost așa de mare încît *a ridicat-o deasupra sa ca un Dumnezeu atotputernic și venerîndu-l cu fervoare copilărească, fără a se fi gîndit vreodată, cîtă vreme era sănătos, la faptul că Dumnezeu era în realitate, un fiu al omului*" [14] (subl. n.).

Esența religiei este credința în supranatural. Această credință nu are o motivație gratuită. Cauzele ei se află în vicisitudinile existenței omenești pe anumite trepte ale evoluției sociale. Dominația asupra omului a unor forțe oarbe ale naturii, speculatea acestei stări de fapte de

10 „În realitate, Pârvan era un raționalist, respectuos, dar sceptic față de fenomenul religios" — arată Radu Vulpe în *Notă biografică* la *Dacia*... de V. Pârvan, ediția a IV-a. Ed. științifică, București, 1967, p. 20.
11 *Ibidem*, p. 121.
12 V. Pârvan, *Memoriale*, p. 64.
13 V. Pârvan, *Ideile fundamentale ale culturii sociale contemporane*, extras, București, 1919, p. 26.
14 V. Pârvan, *Corespondență și acte*, Ediție îngrijită, cu introducere, note și indice de Al. Zub, Ed. Minerva, București, 1973, p. 381.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

către o minoritate au dus la fenomenul de înstrăinare religioasă a omului, la subordonarea sa unor creaţii şi practici ale propriei sale acţiuni. „Groaza primitivă de nenorocire, suferinţă şi moarte abătute asupra individului şi colectivităţii fără nici un fel de putinţă a prevederii lor şi a apărării împotriva lor, — subliniază V. Pârvan — duce la o adevărată terorizare a celor naivi de către cei mai clarvăzători; vrăjitori, profeţi şi preoţi speculează seriozitat a şi gravitatea copilăresc-tragică a bietelor suflete simple. Formula de îndepărtare a răului devine un simbol plin de înţeles misterios... ce creează un ceremonial complicat al relaţiilor dintre om şi sufletul aspru al naturii şi fiecare acţiune se subordonează ritului sacru, formulei magice, cultului consacrat şi imutabil" [15].

V. Pârvan uzitează în unele ocazii noţiunile de „Dumnezeu" şi „Raţiune supr mă". Ultimul termen are o frecvenţă ceva mai ridicată. Practic, de cele mai multe ori ele constituie — după părerea noastră — licenţe poetice folosite din necesităţi retorice în faţa unui auditoriu zdruncinat de un eveniment istoric sau de pierderea unei ilustre personalităţi. Sînt afirmaţii de circumstanţă, menite să nu contrarieze sentimentele unui public căruia nu i se pot oferi la înmormîntări discursuri atee. Este un tribut plătit tradiţiei şi convenienţelor. Cînd e întrebuinţat termenul de *Dumnezeu* V. Pârvan nu scapă prilejul de a se emoţiona de om ca factor demiurgic, care nu se află mai prejos de acesta, căci „omul imită natura mereu şi mereu mai deplin, ca să arate că el vede tot, că nu-i scapă nimic, că el e ca însuşi Dumnezeu, căci el pătrunde toate *cîte le-a pus Dumnezeu în ce a creat. Şi* ca Dumnezeu creează şi el viaţa din lutul inform" [16]

Pe V. Pârvan l-au preocupat soluţiile principalelor religii în problema sensului vieţii şi a condiţiei umane. Le-a expus, pentru a ilustra nelinişt ea omului faţă de sensul existenţei sale, pentru a evidenţia soluţiile contradictorii, naive şi puerile.

Istoricul descrie criza bisericii şi a religiei creştine, faptul că masele de credincioşi — nemulţumite de soluţia pe care o dă creştinismul problemei nemuririi sufletului şi vieţii viitoare — aderă fie la „o teologie şi cosmologie indo-germanică panteistă" fie la un „misticism vag sentimental, inspirat din metafizica lui Platon, — fie în alte chipuri mai puţin caracteristice şi precise, influenţate de budism ori de alte sisteme religios-filosofice" [17]. El constată dezagregarea religiozităţii creştine „chiar în rîndul bisericii oficiale, răsăritene şi apusene" unde „sînt astăzi sceptici, panteişti ori platonizanţi. Adevărata religiozitate creştină e cu totul excepţională. Ea e înlocuită fie de o melancolie resemnată în *ignoramus ignorabimus*, fie de un romantism neo-creştin eclectic, care e mai mult negură poetică decît convingerea religios-filosofică" [18]. Biserica prin dogmele şi canoanele ei — este de părere V. Pârvan — nu asigură o

15 V. Pârvan, *Idei şi forme istorice*, p. 93.
16 V. Pârvan, *Idei şi forme istorice*, p. 38.
17 V. Pârvan, *Memoriale*, p. 64.
18 *Ibidem*.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

întărire morală a credincioșilor, ci, dimpotrivă, a introdus o cale de adevărată slăbire a sufletelor prin iertare periodică a păcatelor, cu ajutorul confesiunii și împărtășaniei sacre. E o iertare generală, asigurată dinainte... dacă se va mărturisi (credinciosul) și dacă va face bisericei o închinare materială" [19].

V. Pârvan pune la îndoială necesitatea constrîngerii religioase chiar pentru firile minate de instincte primitive. Pentru firile nobile, conștiente de condiția lor umană, el apreciază că „gîndul de frică, de spaimă, față de puterea divină creează firi de servi, nu de oameni liberi" [20]. Creștinismul dă mîngîiere unor oameni educați în acest spirit, care pot accepta imaginea puerilă a unui Dumnezeu pentru care „toate greșelile noastre de copii neștiutori ar fi ținut în seamă cu scumpătate și pedepsite întru eternitate" [21]. Această concepție simplistă despre datoriile etice ale omului și despre legăturile lui cu puterea divină... ne arată în mii și mii de fețe aceeași concepție patriarhală despre un părinte al lumii noastre continuu jignit și continuu iertător, cu fii care mereu greșind sînt mereu uitători de propriile păcate" [22]. Istoricul V. Pârvan se pronunță cu fermitate împotriva educației religioase în școli. Cu pătrundere și finețe, el ilustrează influențele nocive ale acestei practici în educația tinerimei, căci „amestecarea dogmelor creștine cu de-a sila în programele școlare nu este numai o greșeală, ci și o mare naivitate. Pe la 14 ani, cînd copiii încep a raționa, ei devin mai toți areligioși și refuză împreună cu metafizica creștină și etica, ceea ce e o pagubă pentru cultura lor. Prin multiplele prejudecăți ale mentalității europene e și aceea de a înarma cu rețete pentru „salvarea" sufletului pe omul în devenire, încă de cînd dschide ochii în lume, botezîndu-l iar apoi silindu-l la o sumă de practice fără nici un înțeles pentru el, deși simultan nu i se dau cunoștințele de igienă individuală și socială și de etică elementară, care i-ar fi mai „salvatoare" decît *acel* formalism arid, superstițios și incantativ, pe care omul ajuns la conștiința de sine îl respinge apoi cu violență, căutîndu-și singur credința și filosofia lui" [23].

Intelectualul umanist și democratul V. Pârvan apreciază că problema religioasă trebuie să fie tratată „pe baza principiului că credința cuiva e o întrebare de conștiință intimă, pur personală, în care nimeni nu are a interveni în chip tiranic și brutal" [24]. Totuși, istoricul consideră etica creștină ca avînd un efect salutar în conduita tineretului. El manifestă o anumită înțelegere față de creștinismul primitiv și etica sa, „o etică direct inspirată de învățătura blîndă, adînc omenească a Noului Testament" [25]. De asemenea, el are cuvinte de apreciere asupra rolului religiei și bisericii ortodoxe în condițiile istoriei evului mediu pentru afirmarea ființei naționale și culturale a poporului român.

19 *Ibidem*, p. 65.
20 *Ibidem*, p. 75.
21 *Ibidem*.
22 *Ibidem*, p. 65—66.
23 V. Pârvan, *Idelle fundamentale ale culturii sociale...*, p. 24.
24 Loc. cit.
25 V. Pârvan, *Memoriale*, p. 64.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Incursiunile sale în filosofiile și religiile orientale, ce amintesc de Mihai Eminescu — gîndirea abstractă și profundă plină de originalitate și irizări lirice, chestionarea permanentă asupra sensului vieții, toate acestea au apărut, pentru un auditoriu suficient și banal, care confunda lirismul savantului cu misticismul, ca dovezi ale unei personalități de factură mistică. Nu este de mirare că în aceste împrejurări savantul a întrerupt conferințele sale pe aceste teme. Ele puteau fi interpretate pentru spiritul european și raționalist al culturii noastre ca manifestări de misticism. Nimic mai eronat în privința istoricului V. Pârvan după care „valorile istorice făcînd parte din devenirile religioase, sînt deci de considerat în această opoziție cu valorile istorice critic-științifice" [26]. Și mai departe, „astfel dară valorile istorice în ordinea religioasă devin adesea nonvalori culturale" [27]. Credem că nu este lipsit de interes și semnificație să amintim atitudinea sa față de atei, care „au murit frumos, în războiul desăvîrșirii unității naționale — n.n. fără să fi crezut, fără să fi putut crede în nemurirea sufletului, pentru că mintea lor deprinsă cu gîndul cosmic, îi împiedica de a admite, numai la ființa plăpîndă umană, o excepție de la legea universală a morții individuale pentru perpetuarea vieții colective" [28]. Nu putem încheia acest studiu fără a explica accepția ideii de nemurire în concepția sa. Nemurirea constă în valorile pe care le adăugăm societății, culturii și civilizației, în supraviețuirea în conștiința celor care vin. Vasile Pârvan crede în viața eternă a faptelor și acțiunilor noastre: „în opera mîinilor noastre — declară istoricul — noi punem sufletul nostru. Și dacă opera e păstrată peste secole și milenii, sufletul nostru devine iară contemporan și ia parte ca un suflet de atunci la lupta vieții" [29].

Vasile Pârvan reprezintă în cultura noastră o tulburătoare conștiință a limitelor ființei umane, a dramei existențiale a omului și o aspirație ardentă către perfectibilitate și absolut, către o lume a valorilor. V. Pârvan a avut „puterea de a se fi dăruit mereu, fără răsplată și fără nădejde, numai pentru iubire de lucrurile care nu putrezesc" [30]. Conștiința finitudinii a relativului și efemerului nu este numai o sursă generatoare de angoasă și anxietate, ci, în primul rînd, este generatoare de acțiune, de încredere optimistă în viață, în forța creatoare a omului, a unei lumi a valorilor care să-l transcendă.

26 V. Pârvan, *Idei și forme istorice*, p. 109.
27 *Ibidem*, p. 110.
28 V. Pârvan, *Memoriale*, p. 127.
29 V. Pârvan, *Idei și forme istorice*, p. 80.
30 *Analele Academiei Române*, tom. XLIII, 1922—1923, p. 50—51.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

UNE NOUVELLE PERSPECTIVE SUR LE „MYSTICISME" DE VASILE PÂRVAN

Résumé

L'historien V. Pârvan a parfois cédé au goût d'un public douteux, et surenchérit, dans ses conférences, sur une série de concepts et d'idées, comme : le thème de la mort, le sens de la vie, l'immortalité, le culte de la vie et de la vie spirituelle, idées communes, aussi aux religions. Ces idées ont parfois été interprétées par un public hétérogene, ayant un niveau cultural discutable, comme les éffusions d'un esprit „mistique". En réalité, V. Pârvan représente, dans la culture roumaine, une troublante conscience des limites de l'être humain, du drame existentiel de l'homme et une aspiration ardente à la perfection et à l'absolu. La conscience du fini et le l'éphémère n'est pas seulement une source génératrice d'angoisse et d'anxiété, mais, surout, d'action, de confiance optimiste dans la vie, dans la force créatrice de l'homme, dans un monde de valeurs qui le transcendent.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

JOCURI DE PRIVEGHI DIN JUDEȚUL BACĂU

de VASILE ADASCALIȚEI

În raport cu ceea ce se știa despre priveghi pînă în deceniul al IV-lea al secolului nostru, cînd pentru prima dată s-a atras atenția în mod deosebit asupra manifestărilor din Vrancea [1], astăzi se cunosc, desigur, cum e și normal, mult mai multe lucruri. S-ar părea că cercetătorii au dorit să arate cum realitatea tradițională respectivă poate fi regăsită și în alte provincii istorice românești (altfel spus: pe întregul cuprins al românității). Și, de aceea, bibliografia înregistrată în ultima vreme este mai bogată în legătură cu felul cum arată faptele în Transilvania [2]. În ce ne privește, plecînd de la importanța materialelor respective și avînd convingerea că pentru a le putea interpreta corespunzător este mai întîi nevoie de o cît mai bună cunoaștere a lor, am procedat la investigații susținute, directe și indirecte, ale căror rezultate se află depozitate în Arhiva Seminarului de folclor de pe lîngă Facultatea de filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași. Din această arhivă [3] vom valorifica aici datele care provin de pe actualul teritoriu al județului Bacău. În intenția noastră stă, deci, mai puțin studiul efectiv și mai mult parcurgerea unei etape pregătitoare a acestuia, ordonarea și clasificarea materialului, care — fără îndoială — presupune și ea măcar un minimum de orientare în interpretarea datelor.

Prin priveghi, în general, trebuie să înțelegem obiceiul ca în timpul nopților dintre deces și înmormîntare, lîngă decedat, să se facă veghe

---

1 Stahl H. H., *Nerej un village d'une région archaique. Monographie sociologique.* Vol. 1—3, București, 1939.

2 Graur Tiberiu, „Arhivele Muzeului etnografic al Transilvaniei", Cluj-Napoca, 1971—1973, p. 593—598; Pop Dumitru, „Revista de etnografie și folclor", nr. 2/1968, p. 131—142.

3 Dăm aici lista materialelor de care dispunem și pe care le-am folosit, organizată în ordinea alfabetică a localităților. Fiecare material este prezentat după cum urmează: dosarul sau banda pe care se află, localitatea de unde a fost culeș, culegătorul, anul culegerii și informatorul.

— Ds. 3249; Balcani; Bălăiță Margareta — 1978; Paiu Maria 77.

— Ds. 3290; Balotești—Stănișești; Chirvăsuță Anișohe — 1980; Vlasă Vasile 51

— Ds. 3352; Băsești—Pîrjol; Parfene Adela — 1981; Vrînceanu Natalița 79

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

neîntreruptă. Organizată de vecini și consăteni sau numai de familie, fie că se desfășoară cu participarea zgomotoasă a mulțimii, într-o atmosferă care aduce aminte de obicelul șezătorii, fie că se desfășoară în deplină solemnitate (mai ales cînd de ea se ocupă numai ai casei), în raport cu înțelegerea gravității momentului în impurile mai apropiate de noi, această veghe poartă același nume : *priveghi*. Desigur, forma la care ne-am referit în primul rînd este cea mai importantă pentru cercetătorii spiritualității tradiționale. Mult mai tîrzie din punct de vedere istoric, veghea solemnă, deși tinde să se generalizeze — sub influența bisericii ca și a altor factori civilizatori — nu va face obiectul acestor însemnări. Așadar, folosim termenul de priveghi înțelegînd prin el forma de veghe la care iau parte cît mai mulți dintre membrii comunității defunctului. Numărul celor prezenți depinde, desigur, de mai mulți factori : în primul rînd, de mărimea colectivității. Mai depinde și de prestigiul decedatului (la Dumbrava-Răchitoasa), de vîrsta lui. Atunci cînd ar mai fi putut trăi, mai mulți inși simt nevoia să se apropie de el (la Secuieni). La acei necăsătoriți, dar în pragul abordării acestei instituții, prezența este „în masă" (la Urecheşti). Așa se face că se adună — uneori — între 50 și 70 de persoane (la Lunca Dochiel-Urecheşti) sau între 50 și 60 de persoane (la Cornățel-Urecheşti). Nu vin la priveghi doar cei cu care defunctul a fost certat, dacă nu acceptă să-l ierte (la Leonteneşti-Ardeoani), învelișul creștin al acestei atitudini statornicindu-se, desigur, peste norme mult mai vechi. În mod frecvent, între cei prezenți domină numericeşte participanții de aceeași vîrstă cu defunctul (la Grigoreni-Scorțeni și Leonteneşti-Ardeoani). Ai casei se supun datinii pe care ei înșiși o practică atunci cînd nu sînt implicați direct și fac pregătiri speciale. Astfel, în camera mortuară aduc cît mai multe scaune lungi (la Băseşti-

— Ds. 3226 ; Băseşti—Pîrjol ; Teodoreascu Anica — 1978 ; Marcu Neculai 65
— Ds. 3415 ; Berzunți : Ilie Maria — 1981 ;
— Ds. 3429 ; Bibireşti—Ungureni ; Şerban Lucia — 1981 ; Bibire Maria 62
— Ds. 3261 ; Bibireşti—Ungureni ; Tiutea Maria — 1978 ; Bibire Suceu 57
— Ds. 3269 ; Blaga—Dealu Morii ; Mihalache Nicoleta — 1979 ; Cîrlig Dumitrachi 92
— Ds. 3395 ; Blăgeşti ; Miron Gabriela — 1981 ; Gherasim Aglaia 67
— Ds. 3363 ; Blăgeşti ; Boboc Vasile — 1981 ; Boboc Vasile 68
— Ds. 3454 ; Blăgeşti ; Tăbîrnac Gheorghe — 1981 ; Străjeru Profira 66
— Ds. 3217 ; Bolovăniș—Ghimeș Făget ; Rusu Anișoara — 1977 ; Hanches Ioana 77
— Ds. 3249 ; Brăteşti—Bîrsăneşti ; Clobanu Elena — 1978 ; Panțiru Catinca 59
— Ds. 3216 ; Brăteşti—Bîrsăneşti ; Rotaru Viorica — 1977 ; Stan Catrina 80
— Ds. 3272 ; Buda—Blăgeşti ; Apetri Emilia — 1979 ; Apetri Gh. 61
— Ds. 3369 ; Căbeşti—Podu Turcului ; Stegaru Cezar — 1981 ; Palade Cornelia 65
— Ds. 3402 ; Chetriș—Tamași ; Bendrea Leocardia — 1981 ; Beca Mihai Ștefan
— Ds. 3364 ; Cornățel—Urecheşti ; Zaharia Costică — 1981 ; Bălan Elena 67
— Ds. 3414 ; Cuculeți—Dofteana ; Tfîrdafilă Anca — 1981 ; Chiticaru Maria 62
— Ds. 1637 ; Cucuieți—Soloneț ; Șuleac Maria — 1969 ; inf. ind.
— Ds. 3374 ; Dieneț Deal—Pîncești ; Miron Liliana — 1981 ; Roșu Catinca 73
— Ds. 3243 ; Dumbrava—Răchitoasa ; Cioomiu Ileana — 1978 ; Hoholea Vasile 89 ; Ciobotaru Clara 68 ș. a.
— Ds. 3285 ; Enăchești—Berești Tazlău ; Spătaru Maria — 1979 ; Benedic Viroana 63 ș.a.
— Ds. 3470 ; Filipeni ; Balaban Maria — 1981 ;
— Ds. 3230 ; Filipeni ; Vîlciu Gheorghe — 1978 ; Plugaru Constantin 72 ș.a.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Pîrjol). Desigur că veghea zgomotoasă lipsește doar în cazul cînd decedează un copil mic (la Negri). Modificările intervenite în cutumă ne îngăduie să constatăm că sînt localități în care se fac jocuri numai la cei „nejeliți" (la Recea-Gălceana). Sînt și unități familiale ale colectivităților, care astăzi nu mai acceptă manifestările zgomotoase în timpul veghii (la Solonț). „Partea veselă" începe de cînd se întunecă și ține pînă spre miezul nopții(la Baloteşti-Stănişeşti), fiind atenuată în cazul dispariţiilor premature, la copii și la tineri (la Filipeni).

O consecință a marelui număr de participanți este că, adesea, neîncăpînd în casă, cei prezenți „organizează jocuri afară, în curte" (la Baloteşti-Stănişeşti), lucru firesc dacă ținem seama nu numai de amploarea și specificul manifestărilor respective, ci și de faptul că la priveghi pot participa cei ce au trecut de 10 ani, pînă la adînci bătrînețe.

Similitudinile acestei forme de priveghi cu șezătoarea sînt numeroase. Sînt cazuri cînd, ca să treacă timpul mai ușor și cei din familie să fie distrași de la starea pe care o încearcă, și pentru ca însuși defunctul să se simtă „alături" de ceilalți, participanții spun ghicitori sau — pe marginea diverselor discuții purtate — lansează proverbe (la Moinești și în împrejurimi). În județul Bacău mai puțin decît în altele apropiate — în special decît în județul Galați — se spun și povești (la Baloteşti-Stănişeşti).

Colectivitatea îl însoțește pe defunct în momentul marii treceri avînd sentimentul că acesta pleacă să-și continuie existența undeva de unde nu va mai reveni. Căci ce altă semnificație poate avea obiceiul întocmirii *cortului* în fața casei, atunci cînd moare cineva, pregătindu-i-se acolo pat, masă, scaun, lampă, farfurie cu mîncare, găleată, cană, haine etc. pe care familia, dîndu-le de pomană, crede că-i asigură existența „de din-

— Ds. 3464 ; Bd. 278 ; Floreşti—Huruieşti ; Adăscăliței Vasile — 1979 ; Tăbăcaru Toader 50
— Ds. 3310 ; Frumușelu—Glăvănești ; Pandelea Litioara — 1980 ; Pandelea Polixenia 74
— Ds. 3385 ; Galbeni—Nicolae Bălcescu ; Uncescu Nicolela — 1981 ; Dogaru Cristina 65
— Ds. 3220 ; Geoseni—Tamași ; Pavel Vasile — 1978 ; Iosebică Mihai 46
— Ds. 1165 ; Grigoreni—Scorțeni ; Vlăducă Constanța — 1979 ; Șerban Maria 42
— Ds. 3250 ; Huruieşti ; Stan Angela — 1978 ; Paiu Teodor 65
— Ds. 3212 ; Lehancea—Podu Turcului ; Obreja Gheorghe — 1977 ; Costache Elisabeta 96
— Ds. 3434 ; Leontenești—Ardeoani ; Dimitriu Maria — 1981 ; Sărăcuțu Tănase 80. Sărăcuțu Elena 73
— Ds. 3437 ; Leapezi—Girleni ; Batin Vasile — 1981 ; Totu Ianoș 68
— Ds. 3427 ; Lucăcești—Moinești ; Lazăr Maria — 1981 ; Popa Safta 69
— Ds. 3428 ; Luizi Călugăra ; Adăscăliței Vasile — 1978 ; Colța Andrei 47
— Bd. 233 ; Luizi Călugăra ; Adăscăliței Vasile — 1981 ; Sascău Maria 68
— Ds. 3436 ; Luizi Călugăra ; Batin Elena — 1981 ; Crișmaru Vasile 77
— Ds. 3324 ; Lunca Dochiei—Urechești ; Podaru Ilie — 1980 ; Crișmaru Vasile 77
— Ds. 3463 ; Milești—Parincea ; Bendrea Leocardia — 1981 ; Cartas Valeria 57
— Ds. 3286 ; Moinești ; Darie Maria — 1980 ; Volcu Maria 48
— Ds. 3247 ; Negri ; Curcuță Maria — 1978 ; Șova Ioana 78
— Ds. 3315 ; Negulești—Dealu Morii ; Chirilă Gica — 1980 ; Blaga Ion 80
— Ds. 3308 ; Pănceşti—Sascut ; Zoița Lucica — 1980 ; Zoița Ion 66
— Ds. 3481 ; Pîncești ; Bendrea Leocardia — 1981 ; Oprea Toader 41

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

colo" (la Cornățel-Urechești). Poate în același sens trebule citat și un alt obicei, al pomului, care — de regulă — se face la 40 de zile după deces, plin cu pomeni (la Filipeni), mai riguros suspus riturilor creștine.

Cît timp durează veghea zgomotoasă orice alte manifestări nu mai sînt îngăduite. Începînd după ce preotul și dascălul au citit „stîlpii" și au plecat (la Săucești, la Siretu-Săucești), priveghiul zgomotos exclude bocetul. Aceasta nu numai pentru că a boci noaptea e „lucru cu spaimă" (la Brătești-Birsănești), ci fiindcă „nu e bine" (la Baloteşti-Stănișești), „mai moare cineva din familie" (la Băsești-Pîrjol), „mortul va sta în glod pe ceea lume" (la Filipeni). De aceea, bocetul se reia abia „dimineață, după ce se trage clopotul și se înconjoară casa, femeile avînd părul despletit" (la Berzunți) și este îngăduit numai „pînă la asfințitul soarelui".

Dacă admitem originea și sensul dacic al întregului complex de manifestări de priveghi (și mai cu seamă al celor zgomotoase) — faptul ar fi în total consens cu concepția lor : moartea le era un prilej de bucurie. Dacă ne gîndim că bocetul, manifestare de certă origine romanică, existentă la toate popoarele neolatine, nu poate fi practicat în același timp, ne putem imagina o veche realitate pe care îndrăznim s-o formulăm. Bocetul, manifestare ritualică de înmormîntare adusă de cuceritori se instalează în ritualurile noastre pe durata zilei. Priveghiul, manifestare de sorginte autohtonă, dacică, se refugiază pe durata nopții, cînd — efectiv — puterea de control a cuceritorilor scădea. Cu tot sensul lor opus — și, poate, tocmai de aceea —, ca o consecință a compensației ce decurgea în raporturile dintre ele, s-au perpetuat pînă în zilele noastre. Dar, ca și la începuturile lor, coexistența exclude suprapunerea.

— Ds. 3471 ; Plopu—Dărmănești ; Tudor Ioan — 1981 ; Barbu Gheorghiță 26 ș.a.
— Ds. 3215 ; Răchitoasa ; Luca Olga — 1977 ; Hotinschi Elena 56
— Ds. 3268 ; Recea—Găiceana ; Mihalache Nicoleta — 1979 ; Ovlache Victoria 67
— Ds. 3275 ; Sascut Sat—Sascut ; Apostu Maria — 1979 ; Apostu Gheorghe 66
— Ds. 3208 ; Sarata—Nicolae Bălcescu ; Grigorescu Tatiana — 1977 ; Avram Maria 63
— Ds. 3271 ; Sărata—Soloneț ; Popa Ana — 1979 ; Popa Venică 44
— Ds. 3211 ; Săucești ; Apostoale Rodica — 1977 ;
— Ds. 3479 ; Scăriga—Livezi ; Botezatu Gabriela — 1981 ; Balan Gh. 58
— Ds. 3311 ; Scurta—Orbeni ; Ionașcu Tatiana — 1980 ; Apalaghiței Ioana 75
— Ds. 3260 ; Seculeni ; Bibire Dorina — 1079 ; Băisan Ion 73
— Ds. 3253 ; Siretu—Săucești ; Trăistaru Maria — 1978 ; Ardeleanu Elena 75
— Ds. 3372 ; Slobozia—Gheorghe Gheorghiu-Dej ; Dediu Rodica — 1981 ; Belceanu Ion 78
— Ds. 3442 ; Soloneț ; Virtosu Maria — 1981 ; Bran Aneta 64
— Ds. 3338 ; Șendrești—Motoșeni ; Neagu-Bute Jenica — 1981 ; Neagu Maranda 78
— Ds. 1292 ; Tescani—Berești Tazlău ; Nistor Zonia — 1979 ; Nistor Ecaterina 50 ș.a.
— Ds. 3274 ; Tuta-Tîrgu Trotuș ; Ursu Adriana — 1979 ; Lenghean Ștefan
— Ds. 3382 ; Urechești ; Antohi Maria — 1981 ; Antohi Elena 73
— Ds. 3309 ; Urechești ; Lazăr Doinița — 1980 ; Lazăr Mărioara 80
— Ds. 3447 ; Valea Arinilor ; Virgolici Cornelia — 1981 ; Rusu Maria 58
— Ds. 3366 ; Valea Seacă (fost Mîndrișca) ; Trandafirescu Iulian — 1981 ; Lepșa Ion 82
— Ds. 3358 ; Zemeș ; Dîrlău Aurora — 1981 ; Chira Gh. ș.a.
— Ds. 3229 ; Localități diferite ; Iepure Ștefan — 1978 ; inf. ind.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Cît despre poziția creștinismului față de aceste ritualuri, realitățile spirituale tradiționale băcăuane sînt generoase în date. Ca pretutindeni, ortodoxismul a procedat cu blîndețe și tact, făcîndu-și locul de care avea nevoie, între tradiții pe care nu s-a străduit prea mult să le stingă. În schimb, catolicismul a cheltuit energie, și nu fără succes, impunînd propriile-i rituri. De aceea, numeroase sate de ceangăi, în care există și populație românească, practică în nopțile de priveghi largi suite de cîntece religioase (Bolovăniș-Ghimeș Făget, Bibiberești-Ungureni, Dienet Deal-Pincești, Enăchești-Berești Tazlău, Galbeni-Nicolae Bălcescu, Lespezi-Girleni, Luizi Călugăra, Chetriș-Tamași), preotul și dascălul atribuindu-și rolul de organizatori ai vegheii (Tuta-Tîrgu Trotuș). Cu toate acestea, nici din practica locuitorilor localităților citate, priveghiul zgomotos nu a putut fi pe deplin îndepărtat, urme și resturi ale acestuia apărînd ici și colo.

În sfîrșit, mai trebuie menționat faptul că la priveghi este obiceiul ca participanților să li se oftre colaci (la Brătești-Bîrsănești), „învîrtită" și vin (la Buda-Blăgești) și chiar mîncare și băutură (la Leontenești-Ardeoani), una din aceste mese purtînd denumirea de „prînzul de țărnă" (la Brătești-Bîrsănești), constînd uneori din mîncăruri devenite aproape rituale : borș și pilaf sau cartofi dulci (Cucuieți-Dofteana).

Am socotit necesare aceste precizări în legătură cu ceea ce înseamnă priveghiul pe baza datelor de care am subliniat mai înainte că ne folosim. Nuanțări în înfățișarea acestei practici sînt posibile chiar și în cadrul teritoriului urmărit și cu atît mai mult, cînd se pune chestiunea de a arăta cum este conceput și practicat priveghiul în alte zone românești.

Principala îndeletnicire a participanților la priveghi este jocul. Înainte de a trece la întocmirea repertoriului jocurilor practicate pe teritoriul băcăuan am vrea să facem cîteva precizări. Deși numărul punctelor investigate este important și repartizarea acestora corespunzătoare scopului de a nu lăsa perimetre albe prea mari, nu s-a semnalat nicăieri practicarea *cîntecului de priveghi* [4]. Nu este exclus ca viitoarele căutări să-l scoată la lumină. (Avem vagă bănuială că la Negulești, unde se vorbește despre o practică numită „Dorohoiul", el ar mai putea fi găsit). Totuși, putem aprecia că inexistența lui (sau, eventual, puținătatea lui) este o caracteristică a teritoriului. Această caracteristică are consecințe considerabile pentru locul ocupat în priveghi de jocuri. Nemaifiind cazul de a distribui timpul afectat priveghiului, în vederea practicării unor manifestări cu conținut divers, jocurile au fost cele care s-au putut desfășura fără concurență. Poate de aceea, în raport cu numărul de jocuri citate de Simeon Florea Marian, la 1892, în monumentala sa lucrare „Înmormîntarea la români" [5], care nu trece de 40, noi — astăzi —, numai

4 El există, însă, deși în variante destul de puține, în județele Galați, Vrancea, Vaslui, Iași, Neamț și Suceava.

5 S. Fl. Marian. *Înmormîntarea la români*. București, 1892.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

de pe teritoriul unui județ, putem proceda la prezentarea și descrierea unui număr mai mare de jocuri.

În înfățișarea și descrierea pe care le vom face am simțit nevoia unei clasificări. Simpla înșiruire alfabetică[6], după denumirea lor, părîndu-ni-se neconcludentă, fie și numai pentru motivul că chiar în una și aceeași localitate, una și aceeași manifestare poate să poarte denumiri diferite. Clasificarea la care am recurs are în vedere mai curînd legăturile actuale ale jocurilor, decît originile lor, cu alte categorii de tradiții folclorice. Am distins, așadar, următoarele clase de jocuri de priveghi :

— jocuri de virtuozitate (care ne apar ca adevărate probe de inițiere sau de trecere),

— jocuri cu măști zoomorfe, intim legate de alte numeroase și importante manifestări străvechi, prilejuite mai ales de încheierea și începerea anului,

— jocuri cu măști și reprezentări antropomorfe (ce oferă posibilitatea stabilirii unor filiațiuni asemănătoare), interpretarea lor cerîndu-se suplimentată de detalii caracteristice,

— jocuri cu un mai pronunț t caracter realist decît altele, inspirate de viața de toate zilele, fără transfigurările pe care le întîlnim în alte cazuri,

— jocuri practicate ad-hoc, lipsite de cortpondențe în alte capitole ale folclorului,

— jocuri asemănătoare (ba chiar similare) cu cele de copii, în legătură cu care e greu de spus în ce direcție au migrat și — jocuri cu configurație incertă.

Așadar, să începem prin a prezenta jocurile inițiatice și de virtuozitate practicate la priveghi.

1. *Băgatul aței în ac.* Stînd într-o poziție deosebit de incomodă, pe o oală așezată cu gura în jos, în mijlocul camerei, așadar, în văzul tuturor celor prezenți, picior peste picior, un ins se încumetă să treacă un fir de ață subțire prin urechile unui ac. De cele mai multe ori, fie că se sparge oala prăbușindu-i-se eșafodajul, fie că, din pricina instabilității dată de echilibrul precar, nu izbutește să facă ceea ce și-a propus (la Baloteşti-Stănișești). De reușita actului întreprins depinde reputația cutezătorului în fața întregii colectivități.

---

6 Această listă ar arăta după cum urmează : 1) Ascunsul, 2) Baba Oarba, 3) Balta cu peşte, 4) Barza (Cocostîrcul), 5) Băgatul aței în ac, 6) Bîza, 7) Boldul (Acul), 8)Calul, 9) Capra, 10) Cărbunele, 11) Cizmăria, 12) Crai, crai, ce poruncă-mi dai ?, 13) Curca, 14) Cusutul hainelor, 15) Dorohoiul, 16) Ghici, 17) Gîsca, 18) Gociu, 19) Hoții, 20) Hrișca, 21) Iepurele, 22) Ineluș-învîrtecuș, 23) Înmormîntarea (parodie), 24) Leuca (Leuca-ntoarsă), 25) Malul și butucul, 26) Mîșca, 27) Moara, 28) Moartea, 29) Morișca, 30) Mortul, 31) Mortul înviat, 32) Moșneagul și baba, 33) Paiul (Inelul, Banul), 34) Palmele, 35) Podul, 36) Prinsul, 37) Purcelul, 38) Puricele, 39) Răbușul (Armașul, Domnițile, Coțca, Crițele, Țigănelele, Lemnușul, Fiarele, Viziriii), 40) Scosul cioatelor (Dezbătutul cioatelor), 41) Ursul, 42) Vulpea, 43) Zboară-zboară !

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

2. *Boldul (sau ceul).* Unii dintre participanți, profitînd de aglomerație, fac tot ce le stă în putință spre a-i jeni pe ceilalți. Cu ace și bolduri pe care le țin ascunse în mînă, la înghesuială, îi înțeapă pe cei din jur și măresc în acest fel atmosfera tensionată, caracteristică momentului (la Enăcheşti-Bereşti Tazlău). Se înțelege că în acest fel pot acționa doar inși care stau în afara emoției momentului, serios distanțați structural de mulțime.

3. *Cărbunele.* Fixînd un tăciune aprins într-un ac, prin urechile căruia trece o ață destul de lungă, aceasta se prinde de un cui în tocul ușii. Două grupe de participanți se iau la întrecere. Fiecare suflă cu putere, pînă cînd jarul va înclina să-i ardă pe adversari (la Filipeni). Se pare că, în afară de forță, este nevoie și de pricepere, ceea ce unii informatori recunosc.

4. *Cizmăria.* Iau parte 3 inși. Unul se așează la mijloc, între ceilalți doi, și bate repede cu palmele peste genunchii proprii, mimînd fixarea țintelor. Dar, din cînd în cînd, lovește și în vecinii Ei sînt obligați să se apere atingîndu-i numai mîinile. În situația că reușesc îi iau locul (la Milești-Parincea). Desigur, jocul acesta este ceva mai nou decît altele și ar putea fi foarte bine considerat drept un joc inspirat de preocupările realiste nemijlocite ale unor inși obișnuiți locurilor.

5. *Cusutul hainelor.* Profitînd de neatenția și somnolența unora dintre participanți la priveghi, cei mai ghiduși cos pe nesimțite hainele altora, avînd din timp la ei tot ce le trebuie, atașîndu-i — fie între ei, fie chiar de hainele decedatului (la Baloteşti-Stănişeşti, la Blăgeşti, la Recea-Găiceana). Pînă să se desmeticească, victimile trăiesc clipe de adevărată panică, pe care — parțial — o transmit și asupra celorlalți.

6. *Ghici.* Doi inși, care au pus la cale totul de mai multă vreme, se postează unul în camera unde se află toți participanții și altul afară. Cel din lăuntru întreabă pe asociatul său : „Vezi pe cutare ?" I se răspunde : „îl văd !" ; „Vezi pe cutare ?" — „Da" ; „Dar pe cutare ?" Răspunsul este iarăși afirmativ, deși, în nici un caz, nu există temei pentru așa ceva. „Pe cine am pus mîna ?" Și, răsturnînd toate îndoielile celor de față, interlocutorul izolat precizează cu justețe. Toți participanții se miră neștiind că jucătorii sînt înțeleși între ei (la Secuieni). Proba la care ne-am referit este deosebit de însemnată fiindcă mărturisește măcar parțial ceva din străvechea manieră de constituire a miturilor, sugerînd cum reprezentanții diverselor culturi, animatorii credințelor și superstițiilor, profitau de ignoranța și mărginirea altora.

7. *Gisca.* Nu este decît un adevărat joc de cuvinte, amintind de atmosfera șezătorilor unde frămîntăturile sau frămîntările de limbă erau foarte frecvente. Cei ce se prind în joc trebuie să prezinte repede și fără greșală, o suită de cuvinte care se caracterizează prin dificultăți de pronunțare. Propunătorul spune : „Am o gisculiță cu doisprezece puișori / Prin foc, fiș, fiș / Prin păiș. / Pe sub iarbă, / Pe sub nalbă, / Pe sub hocă / Pui de ciocă. / Cioca cu monicu-n cap, / Cu șomicul după cap / Și c-o strachină de brînză. /Ia-o, Ioane ș-o șomusă !" Ion (sau cutare) zice : „Fiș, fiș, / Prin păiș !/ Pe sub hocă / Pui de ciocă. / Cioca cu mo-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

chicu-n cap / Și c-o strachină de brînză, / Ia-o, Ion ș-o șomuză !" Trebuind să rostească repede și fără greșală aceste cuvinte, cel solicitat nu este supus pedepselor numai rareori, (Lehancea-Podu Turcului). Participanții sînt destul de numeroși și, fără a se preciza pentru ce, este necesar să întreacă numărul de 9.

8. *Leuca (Leuca-ntoarsă).* Se joacă în curte, în jurul unui foc aprins din paie, hlujii sau hălăciugă (la Balotești-Stănișești și Lehancea-Podu-Turcului). Participanții se dispun în șir și în timpul unui adevărat dans, conducă orul acestuia și cel de după el, care poate fi considerat drept ajutorul lui, se străduie — cu o nuia — ca, lovindu-l pe cel din urmă și determinîndu-l să se ferească, să-l împingă astfel peste foc (la Scurta-Orbeni, la Șendrești-Motoșeni, la Pîncești).

Jocul prezintă deosebit de numeroase variante ceea ce probează răspîndirea și vivacitatea lui. De multe ori, cîțiva participanți — de obicei : 2 — profită de neștiința celorlalți și, pe neașteptate, cu ajutorul unei funii, îi trag peste foc (la Șendrești-Motoșeni, Huruiești, Balotești-Stănișești). Sînt semnalate și situații cînd focului îi este destinat un ins anume. Ascuns sub pat, cineva leagă pe nesimțite, unuia din participanții la priveghi, care se află în casă, picioanele, cu o funie. Scuturînd-o, cei de afară trag cu destulă brutalitate victima în foc la Secuieni). Se înțelege că acest gest, astăzi aparent gratuit, avea semnificații pentru reconstituirea cărora sînt necesare mult mai multe date decît cele de care dispunem.

Am insita asupra faptului că acest joc este într-adevăr deosebit, cîtă vreme, în unele localități, la venirea spre priveghi, virtuali participanți strigă în cor : „Leuca", mai ales cînd se apropie de poarta casei unde vor intra (la Răchitoasa). (Situații similare ne sînt cunoscute și în cuprinsul județului Vaslui). La Filipeni, jocul ne apare însoțit de o serie de formule conservate în dialog, în alte locuri legate de alte jocuri, amintind de realități asemănătoare vrîncene, de felul : „Cine e mai sus ? — Soarele. — Dar mai jos ? — Luna. — Dar mai jos ? — Pămîntul. — Și mai jos ? — Leuca-ntoarsă !" Sînt situații cînd participă perechi de băieți și fete, care stau spate în spate ținîndu-se de mijloc, jocul putîndu-se desfășura fără obligativitatea prezenței focului, chiar în camera mortuară, participanții fiind obligați, prin mișcări dibace, să se ferească de aplicarea pedepsei cu mișca, instrument de tortură despre care va fi vorba ceva mai încolo. Alte informații ne arată că „Leuca" este încă prezentă chiar acolo unde nu se mai știe nimic despre ea. De pildă, la Asău se face foc în curte și în jurul acestuia, participanții discută fără ca să se practice vreun joc anume, tot așa cum la Pîncești, obiceiul este viu fără a i se mai păstra denumirea. Implicațiile acestui joc tradițional de priveghi sînt deosebit de numeroase, el putînd fi urmărit în coregrafia noastră folclorică.

9. *Morișca.* Organizați și așezați în perechi, băieți și fete, tinerii se îngrijesc să aibă pentru fiecare cuplu un ou vechi, pe care îl străpung cu o sîrmă subțire. Hîrjonindu-se, trebuie să evite zdrobirea lui pentru a nu provoca miros și murdărie, ceea ce — de altfel — e un lucru greu

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

de făcut (la Scurta-Orbeni). Nu ne propunem să comentăm semnificația incontestabil bogată, pe care o are obiectul menit prezervării.

10. *Vulpea.* Destul de rar, acest joc întîlnit și în județul Vaslui, se desfășoară de obicei în curte. Unul din participanți dispune de un băț, pe care îl unge cu păcură sau cu alte unguente care miros urît și pătează, mascînd această operație. Încălecînd pe băț se plimbă printre ceilalți incitîndu-i să pună mîna pe el. Neștiutorii încearcă să-l apuce dar se murdăresc păcălindu-se (la Mileștii-Parincea).

În totalitatea lor, jocurile din această categorie disociază mulțimea participanților în inițiați și neștiutori.

A doua categorie de jocuri este reprezentată de aceea a măștilor zoomorfe și se înrudește, cum am mai spus, cu jocurile dramatice de la sărbătorile de iarnă. Bineînțeles că măștile zoomorfe întîlnite aici sînt mult mai puține. Le vom aminti în ordinea frecvenței.

11. *Calul.* În privința manierei de construcție, calul la priveghi diferă total de calul la sărbătorile de iarnă, unde — pe prim plan stă necesitatea de a dansa cît mai virtuos cu putință. La priveghi calul este constituit din 3 bărbați. Doi dintre ei fac corpul acestuia, acoperindu-se cu o velință. Cel din față, într-un baston, ține o oală de lut, care semnifică — de fapt — capul animalului. Pe două bețe fixate pe umerii celor doi care închipuie calul, foarte adesea se urcă un călăreț, care, intrat în camera unde este adunată lumea, dialogheazâ cu aceasta, neguțind cu publicul vînzarea animalului (la Balotești-Stănișești, Buda-Blăgești, Florești-Huruiești etc). În unele părți, cel de al doilea ins care ajută la figurarea calului poartă o mătură în loc de coadă (la Filipeni). Această manieră de a figura calul este deosebit de arhaică și numai foarte rar este semnalată în legătură cu construcția măștilor de la Anul Nou. Călărețul, ținînd la preț, preferă să-și ucidă animalul decît să-l vîndă pe nimica toată. În dialogul cu publicul, care se desfășoară peste tot în termeni relativ identici intervin replici ca : „Decît opt și opt, / Mai bine calul meu mort" (la Filipeni) sau „Decît doi lei și-un nord / Mai bine calul meu mort!" (la Leonteneștii-Ardeoani) ș.a.m.d. Participanții nu nu mai au nici cea mai vagă ideie despre „ort", monedă străveche, care era invocată în împrejurarea respectivă și tălmăcesc foarte liber pasajul asupra căruia ne-am oprit.

Sînt semnalate și maniere particulare de construcție a măștii calului. La Negri, doi inși stau pe o bancă mișcîndu-se și creînd impresia că este vorba de un cal. Și acolo, însă, ei vînd vase de lut, fiindcă strigă din cînd în cînd : „Hai la oale!" La Blăgești, calul este figurat de o singură persoană. Am reține din acest joc, mai ales, spargerea oalei, legînd practica respectivă de ceea ce arheologii au remarcat în nenumărate cazuri, atunci cînd au descoperit morminte dacice, că aproape totdeauna, lîngă cel înhumat, se spărgea o oală de lut.

12. *Capra.* Semnalată la Borșani-Cotofănești, aceasta prezintă un scenariu întrutotul identic cu cel al calului.

13. *Barza (sau cocostîrcul).* Apare cu primul nume citat la Sarata-Nicolae Bălcescu și cu cel de al doilea la Secuieni și la Șendrești-Moto-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

șeni. Un ins se mascheză cu o haină și printr-una din mînecele acesteia scoate un baston, la extremitatea căruia sînt legate două linguri în formă de cioc. Cu ciocul sînt ciupite, mai ales, fetele și femeile, ceea ce stîrnește ilaritate.

14. *La Floreşti-Hurulești*, locul barzei sau cocostîrcului este luat de pasărea de curte numită *curcă*. După ce îi înveselește pe cei prezenți este înlăturată la propunerea unui ins din mulțime, ce spune : „Ia, hai s-o tăiem !"

15. *Ursul*. La Cornățel-Urechești, jocul se pornește de la șura cu paie, masca animalului fiind întocmită din funii împletite din furaje. Pe cap jucătorul poartă o căciulă de capră. Intrînd în casă, avînd și ursar, masca aceasta îmbrățișează — mai ales — fetele. Într-o formă mai simplă este semnalată și la Cornățel. Din amănuntele referitoare la manera de construcție a măști ne putem da seama de vechimea deosebită a jocului ursului la priveghi, fiindcă în realitatea folclorică românească, numai în extrem de puține cazuri, astăzi, la sărbătorile de iarnă, ursul se mai confecționează din funii de fîn sau de paie.

O altă categorie de jocuri este aceea cu reprezentări (uneori chiar cu măști) antropomorfe.

16. Cuplul *moșneag și babă* pare să fie nelipsit din toate ocaziile. Bineînțeles, interpretarea rolului femenin se face în travesti. În județul Bacău, mai mult decît în altă parte, baba poartă un nume generalizat : „Gherdănica" (la Baloteşti-Stănișești) și „Gherghelica" (la Răchitoasa). Intrată printre participanții la priveghi, baba se ascunde uneori sub patul decedatului. Moșul o strigă de afară. Dialogul iscat între aceste personaje este, la un moment dat, deosebit de licențios. Cei din casă pun baba la tot felul de munci : să sape, să facă fîntînă din copiii prezenți ș.a. Frecvența acestor reprezentări se leagă, desigur, de rosturile cuplului în sugerarea permanenței vieții, fiindcă în nenumărate cazuri se procedează la mimarea actului sexual.

17. *Înmormîntarea* parodie. Cîțiva dintre cei prezenți fac pregătiri intense și organizează o înmormîntare. Unul o face pe „mortul" și se întinde pe o ușă sau pe o scară, fiind dus pe umeri de alți inși. 2—3 se fac bocitoare și încep a-l plînge pe decedat, improvizîndu-se texte care stîrnesc hazul auditoriului. În sfîrșit, apar" popa și dascălul", care slujesc imitînd aceste personaje reale, pe care au avut prilejul să le observe de foarte multe ori. (Cîteva mențiuni fugare despre acest joc, și pe baza unor materiale din județul Bacău, a publicat George Enache, în 1980 [7].

18. *Moartea*. Deși se joacă mai rar, cum spunea un informator, mai ales acolo unde „nu-i jelania mare" (la Dumbrava-Răchitoasa), constă din improvizarea unei măști (la Recea-Găiceana). Totodată, în mînă agită o coasă sau secere amenințînd în stînga și în dreapta, insistînd mai cu seamă asupra celor mai în vîrstă.

Această reprezentare a migrat din sfera obiceiurilor de priveghi în galeria personajelor care fac alaiurile cu reprezentări antropomorfe, cu

7 George Enache, „Comorile noastre", Iași, mai 1980, p. 33—35.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

prilejul jocurilor dramatice de la sărbătorile de iarnă. Privite împreună, jocurile de priveghi cu măşti şi reprezentări zoomorfe şi antropomorfe sînt de natură să atragă luarea aminte asupra faptului că momentul este privit de colectivitate ca un indiscutabil prilej pentru bogate şi variate manifestări dramatice.

Categoria jocurilor de priveghi realiste este, de asemenea, bine reprezentată.

19. *Scosul ciotelor* (sau „Dezbaterea cioatelor"). 2 pînă la 10 inşi se prind în braţe unul pe altul, în aşa fel incit cel strins cu putere să poată fi bine zdruncinat (la Gioseni-Tamaşi). În alte părţi (la Huruieşti), rădăcinile nu sînt dezbătute, ci trase (scoase), cei prinşi fiind strașnic traşi de după ceafă (ceea ce se întîmplă şi la Răchitoasa). Aluzia la despăduriri poate fi socotită ca o dovadă a vechimii acestei manifestări.

20. *Podul*. La Floreşti-Huruieşti, în văzul celor prezenţi, chiar în mijlocul camerei se întind pe jos, aşezaţi paralel, doi flăcăi. Se explică privitorilor că sînt grinzile podului ce urmează a fi construit. Urmează apoi punerea podelelor, improvizate din copilandrii ce-şi fac noviciatul la priveghi. După ce sînt aşezaţi în curmeziş, pe neaşteptate sînt bine croiţi cu mişca, ceea ce ar vrea să însemne că li se bat cuile.

21. *Balta cu peşte* (defapt „bătutul acesteia"). Nouă jocul ne este cunoscut din localităţi de pe Valea Prutului, unde el nu reprezintă decît o secvenţă dintr-un ansamblu de manifestări la priveghi, pe tema pescuitului. Aici, un ins legat la ochi, aşezat pe o băncuţă, învîrte cu putere mişca, ca să sperie peştele şi să-l îndrepte spre năvoade, ceea ce provoacă mare panică între participanţii ce riscă să primească lovituri zdravene (la Geoseni-Tamaşi).

22. *Vînzarea peştelui* este un joc mult mai răspîndit, semnalat la Baloteşti-Stănişeşti, Şendreşti-Motoşeni, Huruieşti, Filipeni. Flăcăii care vînd peşte trec printre participanţi şi strigă : „Hai la peşte ! Peşte proaspăt !" Ei împart participanţilor beţişoare de cîte 15 cm lungime. Cine nu cumpără este bătut cu mişca. După distribuire se strînge plata. Cine nu dă nimic este, de asemenea, bătut. Într-o formă mai modernă, la Huruieşti, sînt vîndute biletele pe care au fost notate cu creionul numere, ce înseamnă kilogramele (de fapt numărul de lovituri de mişcă, ce i se vor aplica la încheierea tîrgului, cumpăratorului).

23. *Purcelul*. La Răchitoasa, un ins este băgat într-un sac ce se leagă bine la gură. De obicei acest rol este destinat tot novicilor, fiindcă sacul va fi răsturnat şi aruncat pe toate părţile, ceea ce stîrneşte suferinţa celui din el şi hazul tuturor celor prezenţi.

24. *Moara*. Cele două semnalări de care dispunem (la Pralea-Căiuţi şi la Secuieni) vorbesc despre moara cu benzină, aşadar, despre o variantă mai recentă a acestei instalaţii. Cei din casă sînt, uneori, împroşcaţi cu făină, dar, în funcţie de dibăcia lor, se întîmplă ca, pe coşul morii, improvizat dintr-o mînecă a hainei celui ce este moară, să se toarne apă, păcălit fiind cel care spera să-i păcălească pe ceilalţi.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

25. *Hoții.* La Baloteşti-Stănişeşti, personale sînt jandarmul şi doi hoţi legaţi, acuzaţi de a fi pricinuit supărări decedatului. De obicei sînt pedepsiţi să mănînce plămădeală, cu care înecîndu-se îi stropesc pe cei din jur. În alte variante jocul este aidoma celui practicat de copii, bezîndu-se pe cinci bilețele, care, odată trase, distribuie rolurile participanţilor : hoţul, gvardistul, judecătorul, omul bun şi călăul. Joc cu pedepse, acesta nu izbuteşte să-i antreneze pe toţi cei prezenţi.

Jocuri ad-hoc, fără replici şi similitudini în alte capitole ale folclorului, nici în jocurile de copii, nici în jocurile dramatice practicate la sărbătorile de iarnă, vom vedea că întîlnim mai multe şi în chip frecvent.

26. *Mortul înviat.* Cu o aţă sau cu sîrmă se leagă o mînă a decedatului (la Buda-Blăgeşti, la Băseşti-Pîrjol etc.) şi, atunci cînd se apropie un nou venit, cineva manevrează în aşa fel încît cel mort să se mişte. Cei de faţă se înspăimîntă. (La Leonteneşti-Ardeoani, este mişcat, uneori, chiar trupul decedatului). În unele localităţi (la Enăcheşti-Bereşti Tazlău) participanţii pedepsesc cu străşnicie pe cei implicaţi în acest gen de joc.

27. *Mişca.* Numele acestui joc este acelaşi cu numele dat instrumentului special confecţionat pentru aplicarea pedepselor la toate celelalte jocuri. Nu lipseşte din nici o localitate. Mai mulţi bărbaţi (cel mai adesea tineri, dar se mai angajează uneori şi bătrînii, la Lunca Dochiei-Urecheşti) se aşează în cerc. La mijloc se află cel ce trebuie să descopere la cine se află mişca, purtată pe ascuns la spatele participanţilor. Pînă ghiceşte i se aplică multe lovituri. Mişca este fie un capăt de funie cu nod (la alotești-Stănişeşti), fie un ciorap în care se introduce un cartof (la Balcani), fie o curelușă (la Răchitoasa).

28. *Gociu.* Acest joc a fost investigat de R. Vulcănescu[8], care a publicat despre el, cum apărea la Găiceana, acum 45—50 de ani, unele informaţii au îndeajuns de complete dar interesante. Participanţii au grijă să se îmbrace cît mai gros pentru a anihila violenţa loviturilor. Cel cu mişca intră şi întreabă de fiecare : „Ştii că a murit Gociu ?" „Nu ştiu !" La acest răspuns il bate pe cel chestionat pînă cînd spune că ştie. Apoi îi dă un colac imaginar şi primeşte pentru aceasta „bogdaproste". După un timp, jocul este reluat cu întrebarea : „Ştii că a înviat Gociu ?" Discuţia se continuă astfel : „Cînd ? — Aseară. — Nu ştiu. — Nu ştii ? — Nu. — Dă colacul înapoi ! — N-am colacul, că l-am mîncat". Cel interogat primeşte lovituri pînă restituie colacul spunînd : „bogdaprostea cea de-aseară s-a dezbogdaprostit". Formula va fi spusă repede de toţi, iar cel ce greşeşte este din nou bătut. Se face precizarea că cine nu vrea să ia parte la joc spune aceasta de la început.

Aşa cum am spus şi mai înainte, există şi o grupă de jocuri care, deşi sînt larg folosite la priveghi, nu sînt decît jocuri curente practicate de copii. Dintre acestea fac parte :

---

8 R. Vulcănescu, „Revista de etnografie şi folclor", X (1965), nr. 6, p. 614—619.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

29. *Ascunsul* (sau „De-a v-aţi ascunselea"). Se joacă în ogradă, mai ales în anotimpurile călduroase. Este preferat de fete, cum se petrec lucrurile la Băseşti-Pîrjol.

30. *Prinsul* (sau „De-a prinsul"). Semnalat, de asemenea, în localitatea amintită mai sus, beneficiază de aceleaşi condiţii.

31. *Baba-Oarba*. La Bolovăniş-Ghimeş Făget se întîlneşte în forma sa clasică, în schimb, în unele localităţi din zona Moineşti, deşi are forma ştiută, poartă numele de „Barba-Oarba", tot aşa cum — în aceeaşi zonă — mai poartă şi denumirea de „Chiriţele", desigur, ca o consecinţă a întrebării pe care cel legat la ochi, o pune din cînd în cînd : „Unde eşti Chimiţă?" La acest joc se antrenează mai ales tineretul.

32. *Iepurele*. Unul din participanţi (la Şendreşti-Motoşeni) confecţionează dintr-o batistă, o păpuşă ce reprezintă un iepuraş, pe care o arată celorlalţi provocîndu-i la hîrjoană.

33. *Zboară-zboară*. Este un joc întîlnit la priveghi în mai multe localităţi de pe Valea Trotuşului. Flăcăi şi fete, bărbaţi şi femei tinere participă trebuind să ridice mîna numai atunci cînd într-adevăr, cel ce rosteşte cuvintele „zboară-zboară" le asociază cu vietăţi investite cu această calitate. Celor ce greşesc li se aplică diverse pedepse (să sărute pe cineva, să bea o cană cu apă ş.a.m.d.).

34. *Maiul şi butucul*. Beneficiem de o bună descriere a acestuia, aşa cum se practică la Băseşti-Pîrjol. Numărul participanţilor este de patru. Unul este butucul şi se aşează bine sprijinit pe mîini şi pe picioare. Altul este maiul. Ceilalţi doi iau maiul (de cite o mînă şi un picior) şi dau cu dosul acestuia în dosul butucului. Dacă butucul era rezistent „crăpa" (adică suferea) maiul. Şi invers. Cei din jur se distrează observînd grimasele şi auzind văităturile jucătorilor.

35. *Biza*. Nu greşim dacă apreciem că acest joc este deosebit de răspîndit. Uneori (la Dumbrava-Răchitoasa) este organizat afară, la lumina focului. Chiar dacă la Frumuşelu-Glăvăneşti îi antrenează mai ales pe copii, la Recea-Găiceana se prind în joc şi insurăţeii.

Desfăşurarea este bine cunoscută. Un participant, căruia i se acoperă ochii, ţine o mînă cu palma deschisă şi orientată spre spate, subsuoară. Cineva din grup loveşte cu putere. Ghicit, cel care a aplicat lovitura îi ia locul. Adesea, acest joc este deosebit de violent, dar, cine acceptă să ia parte nu poate avea nici o pretenţie. Un informator de la Filipeni spunea „în vechime, dacă la priveghi murea cineva, cel ce i-a pricinuit moartea nu avea nici o judecată".

36. *Palmele*. La Răchitoasa, cei ce vor să intre în joc pun palmele, pe rînd, una peste alta. Al zecelea va porunci diferite pedepse celorlalţi.

37. *Puricele* (sau „Sai purice !"). Destul de răspîndit (atestat la Băseşti-Pîrjol, la Blăgeşti, la Zemeş, la Balcani, la Sărata-Solonţ), acest joc se desfăşoară în felul următor. Un participant se aşează pe un scaun în mijlocul celorlalţi. Cineva spune : „Sai, purice !" El răspunde : „Nu mai pot de pîntece". Dialogul urmează : „Pînă cînd ?" „Pîn-n-oi săruta pe (cutare)". Refuzat va fi pedepsit aplicîndu-i-se lovituri cu mişca.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

38. *Ineluș-învîrtecuș.* La Băsești-Pîrjol, la Dumbrava-Răchitoasa, Filipeni, Zemeș, stînd pe scaun, unul dintre cei ce iau parte la joc se așează în cerc în juru-i, ceilalți așează fiecare cîte un deget pe spatele lui. El trebuie să ghicească pe al cui deget a fost pus un inel, după cum sună și întrebarea : „Ineluș-învîrtecuș, ghici pe-al cui deget am pus ?“. Ghicind, în locul lui trece cel descoperit. Dacă greșește i se spune : „N-ai ghicit, n-ai ghicit, / Stai aici îngrămădit ! / Buf, căldare, buf !“, urmînd a fi în continuare înghiontit de participanți.

39. *Paiul* (cu variantele sale, atunci cînd este înlocuit cu alte obiecte *Inelul* — la Dumbrava-Răchitoasa și Șendrești-Motoșeni — și *Banul* — la Bibirești-Ungureni). Mai mulți tineri, de ambele sexe, se așează la rînd ținînd palmele în așa fel încît cineva să lase în ele, pe ascuns, la unul din jucători, un pai. Unul dintre participanți trebuie să ghicească unde a fost ascuns. Se aplică pedepse dintre cele mai variate.

40. *Crai, crai, ce poruncă-mi dai ?* La Băsești-Pîrjol, la Buda-Blăgești și în alte părți se alege dintre cei ce se prind în joc, un crai care aplică pedepse tinerilor, de obicei, plăcute pentru aceștia.

41. *Răbușul.* (Denumit în zona Moinești și *Armașul).* Se joacă și la Păncești-Sascut, la Sascut Sat și în alte localități. Se cioplește un băț în patru dungi, pe fiecare latură inscriindu-se cîte un semn D = domn (sau arneș), O = nici o pedeapsă, 1 = o lovitură și 2 = două lovituri. Participanții suferă consecința felului în care le cade răbușul sau zarul, sau titirezul.

La Geoseni-Tamași jocul este cunoscut într-o variantă intitulată *Domniile ;* la Valea Seacă (fostă Mîndrișca) se numește *Coțca,* iar în comunele Căiuți, Cotofănești, Urechești și Ștefan cel Mare apare sub denumirile de *Crițele* (probabil fiindcă erau folosite cîndva plăcuțe de piatră), *Țigănelele, Lemnușul, Fiarele și Vizirii,* multele variante pe care le cunoaște confirmînd vechimea și larga lui răspîndire.

În sfîrșit, vom mai aminti și două jocuri despre care ne lipsesc alte informații decît aceea că există, ceea ce nu a înlesnit clasificarea lor.

42. *Hrîșcu* (la Negulești-Dealu Morii).

43. *Dorohoiul* (în aceeași localitate).

Înclinăm să credem că, în afara celor prezentate aici există și altele, neînregistrate încă, pentru aflarea cărora sînt necesare cercetări și investigații în continuare.

Oricît de sumară ar fi, aprecierea acestor date ne ajută la caracterizarea obiceiului, prezentîndu-ni-l ca pe o manifestare precreștină, ale cărei caractere arhaice sînt deosebit de bine conservate. Întreaga concepție de natură deosebit de veche se arată a fi răzbătut cu tenacitate pînă în zilele noastre, ceea ce face ca interesul pentru această manifestare să se justifice, fiind vorba de unul din puținele capitole foarte rezistente ale spiritualității primare. Consemnarea a cît mai multe din aspectele la care ne-am referit poate înlesni descifrări deosebit de utile pentru înțelegerea trecutului. Permanenta revitalizare a acestor jocuri, prin racordarea lor la vremurile noi, arată că fenomenul priveghiului este

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

încă resimțit ca făcînd efectiv parte din elmentele necesare și justificate ale societății. Căci alte interpretări nu ar putea primi relațiile joc de priveghi — joc de Anul Nou, sau joc de copii.

Este și motivul pentru care, astăzi, cînd datele respective mai pot fi adunate încă, am socotit necesar să ne preocupe o cît mai conștiincioasă depozitare a lor, care, stînd la îndemîna cercetătorilor, să-și poată găsi tălmăcirea adevăratelor înțelesuri.

JEUX DE VEILLE DU DÉPARTEMENT DE BACĂU

Résumé

En base de 66 anquêtes folkloriques spéciales, directes et indirectes, effectuées dans 60 localités du district de Bacău, pendant les trois dernières années, le présent matériel établit le répertoire des jeux de veille. On entend par jeux de veille les manifestations bruyantes de la collectivité qui veille le défunt durant les trois nuits qui séparent le décès de l'enterrement.

On distingue les catégories suivantes de jeux :

— initiatiques et vertueux (comme — par exemple — le charbon enflammé suspendux au cadre de la porte ou au plafond, à l'aide d-un fil passé par l'aiguille qui le rattache; tout le monde souffle là dessus pour éviter qu'il soit atteint et brûlé et pour provoquer plutôt la brûlure des autres) ;

— avec des masques et représentations zoomorphes (comme le cheval, l'ours, la cigogne etc) ;

— avec des masques et représentations anthropomorphes (comme le vieillard, la vieille etc), ces dernières catégories étant à rapprocher d'habitude des jeux dramatiques qui sont pratiqués lors des fêtes d'hiver.

— realistes (l'extraction des racines, la contruction du pont etc) ;

— ad-hoc, sans répliques ni similitudes dans les autres manifestations folkloriques (le mort qui ressuscite etc) ;

— totalment ressemblants aux jeux d'enfantes (collin-maidard, le puce, jeu de cache-cache etc).

Leur total este de 43.

L'auteur considère que, même si le matériel est à present descriptif, il fournit des données utiles pour pouvoir passer à l'interpretation des faits.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

TRADIȚIE ȘI INOVAȚIE ÎN ORNAMENTICA ȚESĂTURILOR DE INTERIOR DIN ZONA TROTUȘ

de DORINEL ICHIM

În condițiile dezvoltării impetuoase a revoluției tehnico-științifice din societatea contemporană, a mutațiilor de natură economică, socială și politică care au loc într-un ritm accelerat, comparativ cu etapele anterioare, se produc schimbări rapide în viața culturală și spirituală a comunităților sătești.

Aceste schimbări au cuprins mai cu seamă satul românesc situat în zonele în care industria a cunoscut o dezvoltare rapidă în anii construirii socialismului. Din acest punct de vedere satele din zona Trotuș sînt puternic ancorate în industria extractivă a cărbunelui, petrolului și sării, precum și în cea petro-chimică de pe platformele de la Borzești și Gheorghe Gheorghiu-Dej. Schimbarea condiției sociale de țăran cu cea de muncitor a adus o serie de transformări în viața tradițională a satului trotușan. O nouă diviziune a muncii în care femeia lucrează la C.A.P. și are în răspunderea sa gospodăria, iar bărbatul lucrează în fabrică și face naveta, definește caracterul mixt al gospodăriei țărănești în această etapă.

Toate aceste schimbări oglindite pe plan social-economic, precum și mutațiile survenite în conștiința oamenilor, ca urmare a acțiunii factorilor educaționali, se oglindesc într-un anumit fel în domeniul artei populare unde fenomenul inovator se face tot mai mult simțit.

Aspectului inedit și pitoresc al arhitecturii populare din satele de pe milenara vale a Trotușului i se adaugă interioarele țărănești, amenajate cu mult gust artistic, avînd o bogată gamă de textile decorative de interior.

Conturată ca zonă etnografică moldovenească propriu-zisă, Trotușul păstrează un pronunțat specific local în ceea ce privește bogăția și varietatea tipurilor ornamentale de țesături care au fost utilizate în impodobirea interioarelor țărănești. În zonă au existat toate condițiile dezvoltării industriei casnice care, la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, a ajuns la rangul de meșteșug artistic.

Practicarea țesutului pe parcursul a mai multor milenii a dat naștere unor diverse categorii de obiecte, care datorită gradului înalt de perisabilitate, nu s-au putut păstra decît foarte rar, în cazuri de excepție. Cea

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

mai veche țesătură din Europa s-a descoperit în așezarea neolitică de la Sucidava (Celei) Jud. Olt, într-o așezare neolitică [1]. Descoperirile arheologice de la Garvăn — Dinogeția ne dau prețioase dovezi materiale care vin în sprijinul atestării unei veritabile industrii casnice în perioada secolelor X—XII [2].

Dacă în practicarea meșteșugului țesutului putem vorbi despre tradiții milenare, în privința stilului, tehnicii și motivelor ornamentale, cercetările noastre se restring la ultimele două secole. Desigur că pe tot parcursul practicării meșteșugului au existat idei novatoare care s-au manifestat prin evoluția tehnicii, cromaticii și ornamentației.

Deoarece raportul dintre tradiție și inovație este un raport dialectic, socotim necesar să clarificăm conceptul de *tradiție* și de *inovație*, precum și relațiile dintre acestea. Socotim prin *tradiție* un ansamblu de concepții, de obiceiuri, de datini și de credințe care se statornicesc istoricește în cadrul unor grupuri sociale sau naționale și care se transmit (prin viu grai) din generație în generație, constituind pentru fiecare grup social trăsătura lui specifică [3]. Prin *inovație* se înțelege o noutate, schimbare, prefacere care aparține prezentului și va aparține trecutului. Socotim inovație acea înnoire care are loc în limitele normelor tradiționale, ideea de continuitate dezvăluindu-și sensuri precise în domeniile diverse ale culturii populare.

Făcind o analiză amplă a fenomenului de tradiție și inovație D. Matei arată că „sînt prea complexe ca să poată fi exprimate în noțiuni finite, iar conținuturile lor mult prea bogate și în continuă devenire pentru ca analiza să aibă o limită" [4]. Ceea ce astăzi este socotit a fi o inovație care a spart tradiția, mîine sau într-un viitor apropiat va fi asimilat în fondul tradiției. În acest sens este necesar să facem precizarea că nu orice noutate, inovație, țișnire devine tradiție și este asimilată ca atare. Inovația devine tradiție în urma unui fenomen de „decantare a valorilor", ceea ce în literatură corespunde cu „orizontul de așteptare".

Problema tradiției și-a inovației în cultura populară este, de fapt, problema apariției unor forme noi, cu o structură nouă, apărută în procesul ei de evoluție. Privită din prrspectivă istorică tradiția este sursă de viață, sursă de creație dar și sursă de conflict. Cercetarea proceselor de înnoire a formelor artistice în raport cu tradiția poate fi abordată însă dintr-o pluritate de perspective : în raport cu tradițiile culturii și civilizației, cu tradițiile etnice și naționale, cu tradițiile proprii și specifice ale artei populare [5].

Funcțiile tradiției etnice și naționale nu pot fi în mod eficient cercetate mai înainte de cunoașterea sistemului tradițiil r de artă populară ca sistem specific de valori. Împletirea dintre „vecini și nou", deci mișcarea de la tradiție la inovație în arta populară este în primul rînd,

1 Marin Nica, *Magazin istoric*, nr., 6, 1976, p. 56—57.
2 I. Barnea, în SCIV, nr. 2, 1961, p. 311.
3 *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Academiei, 1975, sub voce.
4 D. Matei, *Tradiție și inovație în artă*, Editura Academiei, București, 1975, p. 7.
5 *Ibidem*, p. 9.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

expresia dinamicii interioare a limbajului artistic. În acest sens ornamentica populară constituie un aspect al esteticii artei populare în care *polimorfia ornamentelor* este prezentată în evoluția istorică, de la prototipurile eltmentare pînă la variantele tradiționale ulterioare, moderne și contemporane, mai complicate, deopotrivă geometrice, negeometrice, sau mixte din punct de vedere compozițional[6].

În ceea ce privește funcția estetică a inovației trebuie să menționăm faptul că aceasta deschide posibilitatea apariției unui nou stil printr-o individualitate, dar construirea noului stil ocupă spațiul unor epoci istorice. Accentuînd deci caracterul de procesualitate al inovației, sîntem departe de a identifica inovația cu procesul „abaterii de la normă".

Orice inovație este, în același timp, o noutate, dar nu orice noutate este și o inovație. Noutatea *diferențiază*, dar nu *distanțează* estetic. Aduce o *soluție*, și nu o *mutație*, deschide o *cale*, dar nu o revoluție.

Noutatea diferențiază prin folosirea particulară a mijloacelor de expresie, a tehnicilor și materialelor, fără a opera însă schimbări în destinul estetic al acestora.

Raportul tradiție — inovație se construiește diferit, în diferite epoci istorice, în mod particular în funcție de istoria, valoarea și autoritatea propriilor tradiții.

Studierea raportului dialectic dintre tradiție și inovație în domeniul ornamenticii ne dă posibilitatea decodificării sensurilor multiple într-o viziune logică de la simplu la complex și de la element la motiv și la compoziție ornamentală. Făcînd aprecieri asupra ornamenticii, Lucian Blaga arăta că acest fenomen specializat al artei populare „este tocmai depozitarea tainelor colective ale fiecărei etnii"[7]. Dedicîndu-i un amplu studiu, Nicolae Dunăre arăta că „ornamentica populară dobîndește semnificația de document etnografic și istoric, cu ajutorul căruia se poate determina nu numai evoluția stilului popular al unei zone etnografice ori al unui popor, dar și evoluția parcursă de modul de viață desfășurat în sinul comurității etnografice respective, implicit deosebirile conturate între diferitele categorii sociale de populație"[8]. Prin ornamentică se relevă multiplele căi de dezvoltare materială și spirituală precum și de exprimare artistică a unui popor.

În aceeași ordine de idei menționăm pe Tancred Bănățeanu care apreciază că semnul social care consemnează, povestește sau comunică nu reproduce limba vorbită, ci pe cea gîndită. Aceste elemente sînt considerate de domnia sa ideograme care comunică simboluri, fapte, trăiri istorico-sociale, acumulări etnice[9].

---

6 Nicolae Dunăre, *Ornamentica tradițională comparată*, Editura Meridiane, București, 1979, p. 16.
7 Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, București, 1969.
8 Nicolae Dunăre, *op. cit.*, p. 144.
9 Tancred Bănățeanu, *Arta populară bucovineană*, București, 1975, p. 409.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Ornamentele transpuse geometric în cazul textilelor constituie în ultimă instanță o reflectare a realității înconjurătoare, filtrată prin știința creatorilor populari și modificată în măsura experienței de producere și a mijloacelor tehnice utilizate în fiecare epocă.

Ornamentațiile preistorice, care aveau în trecutul istoric funcții magice, tind să devină simple ornamente, miturile primitive care alcătuiau lumea credințelor originare devin, pe măsura micșorării conștiinței mitice, narațiuni cu valoare istorică sau fantastică.

Ornamentele populare parcurg de obicei un proces de reedificare morfologică, structurală și chiar semantică intrucît pe fiecare treaptă de evoluție ele exprimă, „intr-o formă corespunzătoare mentalitatea epocii respective, necesitățile practice ale vieții cotidiene" [10].

Studiile care s-au făcut asupra ornamenticii ne dau posibilitatea să apreciem că aceasta se află într-un continuu proces de evoluție de întrepătrundere, în ceea ce privește conținutul, forma și măiestria acesteia. Dezvoltarea ornamenticii de la o epocă la alta corespunde creșterii continue a capacității creatoare a membrilor comunităților omenești de a discerne însușirile calitative variate ale faptelor și fenomenelor din mediul natural și cel social.

Ornamentica populară tradițională cunoaște o diferențiere esențială bipolară : modul de tratare geometric și cel liber desenat. Referindu-se la geometrismul artei populare românești. Lucian Blaga nota : „Sub unghiul dominanței și al dozajului, descoperim că în ornamentica românească suveranitatea geometrismului drept liniar și al figurației stilizate e mai notărită deci în altă parte, iar dozajul între geometric și motive organic —stilizate nicăieri așa de echilibrat, arta populară românească excelează așadar printr-o consecvență stilistică de mare accent" [11].

Dar, în arta populară românească, modalitatea de tratare ornamentală negeometrică se extinde, într-o măsură mai accentuată, de la ceramică, grafică și pictură populară, la arta textilă, sculptură în lemn, abia la sfîrșitul veacului trecut. Către mijlocul secolului nostru motivele ornamentale liber desenate, în special de inspirație fitomorfă, dețin un rol tot mai important, marcînd o corelație tot mai strînsă cu izvorul realist de inspirație.

Cercetările efectuate pe parcursul a mai multor ani și cu ocazia campaniilor de achiziții au scos la iveală un bogat material ornamental în domeniul țesăturilor de interior, ceea ce ne permite să abordăm problema tradiție-inovație, în exclusivitate la această categorie de textile. Pentru zona Trotuș, în care ceramica și arta lemnului joacă un rol secundar, este valabilă afirmația făcută de Georgeta Stoica care arată că : „Dintre toate categoriile de obiecte care constituie interiorul locuinței țărănești, textilele îndeplinesc rolul decorativ cel mai important. Indiferent de materialele din care sînt confecționate, lînă sau bumbac, cînepă, in sau borangic, prin modul în care se așează pe mobile, pe perete, pe

10 Paul Petrescu, *Motive decorative celebre*, Editura Meridiane, București. p. 9.
11 Lucian Blaga, op. cit., p. 214.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cuime, la grindă, prin compoziția ornamentală și prin cromatică, țesăturile definesc stilul decortiv al interiorului dintr-o anumită zonă" [12].

Din acest punct de vedere zona Trotuș se subordonează stilului moldovenesc de ornamentare a interiorului țărănesc cu excepțiile de rigoare privind interferențele zonale cu Transilvania și cu Vrancea. Microzonele de contact sînt localizate în bazinul superior al Trotușului, Cașin și Oituz. În cadrul acestor contacte neîntrerupte, mijlocite de schimburile culturale între zonele și regiunile locuite de aceeași etnie, între diferite etnii conlocuitoare sau învecinate a existat în ansamblul fenomenului ornamental un proces de receptare, precum și de transmitere a o seamă de valori artistice, inclusiv a unor procedee ori elemente, motive și compoziții.

Diversele ocupații ale populațiilor din zona Trotuș și activitatea social-economică din domenlul forestier, minier, meșteșugăresc, agro-pastoral și comercial au dat naștere la o multitudine de reprezentări ornamentale transpuse în arta lemnului, a ceramicii, dar mai cu seamă în țesăturile, alesăturile și broderiile întîlnite în interioarele tradiționale, dar și în cele moderne.

CATEGORII DE ȚESĂTURI

În privința clasificării țesăturilor decorative de interior studiile de specialitate le-au acordat o atenție deosebită, pe măsura importanței lor, în funcție de mai multe criterii [13]. Acestea sînt, desigur, valabile și pentru cele din zona Trotuș. Din punct de vedere al materialului din care sînt confecționate ele pot fi clasificate în trei grupe : țesături din fibre de origine animală — lînă și borangic ; țesături din fibre de origine vegetală — in, cînepă, bumbac ; țesături mixte la care firele de bătaie sau cele de urzeală pot fi de origine animală cît și de origine vegetală.

Din punct de vedere al formei se disting : cerga, lăicerul, păretarul, scoarța și covorul, confecționate din lînă. Din categoria celor țesute din fibre vegetale fac parte țesăturile pentru pat și masă, adică pentru acoperit mobilele cearceafuri, fețe de mese, fețe de perne, prostire de culme. Cu caracter decorativ sînt ștergarele de perete, de icoană și de oglindă.

La țesăturile mixte au fost înlocuite, încă de la începutul secolului nostru, firele de urzeală din lînă cu cele de bumbac și cînepă. Cercetarea ornamenticii populare dă posibilitatea formulării mai multor elemente constitutive ale acestui domtniu artistic : *materialele, cromatica, tehnici decorative, funcția socială și semantică*.

---

12 Georgeta Stoica, *Arhitectura interiorului locuinței țărănești*, 1974, p. 31.

13 Marcela Focșa, *Scoarțe românești*, București, 1970 ; Gh. Nistoroaia, *Ștergare românești*, București, 1978 ; G. Stoica, *Arhitectura interiorului locuinței țărănești*, 1974 ; Tancred Bănățeanu, *Arta populară bucovineană*, 1975 ; Angela Paveliuc, *Arta populară din zona Bolotanilor. Scoarțe și Lăicere*, 1976 ; Melania Ostap, *Contribuții la cunoașterea artei populare din județul Vaslui*, 1974 ; Paul Petrescu și alții, *Arta populară pe valea Bistriței*, București, 1969.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

După cum s-a arătat, materialele — în cazul nostru fibrele — fie de natură vegetală sau animală, mai recent sintetice, constituie elementul de bază în procesul creației. Schimbarea materialelor tradiționale de la o epocă de dezvoltare la alta a dat naștere la noi caracteristici ale țesăturii. Astfel, la țesătura scorțoasă a lăicerelor și scoarțelor care folosea ca urzeală părul și ca bătează, lîna, s-a ajuns la o țesătură moale, flexibilă, cu rezistență scăzută, datorită materialelor noi folosite *bumbacul* pentru urzeală și *melana* pentru bătează. Un prim pas în înlocuirea materialelor tradiționale a fost făcut la începutul secolului nostru, cînd firele de lînă din urzeală au fost înlocuite cu fire de cînepă răsucite. La lăicere și la păretare cînepa s-a folosit pentru țesut astfel: *fuiorul* cu fibră lungă pentru urzeală și *bucii*, pentru bătează. Cu totul izolat s-au țesut și covoare din cînepă la Lăloaia — Comănești Tot ca o noutate în ceea ce privește folosirea diversă a materialelor menționăm și lăicerele numite *codare*, obținute din deșeuri textile. Decorarea acestora este din dungi și praguri cromatice policrome, cu un joc de linii și culori la voia întîmplării. Fiind în exclusivitate de uz, acestea nu fac subiectul analizei noastre.

TEHNICI DECORATIVE

Materialele folosite într-un domeniu al artei populare dictează și tehnica adecvată pentru prelucrarea lor. Utilizarea tehnicii țesutului nu oferă altă soluție decît o stilizare strict geometrică. Cusutul în urma acului, după un desen conceput în prealabil, dă posibilitatea dezvoltării ornamertului într-o manieră mai liberă.

Lăicerele, scoarțele, covoarele, prostirile de culme și unele ștergare sînt țesute în cea mai veche tehnică, aceea în două ițe. Unele așternuturi de pat, macaturi sînt țesute în patru și cinci ițe. Ceea ce pare să reprezinte o noutate în evoluția tehnicii de țesut se referă la procedeele tehnice utilizate. Astfel, pentru realizarea compozițiilor ornamentale sînt folosite două procedee. Ornamentele în unghiuri drepte se obțin prin folosirea unui fir comun de urzeală pe după care se trece, alternativ, firele de bătează ale celor două spații vecine, colorate diferit. Pentru realizarea liniei oblice este folosit alesul „în acățători", „cățători" sau „mutători", între firele de urzeală formîndu-se mici orificii care dau efect decorativ țesăturii. Țesăturile recente, folosite pentru acoperitul paturilor și al pereților folosesc tehnici și procedee noi. Cuverturile plușate sînt țesute în andrele: după un fir ridicat prin andrele se țese un fir „prost".

Un alt procedeu folosit la cuverturi este cel „în laturi", cu ornamentul geometric cu alesături printre fire și „pășituri", peste fire. Pe lîngă lăicerele în patru ițe „în ozoare", se țes în ultima jumătate de veac macaturi, denumite și „pichiri" în ornamente foarte mărunte, de regulă geometrice, executate în mai multe zeci de ițe.

Din cele relatate mai sus rezultă caracterul dinamic al activității tehnice din satul românesc. Tehnica țesutului manifestă un act de înde-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

minare, de deprindere și unul de creație pornit din dorința de a produce ceva nou. Pierre Francastel formulează astfel relația dintre tehnică și înnoire : „Cînd se produce o veritabilă înnoire în ordinea puterilor și transformare de către om a materiei, o înnoire corespunzătoare în ordinea gîndirii figurative este necesară“ [14].

Tehnicile de cusătură artistică și de broderie executate mai ales pe ștergarele decorative, fețe de mese sînt variate. Cea mai veche este „în cruce“ și „în butuși“, iar pentru bazinul superior al Trotușului cusătura „cu pui pe dos“. S-a folosit și tehnica cusăturii „la un fir“ sau cea mai nouă „în urma acului“ după desen. Diversele tehnici de cusături și broderii artistice executate pe țesăturile din fibre vegetale fine dau posibilitatea interpretării geometrice a compozițiilor ornamentale care au la bază ca element „cruciulița“ sau „butușul“. Există și o serie de procedee mai noi, artizanale, în care tehnica se află cu totul în stăpînirea creatorului popular și aceasta o folosește cu multă pricepere și îndemînare. De multe ori artizanul înfrîngînd structura materialului aflat la dispoziție obține ornamente noi, cu o redare negeometrică, în genul desenului liber. Asemenea tehnici se practică pentru fețele de mese din lasetă, decupările prin tăieturi la fețele de perne noi, mici piese decorative sub formă de bibelouri, așezate pe suprafețele plate ale mobilierului modern, pe televizor sau pe radio. Noile produse, într-o varietate tot mai mare, corespund noului cadru modern al organizării interiorului.

Tehnica s-a aflat totdeauna la îndemîna țărăncilor trotușene utilizînd-o după aprecierea, îndeminarea și gustul lor. Astfel au apărut ornamentele cu o tematică fitomorfă, zoomorfă sau mixtă care s-au realizat într-o modalitate plină de originalitate, tocmai datorită stăpînirii tehnicii și îmbinării procedeelor tehnice. Aici a intervenit și intervine spiritul mereu novator, de căutări a creatoarei care nu copie modelul, ci îi aduce totdeauna ceva nou, o contribuție proprie. G. Oprescu vorbea pe bună dreptate despre existența unei tendințe a țărăncii de a nu reîncepe același model, de a încerca mereu unul nou [15]. Variațiile individuale ale creatorilor au putut fi constatate și în alte domenii ale artei populare.

CROMATICA

Și în domeniul cromaticii se poate stabili o evoluție a conceptului de culoare, marcat de momente ale dezvoltării societății tradiționale și apoi ale celei industriale. K. Marx a prefigurat însăși importanța etnografică și etnopsihologică a cromaticii populare încă de la mijlocul secolului al XIX-lea, considerînd simțul culorilor ca „forma cea mai populară a simțului estetic“ [16].

După cum sublinia N. Dunăre „în raport cu morfologia și structura pieselor sau cu morfologia și structura ornamentelor, cromatica rămîne

14 Pierre Francastel, *Art et téchnique*, Paris, 1956, p. 14.
15 G. Oprescu, *L'art du paysan roumain*, p. 44.
16 K. Marx și Fr. Engels, *Despre artă și literatură*, București, 1953, p. 58.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

domeniul cel mai palpabil, cel mai în măsură să sublinieze diferențierile de vîrstă și de stare civilă — cromatica înlesnind și diferențieri etnice sau zonale, în raport cu anumite tradiții, stadii atinse" [17]. În cercetările de teren efectuate în zonă, multe persoane denumeau scoarțele sau lăicerele colorate vegetal ca fiind „bătrînești", „vehi" sau „de demult", diferențiindu-le de cele vopsite cu „buială" care erau relativ mai recente sau chiar noi.

Țesăturile decorative de interior din zona Trotuș ne apar într-o bogată paletă cromatică. Dintr-o perioadă străveche s-au păstrat pînă astăzi țesăturile arhaice care folosesc *culoarea naturală* a firelor, cum ar fi cerga, procovița, pătura și așternutul de pat (Pl. 1). *Coloritul vegetal* folosit la lăicere, păretare și scoarțe se făcea după rețete tradiționale (Pl. 2). O parte din acestea, culese din zona Trotuș, au fost publicate de Tudor Pamfile și Mihai Lupescu [18].

Trecerea de la coloritul vegetal la cel pe bază de culori industriale este surprins astfel de către G. Oprescu : „Curînd coloratul firelor este încredințat boiangiului, țăranca rezervîndu-și numai țesutul. Cromatica strămoșească decade, dispare. În locul ei, împreună cu modele noi, după moda de la orașe, care poceau tradiția admirabilă a artei populare de pînă atunci, au apărut culorile strigătoare pe care le vedem azi." [19] Folosirea pe scară largă a coloranților industriali a dat naștere la categorii noi de piese care se disting tocmai datorită cromaticii. Astfel, la cerga tradițională (Oituz, Dărmănești), monocromă sau bicromă, care folosea coloritul natural al firului, se adaugă mai recent două tipuri cromatice noi : *țărcată*, în care alternează o gamă cromatică de 4—5 culori stridente, dar apropiate ca tonalitate ; *mocănească*, care mai păstrează față de prima un „prag" alb printre celelalte culori, spre a aduce aminte parcă de tipul cromatic tradițional (Pl. 1).

De cele mai multe ori țesătoarele își vopsesc lîna pentru țesut îmbinînd cu multă iscusință atît coloranții vegetali și industriali pe care îi combină cu culorile naturale ale materialelor textile. Măiestria artistică, priceperea și îndemînarea cu care se obțineau și apoi se îmbinau culorile, făceau ca în lăicere, păretare, coarțe și covoare să se regăsească un crîmpei din natura înconjurătoare.

În colorit și în fixarea cipurilor ornamentale sînt aplicate trei principii decorative : juxtapunerea, alternarea și repetiția. Juxtapunerea presupune alăturarea a două culori, alternanța se folosește pentru a epuiza toate virtuțile coloristice, iar repetiția pentru a sconta și efectul de ritm. Desigur că nu trebuia să trecem cu vederea peste tendințele actuale în cromatica țărănească, în care se observă tot mai mult dorința de a lucra cu culori complementare și intermediare, care vizează în spe-

17 Nicolae Dunăre, *op. cit.*, p. 68—69.
18 T. Pamfile și Mihai Lupescu, *Cromatica poporului român*, București, 1914, p. 35—38, 101, 123.
19 G. Oprescu, *Arta țărănească la români*, București, 1922, p. 49.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cial pe femeile tinere. La acestea noțiunea de frumos se suprapune cu cea de *ochios*, iar armonizarea culorilor tinde către o gamă cromatică nouă.

FUNCȚIA SOCIALĂ A ORNAMENTAȚIEI

Dintre elementele constituitive ale cromaticii populare *funcția socială* și *semantica* sau semnificațiile elementelor, motivelor sau compozițiilor ornamentale sînt fenomene suprastructurale. În acest context ornamentica reflectă lumea înconjurătoare, natura, viața, ocupațiile tradiționale, contactul cu alte zone etnografice și cu alte etnii, subliniind astfel caracterul ei social, o viziune asupra lumii și a raportului omului cu ea.

În foarte multe cazuri nu se mai păstrează denumirea tradițională a motivului ornamental. Forma lui, termenul nou care i s-a atribuit dezvăluie un anumit fel de exprimare, tradiția și concepția unei comunități sociale, sistemul de relații social-economice și culturale în care se află.

Diferențierele pe plan semantic ale ornamentelor populare, de la o epocă la alta au fost surprinse de S. V. Plehanov astfel: „În diversele epoci ale dezvoltării sociale, natura produce asupra omului impresii diferite... Dar, întrucît în epoci diferite, din cauza deosebirilor dintre raporturile sociale, în mintea oamenilor pătrunde un material diferit, nu-i de mirare că și rezultatele prelucrării lui nu sînt deloc identice."[20]

CLASIFICARE ISTORICĂ

Studiu ornamenticei populare sub raportul dialectic al tradiției și inovației ne obligă să apelăm la *criteriul istoric* de clasificare, conform căruia acestea pot fi: *tradiționale*, adică apărute pînă la sfîrșitul feudalismului; de *tranziție*, apărute în epoca modernă, ori rezultate din dezvoltarea celor anterioare; *contemporane*, create în general, de la începutul secolului al XX-lea și pînă astăzi.

Întrucît materialul textil de care dispunem nu este mai vechi de a doua jumătate a veacului trecut, vom socoti ca tradiționale elementele și motivele ornamentale pe care le putem identifica pe lăicere, covoare și ștergare. Pentru perioada la care se referă cercetarea țesăturilor decorative de interior din zona Trotuș, s-au putut constata *mai multe etape* la care ne putem raporta în timp: pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea, începutul secolului al XX-lea, între cele două războaie mondiale și după al doilea război mondial, pînă astăzi.

ORNAMENTE TRADIȚIONALE

Avînd o răspîndire care depășește granițele zonei la care ne referim, ornamentele tradiționale au la bază fondul arhaic traco-dacic. Multe dintre elementele și motivele ornamentale în discuție, le regăsim pictate

20 G. V. Plehanov, *Scrisori fără adresă, Arta și viața socială*, București, 1957, p. 29.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

pe splendida ceramică cucuteniană, descoperită în așezările neolitice, din zona Trotuș: Gura Văii, Podei—Tg. Ocna, Măstacăn—Tg. Trotuș, Vermești-Comănești, Poduri-Moinești, precum și din zonele învecinate: Trebeș-Bacău, Izvoare și Traian-Neamț (Pl. 3). Așezările din epoca bronzului de tip Monteoru din bazinele Trotușului și Siretului ne oferă material ceramic cu o bogată ornamentație geometrică aplicată în tehnică inciziei pe pasta încă neuscată. Dintre ornamentele tradiționale întîlnite la țesăturile de interior din zona Trotușului trebuie să remarcăm *linia*, compozițiile care se bazează pe jocul de linii ca fiind cele mai vechi și specifice acestui gen de creație. Linia dreaptă, prezentă sub formă de *vristă*, *dungă* sau *dungulință*, întîlnită la lăicere, păretare, ștergare, constituie elementul de bază al sistemului ornamental la țesături, dictată de tehnica întretălerii perpendiculare a rețelelor de fire. Strins corelate de spațiile liniare sînt *podurile*, *pragurile* de culori diferite ce alternează cu vristele (Pl. 4). Intersectarea firelor de bătează colorate diferit de cele de urzeală a dat naștere unui ornament uniform și geometric, spațiile ornamentate fiind dreptunghiuri sau pătrate, întîlnite mai cu seamă la așternuturile de pat arhaice, țesute de regulă în patru ițe, denumite „toale de pat" sau „cadril". După cum sublinia și Tancred Bănățeanu, la început numai textura asigura un simulacru de ornament, pentru ca ornamentul să apară, în prima fază prin vergi de culoare [21].

În momentul creației țesătoarele au căutat să schimbe orientarea liniilor drepte, transformîndu-le în linii frînte, denumite „zig-zag", „unda apei", „șărpălău" așa cum sînt întîlnite pe lăicerele și păretarele din Gura Văii, Asău și Dărmănești (Pl. 5), pe ștergare și covoare, în combinațiile ornamentale și la delimitarea chenarului. La aceleași tipuri de țesături, prin aplicarea procedeului tehnic al alesului peste fire, s-a obținut un efect nou dictat de ușoara reliefare a ornamentului. Procedeul aplicat la lăicere și păretare la început, a cunoscut o răspîndire maximă la ștergarele din zonă; în bazinul superior al Trotușului procedeul tehnic s-a păstrat pînă astăzi (Pl. 6).

Din categoria tradițională de ornamente face parte *cîrligul ciobanului, zăluța și coarnele berbecului*, obținute prin jocul închis sau deschis al liniei frînte. De cele mai multe ori aceste motive ornamentale sînt componente ale unor compoziții ample, alteori apar singulare, pe ștergare și scoarțe (Pl. 7).

Bradul și părțile lui componente apare pe scoarțe, lăicere și ștergare în compoziții și combinații dintre cele mai variate, ocupînd totdeauna un loc central. Motivul ornamenal al bradului aparține fondului arhaic traco-dacic (Pl. 8). De cele mai multe ori bradul apare în compoziții împreună cu *rombul* (Pl. 9). Apariția crucii în vîrfurile ramurilor de brad, este, după cum arăta Paul Petrescu, „expresie a fenomenului *sincretism, dendolatrie — creștinism*" [22].

Compozițiile pe bază de romburi, sau numai cu romburi, alcătuiesc o categorie de țesături cu decor strict geometric. Rombul concentric,

21 Tancred Bănățeanu, *op. cit.*, p. 404.
22 Paul Petrescu, *Motive decorative celebre*, Meridiane, 1971, p. 50.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

avînd laturile în zimți, în trepte sau cu țepi, a constituit principalul motiv ornamental al scoarțelor și covoarelor de pe Trotuș, alături de pătrat și de pomul vieții (Pl. 10, 11).

Tot de origine geto-dacică este *arborele vieții* cu fructe și flori, întîlnit pe ceramica pictată din cetățuia de la Răcătău (Pl. 12). În zona Trotușului acest motiv ornamental este întîlnit atît pe porțile de lemn cît și pe lăicere, scoarțe și covoare. Arborele vieții în glastră apare în compoziții ornamentale în alternanță cu rombul la sco anțe „în obloane" din microzona Cașin și în combinații cu „poduri" nealese la lăicerele moldovenești întîlnite în toată zona Trotuș (Pl. 12).

ORNAMENTE DE TRANZIȚIE

Ornamentele de tranziție care se încadrează în această grupă fac legătura între cele tradiționale și cele contemporane. Desigur că o bună parte din ele aparțin tradiției fiind preluate și combinate într-o versiune nouă, în spiritul mereu novator al creatoarelor. Noile elemente ornamentale se combină cu cele mai vechi în jocul asamblării, multiplicării, schematizării care prin intermediul cromaticii crează forme diferite. Pentru zona la care ne referim această perioadă de tranziție ajunge pînă la primul război mondial și cuprinde o multitudine de soluții cromatice și ornamentale pe care țesătoarele le realizează cu pricepere. La granița dintre cele două secole se întîlnesc următoarele modalități de tratare a ornamentelor : geometrică, naturalistă și mixtă. Pentru această perioadă sînt caracteristice compozițiile decorative mixte întîlnite într-o bogată varietate de forme, aparținînd diferitelor tipuri ornamentale : geometric-vegetal, geometric, vegetal, zoomorf și combinat.

DECORUL GEOMETRIC

Ceea ce caracterizează ornamentica lăicerelor, scoarțelor și covoarelor de pe valea Trotușului, ca de altfel pe cele moldovenești în general, este decorul geometric și puternica lui stilizare. „Aceste țesături — apreciază Paul Petrescu — reprezintă substratul ancestral al unei arte în care geometrismul era prezent pe vasele de argilă sau de lemn, pe furci și fuse, pe ouă pictate, pe case, pe costume naționale" [24].

În contextul interferențelor europene și eurasiatice din cuprinsul Daciei, se face totuși remarcat stilul specific carpato-danubian, geometric datînd dinaintea venirii celților [24].

Comparativ cu alte popoare europene, la români se remarcă un geometrism de invenție figurativă, mai simplă, predominant linear, static, mai puțin încărcat, discret, precum și năzuința de a geometriza motivele inspirate din lumea înconjurătoare, remarca Lucian Blaga [25]. Cu frecvența cea mai mare este scoarța „în romburi", „în roate, „doina", sau

23 Paul Petresco et Paul H. Stahl, *Tapis roumains*, București, 1966, p. 6—7.
24 V. Pârvan, *Dacia, Civilizațiile antice din țările carpato-danubiene*, București, 1967, ed. a IV-a, p. 53—56, 42—49, 66—67.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

„cu floarea", combinată în mai multe variante de la simpla gifură geometrică la cea cu cîrlige, coarnele berbecului și „obloane". Rigiditatea geometrismului se poate constata la compozițiile scoarțelor care folosesc ca decor motivul ornamental al pătratului. Asemenea combinații geometrice care au la bază figurile din geometria plană se pot urmări la ștergare, lăicere și păretare (Pl. 13, 14).

DECORUL GEOMETRIC ȘI VEGETAL

Executarea unor astfel de compoziții ornamentale presupune combinarea pomului vieții, a părților lui componente, cu motivele geometrice ale rombului, prezentate în mai multe variante (Pl. 15). Alternanța, simetria și repetiția sînt modalități artistice utilizate cu mult rafinament și gust artistic la astfel de compoziții. Folosirea a două motive ornamentat în compoziție a dat naștere la scoarța „în obloane cu pomul", întîlnită în microzona Cașin (Pl. 9). Combinația iscusită a mai multor motive ornamentale: rombul, hexagonul și coarnele berbecului a dat naștere la compoziția cunoscută sub numele de „oblon". Decorul geometric-vegetal se întîlnește și pe o serie de ștergare din zona Trotuș (Pl. 16), folosind în compoziții diverse modalități artistice de realizare.

DECORUL COMBINAT

În perioada de tranziție s-au făcut încercări reușite în realizarea compozițiilor decorative care să folosească mai multe ornamente diferite ca tipologie morfologică: geometrice, zoomorfe, avimorfe, fitoforfe etc. De o mare valoare artistică este scoarța de Tazlău, în decorul căreia rombul cu zimți alternează cu grupe de cîte trei perechi de figuri avimorfe adorsate, stilizate într-o manieră cu totul originală (Pl. 17). Pe o altă scoarță din Cotofănești, două păsări sînt dispuse central, de o parte și de alta a rombului. Pe un ștergar din Cașin țesătoarea a stilizat pînă la abstractizare cîrduri de păsări zburînd (Pl. 17). Combinațiile de ornamente în registre se pot întîlni la capetele ștergarelor cu păsări, cu păunițe și fluturi din com. Ștefan cel Mare sau cu fete, garoafe și căței din Cașin (Pl. 18). Modalitatea de dispunere a ornamentului într-o altă manieră decît cea tradițională s-a observat la cîteva scoarțe din Camenca și Hîngănești — Brusturoasa și Lăloaia — Comănești. Ornamentul este dispus pe trei registre longitudinale și se compune din perechi de pești afrontați, subtil stilizați, de o parte și de alta a unui trunchi cu frunze, ceea ce reprezintă un pom stilizat (Pl. 19). Motivul ornamental al peștelui, foarte rar întîlnit pe țesăturile de interior și mai ales pe covoare este un simbol vechi, precreștin. G. Oprescu semnala prezența unui covor cu pești în colecțiile muzeului de artă națională din București încă din primul sfert al secolului al XX-lea [26].

---

25 Lucian Blaga, *Trilogia culturii*....., p. 119, 137—138, 269—286.
26 G. Oprescu, *Arta țărănească la români*, București, 1922, p. 43.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Tot din categoria ornamentelor de tranziție mai fac parte și ornamentele *cosmice* care au la bază ca motiv ornamental *steaua*. Acest tip de decor, realizat în exclusivitate în tehnica „neveditului", este întîlnit pe pernele, prostirile de culme, ștergarele și fețele de mese din Palanca și Ghimeș, ceea ce face legătura cu țesăturile ardelenești ale românilor de peste Carpați (Pl. 20).

ORNAMENTE CONTEMPORANE

Se includ în această categorie ornamentele dintre cele două războaie mondiale și după cel de al doilea război mondial. În compozițiile ornamentale descoperim alături de ornamente tradiționale și de cele de tranziție o serie de motive ornamentale noi. În ornamentica țesăturilor din zona Trotuș se remarcă renunțarea treptată la tratarea strict geometrică și tendința de realizare naturalistă a decorului. La țesătoarele de astăzi se distinge o depășire a tipizării motivului, o dată cu dorința ca reprezentarea artistică să fie mai vie, mai „adevărată", mai asemănătoare cu cea din lumea înconjurătoare. De aici și tendințele de folosire a motivelor ornamentale naturaliste, tratarea lor în maniera desenului liber și folosirea culorilor „ochioase". Între cele două războaie mondiale și după al doilea război este suprinsă în ornamentică interacțiunea dintre cele două stiluri decorative, geometric și negeometric. Motivele fitomorfe sînt redate parțial sub forma desenului liber și parțial geometric chiar în cadrul aceleiași țesături sau broderii artistice (Pl. 21, 31). Astfel își fac apariția *compozițiile mixte* care sînt forme intermediare între stilul liniar geometric și forma de redare mai liberă a noului decor fitomorf sau zoomorf desenat. Extinderea ornamentelor naturaliste care invadează treptat cîmpurile ornamentale, îngustează progresiv spațiul ocupat odinioară de decorul geometric.

Ca o caracteristică a artei populare contemporane remarcăm tendința de îngrămădire a figurilor în plan, folosirea oricărui gol, un adevărat *horror vacui* [27].

Aceasta se manifestă prin umplerea spațiului gol între figura centrală și chenare, altădată lăsat liber. De asemenea se manifestă mai mult tendința de compartimentare a spațiului decorativ în așa fel încît să nu rămînă gol. Aceeași tendință se manifestă în împodobirea odăilor de curat în mod aglomerat. În interiorul casei, folosirea mobilierului modern mărește numărul suprafețelor plane care trebuie acoperite. Tendința de a umple toate golurile, aglomerarea, nu este chiar așa de inestetică atunci cînd se păstrează oarecare regulă de simetrie și ordine. Deși încărcat, ansamblul interiorului dovedește un gust al decorației care se generalizează și care nu poate fi contestat.

În ceea ce privește încărcătura sematică a unor ornamente, care în trecut erau pline de semnificații, în epoca contemporană acestea își pierd treptat din vechile conținuturi. Conținutul tematic al unor compoziții se uită ori este înlocuit cu altul nou în funcție de experiențele : sociol-co-

27 Al. Dima, *Arta populară și relațiile ei*, Editura Minerva, București, 1971, p. 45.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

munitară, zonală, națională, continentală, mondială — în continuă îmbogățire și caracterizată printr-un neîntrerupt progres cultural.[28]

La lăicerele și păretarele noi, cunoscute sub numele general „cu alesături", sînt preluate elemente și motive ornamentale „bătrînești", într-o viziune decorativă care continuă tradiția. Stergarele ornamentate din țesătură au decorul mărunt și aglomerat. Cele cunoscute în punct bătrînesc tind spre naturalizarea motivelor ornamentale. Compozițiile ornamentale din categoria celor contemporane se îmbogățesc cu motive noi, inspirate din realitățile vieții social-economice (biciclistul, femeia de la oraș); se pot întîlni și personaje militare din epoca de tranziție. În cadrul acelorași compoziții se întîlnesc cele două stiluri geometric și liber desenat (Pl. 21).

Tipurile ornamentale au continuat să fie întîlnite și la covoarele țesute în această epocă. Din tipul geometric deosebim covoarele *în stele* cu decorul aglomerat în variantele : „covor cu stea" din Podei-Comănești, „scoarța cu stele" din Valea Seacă (Pl. 22). Între Comănești și Ghimeș ornamentele dispuse pe mai multe rînduri, compuse din romburi, au dat naștere tipului denumit de localnici „izvorul reginei", cu două variante „în cruce mică" și „în cruce mare" (Pl. 23).

Sursa de inspirație a acestui tip decorativ a constituie floarea de colț cunoscută în popor și sub numele de „floarea reginei". Dintre covoarele care pot fi încadrate în *timpul vegetal* putem enumera covorul „cu oleandru", „cu copăcei", „cu brăduți și păscuți". Apariția coroniței ca ornament contemporan marchează un nou aspect al compoziției vegetale, după tratarea frunzelor și florilor sub forma ghiralndei, sau a vrejului. Coronița este fie simplă, fie însoțită de un motiv avimorf ca la „covorul cu coroniță și cocoși" din Brustoasa (Pl. 24). Un alt covor de la Agăș folosește ca ornament principal perechi de cocoși afrontați, iar pe unul din Comănești denumit „cu căpăi" au fost transpuse o pereche de păsări și una de câini afrontați. Începînd din al doilea deceniu al secolului nostru în zonă au circulat caietele de modele și foarte multe dintre compozițiile de pe textile folosesc ca izvor de inspirație aceste surse.

Tratarea calului, în compoziții de grup, pe covoare și însoțiți de călăreți, pe ștergare a cerut din partea creatorilor multă îndeminare și iscusință. Exemplarele astfel decorate aparțin statelor din comuna Ștefan cel Mare (Pl. 25). Modul de tratare a motivelor zoomorfe este cel mixt iar atunci cînd se încearcă o stilizare aceasta este naivă și lipsită de fantezie. La origine aceste compoziții cu cai, sau cu călărețul și calul, au ornamentica tradițională *cavalerul trac, danubian* sau *carpatic* (Pl. 8 c).

În interiorul țărănesc textilele care nu erau etalate pe pereți se păstrau în „căpătîi", p elada de zestre, sau pe pat, remarcăm că pe lîngă tipul tradițional care mai poate fi întîlnit în unele interioare se întîlnesc și modalități noi, originale, de organizare (Pl. 26).

În cercetarea de teren, mai multe țesătoare folosesc încă cu iscusință și îndeminare motivele ornamentale tradiționale, de tranziție și actuale,

---

28 Nicolae Dumăre, RRHA, 1975, XII, p. 82, 88.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

creînd exemplare decorative de textile sub aspect cromatic și ornamental (Pl. 26).

Problematica pusă în discuție, privind raportul tradiție-inovație, mai poate fi urmărită în contextul apariției unor elemente noi în compoziții, cum ar fi chenarul și inscripțiile.

Țesăturile folosite la decorarea interioarelor țărănești se mai pot împărți în două categorii, în funcție de absența sau prezența chenarului. Cele fără chenar, în care includem lăicere, păretare și scoarțe și unele covoare, dau posibilitatea dezvoltării compoziției la infinit, atît pe orizontală, cît și pe verticală. De o deosebită valoare artistică sînt covoarele și scoarțele cu chenare, „cant", sau „mărginar", pe două, sau pe patru laturi. Apariția chenarului la scoarțe poate fi socotită o inovație care s-a generalizat pentru covoare, avînd o funcție estetică. Compoziția cu chenar se poate considera o operă de artă, aceasta jucînd același rol pe care îl are rama la tablouri. Chenarele sînt despărțite de spațiul compozițional central, de elemente ornamentale simple, dar de efect, colorate cu alb, cum ar fi : linia dreaptă, zig-zagul, dinți de fierăstrău, linii punctate. Chenarul constituind el însuși o compoziție ornamentală, este diferit de la un covor la altul. Acestea se compun, fie din pătrate policrome pe care le repetă un motiv geometric, sau vegetal, fie din ghirlande de flori. Dezvoltarea chenarului la unele exemplare a avut ca efect schimbarea interesului pentru compoziția ornamentală. Țesăturile cu două rînduri de chenare conferă compoziției efectul de profunzime.

Inscripțiile de pe covoarele și ștergarele din zona Trotuș, puține la număr, aparțin în exclusivitate primului sfert al secolului nostru. Fie că este vorba de anul confecționării (1908 și 1913 la covoarele din Lăloaia-Comănești), sau de inițialele fetei de măritat pentru care se pregăteau spre a fi date de zestre, acestea marchează o inovație care ține de gradul de instruire a țesătoarei.

Mărimea scoarțelor și covoarelor variază în funcție de destinația pentru care au fost țesute. Între mărimea lor și spațiul destinat împodobirii interiorului a existat întotdeauna o corelație. Odată cu evoluția planimetrică și elevația casei țărănești, lăicerele, păretarele, scoarțele și covoarele au trebuit să corespundă noilor situații.

În microzona Cașin covoarele ajung pînă la 8 m lungime și 1,50 m lățime, acoperind doi pereți ai camerei. Pentru al treilea perete sau colț neacoperit se mai țesea un „colțar", de obicei asemănător cu covorul. Redimensionarea țesăturii, în funcție de necesitățile învelirii în întregime a pereților casei contemporane este o problemă legată de adaptare, care impune o viziune nouă în ceea ce privește realizarea compoziției ornamentale. Un alt aspect care merită a fi relatat îl constituie transferul ornamentelor de la o categorie de țesături la alta. Astfel, motivele ornamentale de pe ștergarele din Brusturoasa, executate în procedeul tehnic al alesului peste fire, au fost transferate pe macaturi. La Dărmănești, alesăturile de pe lăicerele bătrînești se întîlnesc pe ștergarele de vargă. La Leorda — Comănești, lăicerele și ștergarele au modele „cu pui" de pe cămășile femeiești din zonă.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Variantele ceel mai noi, din genul de creație populară, de care ne-am ocupat, ajung la forme care deși conservă stilizarea geometrică datorită tehnicii utilizate, totuși indică o tendință evidentă de degradare a rigorilor vechii structuri morfologice, mai cu seamă datorită puternicii înrîuriri economico-culturale urbane. Ornamentele liber desenate, brodate după un desen dat, sparg tradiția pentru a aduce în căminul familiei texte scurte, idilice, care să sensibilizeze apropierea membrilor familiei. Acestea sînt întîlnite pe carpetele puse în preajma colțului cu soba și în bucătării. De remarcat că nici la aceste mici piese numite „carpete", nici la țesăturile mari, nu lipsesc motivele ornamentale din fondul principal ornamental românesc, conservat de secole de-a rîndul, în cele mai diferite genuri ale creației noastre populare și îmbogățit mereu cu noi elemente, motive și compoziții, adăugate succesiv la acest fond.

În fondul principal românesc s-au inclus și elemente decorative împrumutate care au fost supuse, în prealabil, unui proces de modelare de către creatorul coelctiv, care poate fi gruparea etnică, etnia, sau poporul nostru. Izvorul nesecat și mereu înnoitor al geniului nostru popular, care a alimentat vasta creație ornamentală, cunoaște în epoca contemporană o valorificare intensă și diversificată în rîndul maselor largi de la orașe și sate.

Permanenta aspirație către frumos întîlnită lo poporul român va da posibilitatea găsirii unor căi noi și mijloace potrivite de valorificare a patrimoniului cultural și artistic ce-l constituie ornamentica tradițională.

TRADITION ET INOVATION DANS L'ORNEMENTATION DES TISSUS D'INTERIOR DE LA ZONE DE TROTUȘ

Résumé

Les recherches éfectuées dans des villages dépuis plusieures années ont doné la possibilité d'áccumuler un riche matériel documentaire concernant les tissus employées à l'ornementation de l'intereur du longement paysan.

Dans cet étude on analyse les mutations qui ont eu lieu dans le domaine de la création artistique populaire en rapport avec les transformation sociales et économique des villages de la zone.

L'étude du rapport dialectique entre la tradition et l'inovation dans la domaine de l'ornementation nous donne la possibilité de la décodification des multiple sens.

Le phénoméne tradition-inovation est analysé chez toutes les catégories de tissu d'interior, suivant la matiére prèmiere employée, la chromatique et la technique de décoration et d'ornementation. On parle de la technique de tisser dans son évolution normale, qu'on rencontre aux bâche, aux tapis paysans (étroite et longs), aux conches de mur, des natles, des tapis. Aussi on présente la technique des contures et broderies artistiques employées à l'ornementation des essuies-mains, des napes et des oreillers.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

On emploie le criterium historique dans la classification des ornements qui sont divisés en trois groupes : traditionnels, de transition et contemporains. On distingue plusieurs type ornementaux dans cette classification : géométrique, géométrique-végétal, zoomorfique et combiné.

Dans ce groupe d'ornements contemporains on distingue les compositions mixte où, à côté du stiyle géométrique apparait aussi le style naturaliste, éxécuté à la manièré du dessein libre.

Dans le nouvelle création on rencontre plus d'éléments d'influence urbaine et industrielle qui se rapporte à la matière première, à la chromatique et aux nouveax procédé techniques.

LÉGENDE DES FIGURES

PL. 1 Litière traditionnelle et bâche „mocănească" (des bergers montagnard) de Ghimeș et Oituz.
PL. 2 Tapis paysan et conche de mur, colorés végetal, de Buciumi et Cașin.
PL. 3 Ornements déployés de céramique de cucuteni des districts Bacău et Neamț.
PL. 4 Tapis paysan de Comănești et essuie-main de Dărmănești.
PL. 5 Tapis paysan de Asău et conche de mur de Dumbrava-Gura Văii.
PL. 6 Essui-mains de Palanca et Brusturoasa.
PL. 7 Essui-mains de Palanca et tapis paysan de Cașin.
PL. 8 Céramique dace incisé et peinté de Răcălău et homme á cheval.
PL. 9 Nattes avec des sapins et des volets de la microzone Cașin.
PL. 10 Nattes de Brusturoasa et Gura Văii.
PL. 11 Essui-mains de Brusturoasa et Palanca.
PL. 12 Nattes de coin et natte „des volets" de microzone Cașin.
PL. 13 Tapis paysan et conche de mur, de Oituz. Girbovana, et Brusturoasa.
PL. 14 Essui-mains de Giugheș-Palanca et Dărmănești.
PL. 15 Tapis de Comănești, conche de mur de Blidari-Câiuți.
PL. 16 Essui-mains a decor geometrique végétal de Dofteana et Cașin.
PL. 17 Tapis paysan de la vallée de Tazlău et essuie-main de Cașin.
PL. 18 Essuie-mains de la commune de Ștefan cel Mare et de Cașin.
PL. 19 Tapis avec des poissons affrontés de Brusturoasa et Comănești.
PL. 20 Oreillers de Ghimeș et drap de lit de „culme" de Palanca.
PL. 21 Essuie-mains de Popeni-Câiuți et Dumbrava-Gura Văii.
PL. 22 Tapis avec des étoiles de Podei-Comănești et Valea Seacă.
PL. 23 Tapis de Ciugheș et Lăloaia-Comănești.
PL. 24 Tapis avec des coq de Agăș et de Brusturoasa.
PL. 25 Tapis avec des chevaux et essuie-main avec cheval et homme à cheval de la commune Ștean cel Mare.
PL. 26 Dot dans la chambre propre et la tisseuse Balcanu Gh. Elisabeta de Hingănești-Brusturoasa.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Pl. 1 Așternut și cergă mocănească din Ghimeș. Muzeul Ortuz — Bacău

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

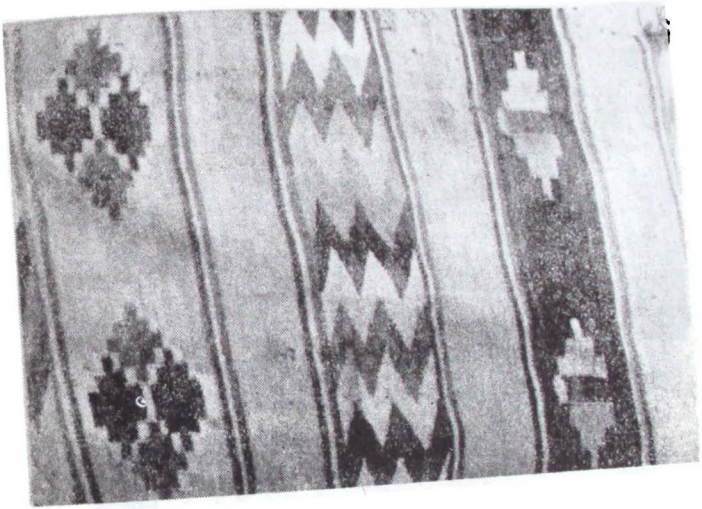

Pl. 2 Lăicer și păretar, colorate vegetal, din Buciumi și Cașin — Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

PL. 3 Ornamente desfășurate de pe ceramică cucuteniană din jud. Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

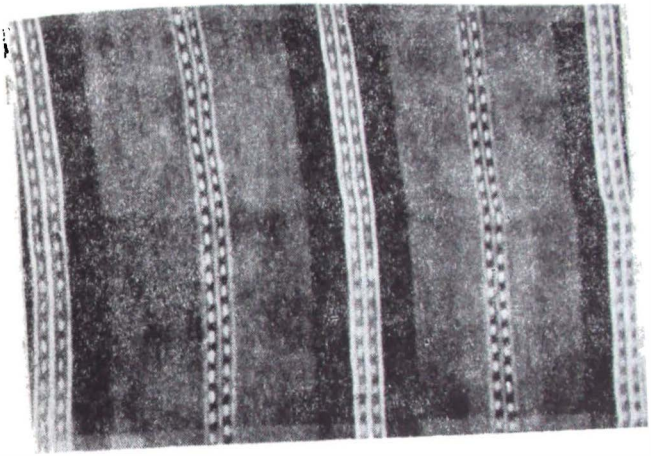

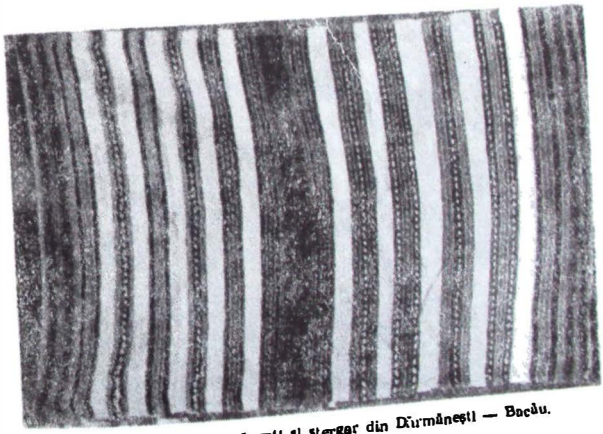

Pl. 4 Lăicer din Comănești și ștergar din Dărmănești — Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

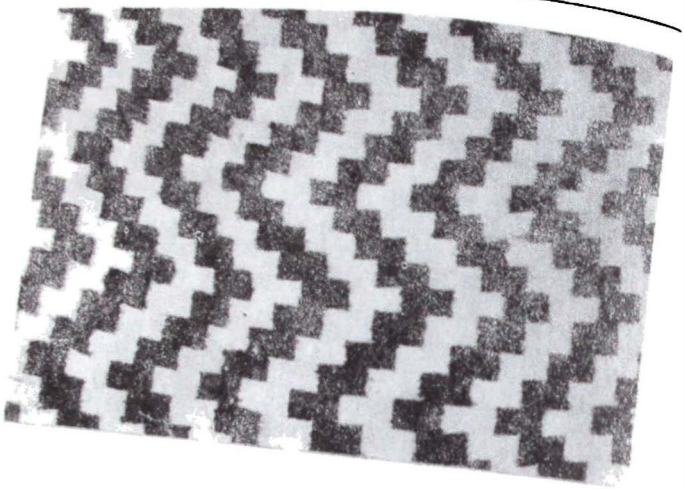

Pl. 5 Lădiță din Asău și păretar din Dumbrava — Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

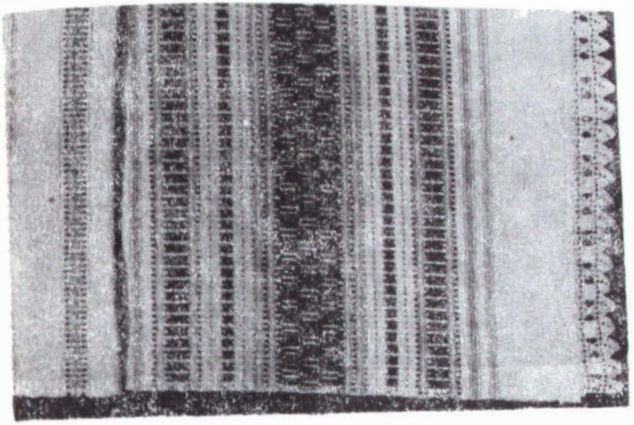

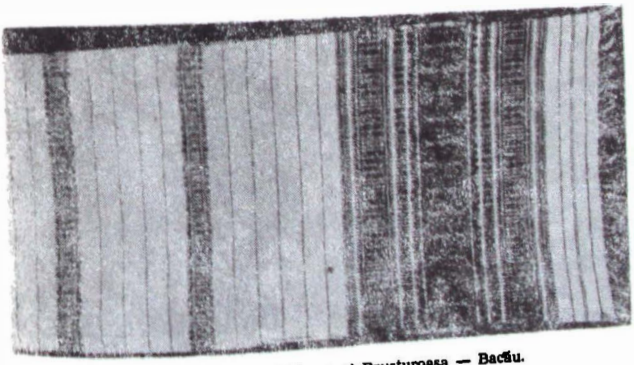

Pl. 6 Ștergare din Palanca și Brusturoasa — Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

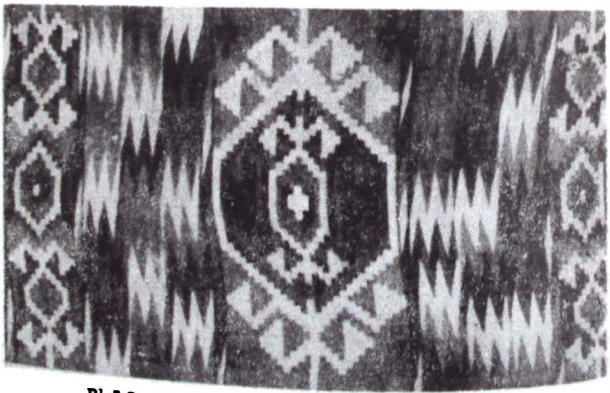

Pl. 7 Ştergar din Palanca şi lăicer din Caşin — Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Pl. 8 Ceramică dacică *incizat și pictată*. Călăreț dac de la Răcătău — Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

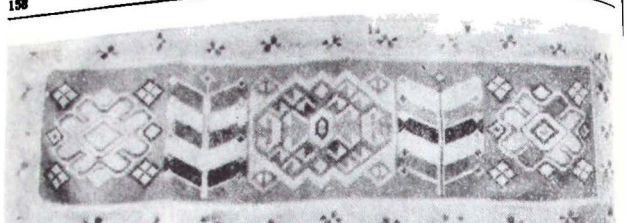

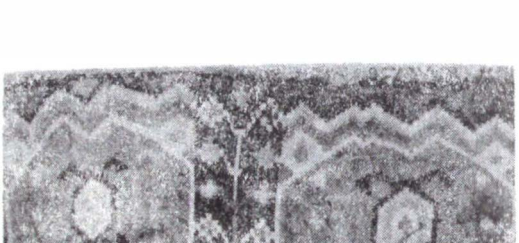

Pl. 9 Scoarţe cu brazi şi obloane din Cagin — Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

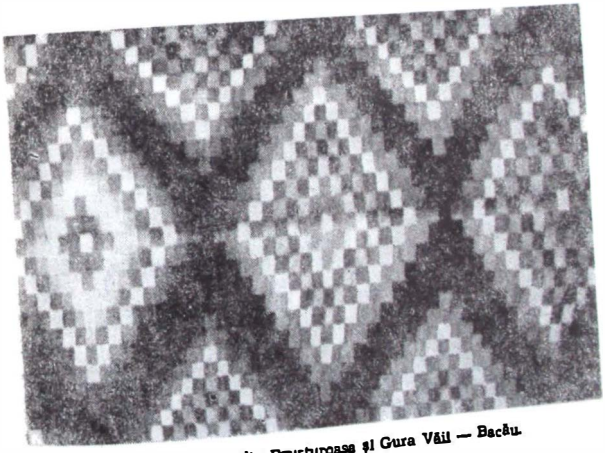

Pl. 10 Scoarțe din Brusturoasa și Gura Văii — Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

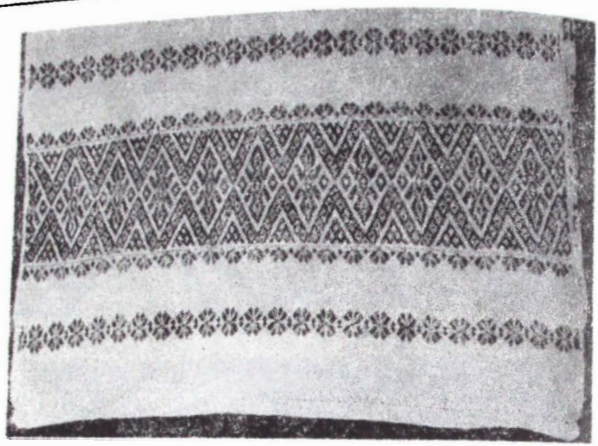

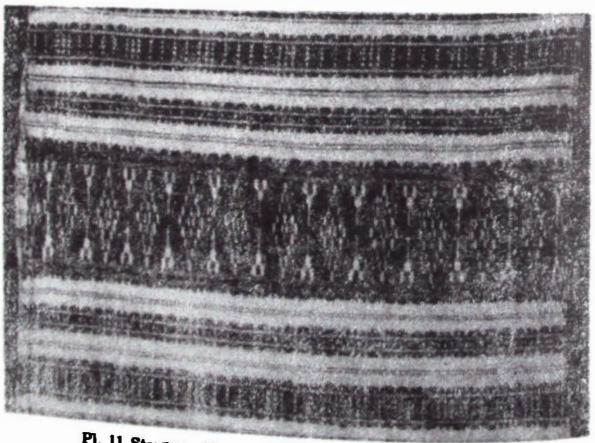

Pl. 11 Ştergare din Brusturoasa şi Palanca — Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Pl. 12 Scoarță colțar și scoarță „în obloane" microzona Cașin — Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

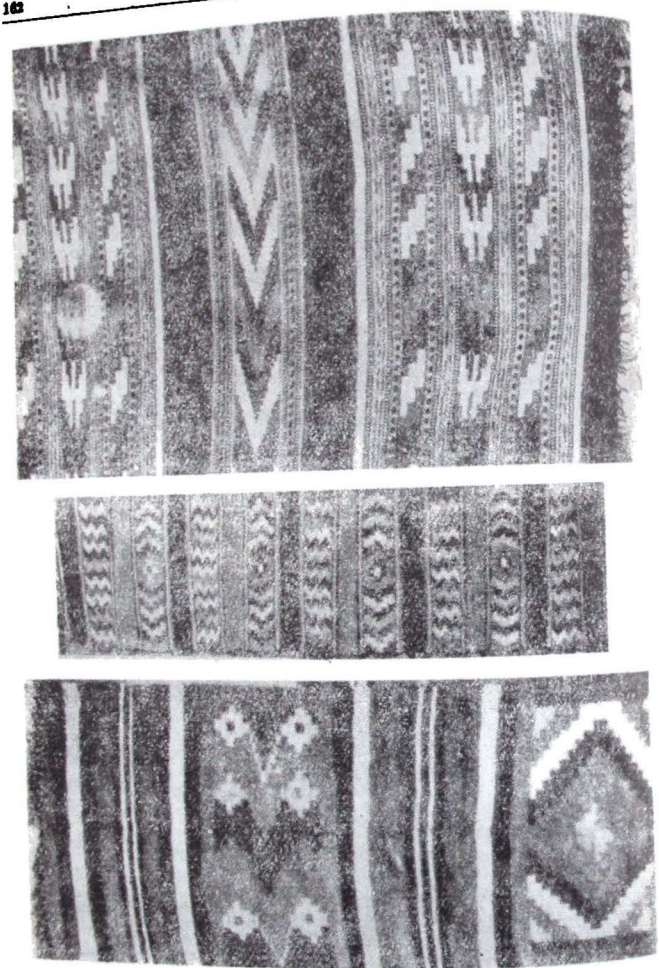

Pl. 13 Lăicer și părestar din Oituz, Gîrbovana și Camenca-Brusturoasa — Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

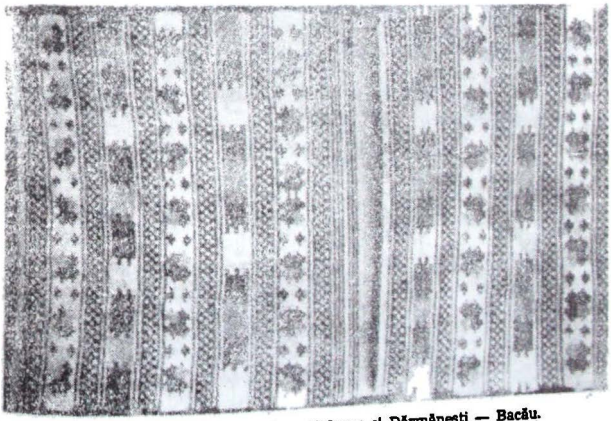

Pl. 14 Ștergare din Clugheș—Palanca și Dărmănești — Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

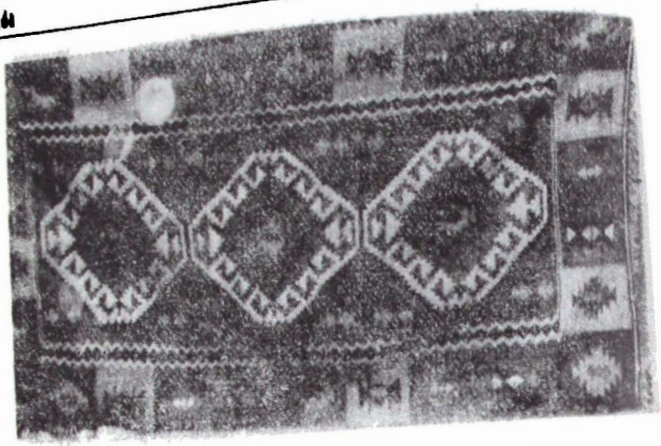

Pl. 15 Covoare din Camăneşti ; păretar din Blidari-Căiuţi — Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Pl. 16 Ștergare cu decor geometric-vegetal din Dofteana și Cașin—Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

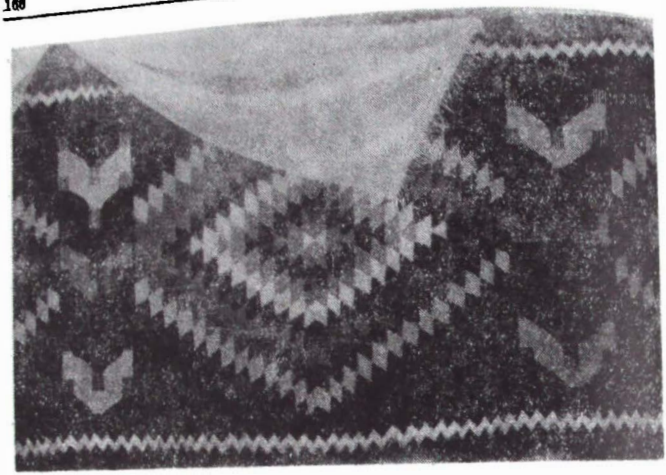

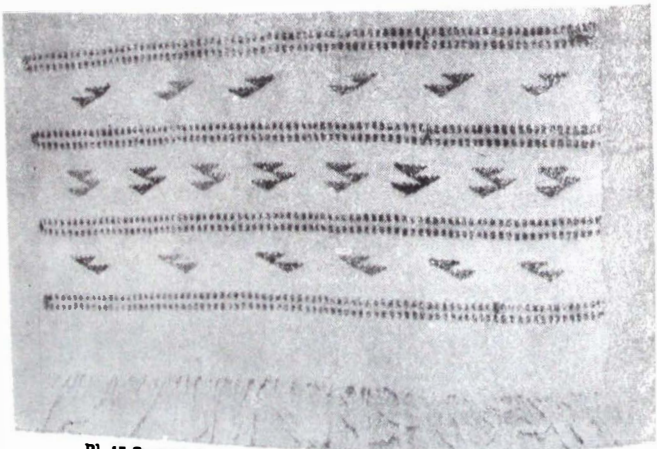

Pl. 17 Scoarță de pe valea Tazlăului și ștergar din Cașin—Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

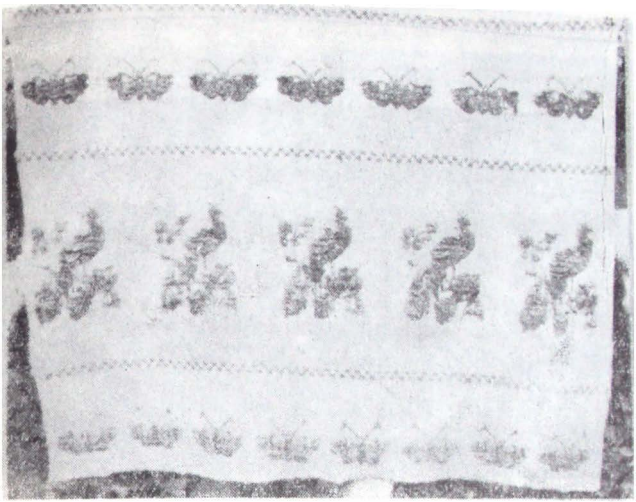

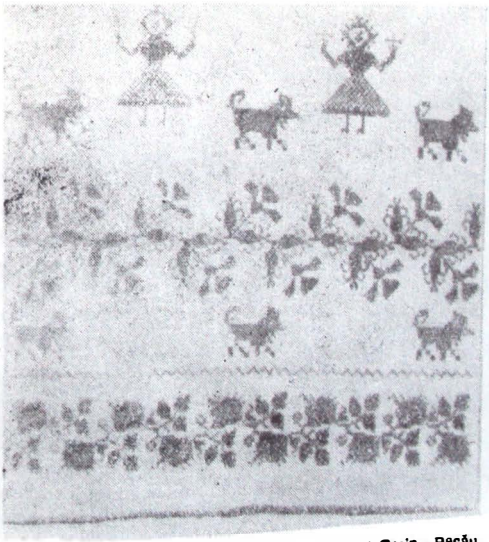

Pl. 18 Ştergare din com. Ştefan cel Mare şi Cașin—Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Pl. 18 Covoare cu peşti afrontaţi din Brusturoasa şi Comăneşti—Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

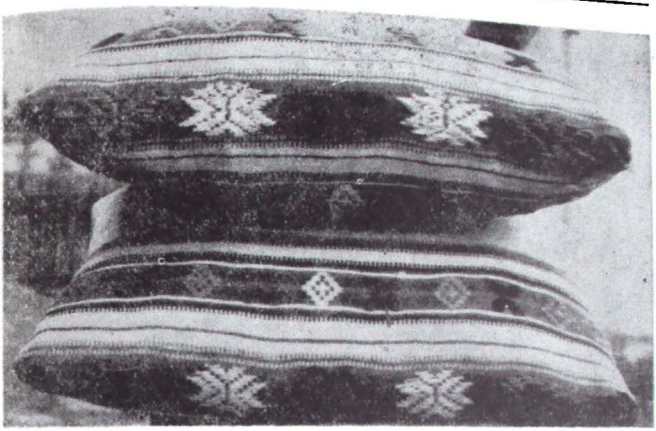

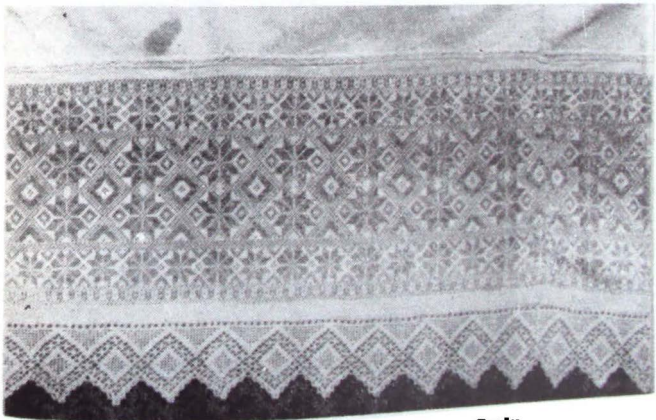

Pl. 20 Perne din Ghimeș și prostire de culme din Palanca—Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

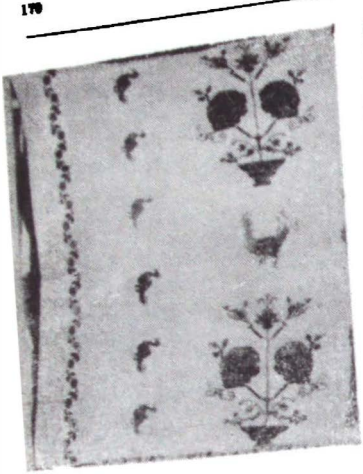

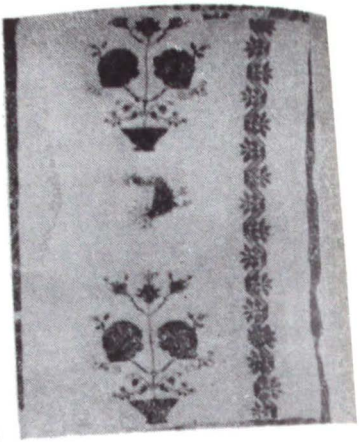

Pl. 21 Ştergare din Popeni—Cîiuţi şi Dumbrava—Gura Văii, Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

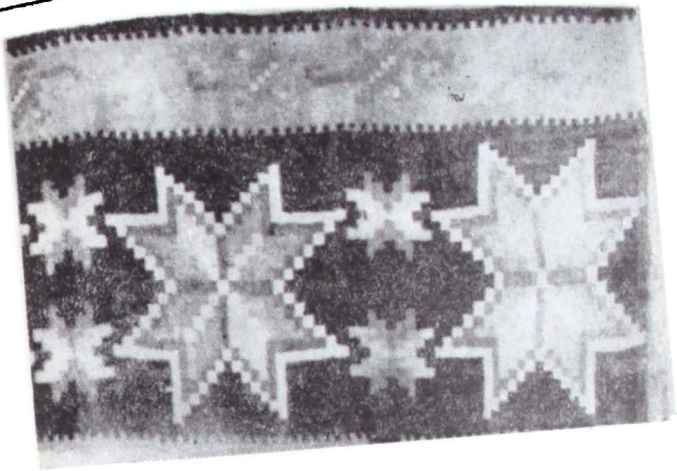

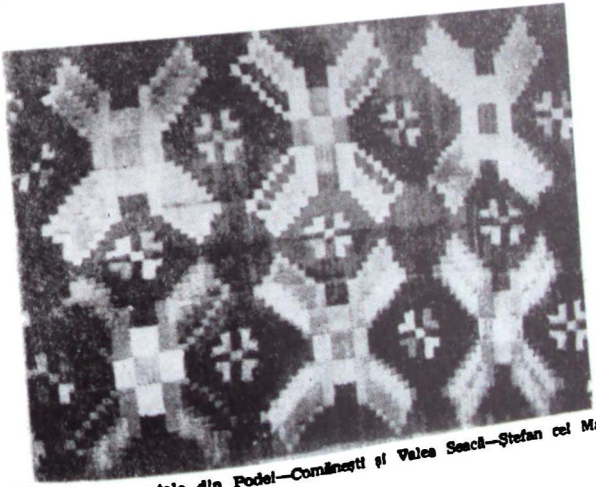

Pl. 23 Covoare cu stele din Podei—Comănești și Valea Seacă—Ștefan cel Mare

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Pl. 23 Covoare din Clugheș—Palanca și Lălcaia—Comănești, Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

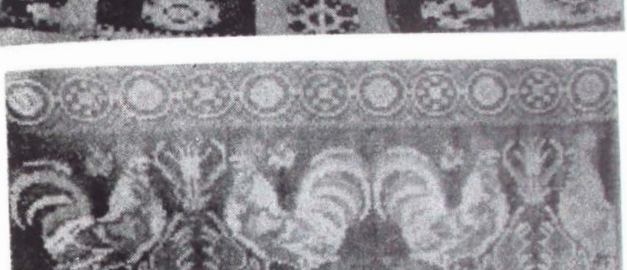

Pl. 24 Covoare cu cocoși din Agăș și Camenca—Brusturoasa—Bacău

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

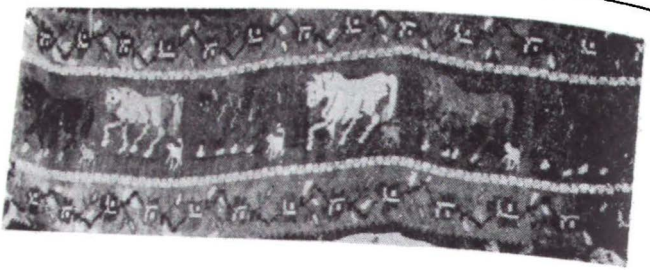

Pl. 23 Covor cu cai și ștergar cu cal și călăreț din com Ștefan cel Mare.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

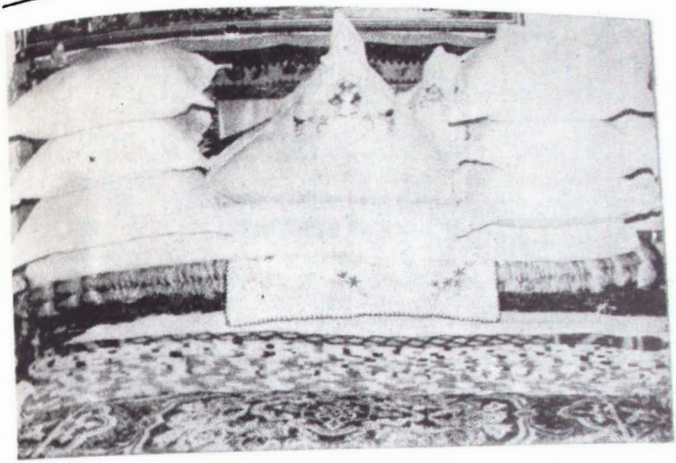

Pl. 26 Zestre în camera de curat. Țesătoarea Balcanu Gh. Elisabeta din Hingănești—Brusturoasa, Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

CRONICA ACTIVITAȚII SECȚIEI DE ISTORIE PE ANUL 1980

de ELENA ARTIMON

Prezenta cronică își propune o sumară trecere în revistă a activității științifice desfășurată de colectivul secției.

I CERCETĂRI ȘTIINȚIFICE

a) *Săpături arheologice*

ALEXANDRU ARTIMON — *Comuna Tîrgu Trotuș — jud. Bacău.* În campania din 1980 au continuat săpăturile arheologice în așezarea medievală din comuna Tîrgu Trotuș, la locul „Țarna Nouă." Cercetările întreprinse au contribuit la delimitarea zonei vechi a Tg. Trotuș și au dovedit încă o dată că aici exista în sec. XV—XVII un centru meșteșugăresc și comercial înfloritor.

VIOREL CĂPITANU — *Răcătău, comuna Horgești — jud. Bacău.* În campania din anul 1980 au continuat cercetările arheologice din cetățuia dacică de la Răcătău, trasîndu-se secțiunile S.XXII și XXIII, de unde s-a scos la iveală un material arheologic bogat format din locuințe, vetre, chirpic, ceramică, podoabe, unelte, arme și foarte multă faună.

IOAN MITREA — *Izvoare—Bahna, comuna Bahna — jud. Neamț.* În campania din 1980 au continuat săpăturile arheologice în punctul „La pod la Hărmănești", avînd ca obiectiv principal urmărirea liniilor așezării din epoca formării poporului român în partea de SE a așezării, precum și surprinderea a noi complexe de locuire aparținînd epocii amintite (sec. VI—IX).

DAN MONAH — *Comuna Poduri — jud. Bacău.* În campania din anul 1980 au continuat săpăturile arheologice în punctul „De lul Ghindaru", urmărindu-se stabilirea stratigrafiei stațiunii. În acest sens au fost trasate două secțiuni transversale SII și SIII, în urma cărora s-a stabilit următoarea stratigrafie : strat vegetal, strat Cucuteni B, strat Cucuteni A—B, Cucuteni A3, Cucuteni A2, Precucuteni III (faz fin lă), Precucuteni III — clasic, Precucuteni II. (Lucrările au fost efectuate în colaborare cu Muzeul de istorie al R. S. România — București și Complexul muzeal Neamț)

b) *Cercetări de arhivă*

LUCIA ANTOHI — *Aspecte ale dezvoltării social-economice și politice a jud. Bacău în per. 1919—1947* (finalizare)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ELENA ARTIMON — *Aspecte ale dezvoltării social-economice și politice a jud. Bacău în per. 1850—1918* (finalizare)

II *LUCRĂRI ȘTIINȚIFICE APĂRUTE ÎN ANUL 1980*

ELENA ARTIMON: *Cronica activității secției de istorie pe anul 1980*, în Carpica, XII, Bacău, 1980, p. 319 și urm.

ALEXANDRU ARTIMON: *1. Un t zaur monetar de aur din secolele XVI—XVII descoperit în comuna Ștefan cel Mare, jud. Bacău*, în Carpica, XII, Bacău, 1980, p. 215-228.

2. Cercetările arheologice din așezarea medievală de la Tg. Trotuș (jud. Bacău), în Materiale și cercetări arheologice vol. XIV, Tulcea, 1980, p. 598—618.

3. Descoperirile de epocă feudală de la Adjudul Vechi (jud. Vrancea), în Materiale și cercetări arheologice vol. XIV, Tulcea, 1980, p. 591—597.

VIOREL CĂPITANU, IOAN MITREA, VASILE URSACHI, Catalogul expoziției „Civilizația traco-geto-dacică și continuitatea sa în epoca formării poporului român", Bacău, 1980, 64 p. text + 16 p. ilustrație.

IOAN MITREA: 1. *Regiunea centrală a Moldovei dintre Carpați și Siret în s c. VI—IX e.n.*, în Carpica, XII, Bacău, 1980. p. 55—190 (text+150 planșe).

2. *Șantierul arheologic Izvoare—Bahna*, în Materiale și cercetări arheologice, vol. XIV, Tulcea, 1980, p. 432—449.

3. *Bacăul în acte și documente*, XV, în Ateneu, revistă social-culturală a Comitetului județean de cultură și educație socialistă, Bacău, nr. 141 martie 1980.

DAN MONAH, *Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice din comuna Poduri, jud. Bacău*, în colab.), în Materiale și cercetări arheologice, vol. XIV, Tulcea, 1980, p. 86—99.

2. *Idoli nvioloni din cultura Cucuteni*, în Cercetări istorice, 9—10, Iași, 1980.

III *PARTICIPĂRI LA SESIUNI ȘI SIMPOZIOANE ȘTIINȚIFICE*

LUCIA ANTOHI: *Cronologia grevei generale din octombrie 1920*. Simpozionul științific „*60 de ani de la greva generală din octombrie*" *1920*, Bacău, 18 octombrie 1980.

ELENA ARTIMON — *Valorificarea muzei tică și cultural-educativă a patrimoniului prin expozițiile temporare și itinerate*. Sesiunea științifică „*Botoșani — permanențe istorice*", Botoșani 23—24 februarie 1980.

ALEXANDRU ARTIMON: 1. *Contribuții la cunoașterea circulației monedelor venețiene de aur p teritoriul Moldovei în sec. XIV—XVII*. Sesiunea științifică „*Botoșani — permanențe istorice*", Botoșani, 23—24 februarie 1980.

2. *Descoperirile de epocă feudală de la Adjudul Vechi, jud. Vrancea*, Sesiunea anuală de rapoarte, Tulcea, 20—23 martie 1980.

3. *C rcetările arheologice din așezarea medievală de la Tg. Trotuș, jud. Bacău*, Sesiunea anuală de rapoarte, Tulcea, 20—23 martie 1980.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

4. *Considerații istorice și arheologice privitoare la un oraș dispărut — Tg. Trotuș* —, Sesiunea științifică „*2050 de ani de la formarea primului stat dac centralizat și independent, de sub conducerea lui Burebista*" Tg. Ocna, jud. Bacău, 9—10 mai 1980.

5. *Contribuții la cunoașterea culturii daco-carpice în lumina descoperirilor din comuna Ștefan cel Mare, jud. Bacău.* Sesiunea științifică „*2050 ani de la formarea primului stat dac centralizat și independent*", Bacău, 17—18 mai 1980.

6. *Considerații istorice privitoare la cercetările arheologice de la Volovăț.* Sesiunea științifică „*2050 de ani de la constituirea primului stat dac centralizat și independent condus de Burebista*", Suceava, 23—24 iunie 1980.

7. O pagină glorioasă din istoria patriei — *Posada 1330.* Sesiune științifică „*650 de ani de la victoria de la Posada*", B cău, 15 noiembrie 1980.

8. *Descoperirile arheologice de la Adjudul Vechi și valoarea lor istorică.* Sesiunea științifică „*Locul Vrancei în istoria și cultura poporului român*" —, Focșani, 12—13 decembrie 1980.

VIOREL CĂPITANU : 1. *Descoperiri arheologice în așezarea geto-dacă de la Răcătău, jud. Bacău,* Sesiunea anuală de rapoarte, Tulcea, 20—23 ma tie 1980.

2. *Descoperiri geto-dacice în județul Bacău.* Sesiunea științifică „*2050 de ani de la formarea primului stat dac centralizat și independent de sub conducerea lui Burebista*". Tg. Ocna, jud. Bacău, 9—10 mai 1980.

3. *Importanța descoperirilor de la Răcătău în contextul civilizației geto-dacice.* Sesiune științifică „*2050 ani de la formarea primului stat dac centralizat și independent*", Bacău, 17—18 mai 1980.

4. *Rituri și ritualuri de înmormîntare în necropolele dacice și carpo-dacice din jud. Bacău.* Sesiunea științifică „*Continuitate multimilenară*", Muzeul de istorie al Transilvaniei, Cluj-Napoca, 27—29 mai 1980.

5. *Geto-dacii la est de Carpați în vremea lui Burebista—Decebal.* Sesiune științifică, Iași, 12 iunie 1980.

6. *Contribuții la cunoașterea civilizației geto-dacice în așezarea de tip davă de la Răcătău — Bacău,* Simpozion național de tracologie, ediția a III-a, Arad, 13 decembrie 1980.

VASILE FLOREA : 1. *Limba — argument de continuitate a poporului român.* Simpozion științific „*2050 ani de la formarea primului stat dac centralizat și independent*", Bacău, 6 iunie 1980.

2. *Dovezi ale continuității poporului român reflectate în lexic.* Sesiunea științifică „*Locul Vrancei în istoria și cultura poporului român*", Focșani, 12—13 decembrie 1980.

IOAN MITREA : 1. *Autohtoni și slavi pe teritoriul Moldovei, în sec. VI—VII, în lumina ultimelor cercetări arheologice din Moldova.* Sesiunea științifică „*Botoșani — permanențe istorice*", Botoșani, 23—24 februarie 1980.

2. *Cercetările arheologice din așezarea de la Davideni-Neamț (sec. V— VII).* Sesiunea anuală de rapoarte, Tulcea, 20—23 martie 1980.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

3. *Rezultatele cercetărilor din cadrul șantierului arheologic Izvoare—Bahna (sec. II—III; sec IV—V; sec VI—VII și sec. VIII—IX).* Sesiunea anuală de rapoarte, Tulcea, 20—23 martie 1980.

4. *Continuitatea și romanitatea în epoca formării poporului român în lumina cercetărilor arheologice din județul Bacău.* Sesiunea științifică „*2050 de ani de la formarea primului stat dac centralizat și independent de sub conducerea lui Burebista*" Tg. Ocna, jud. Bacău, 9—10 mai 1980.

5. *Regiunea centrală a Moldovei dintre Carpați și Siret în secolele VI—IX e.n.* Sesiunea științifică „*2050 ani de la formarea primului stat dac centralizat și independent*", Bacău, 17—18 mai 1980.

6. *De la geto-daci la români în lumina cercetărilor arheologice din Moldova.* Sesiune științifică Focșani, 24 mai 1980.

7. *Tipuri de așezări și locuințe din secolele VI—IX din regiunea subcarpatică a Moldovei.* Sesiunea științifică „*Continuitate multimilenară*", Muzeul de istorie al Transilvaniei, Cluj-Napoca, 27—29 mai 1980.

8. *Civilizația geto-dacică și continuitatea sa în epoca etnogenezei românilor în lumina cercetărilor arheologice din jud. Bacău.* Simpozion științific „*2050 ani de la constituirea primului stat dac centralizat și independent*" Bacău, 6 iunie 1980.

9. *Descoperiri arheologice din Hallstattul tîrziu la Mileștii de Sus* (jud. Bacău). Sesiunea științifică „*Locul Vrancei în istoria și cultura poporului român*", Focșani, 12—13 decembrie 1980.

DAN MONAH : 1. *Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice de pe șantierul Poduri, jud. Bacău.* Sesiunea anuală de raportare, Tulcea, 20—23 martie 1980.

2. *Noi date despre populațiile pretrace din zona subcarpatică a Moldovei.* Sesiunea științifică „*Petrodava 2000*" Piatra-Neamț, 16—17 mai 1980.

3. *Cîteva remarci asupra cauzelor și efectelor exploziei demografice cucuteniene.* Al XV-lea Congres de științe istorice. București, 12 august 1980.

IV. ORGANIZĂRI DE SESIUNI ȘI SIMPOZIOANE ȘTIINȚIFICE

În anul 1980, colectivul secției de istorie a Muzeului județean de istorie și artă Bacău, a organizat sau a colaborat la organizarea următoarelor sesiuni și simpozioane științifice, prilejuite de sărbătorirea unor momente importante din istoria poporului român :

a) Sesiuni

— *Civilizația traco-geto-dacică și continuitatea sa, în epoca formării poporului român*, Bacău, 17—18 mai 1980.

b) Simpozioane :

— „*2050 ani de la formarea primului stat dac centralizat și independent*", Bacău, 6 iunie 1980.

— „*60 ani de la greva generală din octombrie 1920*", Bacău, 18 octombrie 1980.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

— *„650 ani de la victoria de la Posada"*, Bacău, 15 noiembrie 1980.

V. *EXPOZIȚII TEMPORARE*

În anul 1980, colectivul secției de istorie a organizat 5 expoziții temporare:

— *Civilizația traco-geto-dacică și continuitatea sa, în epoca formării poporului român* în colaborare cu Muzeul de istorie din Roman și Muzeul de istorie din Gheorghe Gheorghiu-Dej. Expoziția a fost itinerată și în orașele Gheorghe Gheorghiu-Dej și Roman.

— *Civilizația geto-dacică în perioada clasică*, organizată în colaborare cu Muzeul de istorie al Transilvaniei, Muzeul municipiului București și alte muzee județene. Această expoziție a fost itinerată în anul 1980 în următoarele țări Olanda, R. F. Germania, Bulgaria, Franța.

— *Independența — permanență a istoriei poporului român.*

— *Momente ale luptei poporului român pentru realizarea unității statale.*

— *60 de ani de la greva generală din octombrie 1920.*

Cronica de față a avut în vedere și de data aceasta să facă o succintă trecere în revistă a activității științifice și expoziționale desfășurată de colectivul secției de istorie în decursul anului 1980. Totodată trebuie să facem remarca asupra faptului că întreg colectivul secției a desfășurat în anul 1980 și o bogată activitate cultural-educativă și politică în școli, instituții, întreprinderi, case de cultură și cămine culturale, unde au fost susținute peste 375 expuneri, dezbateri, lecții model, simpozioane și mese rotunde.

Muzeografii de la secția de istorie au fost mereu preocupați de a asigura întotdeauna o înaltă ținută științifică conferințelor, simpozioanelor, lecțiilor tematice desfășurate în sălile de expoziție, precum și îndrumări grupurilor de vizitatori, asigurînd întotdeauna ghidaje diferențiate în funcție de nivelul de pregătire al grupurilor.

De asemenea menționăm că specialiștii secției de istorie au participat în permanență la dezbaterile din cadrul cercurilor de istorie de la diferite școli, coordonînd totodată activitatea acestora iar în unele instituții și întreprinderi au dat asistență de specialitate și au sprijinit organizarea punctelor de documentare politico-ideologică.

Articolele privind creșterea patrimoniului muzeal sau cele care evocă momentele importante din istoria poporului român, apărute în presa centrală, locală, reviste de specialitate, prezentările la posturile de radio București, Iași și centrul de radioficare local, precum și itinerarea unor expoziții tematice demonstrează cu prisosință bogata activitate desfășurată de colectivul de muzeografi ai secției de istorie.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ABREVIERI — ABRÉVATIONS

Arh. Mold.	— Arheologia Moldovei, Iaşi—Bucureşti.
Anuarul	— Autorul Institului de istorie şi arheologie Iaşi.
Carpica	— Carpica, Muzeul de istorie, Bacău.
C.D.M.	— Catalogul documentelor moldoveneşti.
Dacia	— Dacia, Revue d'archéologic et d'histoire ancienne, Bucureşti, I—XII, 1924—1947, N.S., I, 1957.
D.I.R.	— Documente privind istoria României.
D.R.H.	— Documenta Romaniae Historica, Bucureşti.
Materiale	— Materiale şi cercetări arheologice Bucureşti.
P.B.F.	— Prähistorische Bronzefunde Europas, München.
R.R.H.A.	— Revue Roumaine d'Histoire de L'Art.
SCIV (SCIVA)	— Studii şi Cercetări de Istorie Veche ; din 1974, Studii şi cercetări de istorie veche şi arheologie, Bucureşti.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugaţi să trimită materialele ce se încadrează în profilul publicaţiei „Carpica", dactilografice la două rînduri, în două exemplare, trimiterile fiind numerotate în continuare şi plasate la sfîrşitul articolului. Materialele vor avea rezumat şi legenda figurilor traduse într-o limbă străină de circulaţie, va fi anexată şi varianta românească. Ilustraţia va fi plasată la sfîrşitul textului.

Numele autorilor va fi precedat de prenumele complet. Notele vor fi redactate conform sistemului din numerele precedente, autorii sînt rugaţi să anexeze o listă a abrevierilor.

Responsabilitatea asupra conţinutului materialelor revine în exclusivitate autorilor. Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Tiparul executat sub comanda 5099/1981
la Intreprinderea poligrafică Bacău.
Str. Eliberării 63.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro